

JELENKOR

IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

- TÉREY JÁNOS: A Legkisebb Jégkorszak (*színmű*) 137
SAJÓ LÁSZLÓ versei 192
CSAPLÁR VILMOS: Major csíkja (*novella*) 196
PATAK MÁRTA: Mindig péntek (*regényrészlet*) 207
IJJAS TAMÁS versei 213
BOGNÁR PÉTER versei 215
SAEED JONES versei 217
MOHÁCSI BALÁZS: „Új csillagok gyúltak a vizen” (*Közelítések Saeed Jones Prelude to Bruise című kötetéhez*) 220

*

- MÉSZÖLY MIKLÓS: Alakulások (*Mészöly Miklós műhelyében. Szörényi László beszélgetése*) 226
MÉSZÖLY MIKLÓS és POLCZ ALAINE levelezése 1948–1949 234
VÁRKONYI GYÖRGY: Leltár a labirintusban (*Kiállítás és könyv Ország Liliről*) 242

*

- BEDECS LÁSZLÓ: Akinek a kedve dacos (*Varró Dániel: Mi lett hova?*) 250
KÁLMÁN C. GYÖRGY: „Nincski út” (*Sajó László: Aszfaltangyal. Képalírások*) 255
BALOGH TAMÁS: Katona és festő (*Stefan Hertmans: Háború és terpentín*) 258
PÉNTEK IMRE: Az érzéki konstruktivitás kalandjai (*Novotny Tihamér: Erdős János munkái 1955–2014*) 261

KÉPEK

A színes műmellékletben Füzi István fotói Ország Lili festményeiről

2017

FEBRUÁR

JELENKOR

LX. ÉVFOLYAM

2. szám

Főszerkesztő
ÁGOSTON ZOLTÁN

*

Szerkesztő
GÖRFÖL BALÁZS, SZOLLÁTH DÁVID,
VÁRKONYI GYÖRGY (képzőművészet)

Tördelőszerkesztő
KISS TIBOR NOÉ

Szerkesztőségi titkár
KOZMA GYÖNGYI

A szerkesztőség munkatársai

BERTÓK LÁSZLÓ
főmunkatárs

CSUHAI ISTVÁN, HAVASRÉTI JÓZSEF, KERESZTESI JÓZSEF,
PARTI NAGY LAJOS, TAKÁTS JÓZSEF, THOMKA BEÁTA, TOLNAI OTTÓ

*

Szerkesztőség: 7621 Pécs, Széchenyi tér 7–8.
Telefon (üzenetrögzítő is) és telefax: 72/310–673, 215–305, 510–752, 510–753.
A szerkesztőség e-mail címe: jelenkor58@gmail.com

Arra kérjük a folyóiratunkban még nem publikált szerzőket, hogy közlésre szánt műveiket kinyomtatva, postai úton juttassák el a szerkesztőség címére. Az elfogadott kéziratok szerzőit a küldeményhez mellékelt válaszborítékban vagy a megadott e-mail címen értesítjük. Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Kiadja a Jelenkor Alapítvány
(Pécs, Széchenyi tér 7–8. Telefon: 72/310–673),
a Nemzeti Erőforrás Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Alap és
Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával.
Felelős kiadó: a Jelenkor Alapítvány kuratóriumának elnöke.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu
WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>), 1900 Budapest, 06-1-767-8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Belföldi előfizetési díjak: előfizetési díj félévre 5940,- Ft, egy évre belföldre: 10 890,- Ft;
a Magyar Posta Zrt.-nél külföldre: az aktuális díjszabás szerint.

Lapunk előfizethető közvetlenül a szerkesztőségen keresztül is.
Számلاسزámunk: Szigetvári Takarékszövetkezet 50800111–11164573

Megjelenik havonként.

A szedés és a tördelés a Jelenkor szerkesztőségében készült.

Nyomtatta a Molnár Nyomda és Kiadó Kft., Pécssett.

Index: 25-906, ISSN 0447-6425

KRÓNIKA

ELHUNYT VATHY ZSUZSA. A József Attila-díjas író január 7-én, 76 éves korában érte a halál.

*

RÖHRIG GÉZA volt a *Jelenkor* folyóirat vendége december 21-én a pécsi Trafik étteremben. A szerzővel *Ágoston Zoltán* beszélgetett.

*

MARIJA RIBAKOVA orosz íróval, klasszika-filológussal, Márai Sándor életművének kutatójával *Kalavszky Zsófia* ruszista beszélgetett január 13-án a pécsi Művészetek és Irodalom Házában.

*

A MÁSİK FORRADALOM című, 1956 hatvanadik évfordulója alkalmából megjelent rendhagyó antológiát mutatták be január 11-én a pécsi Nappali kávézóban. A kötet szerzői közül *Horváth Viktort* és *Kiss Tibor Noét Gaborják Ádám* kiemelte.

*

IRODALMI DÍJAK. A 2016-os Zelk Zoltán-díjban *Kórizs Imre* részesült. – Az

idei Mészöly Miklós-díjat *Szabó Róbert Csaba* vehette át január 19-én a szekszárdi Mészöly Miklós Múzeumban. *Thomka Beátát* a Mészöly Miklós-emlékplakettel tüntették ki.

*

A PANNON FILHARMONIKUSOK zenekara *Rahmanyinov III. (d-moll) zongoraversenyét* és *Sosztakovics VII. („Leningrádi”)* szimfóniáját adta elő a január 19-én megrendezett koncertjén a pécsi Kodály Központban. Vezényelt *Bogányi Tibor*, zongorán közreműködött *Andrej Gavrilov*.

*

KISHÁZ. A Damjanich utcai PTE Művészeti Kar alkotói csapata, amely a campuson lévő kis ház alapján vált ismertté, rendezett kiállítást a Pécsi Galériában. *Bubreg Balázs*, *Gyuris Róbert*, *Pinczehelyi András*, *Kiss Endre*, valamint a társasághoz csatlakozó *Varga Rita* tárlata január 6-a és február 12-e között látogatható.

Szerzőink

Térey János (1970) – költő, író, műfordító, Budapesten él.

Sajó László (1956) – költő, író, Budapesten él.

Csaplár Vilmos (1947) – író, Budapesten él.

Patak Márta (1960) – író, műfordító, Leányfalun él.

Ijjas Tamás (1978) – költő, Budapesten él.

Bognár Péter (1982) – költő, az ELTE tudományos segédmunkatársa, Budapesten él.

Saeed Jones (1984) – amerikai költő, szerkesztő.

Mohácsi Balázs (1990) – költő, kritikus, a PTE BTK IDI PhD-hallgatója, Pécsen él.

Mészöly Miklós (1921–2001) – író, esszéista.

Szörényi László (1945) – irodalomtörténész, Budapesten él.

Polcz Alaine (1922–2007) – író, pszichológus.

Várkonyi György (1951) – művészettörténész, muzeológus, a *Jelenkor* képzőművészeti rovatának szerkesztője, Pécsen él.

Bedecs László (1974) – kritikus, Budapesten él.

Kálmán C. György (1954) – irodalomtudós, kritikus, Budakeszin él.

Balogh Tamás (1965) – irodalomtudós, kritikus, Budapesten él.

Péntek Imre (1942) – költő, művészeti író, Zalaegerszegen él.

*Folyóiratunk az Emberi Erőforrások Minisztériuma,
a Nemzeti Kulturális Alap és
Pécs Város Önkormányzata
támogatásával jelenik meg.
Köszönjük a Mohár Nyomda Kft. támogatását.*

A Jelenkor a LAPKER újságospavilonjain kívül a
következő könyvesboltokban is megvásárolható:

PÉCSETT: PTE Bölcsészkar, Ifjúság útja 6. –
Művészetek és Irodalom Háza, Széchenyi tér
7-8. – Lira Könyvesbolt, Széchenyi tér 7.

BUDAPESTEN: Írók Boltja, VI., Andrásy út 45.

www.jelenkor.net

990,- Ft

JELENKOR

A Legkisebb Jégkorszak

színmű

SZEMÉLYEK

RADÁK ZOLTÁN, Magyarország miniszterelnöke
TÁRKÁNY BÉLA, budapesti főpolgármester
JÓCSIKNÉ VILMA, egészségügyminiszter, miniszterelnök-helyettes
BINDER GYULA, protokollfőnök a Külügyminisztériumban
PISPEK BERTALAN, főelőadó a Külügyminisztériumban
LABANCZ GYŐZŐ, vállalkozó, konyhastúdiót vezet
BINDER LÍVIA, színésznő, Binder Gyula unokahúga
DOLINA IVÁN, az Országos Meteorológiai Szolgálat igazgatója
SZEMERÉDY ALMA, a felesége
MÁTRAI ÁGOSTON, munkanélküli diplomata
HORVÁTH FRUZZSINA, a felesége
GERDESITS BLANKA, művészettörténész, osztályvezető a Szépművészeti Múzeumban (máskor JÓCSIKNÉ)
BURÁNY DEZSŐ, festőművész, Blanka élettársa
DALMA, Binder Gyula asszisztense
DELFIN, operaénekesnő, énekiskolát vezet
DONNER TAMÁS, a kislfia
LAURA, pultosnő
PATRÍCZIUS, műsorvezető (máskor SÉF)
FABRÍCIA, műsorvezetőnő (máskor OTTÍLIA)
AGRÁRMINISZTER (máskor RENDŐRTÁBORNOK)
OSZTRÁK KÖVET (máskor ASZTROLÓGUS)

ETELE, főtáltos /
ROBI (alias NAGYKOPPÁNY) /
TORDA /
LABORC /
KOVÁCS LEVENTE, ex-külgüyes hivatalnok // a magyar fundamentalisták

GYERMEKKÓRUS, VEGYESKAR, HANGOK
KORMÁNYŐRÖK, KOMMANDÓSOK, FUNDAMENTALISTA HARCOSOK,
HIVATALNOKOK ÉS BÁLOZÓK

Játszódik Budapesten, a közeljövőben bekövetkező jégkorszakban

Prológus

(Binder, Dalma, Pispek és a vegyeskar)

- VEGYESKAR *Az ember csöndre vágyik és közrendre éhes!
Énképe úgy hordozható, ha pozitív.
Kedves vezető simul nemzetéhez,
S gyöngéd ígéibe belédobban a szív.*
- BINDER *Rend lesz, világos, majd ha fagy.*
- DALMA *Csúf dolog kisebbséget kriminalizálni.
Fázékony szegényekért szól a szózat.*
- PISPEK *Örvendhetnek országunk páriái:
Töröltük az alázó szankciókat.*
- HÁRMAN *Hajrá, meg kell szállnunk a médiát.
Dőljön mindenhonnet a propaganda!
Még szigorúbb törvényeket! Vivát,
Ha kondul ünnepnapjaink harangja.*
- VEGYESKAR *Hajrá, meg kell szállnunk a médiát.
Mééég! Kormányzati sikerpropagandát!
És szigorúbb törvénykezést! Vivát,
Ha halljuk ünnepnapjaink harangját.*

I. FELVONÁS

1. Az alvó Apolló

(Kormányrezidencia. Sötét, lassan világosodik. Radák, Binder, Dalma, Burány, Blanka. A háttérből gyermekkórus hangja, hárfakísérettel. Benjamin Britten: A Ceremony of Carols)

- RADÁK *(a karzaton áll) Sarkvidéki tájon lakom,
Mert ha az ablakomhoz lépek,
Semmi mást nem látok a horizonton,
Csak nyugodt, fehér felületeket,
Amelyek talapzatul szolgálnak az éjszakának.
Tökéletes elszigeteltségemben úgy érzem magam,
Mint aki százméternyi vastag jeget hordott a szemére...
Mint egy szűnyog, hegyikristályba zárva.
Most, amikor három-négy napig szakad egyfolytában,
Persze mindenki sokallja,
S nemsokára beköszönt a hócsömör,
A zúzmaraiszony és a fagyundor.*

(Fény. A kormányrezidencia előcsarnoka)

- BINDER *Jelzett vissza bárki vegetáriánus?*
- DALMA *Nem. Dehogyan örültek meg.*
- BINDER *Kósert kérnek?*
- DALMA *Tudod, itt mindenki kóser valamilyen értelemben.*
- BINDER *Két miniszter is lemondta, alattomos betegség...
De a fővárostól mindenki jön. Radákkal beszéltél?*

DALMA Nem én.
BINDER Már negyedórája itt kéne lennie, és nem veszi föl.

Az első vendégek átlélik a rezidencia küszöbét, Binder és Dalma fogadja őket a díszterem bejáratában. Jön Dolina Iván, karján Almával, aki bundát és csinos szőrmekucsmát visel, trapéz alakú, aranyszín táska a vállán. Kihámozza magát a bundájából, és meggypiros, nyakpántos ruha a folytatás

DALMA *(súgva)* Látod, Gyula? Idén
A selymek színe természetesen
Piros! Mélybordótól az élénkkárminig.
És mindenki fekete szemfestéket használ.
BINDER Aha.
DALMA A szemhéjkontúr a reneszánszát éli!...
Náluk az is nagy szónak számít,
Ha mostanában együtt jelennek meg valahol.

Jön Burány és Blanka. Binder, miközben bekíséri őket, szertartásosan megsimogatja a műves tállószekrényt, aztán egy festmény elé lép

BINDER Ismerős? A Szépművészeti Múzeumból van letétben:
Az alvó Apolló, a szétszéledő Múzsák és az elröppenő Hírnév.
BURÁNY *(nevetve)* Ó, mit letétbe? Dehogyan letétbe... Örökbe, nem?
BLANKA De vicces kedvedben vagy.
A képen fejét tenyerébe hajtva Apolló
Szunyál a zöldben, nyilván egy babérligetben.
Mintha bizony másnaposan és szembetűően csupaszon;
Körülböte szétdobálva ócska göncei.
És amíg ő alszik, szétszéled bulizó,
Ugyancsak meztelen női társasága,
És fejük fölé szárnyas istennő emelkedik.
A fő kérdés itt nyilvánvalóan az, hogy vajon
Szomorúság vagy irónia uralja a vásznat?
Gondolkozott már rajta, Binder úr,
Vajon idill ez, vagy annak a csípős paródiája?
Az alvó isten a hanyatló Európa kialvó napja netán?
A farkát épp csak eltakarja egy viola da gamba.
Netán a robbanni készülő nőuralmat ábrázolja Lotto,
Gúnyolva a linkóci Apollót és a prosti világot, hm?
BURÁNY Vagy épp ellenkezőleg, fölmagasztalja őket?
BLANKA Eleve jó, hogy ez látszólag nincs eldöntve.
BINDER És már a címe is milyen menő!

Jön Tárkány főpolgármester

TÁRKÁNY Mindenhol maga van, Binder? A Külügyben meg itt is?
BINDER Uram, ez egy kis ország. Az elnöki protokoll
Igazság szerint mindig hozzánk tartozott,
Mi szoktunk kölcsönadni embert.
Ami meg a Külügyet illeti, ma már úgy az olcsóbb,
Ha a kabinetfőnök is én vagyok.
TÁRKÁNY Ó, mindez egy személyben, gratulálok. Hm,
Maga az a fajta hivatalnok, aki későn érik,
Későn is fut be, ezért nem kaphatja el a siker,
És igazából nem is lustul el.

BINDER Úgy gondolja, uram?
TÁRKÁNY Aha. Elárul valamit a műsorról?
Nem volt időm tájékozódni. Néha van, néha nincs...
BINDER Lesz gyermekkórus. Már jó, főpolgármester úr, nem igaz?
TÁRKÁNY Öhöm. És a zene?
BINDER Britten.
TÁRKÁNY *(mulyán)* Hm, kicsoda-micsoda?
BINDER Benjamin Britten.
TÁRKÁNY *(próbál bókolni)* Tökéletes választás.
Magukat letisztult elegancia jellemzi.
BINDER Köszönöm.
TÁRKÁNY Megjött már Radák miniszterelnök úr?
BINDER Úton, és bármelyik pillanatban.
TÁRKÁNY Állítólag hómobiljal jön!
BINDER Dehogyan, kérem, motoros szánon!
TÁRKÁNY Autóval is lehet járni, takarítunk rendszeren...
BINDER Jó, hát mindhárom van a miniszterelnöknek,
Hómobilja, szánja és kocsija is. Majd eldönti.
RADÁK *(jön. Sebtyiben pár lazacfalatkát kap be, majd egy fogastekercset. Dúlt és ideges)*
Hiába a hólánc, megcsúsztam. De szerencsém volt.
BINDER Jó estét kívánok, miniszterelnök úr.
TÁRKÁNY Miniszterelnök úr...
RADÁK Mi van, Gyuszikám? Tárkány, minden oké? *(Siet befelé)*
BINDER Igenis. *(Súgva Tárkánynak)* Miniszterelnök úr sosem...
TÁRKÁNY Sohasem volt még ilyen zaklatott.

2. Szegfűszeges pulykasült-duett

(A kormányrezidencia konyhája. Radák, Séf, Fabrícia, gyermekkórus)

RADÁK *(a telefonba)* Nem értem és nem értem és nem!
Az ország gazdaságilag hatékony,
És versenyképes elitje se vékony.
SÉF *(a közönség felé)* A pulykát martinivel megbolondítom.
RADÁK Én bízom benned.
SÉF *(Radáknak)* Én is önben, Elsőszámú Ikon!
RADÁK Főlszámoltam az elvadult személyi kultuszt!
A pénzügyeinket stabilizáltam...
Mind szorgos volt, akinek dirigáltam.
SÉF A fűszereket jól beledörzsöltem a húsba...
RADÁK A korrupciót visszazorítottam a búsba,
S az autórter rendszer romjain
Újjáépült a demokratikus jogállam...
SÉF A páclébe narancslé!
RADÁK Azt is honoráltam.
SÉF Az ön tetteivel töltve száz vezércikk, tíz nyaláb.
RADÁK Igazságosság és erkölcsi tisztaság!
Prosperálunk, mondom: prosperálunk.
És mégsem elég jó nekik.
SÉF Ez az íz?
Felöntöttem a pulykát, lepje a víz,
Narancskarikákat hámoztam a hátára,
Pácoltam napokig, amíg kifehérült,
Lábait keresztben összekötöttem,

Dupla cernával bevarrtam minden üregét,
 És pecsenyelével locsolgatva sütöttem!
 RADÁK És mégsem elég jó nekik!
 És mégsem elég jó nekik!
 EGYÜTT Csemegénk mogyorós praliné!
 Csemegénk mogyorós praliné!

A szín elhomályosul. Előlép Fabrícia, majd a női kórus

FABRÍCIA Hölgyeim és uraim, fogadják szeretettel a kórust.
(Taps, a Gyermekkórus bevonul. Hárfakiséret, mint legelőször)

GYERMEKKÓRUS *Welcome, Welcome,
 Welcome to You, our heavenly King.
 Welcome, you who was born one morning,
 Welcome, for You, shall we sing!*

*Welcome, to you, Steven and John,
 Welcome all innocent children, –
 Welcome, Thomas, the martyred one,
 Welcome, good new year, –
 Welcome Twelfth Day, both in fear...
 Welcome Saints left and dear.*

*Candle Mass, Queen of bliss,
 Welcome both to more and less.
 Welcome you that are here,
 Welcome all and make good cheer.
 Welcome all another year.*

3. Az alvó Apolló folyt.

(A kormányrezidencia díszterme. Előbbiek, továbbá Alma, Dolina, Osztrák követ és Agrárminiszter)

RADÁK Betelt az idő. Ép testtel és lélekkel
 Körbeértünk megint. Kedves barátaim,
 Már megint kutya nehéz és mégis ragyogó év volt!
 Egészségünkre!

KÓRUS Csirió, csirió.

ALMA *(Dolinának fojtott hangon)* Mintha Győzöt hallanám
 Tizenöt évvel ezelőttről. Engem néz a Radák.

DOLINA Te nem érzed úgy, hogy ezek valamiért *izgulnak?*

ALMA Miért? Szinte szétpattannak a jégcsapok a nevetésüktől...

DOLINA Pont azért, mert hangosak. Mégis olyan,
 Mint az a szitkomos múröhögés,
 Amelyet durván bekevernek
 Az élet alapzaja alá.

OSZTRÁK KÖVET Ki ez a balfék a jobbszélien,
 Aki úgy eszik, mint egy napszámos?

DALMA Ez a kacsafirizurás? Ó, hát ő Tárkány, bépéefpéem.

KÖVET Hm, tessék?

DALMA Budapesti főpolgármester...

KÖVET Á!

DALMA A csészébe nem tilos beleinni...

BINDER De csak ha a levesbetétet már kikanalasztuk!

KÖVET Jogos.
 BINDER Ugye-ugye?
 TÁRKÁNY *(csettint az óriási pulykákra pillantva)* Az anyjukat!
 MINISZTER *(kimutat a kertre)* Kirepedt végre az ég.
 TÁRKÁNY De ki ám. Úgyhogy örüljünk,
 Hogy megúsztuk harminc centivel a nagy havat.
 MINISZTER Gondolod?
 TÁRKÁNY Nem csak gondolom, tudom!
 MINISZTER Azt szeretem ebben az országban, édes fiam,
 Hogy bár eléggé baljós most is az összkép,
 De azért mégse olyan monokróm, mint tíz éve volt.
 RADÁK Igen, újdonság, hogy nincs már pontos elkülönülés sem,
 Mint Bagdadban a két negyed határán:
 Eddig síták, onnantól szunniták...
 TÁRKÁNY Dualizmus, agyó! Nincs többé botránybaloldal és maffiajobb.
 MINISZTER Csak fű alatt. Csak hó és jég alatt.
 RADÁK *(makacsul)* Mondom, monolit tömbök már nincsenek.
 PISPEK *(kajánul)* Gyuszi, te szegény, nem ihatsz.
 Passzív jelenléted igenjével
 Élteted a kormányt, ahogy itt mindenki.

Radák az édességek asztalához indul

RADÁK *(Almához fordul. Hadarva)* Nem tudom... bemutatkoztunk mi már?
 ALMA *(kezét nyújtja)* Még nem, miniszterelnök úr.
 Szemerédy Alma.
 RADÁK Nagyon örvendek. Gyönyörű táskája van.
 ALMA Köszönöm.
 RADÁK Ha szabad kérdeznem,
 Maga mivel foglalkozik, Alma?
 ALMA Ügyvéd vagyok. De ide más minőségben jöttem...
 Az OMSZ elnöke a férjem.
 BINDER *(melléjük lép. Radáknak)* Elnézést,
 A személyzetre éjfélig tartunk igényt vagy azután is?...
 RADÁK Dehogysis, mehetnek.
 BINDER De mikor?
 RADÁK Akár azonnal.
 BINDER Köszönöm. Ó, dehogysis azonnal. Éjfél után
 Engedem el őket, ha ez így jó.
 DALMA *(siránkozva)* Megint az lesz, hogy itt marad
 Minden a nyakunkon.

Alma még mindig Radákot nézi lopva, levegőért kapkodva, és ezt most már a férje is észreveszi

DOLINA Jól vagy, drágám?
 ALMA Ühüm, ühüm.
 BINDER *(Dalmának)* Érdekes, hogy idén majdnem mindenki
 Ezen az istenverte hegyen gyúlik össze
 Azok, akik másfelé laktak Budán,
 Azok is, akik sohasem éltek itt,
 Akik úgymond felköltöztek a síkságról,
 Mintha mind menekülnének valami árvíz elől.
 Köztük pár éve én is a családommal.
 Pedig született pestiként eleve nem szerettem
 A hegyet, ezt a nagybetűs Hegyet.

Pispek a vaddisznók hangját utánozza

- TÁRKÁNY *(fület hegyezi)* Búgás van?
BINDER Most már majdnem mindig búgás van.
PISPEK Egyfolytában csak párzunk és párzunk!
BINDER *(lemutat az erkélyről)*
Odalent, a házi vadasparkban a kezünkhöz idomított
Jószágoknak már saját nevük is van.
Ők Muki, Töfi, Goni és Sanyóca! A sztárvendégek
A színpadon ma este az Elnöki Disznók!
DOLINA Odakint robbanásszerűen nő a számuk.
ALMA És hogy bírják, uraim, védekeznek?
PISPEK Hát nézze, nehéz.
A falon kívüli vadállomány
Egyrészt fogyóanyag, másfelől tabu.
Vemhes kocákra sokáig etikai okból nem vadásztunk.
De ha kordában akarjuk tartani a kondát,
Néha ki kell lőni egyet-egyed...
KÖVET A mészárlást elítélem. Ilyesmi nálunk szóba sem jöhet.
PISPEK Akkor majd megnézhetik magukat, excellenciás uram.
Ezek néha úgy *fölporszívózzák* a makkot,
Hogy nem nő többé fa az adott helyen.
BURÁNY Csavarják nejlomba a feleségük haját,
És locsolják meg jól! A kerttulajok
Esküsznek erre a módszerre.
TÁRKÁNY *(fölmagasodva)* Idén olyan gyanúsán csöndesek, Zoli...
Mondd, talán be vannak nyugtatózva?

Előcsarnok. Jön Radák. Binder azonnal fölpattan

- RADÁK Bűnbakra, főgonoszra mindig égető
Szükség van, nemdebár?
BINDER Igenis... nem értem, miniszterelnök úr.
RADÁK Nagy a világ gyűlöletszükséglete. Az embernek
Mindig kell valaki, akit szenvedélyesen
És kreatívan gyűlölhét, hogy magyarázatot találjon
A világgal szemben érzett totális zavarára,
Kitettségének nyomorúságára...
BINDER Ellenségképre mindig lesz igény.
RADÁK Extrém túlszaporulat van a hegyen...
És nem csak vaddisznóból, Binderkém.
Amit idáig elhallgattunk a vendégek előtt...
BINDER Érzem, nem lehet tovább odázni... *(Odaáll a vendégek elé)*
Pssst! Dalma, légy szíves.
DALMA *(papírról olvassa föl)* Ma reggel kaptunk egy terrorfenyegetést:
Kinyírtunk, Radák! Üdvözölnek
A magyar fundamentalisták.
BINDER És hogy állítólag betlehemeseknek öltözve
Kísértének itt, a Svábhegyen.
DALMA *(izgatottan közvetít)* Ma reggel operatív forrásból is kaptunk híreket...
A Sándor-palotába meg a rendőrségre jött füles...
Ezek szerint járják a Svábhegyet
A sámánista anarchisták...
BINDER Házról házra haladnak
Jászollal vagy templom alakú dobozzal a kézben.

TÁRKÁNY	Útközben táncolnak, énekelnek.
BINDER	<i>(rápirít)</i> Ne hülyéskedjen már, Gyuszi...
MINISZTER	Dehogyan van nekem kedvem hülyéskedni, uram.
RADÁK	Érti ezt az egészet? Ezek <i>pogány létükre</i> betlehemeznek? Persze, nekik könnyű, Jézus nem nekik a Krisztusuk. És hát ez műbalhé. Lássunk át rajta! Ugyan már, csak ál-pogányok ezek.
DALMA	A vezérük valamilyen Etele... egy kiugrott vegyész. Az a hír is járja, hogy a műsorukban élő állat, Sőt élő csecsemő is közreműködik...
PISPEK	Akik látták őket, azok szerint az utóbbi infó nem igaz.
BINDER	Az élő szereplők beszélgetnek a bábjaikkal, oszt annyi. A gonosz, ártó szellemeket akarják elűzni Rituális zajkeltéssel....
PISPEK	Kifigyelték, hol laknak a kormány hívei; A produkció végén kinyilvánítják Jókívánságaikat a házigazdáknak, Akik cserébe vendégül látják őket.
BURÁNY	<i>(harákolva)</i> Már akik vannak olyan jó balekok.
BINDER	<i>(hívást kap, fölemeli az ujját)</i> Hoppácska, hölgyeim és uraim! Figyelem, figyelem, az álbetlehemesek Most csöngettek be a rezidenciára... Az őrségnek azt állítják, Nem lesz itt más, mint bábtáncoltatás. Enni- és innivalóért bemutatják A kis Jézus születésének történetét.
BLANKA	Aha, persze... Ismerjük az ilyeneket...
RADÁK	De a szemfüles örök úgymint kiszűrik őket Ezzel a fals szöveggel.
BLANKA	Idejöttek szimatolni, mi?
DALMA	<i>(a kivettőt nézi a falon)</i> A képernyőn Mária és József látható, Ahogyan gyorsított tempóban eljártsszák A szálláskeresést; aztán az angyal Kissé idegesen fölbreszti a pásztorokat, És az újszülött Jézushoz küldi őket. Kucsmában és kifordított Bundában a három pásztor tűnt föl, Amint előadják Jézus történetét; És végül a betlehemet vivő angyalok... A vigyoruk valahogy gyanús mindenkinek.

4. Terrorbetlehem

(Utca. Betlehemesek, kormányőrök fekete egyenruhában, sisakban és lefelé fordított géppisztollyal. Később Dalma, Radák, Binder, Pispek, Dolina. A fundamentalistákat Torda és Laborc vezeti, pásztoroknak öltözve)

1. PÁSZTOR Adjon Isten szép jó estét, szép jó estét!
Keressük a kisdedecskét!
1. KAPUŐR Jó helyen jártok, mert itt van,
De mert alszik, hát halkabban!
2. KAPUŐR Mit akartok, vándorok?
Bocs, nagyothalló vagyok...
2. PÁSZTOR *(hangosan)* Nincs a Jézus ágán paplan,

- Jaj, de fázik az ártatlan!
 3. PÁSZTOR Ahol ő van, ott az ünnep.
 Nagy-nagy esztelenségünkől
 Megszabadítva bennünket
 Barmok jászlában hever.
- MINDENKI Szűz Mária várja, várja!
 MÁRIA *(énekel)* Szememen a könny a fátyol,
 Kicsi fiam, biztos fázol,
 Nincsen bölcsőd, csak a jászol.
 Aludj, aludj, én szentségem.
2. PÁSZTOR Hoztunk neki ajándékot. Én bárányt. *(Félre)* Igazából ártányt.
 3. PÁSZTOR Én sajtot. *(Félre)* De olyat, hogy abba mind belehaltok.
 1. PÁSZTOR Én mézet. *(Félre)* Mindannyiótokat lenézek. *(Leteszik az ajándékot)*
 2. PÁSZTOR Nyissátok föl a sorompót.
 KORMÁNYŐR Élőbb lássuk, mit hoztatok.
 1. PÁSZTOR Zárt fedelű csodadobozt!
 Kis vájatokon keresztül
 Mozgatjuk a figurákat:
 Hopp, az Angyal! Lám, az Ördög!
 Íme, ő a nagy Heródes...
 Kéményseprő. A Halál.
 S mi pedig a Pásztorok!
2. PÁSZTOR Egy báb adományokat gyűjt.
 Képesek körbeforogni,
 Jobbra, balra és előre;
 S egymást ütni nyakra-főre!
- KORMÁNYŐR *(rendreutasítja a pásztor)* Motorháztetőn a két kéz!

A betlehemesek az autó tetejére helyezik a kezüket. Motozás kezdődik. Hirtelen detonáció. Kormányőrök és kommandósok kezdik géppisztolyozni a betlehemeseket

- FUNDAMENTALISTÁK *(menekülés közben üvöltve)*
 Üzenjük, hogy meglakolsz!
 Úgyis kinyirunk, Radák.
- DALMA Pokolgép volt a dobozban!
 RADÁK A bábjaikban a kifent török...
 BINDER Tévedtem, ezekkel sincs mit tárgyalni.
 PISPEK Nem terveznek se új, se régi rendet.
 DOLINA Csupán a szétverésben érdekeltek...
 PISPEK Csupa hátsó szándék, aljas akarat.
 TÁRKÁNY Céljuk egy: iszkiri szép Európánkból!
 BURÁNY De hát a kontinensnek eddig is inkább szélső
 Bátyja voltunk, mint része, uraim.
- BINDER S a magyar bányák újraindítása, hm?
 RADÁK Azok, Gyulám, a legeslegutolsó
 Morzsáig kitermelve és romokban.
 Hol találsz itt félmázsányi kiaknázzható
 Szenet vagy ércet?
- BURÁNY És, mit szóltok, hogy bevezetik
 A sámánizmust mint államvallást, barátaim?...
- RADÁK Teljesen komolytalan. Mondom én,
 Hogy nincs a tárban semmiféle program...
 Hazafiság, felelős szakpolitika? Ugyan már.
 Kamu az egész. Ezek csak unatkozó
 Fiúk és halálosan unalmas lányok.

Ebben az őserdőben szeretem tudni,
 Hogy ki a farkas és ki a hiéna.
 Melyik farkasabb, melyik hiénább...
 Á, szóval robbantás és összeesküvés!
 Megtisztelő. Ez igen! *(Dörzsölgeti a tenyerét)*
 Még sosem tört az életemre senki, Binder!
 BINDER Vigyázzon magára, arra kérem, miniszterelnök úr.
 RADÁK *(legyint)* Nekem félni nincs időm.

5. Fáklyásmenet

(Széchenyi-kilátó. Binder, Mátrai, később Győző. Máglya ég a parkban. Fáklyásmenet indul, a tömegben ott megy Etele és Robi is. Lovas szánok, sőt szarvas húzta szánok is föltűnnek a kurjongató menetben. Jön Binder elegáns prémbundában. Nagy nehezen sikerül fölevickélnie a kilátó mellvédjére a tömeggel. Mátrai Ágoston közeledik, sízsákkal vállán. Szakállas férfi, prémes fülű pilótasapkát visel. Megölelik egymást, meg is ropogtatják alaposan, mint akik között ez természetes. Később Győző, szintén sídzsékiben)

BINDER Ad' Isten, Ágoston. Nem láttalak
 Azóta, hogy hazajöttél. De Pispek mesélt.
 MÁTRAI Izland elbűjni jó volt,
 Gardenpartik a gejzírek között...
 BINDER Megint jött volna a hivatalnokbiznisz, mi?
 MÁTRAI De én rájöttem, hogy nem akarok többé szem előtt lenni...
 Szép, fiatal feleségem van, szeretem!
 Ülhetnék kicsit a szoknyáján, nem gondolod?
 Nem vagyok többé konzul.
 BINDER Figyelj ide, munkád van?
 MÁTRAI Nincs, de most nem is hiányzik.
 Fél hatkor keltem évekig? Úhh, hihetetlen!
 Ma például tízkor! És nincsen semmi baj,
 S nem kínoz többé társadalmi *jet lag*...
 Szerinted hány éve nem pihentem ki magam?
 BINDER Cserbenhagyás.
 MÁTRAI Nem, igazolt hiányzás.
 BINDER Túl könnyű így döntened, amikor...
 MÁTRAI Mindennek vége.
 BINDER *(prédikál)* Pont azért muszáj kitartanod,
 És még jobban ragaszkodnod bizonyos formákhoz.
 Mi a bajod tulajdonképpen? Értem én,
 Kítör két-három-négy vulkán körös-körül,
 Rengések ismétlődnek, légtérzár van, ráadásul
 Tanult és megbecsült szakmád is bajba jut...
 MÁTRAI Ezek külső jelek. Igaz,
 Harmonizálnak az érzéseimmel. Annyi az egész,
 Hogy nincs kedvem többé olyan arcot vágni.
 BINDER Milyet?
 MÁTRAI Hát hűbéresarcot, nekik.
 Semmi közöm az aktakucac rendjükhöz.
 BINDER És miből éltek?
 MÁTRAI Hm... Fruzsina félállásban volt novemberig.
 Ezt-azt eladok, kótyavetyélek.
 Festményeket például, kortársakat.
 BINDER *(lenéz a menetre)* A téli napforduló ünnepén

MÁTRAI Hogyhogy nem látlak a fáklyásmenetben?
 Hú, hát valahogy nem nekem találták ki.
 BINDER Nem bírom ezt a bohócot, aki szervezi.
 Tárkány „Elvist”? Ha-ha... *Neked csak a Király,*
 Állítólag így szokott bizalmasan bemutatkozni...
 MÁTRAI Akkor lapozz, és ne nagyon törődj vele.
 Ne törődjek? Mondd, nem gondolod, hogy ez perverzció?
 Nem zavar a kilátó múltjában az az icipici fekete folt?
 És a saját érintettséged? A gyökereid?
 BINDER Milyen fekete folt? Mi van a gyökereimmel?

Közben elindulnak lefelé a máglyához

MÁTRAI Micsoda ízléstelenség, hogy Tárkány ide szervez sétát...
 Fölmennek a csúcsokra, de nem emlékezni.
 BINDER Nem azért gyújt máglyát és fáklyákat, hogy gyászoljon.
 (türelmetlenül) Fölvilágosítás?
 MÁTRAI Kérlek szépen, például ennek a kilátónak
 A szépséges, balusztrádos lépcsőin...
 BINDER *(sürgetően, a lángokba nézve)* Bökd már ki.
 MÁTRAI Figyelj, itt mészárlás folyt.
 BINDER Mészárlás, mikor, miért?
 MÁTRAI Hiszed-e, vagy sem, de valamiért ártatlan civileket
 Lövöldöztek le fanatikus gyilkosok.
 Nézd, onnét, ahol a kóharangból a zászlórúd kimered,
 Pont erről a mellvédről tüzeltek, Gyuszikám,
 A második nagy háborúban. Ennyi.
 BINDER Nem tudtam, tényleg nem. Ennek semmi,
 De semmi nyoma, igaz?
 MÁTRAI Úgy van. Nulla emlék. Abszolút jelöletlen.
 Száz sétálóból kábé száznak nincs fogalma.
 BINDER *(beleborzong)* Ez is Buda.
 MÁTRAI Mi újság a Külügyben? *(távolságtartóan)* „Nálatok?”
 BINDER *(lassan, kimérten)* Megszoktam a helyedet.
 Mint tudod, egy a cél, a meglepetések
 Számát nullára csökkenteni.
 MÁTRAI Nem zavar, hogy ugrik az izgalom?
 BINDER Annyi a balfék vendég, hogy nem ugrik.
 Amúgy már nem zavarna,
 Elmúltam negyvenöt. Csak hát tudod,
 Én sem vagyok az a kimondott könyökvédős hivatalnok.
 MÁTRAI Tudom. De hát főfőnök sem vagy,
 Aki döntéseket hoz alfa állapotban.
 BINDER Nem is nekem kell általában döntenem.
 Amúgy mostanában csak pangunk. Vegetálunk.
 Hat-hét ázsiai, afrikai képviselőtünk bezárt.
 Nagyon megnézik, ki utazik hová és mikor... *(Hirtelen)*
 Nem futunk össze egyszer, Ágoston?
 MÁTRAI Dehogynem. Megbeszélem Fruzsínával...
 Tulajdonképpen ki se mozdulunk.
 Jó, ma siéltem, ez meg van bocsátva otthon...
 Amúgy ritkán megyek *(gúnyosan)* „bulizni” vagy bárhová,
 Az árulás volna, barátom.
 BINDER De miért?
 MÁTRAI Ó, nem tudtad? Gyereket várunk.

BINDER Jaj, de örülök. Látszik is rajtad, üdén nézel ki,
 Ágoston. Jól áll neked ez az *apásodás*.
 MÁTRAI Tudom, **ne is mondd**. A végén még ember leszek...
 Csatlakozol még a menethez? Lemaradtál miattam.
 BINDER Ágoston, légy szíves.

Mátrai elindul hazafelé. Győző tüzet kér tőle, ad neki

GYŐZŐ Ne csodálkozzon, uram,
 Ez egy törőlmetszett kísértethegy,
 Tele zombikkal, temetetlen holtakkal...
 MÁTRAI Tessék?
 GYŐZŐ Ismerjük egymást, ugye?
 MÁTRAI Persze hogy. Igen, magának volt
 Az a drága étterme a Királyhágó téren.
 GYŐZŐ Menjél már, tegeződünk... Diplomata vagy, nem?
 MÁTRAI De igen.
 GYŐZŐ Jól vagy?
 MÁTRAI Fogjuk rá. Mostanára szoktam meg,
 Hogy már nem kék a rendszámom, nem is DT-vel kezdődik,
 És nem vagyok tagja többé semmiféle testületnek.
 GYŐZŐ Nem is tudtam, hogy itt vagy. Pedig én a hegyen
 Tényleg mindenkit ismerek. Egy nagy falu.
 MÁTRAI Mi még tanuljuk, újak vagyunk. Merre laktok?
 GYŐZŐ Hogy én? A Művész úton.
 MÁTRAI Egyedül?
 GYŐZŐ Na, azt azért nem. Bár tavaly elváltam.
 Amúgy két lányom van...
 Csak éppen nem velem élnek, tudod.
 MÁTRAI Sajnálom...
 GYŐZŐ Sajnál is.
 MÁTRAI Mi meg január másodikára vagyunk kiírva.
 GYŐZŐ *(nagyot néz, amíg fölfogja)* Á, és lehet tudni, kislány vagy kislegény?
 MÁTRAI Legény.
 GYŐZŐ Ejha, tudjátok már a nevét?
 MÁTRAI Andor Lőrinc.
 GYŐZŐ *(Mátrai mellkasára bök)* Gratulálok!
 Téged meg Ágostonnak hívnak, igaz?
 MÁTRAI Ühüm, Mátrai Ágoston. Kösz.
 GYŐZŐ Szia. Győző, még mindig!
 Isten hozott a hegyen.

6. „Somebody loves me”

(Mulató késő este. Bárpult, fölötté tévéképernyőkön fut a sportközvetítés. Sakktáblamintás padló. Némán forgó ventilátorok a mennyezeten. A háttérben lépcső, egyelőre sötétben. Alma és Blanka. Egy távolabbi asztalnál Delfin. Később Radák, majd Lívia)

BLANKA Ki győzött, Alma, te vagy az igazság?
 ALMA Az igazság. Föllebbezünk.
 BLANKA Bravó. Miről is van szó?
 ALMA Illegális területhasználat...
 BLANKA Azt a! Egészségünkre.
 ALMA Egy ismerősömnek túl nagyra nőtt a terasza.

BLANKA *(kinéz a hóesésre)* Ahogy elnézem, mostanában
Nem lesz szüksége arra a teraszra.
És mondd csak, Iván?

ALMA
Hát, alig találkozunk.
Hétvégén sincs szünnapja. Ügyelet,
Tudod, iszonyú felelősség...

BLANKA
Túl lesztek rajta.

ALMA
A házasságon is, nem?

BLANKA
Ne ferd már az ördögöt...

ALMA
Elváltam egyszer. *(Diszkréten Delfinre mutatva)*
E miatt a hírhedt nő miatt...

BLANKA
Á, a Delfin! Nem kell sajnálnod a Kálmánt.
Nem mindenki lehet monogám.

ALMA
...Én másodszor nem szeretnék válni.
Nem látszik rajtam semmi?

BLANKA
Nagyon is jól nézel ki.

ALMA
Hát, ha te mondd.

BLANKA
Naaa, mi van, kicsim?

ALMA
Majdnem meghaltam az éjjel... fulladok.
Én vagyok az, akit nyúzni lehet.
Akit állandóan túlhajszolnak a kliensei.
És akit mégis alulértékel mindenki, tudjuk...

ALMA
Nagyon szeretnék körbe-körbe megfelelni.

BLANKA
Nézd, itt ez a tisztító erejű hó! Ez már a te havad,
A Hókirálynő lehelte Budára.
A sár korszaka mindörökre véget ért.

Jön Radák, ellép a metrócsempés oszlopok előtt. Letül a bárpulthoz, és rendel

BLANKA *(biccent Radáknak. Suttogva)*
Úristen, tényleg itt van, testőr sem kíséri.

ALMA
(ő is biccent Radáknak) Éjfélkor föllép Binder Livia!
Ja, persze, mindent értek! A Radák
Livia legfőbb hódolója!

BLANKA
Csak volt! Múlt idő.

ALMA
Nem tudsz te semmit. Csak most igazán az!

BLANKA
Udvarol?

ALMA
Próbálkozik. Nőtlen, édesem, szabad neki.
Mindketten a pártjára szavaztunk, és órá meg aztán főleg;
És most itt ült négyméternyire tőlünk...
A közelsége jóleső bizsergést okoz.

BLANKA
Pedig tudod, hogy tárgynak tekint bárkit,
Akár egy szimpla csavarhúzó,
Holmi papír zsebkendőt,
Nem érez megbánást, szégyent, empátiát:
Nem tudja magát a helyedbe képzelni.

ALMA
Csakis így lehet úthenger!

BLANKA
(széttárja a tenyerét) A koalíció rohad. A jobbközép elunta.

ALMA
Sajnos.

BLANKA
És, pechjére, Radák szerelmes is!

ALMA
Még mindig fülig szerelmes Binder Líviába,
Ő a nő a címerében.

BLANKA
Honnan tudod?

ALMA
Kiszivárgott...

BLANKA
Ez egy félparcellányi város.

ALMA Szóval foglalt.
BLANKA Ahogy te is, Alma. Mi van, ennyire tetszik?
ALMA Nna, *ennyire* azért nem.
Jó, talán én sem rugdosnám ki az ágyamból...
De hát egy politikus? Eleve kizárt.

A bárpult fölött kialszanak a képernyők. Jön Lívია, a kivilágtott lépcsőn vonul lefelé, egészen a színpadig. Aztán meglátja Radákot a tömegben, és a színpadról egy mosoly hull alá. Radák lesüti szemét a gyönyörtől. Most fut be Binder, láthatóan feszült. Ráncolja homlokát, sugallva: valami sürgős. Meghökken, hogy itt találja a kormányfőt

DELFIN *(a mellette ülőnek)* A tanítványom.
RADÁK *(Bindernek, nem törődve a feszültségével)* Belefeledkezni!...
Szabadsághimnusz és csábítás,
A megfelelő mennyiségű szexepillel.
Ó a behavazott Budapestnek énekel!
Mert ő a testet öltő Télgyönyör,
A Békeháború Tüzes Jege!
ALMA Csupa hű és csupa ha.
BLANKA *(Almának sűgva)* Értjük a Zoltánt, ez a lány tényleg gyönyörű.

Lívია belekezd a dalba: Somebody loves me. Valósággal forr a levegő. Radák a bárszékről lelépve, fél métert tesz a színpad felé

*When this world began
It was Heaven's plan
There should be a girl for ev'ry single man.
To my great regret
Someone has upset
Heaven's pretty programme for we've never met.
I'm clutching at straws, just because
I may meet him yet.*

*Somebody loves me, I wonder who,
I wonder who he can be.
Somebody loves me, I wish I knew,
Who can he be worries me.
For ev'ry boy who passes me I shout, „Hey, maybe
You were meant to be my loving baby.”
Somebody loves me, I wonder who,
Maybe it's you.*

Lívია kecsesen meghajol. Nagy taps és ováció. Radák lehajtja fejét. Lívია elindul a kulisszák mögé. Delfin odaszalad hozzá

DELFIN Gratulálok, kicsikém. Égből pottyant csoda vagy.
Úgy kokettálsz a közönséggel,
Ahogy a macska játszik az egérrel.
Kicsit füstös, igazi orfeumi orgánum...
RADÁK *(Bindernek)* A maga unokahúga a magyar arca
A Legkisebb Jégkorszak glamúrdivatjának.
Őt élvezzük, mielőtt mindannyiunkat kiterítenek.
BINDER Elnézést, egy pillanatra, miniszterelnök úr. *(Magában)*
Annyira boldog! Egyszerűen nem merek odamenni...
Ne ma, ne tőlem... *(Habozva mégis odalép Líviahoz)*

LÍVIA *(affektálva)* Gyuszi, te itt?
Boldog karácsonyt!
BINDER *(rekedten)* Ne haragudj, szabad egy percre?
LÍVIA Hát, nem a legjobbkor. De azért mondjad csak.

7. Halálhír-duett

(Ugyanott a háttérben. Binder, Lívია)

BINDER Elnézést, Lívია... Ne haragudj,
Van egy rossz hírem.
LÍVIA Rossz híred? Vagy úgy.
BINDER Kedves Lívია, az édesapád...
LÍVIA Tessék?
BINDER Hm?
LÍVIA Gyuszi, a rézangyalát,
Na, mondd már. Mégis, mi van az apámmal?
BINDER Meghalt.
LÍVIA Meghalt?
BINDER Meg.
LÍVIA Ejha. *(Súgva)* Ez talált. Jaj,
Halkabban, még meghallja valaki...
BINDER Nos, elvitte a szíve, Lívیا.
LÍVIA Elvitte a szíve... édes pofa! *(Fölcsattan)*
Mi az, hogy meghalt? Ezt hogy képzeled?

Paff lesz, a perc tört része alatt kijózanodik

Gyuszi, valami ugratás? Hiszi
A piszi.
BINDER Nem. Sajnos nem ugratás.
LÍVIA Ilyet ő nem csinál. Cserbenhagyás?
BINDER Én nem hiszem, hogy ezzel szórakozna.
LÍVIA Honnan veszed, bátyó, mégis, ki mondta?
BINDER Ki mondta? Mégis... Elza néni. Frissen özvegy.
LÍVIA Ja, Elza néni, az az elhízott vörösbecy!
Csak kitaláció, higgyél nekem,
Ámítanak, hogy hírverés legyen. *(Kidülöngél a képből)*

8. Sötétben síelni

(Őzike út. Mátraiék lakása. Mátrai, Fruzsina)

MÁTRAI Jól aludtál?
FRUzsINA Mintha sötétben síeltem volna.
A sí nem volt igazi, a sötét igen.
MÁTRAI És hogy boldogultál?
FRUzsINA Siklottam lefelé,
Mint máskor, csak éppen sötét volt,
És a hó fekete, nem világos.
MÁTRAI Jól ment a síelés?
FRUzsINA Tudod, mire jöttem rá?
Arra, hogy sötétben az ember

MÁTRAI Ugyanúgy síel: fegyelmezetten és jól.
FRUZZSINA És egész éjjel síeltél, szívem?
MÁTRAI Dehogyan, később már jól és mélyen aludtam.
FRUZZSINA És én?
MÁTRAI Velem voltál te is, aludtál, mint a tej.
FRUZZSINA Na, képzelem...

Most sötétedik be. Kilépnék az erkélyre nagykabátban

FRUZZSINA *(sóhajt)* Te vagy az én legutolsó szerelmem.
MÁTRAI Te is az én igazim és legutolsó.
FRUZZSINA Ez biztos?
MÁTRAI Biztos. Kívánjunk valamit?
FRUZZSINA *(fölpillant az égboltra)* Kívánjunk, persze, csak ne túl sokat.
MÁTRAI Nem is szabad olyan fene nagy dolgokat...
FRUZZSINA Igazad van, mert a végén minden megvalósul,
És mi meg besokallunk ennyi jótól...
MÁTRAI Legyen már vége, nem?!...
FRUZZSINA De amit most kívánok,
Azt szeretném is megkapni, világos?
MÁTRAI Fönnhangon vagy magamban kívánjak?
FRUZZSINA Magadban, kicsikém, még szép.
Mi valahogy mindig ki voltunk téve annak,
Hogy megkapunk mindent.

Bemennek a szobába, megállnak a karácsonyfa alatt: Mátrai finoman érinti Fruzzsina gömbölyödő hasát

FRUZZSINA Hányadik fa ez, Ágoston?
MÁTRAI Harmadik, ha jól számolom.
FRUZZSINA Csodálkozom is, hogy idén
Mennyire simán megy minden:
Sehol egy hívatlan látogató,
Nincs tolakodó telefon, se baleset, se rossz hír,
Még csak egy veszekedés sem...
MÁTRAI *(fölnéz a fa csúcsára)* Annyi dereng, hogy fölfele kellett nézni.
Alulról kémleltem, ott állt az almárium tetején.
Úgy két és fél éves lehettem. Anyám biztos volt benne,
Hogy simán lerántanánk, ha nem én, akkor az öcsém.
És ebben anyámnak mélyen igaza volt. Ebben igen.
Valódi gyertyák égtek. Tűzveszély, ahogy kell:
Még orromban az égő tűlevél szaga.
FRUZZSINA Ötven fő a kandalló körül?
MÁTRAI Dehogyan, nem voltak tömeges karácsonyaink.
Anyám annál sokkal nehezebb ember volt,
Hogy komoly közösségeket tartson össze éveket
Rugalmasan... vagy legalább viharosan!
Tudod, színésznő... Lekoptak még a hívei is.
Az esküvőnket pont nem érte meg anyám.
De te tetszettél neki.
FRUZZSINA Igen, mondta.
MÁTRAI Szóval komoly szűrőn mentél át, tudjál róla.
FRUZZSINA Tudok.
MÁTRAI Azért szomorú sors. No de mégis jobb,
Hogy azt már nem láthatja, mi lett

FRUZSINA Magyarországból az utolsó nyolc évben.
 Képzeld el, idén a saját receptemet sütöttem!
 MÁTRAI Forradalom... Na, ki vele, mi az?
 FRUZSINA *(szinte kiénekleli a választ)* Baconös-paprikás,
 Tejfőllel meglocsolt rácpontyot, da-da-da-damm!
 MÁTRAI Ó, ó, ó! *(hitetlenkedve)* Jól értettem, drágám,
 Fogod magad, és egyszerűen leváltod
 Anyám aszalt szilvás pulykáját?
 FRUZSINA Kedvesem, ez a mi kettőnk élete.

Csöngetés a szomszéd szobából

De csitt!... A démonúzó csengettyű
 Most szólalt meg a hátsó szobában!
 Akárhogy is, ide angyal érkezik.

Elindulnak a hang forrása felé. De közvetlenül utána gallyak ropogása, trappolás zaja a kertből. Az ablakhoz rohannak

FRUZSINA Vaddisznók, hoppá!
 Egy kisebb vaddisznócsorda csörtet át a kert alján...
 Ősszel mennyire meglepődteél,
 Hogy már a víztoronynál látod őket.
 MÁTRAI *(bólint)* Hát igen. Azóta
 Kondába verődve járnak az utcákon,
 Sőt legutóbb a Szent Orbán téren
 Próbáltak befogni egy magányos süldőt.
 FRUZSINA A bulvársajtó azt is tudni véli,
 Hogy ez a süldő szökevény az elnöki rezidenciáról...
 Egy bizonyos GONI ELTÚNT!
 MÁTRAI Goni eltűnt, és a párja, SANYÓCA IS LELÉPETT!
 FRUZSINA *(visít)* Elnöki Disznók! Megőrülök.
 MÁTRAI Annyira szelídek, hogy újabban házhoz jönnek.
 FRUZSINA Betörték ide is?
 MÁTRAI Még nem, édesem.
 FRUZSINA Csoda.
 MÁTRAI Tényleg csoda. Elég tépázottak a védműveink.
 FRUZSINA Mindig a süldők csinálják a balhét. Meg a kamaszodó malackák.
 MÁTRAI Képzeld, valamiféle cinkosság, sőt összetartás
 Fejlődött ki az éhező vadak és a vacogó emberek között,
 Akik levadászás helyett elkezdték
 A vadak etetését. Valahogy megszokták egymás társaságát:
 Előbbiek urbanizálódtak, utóbbiak barbarizálódtak...
 FRUZSINA A polgárőrök GONIT ÉS SANYÓCÁT keresik!
 MÁTRAI Tessék, a polgárőrök disznókat keresnek...
 Ez a legnagyobb problémájuk, miközben
 Szervezkedik a kormányellenes terrorizmus!
 Fokozottan romlik a közbiztonság...
 Pedig az érintetlenség a környék védjegye.
 FRUZSINA *(nevet)* Szerinted a disznókat is a fundamentalisták bujtogatják?
 MÁTRAI Mindenhol azért tényleg nem lehetnek ők.

9. Pornográf duett

(Tárkány és Radák a Duna jegére néző panorámateraszon. Radák háttá állva a folyót nézi. Tárkány profilban jelent neki)

TÁRKÁNY Kemény, kemény hideg van, elnök úr,
Mínusz tíz fok.

RADÁK Tudom, tudom, tudom!...
Hát nyitass ki egy metróállomást
Ma éjszakára, Tárkány! Legyen melegük.
Nyittasd ki a PeCsát, nyittasd ki a MüPát,
Meg a KöKit, jó polgármesterem,
S kíméld gyöngéden a szegényeket
A tél vad viszontagságaitól.

TÁRKÁNY De mégis, magasságos elnök úr,
Reggeltől estig mit csináljanak?

RADÁK Etesd meg őket makrélával, aztán...
Aztán szép csöndben makramézzanak!

TÁRKÁNY És aztán, magasságos elnök úr?

RADÁK Megoldandó a foglalkoztatást,
Ugraszd ki módos művészeidet
A jól fűtött hűtőkből, s vidd a térre,
Hogy éhező, fázó modelleikről
Frappáns nyomorpornót forgassanak
Könnyezve, és a csődöt így jelentsék!...
Hajrá, megélhetési nincstelenség!

10. Pánik Klub

(Győző Művész úti villájában. Laura, lábát fölhúzva, a kanapén ül, Győző az asztal körül járkal)

GYŐZŐ *(súgva, miközben a parkettán lépked)* Démonizált hely.
Rossz a kisugárzása, nem érzed?...

LAURA De a hely szelleme bennünk van,
Angyalom. A fal nem kognitív jelenség.

GYŐZŐ Zöld zsalugáter, de mögötte mi van?
Hallod, amit én?

LAURA Ezt a gyereksírást?

GYŐZŐ Ja-ja, sírást, és még?

LAURA Egy szöveget bevartek.

GYŐZŐ Valami egyfolytában nyikorog a szomszédban.
Járkálásra ébredtem.

LAURA Zajjal jár, aki élő, megreccsen alatta a parkett.
Megroppan alatta a gyanús föld.

GYŐZŐ *(suttogva)* Mi ez a mély zúgás?
Kattogó kávédaráló?

LAURA Ez a fogaskerekű. Krárogva fékez.

GYŐZŐ Katt-katt. És még?

LAURA Semmi, de semmi.

GYŐZŐ Szerencsések vagyunk,
Hiszen ott lakunk, ahová más kirándulni jár.
Te tényleg semmit sem hallasz soha?!

LAURA Hoppá, tényleg... Fölcsukló zokogás.

GYŐZŐ De nem csak a nyöszörgés, csoszogás, kopogás van,

Ez még semmi, de éjjel az ablakból
Látni: lidércfény lobban,
Érezni, kóboráram zümmög a falban,
Hallom, ráncos nagyanyó duruzsol a kéményből...
LAURA *(bosszankodva)* Médiium vagy, hm? *(Hangot váltva, megértően)*
Igenis, drágám. És még?
GYŐZŐ A szomszédból megint hörgést hallottam.
Valaki az suttozta:
*„Tekercselj össze hajókötéllel,
Húzd föl a lakkszízmát, korbácsolj meg.
Csak ez segít. Rajta, keményebben.”*
LAURA Erősebb széria megy a szomszédban, mint nálunk?
GYŐZŐ *(a háttértől)* Szépkilátás! Szél mozgatja a zsalugáter szárnyait
És csattogtatja a nemzeti zászlót. *(Kinéz az ablakon)*
Ezek a házak régen elit szállodák voltak.
A drinkbárból egyenest ide léptek ki, ha estély volt.
Az ügynökség annak idején
Hetekig puhított, mennyire jutányos a vétel.
És én ebben a házban laktam Mariannal tíz évig,
Itt nőtt föl a két lányom...
Furcsát érzek, valami perverz telítettséget.
Valaki megsúgta, hogy a mi házunkban
A háborúban németek vertek tanyát.
Elátkozott bérc, az a híre. *(Sziünet)*
Egyre ritkábban nézek tükörbe,
Mert attól félek, nem a saját arcom nézne vissza rám.
Hanem egy rohamosztagosé,
Aki borotvahabos képpel... Hé,
Beszorult a fürdőszobámba egy SS-tiszt!
LAURA Ha-ha, jó vicc.
GYŐZŐ Nem vicc. Éjjel ez a fickó nyugtalanítóan gargarizál.
LAURA Nem járhat zajjal, ha nem él.
GYŐZŐ *(falfehér)* Áthatol a testén a kezem!...
Ki kell bontanunk az alagsorban a falat,
Hogy megszabaduljon a szellem.
Befalazni az átkot nem elég. Ott fog nekünk
Borotválkozni ítéletnapig!
LAURA Hess!
GYŐZŐ Téglánként átvizsgálni a házat: gót betű van-e még?...
LAURA *(fölpattan)* Na ebből elég, Győző.
Meguzsonnázunk, drágám, jó?

Kabátot vesznek és elindulnak fölfelé a hegyen. Megállnak a cukrászda előtt

GYŐZŐ Ez a népi sváb cukrászda az idei sláger.
LAURA A közjogi skanzenből máris mindenki ide jár.

Beülnek, jön a pincér

LAURA Két *Schneeballt* kérünk. Maguk erről híresek, ugye?
PINCÉR Két *Schneeball*, igenis! *(El)*
GYŐZŐ *(fölemeli a hangját)* Nem látlak napokig.
És csak találgatni tudok, Laura.
Mondd, van neked másik barátod is?
LAURA Időm se lenne.

GYŐZŐ Miért, kedved igen?
 LAURA Na-na. Nem érzed jól magadat, kicsikém?
 GYŐZŐ Megint rohamom volt.
 LAURA És, fáj?
 GYŐZŐ Tudod, ez nem fáj.
 LAURA Olyan, mint egy puha abroncs a koponyámon.
 Megint *utaztál?* Te azt szoktál, nem igaz?
 GYŐZŐ Szegény kicsikém, oda jársz, ahová a madár se.
 Figyelj, ezt te nem érted. Jó, elmagyarázom.
 Ez egyfajta delírium. Olyasmit is előhoz,
 Amit a pihent józanság soha. Olyan lehet,
 Mint Indiában a brahminok tudatos mozgása,
 Amitől állítólag ihlet szállja meg az embert:
 Olyasmiket lát és hall, amiket különben
 Nem láthatott és nem hallhatott soha...
 LAURA Megtáltosít, szívem?

Jön két hólabda alakú fánk, enni kezdenek

LAURA Na milyen?
 GYŐZŐ Nagyon finom... Mondjuk úgy, hogy a roham
 Kiemel a megszokott világból.
 Kinyílik előttem valamilyen időkapu,
 Amin át a múltba vagy a jövőbe,
 Vagy egy párhuzamos jelenbe röpülök.
 LAURA Irigyellek, mondtam már?
 GYŐZŐ Ó, nem kell.
 Én nem leszek aktív, pont hogy lebénulok
 És alig tudok moccani ilyenkor.
 Sötét szobába vágyom, de valahogy
 Mindig az utcán tör rám a roham.
 Úgy képezem, ez olyan féregjárat,
 Mint amilyen a Bermuda-háromszögben van....
 LAURA *(ásít)* Na, ne fáraszsz már.
 GYŐZŐ *(sértetten)* Te ezt az egészet nem veszed komolyan.
 Kinevetsz, mi?
 LAURA Mit akarsz mégis? Én gyógyítsalak meg?
 Bebeszéled magadnak
 A végtelen számú nyavalyáidat.
 Voltál orvosnál?
 GYŐZŐ Rendszeresen visszajárok.
 LAURA És most mi lesz? Végre iszunk valamit, drágám? *(Rendel)*
 Ne kenj mindent a betegségedre. Ha ez betegség.
 És erről a nyafogásról szokjál le először. *(Jön két ital, isznak)*
 GYŐZŐ Ha ez teneked nyafogás. Az én bajom,
 Az nem szokás... Nem én irányítom.
 LAURA Ó, ez csak úgy megtörténik veled.
 Biztos azért van, mert folyton másnapos vagy.
 GYŐZŐ Nem én. Két hónapja nem iszom.
 LAURA Én meg nem vagyok felelős érted.
 Gyógyulj meg, szívem. És aludd ki magad.

Fizetnek és elindulnak fölfelé a hegyen

GYŐZŐ Itt a Szanatórium, ez a kísértetkastély.

LAURA Ég odabent a villany.
GYÓZŐ Biztos festenek, szerelnek odabent,
Mert az egész ház ki van adva télire.
LAURA Nézd, olyan jó, a szemünk láttára támad föl a hegy!
GYÓZŐ Mikor adják át?
LAURA A farsangi szezonban.
GYÓZŐ Hétről hétre újabb átadások! Sikerpropaganda!
Pedig nem is vagyunk választások előtt!
Beosonjunk?
LAURA Hát persze, miért ne.
GYÓZŐ Zárva.
LAURA Figyelj ide, Győző. Annyi minden jó nekem veled így is.
Jó étel vagy annak, aki pont az ilyet szereti.
Szívesen elutaznék veled
Szolnokig is meg vissza, Düsseldorfig akár.
A világ végéig már nem annyira.
GYÓZŐ *(motyogva)* Hát akkor majd... hát akkor.
LAURA *(bólint)* Jó, akkor valamikor valami.

Kétfelé válva el

11. Válságstáb-kerekasztal (kvintett)

(Tévéstudió, háttérben futó grafikákkal. Patríczius, Asztrológus, Fabrícia, Dolina, Tárkány. Mindenki ül)

PATRÍCZIUS Üdvözljük stúdióinkban Pazár Ferencet
A Nemzeti Asztrológiától.
ASZTROLÓGUS Jó estét, hahó!
FABRÍCIA És üdvözljük a frissen fölgyógyult, mély orgánumú
Dolina Ivánt, az OMSZ első emberét.
DOLINA Jó estét kívánok.
PATRÍCZIUS Szóval a poláris
Légörvényről mi tudható, Dolina úr?
Mit jelent a futóáramlás mint olyan?
DOLINA Ez, kérem, egy tartós és nagy kiterjedésű ciklon.
Csakis télen tapasztalható, és csakis
Romantikus éjszakákon.
PATRÍCZIUS Miről is van szó?
DOLINA *(az ábrára pillant a háta mögé)* A hideg és tömör légtömeget
Az örvényben fújó szél tartja a sarkkörön:
Folyamatosan hűti, egyidejűleg sűríti.
FABRÍCIA És mi van akkor, ha a szél picikét gyöngül?
DOLINA Akkor a kiszabadult levegő megindulhat dél felé.
PATRÍCZIUS És mi történik aztán?
DOLINA Telibe kapjuk az Úr dühét.
ASZTROLÓGUS *(gúnyosan)* Ez csak hipotézis.
DOLINA Dehogyan hipotézis.
ASZTROLÓGUS Akkor bizonyítsa.
DOLINA Majd pont magának.
ASZTROLÓGUS Ó,
És még én vagyok a kuruzsló?
DOLINA Tudjuk, dühöseks ránk az istenek...
ASZTROLÓGUS Igenis, Dolina úr, és vegye tudomásul,

Az ő büntetésük a mi fagyhalálunk!
 DOLINA Ahogy gondolja.
 ASZTROLÓGUS Kockafejű szakbarbár.
 DOLINA Maga csak vigyázzon a szájára.
 PATRÍCZIUS Megint kezdik?
 Na de uraim!...
 TÁRKÁNY *(megérkezik a stúdióba)* Rossz az, aki rosszra gondol.
 PATRÍCZIUS Tárkány főpolgármester a stúdióban.
 FABRÍCIA Az idei zimankó nem változtat a tényen,
 Hogy Európában az elmúlt évszázadban
 Melegebbé váltak a telek.
 PATRÍCZIUS Nos, *most* akkor is extrém fagyhullám közelít,
 Sarkvidéki hideg, hóförgeteg, vihar.
 ASZTROLÓGUS Közelít? Nos, az említett ramazúri javában itt van.
 TÁRKÁNY Így igaz, Gödöllőn reggel rekordhideget mértek.
 ASZTROLÓGUS Az elmúlt három napban az Úr négy lelket követelt.
 DOLINA Pedig mi idejében kiadtuk a hóriasztást.
 TÁRKÁNY Mi van érvényben?
 DOLINA Egyelőre narancs.
 TÁRKÁNY Kevés. Alulértékelik, ami van.
 Régen pirosat kellett volna...
 DOLINA Az is meglesz, nyugi.
 Utáljuk a pánikkeltést, de nagyon.
 ASZTROLÓGUS Itt hagyomány elbogatellizálni az ilyesmit.
 TÁRKÁNY Vagy a mi derék kormányunkat okolni a viharért.
 PATRÍCZIUS *(Tárkánynak)* Megtudhatjuk, hogyan készül föl
 Budapest az ítéletidőre?
 TÁRKÁNY Persze. Simán.
 Minden háztartásban konzervtartalék;
 S a lélek nem káoszna, bűnna martalék.
 ASZTROLÓGUS Az utak máris járhatatlanok.
 DOLINA Nem igaz. Az utak beterítve
 Finom forgáccsal és gránitúzalékkal.
 FABRÍCIA Rajthelyzetben a katasztrófavédelem meg a honvédség?
 DOLINA Higgye el, korai erről beszélni, kisasszony.
 FABRÍCIA Emlékszünk, hogy pár éve a március 15-e fagyott be?...
 Elmaradtak a kokárdázások, koszorúzások.
 ASZTROLÓGUS *(Tárkánynak)* Akkor azok a maguk híres
 Hókotrói igazán nem kapkodták el.
 TÁRKÁNY Elegendő anyagot szórtunk ki, uram!
 Be kéne tartani a megengedett sebességet.
 És hát a magyar autósvirtus...
 PATRÍCZIUS Tudjuk.
 DOLINA A hósík fehérje, a lelkek sötétje.
 FABRÍCIA Aki teheti, ne induljon útnak!
 TÁRKÁNY Sírva könyörgöm, sehová senki!
 Aki falon belül van, azt legalább
 Szemmel lehet tartani. Ennyi.

12. Krízisközpont

(Hegyi szálloda. Binder fogadja Radákot a portán. Később Dolina és Alma. Mátrainak és Fruzsiniának csak a hangja)

RADÁK Sokáig azt hittem, hogy semmi különös,
Túloznak a jelentések. Mindig ez a magyaros rinyálás!
Mégis, mi van ezen csodálkozónivaló?
A Sváb-hegy rendes középhegység elvégre is,
Lassan meg lehetne szokni a hátrányait.
De itt fönt valóban megrázó a látvány.
Szibéria! *(Önkéntelen elragadtatásban)* Szibéria...
BINDER Reggel óta itt ülészik a Nemzetbiztonsági Kabinet.
Miniszterelnök úr, rossz hírek.
Harminc-negyven vonat
Akadt el rémisztő torlaszokban,
Utasok ezrei kénytelenek
A szerelvényen tölteni az éjszakát.
Tegnap óta üresen állnak a szupermarketek.
Zárva az Opera, az összes színházak, az iskolák.
A boltokat szedett-vedett bandák fosztogatják.
A fosztogatásoknak egyelőre nincs politikai
Színezete vagy ellenzéki vonatkozása,
Igaz, nem kevés harag van jelen az utcán,
Es vannak, akik máris éheznek, nem is kevesen.
RADÁK Azonnali intézkedést kérek, Gyuszi!
BINDER Folyamatban. *(El)*

Radák belép a következő szobába, amelyet irányítóteremnek rendeztek be. Tévéképernyők a katasztrófa képeivel. Munkatársak a számítógépeik előtt. Jön Dolina, és megáll Radák előtt. Nyomában Alma

RADÁK Igen, Dolina úr? Majdnem az életünk
Függ attól, hogy mit jósol ön.
DOLINA Miniszterelnök úr, csak mondom, ami biztos.
Hétvégén átsöpör az országon a szél,
Holnapra megint méteres hó fenyeget.
RADÁK Értem.

Dolina hátrébb húzódott, mire a takarásából előbújik Alma, nagykabátban

RADÁK *(hadar)* Kezét csókolom. Ismerjük egymást.

Alma kinyújtja a kezét, aztán Radákra, majd zavartan félrenéz. Hátrálva saját férjébe ütközik, s ekkor odaadón Dolina vállára hajtja a fejét egy pillanatra. Majd szétrebbennek

ALMA, DOLINA Jó éjszakát, miniszterelnök úr.
BINDER *(jön)* A mínusz huszonhat és fél fok
Százéves csúcsot döntött meg.
Ferihegy nem indít és nem fogad.

Megjelenik egy jól dekorált tábornok, és Binder tördeli a kezét a nyomában

TÁBORNOK Mit tegyünk, miniszterelnök úr, legfőbb haduram?
RADÁK Küldjenek Ferihegyre néhány stramm rakodógépet,

És egyszerűen hordják el onnan a havat a fenébe.
 TÁBORNOK Sajnos ilyen gépeink nincsenek.
 RADÁK Nincsenek?!
 TÁBORNOK Nincsenek. Vagyis csak a lehívható állományban,
 Ami különleges helyzetekben vethető be.
 RADÁK Hát akkor hívják le!
 TÁBORNOK Ez most az?
 RADÁK Magának nem világos?!
 Mi van, az armageddonra takarékoskodnak?
 Maguk szerint mi a rendkívüli helyzet, ha nem ez?
 TÁBORNOK Igenis, miniszterelnök úr. *(Tiszteleg és lelép)*
 RADÁK Kövessen, Binder! *(Betereli Bindert egy amfiteátrum-szerű nagyterembe)*
 A fundamentalistákkal semmi fejlemény?

Ott áll a karácsonyfa a dobogó szélén

BINDER Hát, van éppenséggel fejlemény.
 Lassan ellepik a budai hegyeket.
 Villákat szállnak meg, elhagyott boltokat,
 Kihaszánálva a vihar okozta káoszt.
 RADÁK *(föllép a pulpitusra, megtetszik neki a mikrofonállvány)*
 Az zavar, hogy még csak nem is radikálisok...
 Tufafejű anarchisták, és ami a fő: ideológia nélkül.
 A radikalizmus nem ideológia,
 Hanem hozzáállás. Nem teszetosza mellébeszélés!
 Hanem egyenes beszéd és bátor cselekvés...
 BINDER Cselekedni ezek is tudnak. Időnként felrobban
 Valamelyikünk vagy valamelyikünk háza, esetleg autója.
 RADÁK Jó, és ezek tettek? Ez a gyűlöletük. De mi az ő
 Értékrendjük, Binderem? Van nekik egyáltalán olyanuk?
 A bukott szélsőjobb a nemzeti konzervatívizmust
 Képviselte. Ideáik és ötleteik azok voltak.
 Figyelj, az milyen, hogy kémiailag
 Kasztráltatni a pedofilokat? Egész jó, mi?
 BINDER És jogos.
 RADÁK Csak hát a buzikkal folytatták volna alighanem.
 És nem is biztos, hogy csak kémiailag...
 Figyelj, és az milyen, hogy csendőröket
 Vizionáltak, akik majd visszaszorítják,
 Ahogy mondták: a barna bőrű bűnözést?...
 BINDER Nem is kerültek kormányra ilyen morális színvonallal.
 RADÁK Gyuszi, te engem ugye rendpártinak ismersz?
 Elárulnád, hogy ezek milyen rendet akarnak?
 Azonkívül, hogy szétverni mindent, és porig alázni mindenkit?
 BINDER Egyszerű. Ki szeretnék vizsgálni
 Az előző kormányok korrupciós ügyeit,
 Vagyonekobbzással sújtani a politikusbűnözőket.
 RADÁK Mint mindenki, aki ellenzékben van.
 De hogy mit kezdenének az így visszaforgatott pénzzel,
 Eddig még nem derült ki.
 BINDER Nem is fog, miniszterelnök úr.
 RADÁK Tegezz! A nyugati fejlődés főáramába visszatértünk.
 A botránybaloldal és a vezérdemokrácia után
 Visszaadtam a nemzetnek öntudatát!
 Minden pályázatunk nyílt és nemzetközi...

A fundamentalisták ezzel szemben...
 BINDER Ezzel szemben, miniszterelnök úr?
 RADÁK Semmi. Tegezz! Neked csak Zoltán.
 A fundamentalisták nem akarnak semmit...
 Néhány napi felhőtlen rombolást maximum.
 (A karácsonyfa díszeit babrálja)
 BINDER (kicsit szolgáian) Reformot végbevenni úgy, hogy közben
 Nem romlik a szolgáltatások színvonala,
 RADÁK Kutya kemény föladat, miniszterelnök úr!
 Újraiparosítottunk, kérlek alássan!
 Kís parlamenti többséggel is nekimentünk
 A nagy érdekcsoportoknak, igaz?
 BINDER Nagyon igaz.
 RADÁK A versenyszférát következetesen központosítottuk!
 És ezek mégis a legfőbb ellenséget látják bennem!
 BINDER Nincs kétség, hogy ön az első számú célpont.
 RADÁK Mondom, tegezz! Én úgy unom, hogy én vagyok
 Az első számú célpont. És meguntam félni.
 Egy vezető nem lehet mindig népszerű.
 A történelem, Binder, majd minket igazol:
 Volt középtávú gazdasági tervünk!
 Költségvetés? Feszés. Deficit? Leszorítva.
 Volt rossz emléké improvizációnk?
 BINDER Dehogyan volt. Ha annyit szabad mondanom...
 Miniszterelnök úr
 Népszerűségi mutatója ősszel eléggé megugrott.
 Az adók és a hangulatrontó intézkedések
 Néhány százalékot ugyan lefaragtak,
 De a státuszelmertségi faktor jó maradt:
 A privát, khm... a személye körüli hírek
 Ön mellé fordították az ingadozókat is.
 RADÁK Miféle hírek, Binder? (kivár) Te Líviára gondolsz?
 BINDER Ha szabad mondanom...
 RADÁK Líviát örökre szívembe zártam. (Binder vállára hajol)
 Gyuszi, tudod jól, hogy soha senkit ennyire.
 Figyelj, és az milyen, hogy ő a te unokahúgod,
 És ha én elveszem őt, mi rokonok leszünk, Gyuszi?
 Unokasógorok, vagy hogy a fenébe is...
 Nem élünk már a viktoriánus korban,
 De ugye megértesz, ha őt azért kímélni akarom
 A mocskos bulvártól?... Ugye igazam van?
 De mennyire, mennyire, mennyire igazam van!
 Nemsokára előjövünk. Ez nem ígélet, ez tény.
 Meguntam félni. Meg-un-tam fél-ni. (Szünet)
 RADÁK (a sajtó képviselőihez szól)
 A Kárpát-medencét megbénító vihar miatt
 Szükségállapotot hirdetünk.
 A Dunántúlon életbe lép a legmagasabb,
 A háromosztatú skálán nem is szereplő
 Négyes fokozatú készültség. (A stábnak)
 Este is jövök. (A pulpitusról lelépve Binderhez fordul) Te leszel?
 BINDER Pont este sajnos nem.
 Mindjárt Bécsbe indulok egy konferenciára.
 RADÁK Ilyenkor?
 BINDER Műszáj. Az a sztráda tiszta. A kocsim jó,

RADÁK És csak egy éjszakányi kimaradás.
Tekintsd úgy, hogy föl vagy mentve, Binder.
Estétől a fegyveres erők, a segélyszolgálatok emberei
És a menedékkeresők kivételével
Mindenkinek tilos autóba ülni.
Megmondta Tárkány: *(Utánozza a hangját)*
„Mindenki maradjon otthon!...
Kedves polgártársak, próbáljunk
Mindent föllelni saját körzetünkben!”

BINDER Nagy tudásvágy él bennem.

RADÁK Jó, de családos vagy.

BINDER Veszélytelen útnak látszik.

RADÁK Mi a témátok?

BINDER Biztonságpolitika.

RADÁK Nem vagy te stikában titkosügynök?
Kémfőnök, hm?

BINDER Arról ön is... te is tudnál.

RADÁK *(Binder vállára csap)* Á, az igaz.

A háttérben a tévé hangja

BEMONDÓ A szülő nőt szállító mentőautó
Nagykovácsi előtt, a rendészeti szakközép
Közelében elakadt.

Sötét. A háttérből Fruzsina és Mátrai hangja

FRUzsINA Ezek vagyunk mi?

ÁGOSTON Ezek pontosan mi.
Nyugi, csak azért merik bemondani,
Mert már folyamatban a mentés.

FRUzsINA Na, most mi lesz?

Jármű dübörgése, lánctap csikorgása és egy reflektor erős fénye

HANG Erőt, egészséget! Maguk azok? Na hát akkor. *(Csecsemősírás)*

13. Nemzeti Cserkelők

Üzletközpont. Fölborított gondolák, szétdobált áruk, szemét. Bútorokból hevenyészett barikád. Szakadár fegyveresek őrzik a bejáratot élikön Tordával. Egy barettsapkás, vezetőnek látszó férfi jön, Etele. Vele van Laborc, Robi, Kovács. Később Laura

ETELE Hegyvidék Központ! Nemrégiben még olyan volt,
Mint egy elszigetelt objektum
A karácsonyról itt maradt díszleteivel.
Éppen megint van áram. Jár a mozgólépcső,
Bár sáros bakancsoktól, csikkektől koszolódik.
Üvegcserepen tapos, aki a műmárvány padlón lép.

TORDA Hogy is hívták az éttermet?

LABORC Valami Michelin-csillagos valaminek.

TORDA Te emlékezhetsz, Etele...

ETELE Változó tulajok és változó név...
Ez az a hely, ahol egyszer nem tudtam fizetni AmExszel...

Azt mondtam a pincérnőnek: kimegyek, lerúgok
 Két csillagot az ötből, oszt a helyetekre teszlek titeket.
 ROBI Mi sosem engedhettük meg magunknak ezt a házat.
 LABORC Kivéve téged, főnök.
 ETELE Jó, kivéve engem.
 De hát én mégis itteni vagyok, hegyi gyerek...
 Ti meg nem. Jó, még lehettek egyszer azok.
 LEVENTE Átfésültük már a delikátokat?
 ETELE Párszor. De átfésülték mások is,
 Mindenkinek kapóra jött ez a tél.

Magas és szeplős, fiatal lány érkezik, úgy van öltözve és sminkelve, mint egy topmodell. Csizmájáról leveri a széttaposott, piszkos hókását

LABORC Jelszó?
 LAURA Három Tenger.

*Etele leveszi a sapkáját, alatta kopasz. Pajzán mosolyút, kicsit karcos és hamiskás, amúgy képessé-
 ges, meggyőző embernek tűnik. Úgy cikázik az tűzletek között, mint egy puskagolyó. Laura izgatott
 lesz a puszta látványától is. Etele egy simaképzű, jelentéktelen külsejű férfival járkal*

ETELE Mit mondtál, ugye volt külügyes vagy?
 KOVÁCS Igen, a minisztériumból.
 ETELE Elárultad őket?
 KOVÁCS Kirúgtak. Nem kell miattam aggódnia.
 Utoljára a közbeszerzési osztályon dolgoztam.
 Khm... Még az előző kormány idején.
 ETELE Nem érezted jól magad?
 KOVÁCS Hát, nem nagyon.
 ROBI Akkor se, most se?
 KOVÁCS Sajnos ez van.
 ETELE Hogy hívnak?
 KOVÁCS Kovács.
 ROBI Helló, nálunk nincs vezetéknev.
 Csak keresztnevet mondj.
 KOVÁCS Levente.
 ROBI És tegeződünk, ezt is jól jegyezd meg.
 TORDA Közélről kicsit zavarodottnak tűnsz nekem:
 Árkos szem, petyhüdt bőr, nyirkos tekintet...
 LABORC Akár egy bukott üzletvezető.
 ETELE *(Laurához fordul)* Á, nézd csak, Levente, van itt valaki, akiből
 Nem néznéd ki a harcost.
 Valamelyikünké tökéletes kamuflázs...
 Mit mondtál, szépségem, hogy is hívnak?
 LAURA Laura. *(Ringatja azt a hosszú, karcú lábát, ami nem akar véget érni)*
 ETELE Kedvesem, mondd, elmúltál már te húszéves?
 LAURA Talált. Éppen most vasárnap.
 ROBI Isten élteszen.
 ETELE És mondd, ugye te pultosnó vagy Pesten?
 LAURA Így igaz.
 ETELE Szóval nem az a kimondott
 Sámánista-anarchista jelölt? Nem az a született
 Nemzeti fundamentalista lány?...
 LAURA Hát nem.
 ETELE Mondd, hölgyem, a kapcsolatfölvétel könnyen ment?

LAURA Nem mondhatnám.
Egy titkos fundamentalista ismerősöm...

ETELE Téged vajon a kaland vonz ide?
A Rám-szakadék mélységű, óriási kék szemeddel.

LAURA Nem csak a kaland.

ETELE Fáradtnak tűnsz, Laura.

LAURA Igen, mert alig találtam ide. Eltévedtem.
Ezt a teret folyton egy másikkal keverem...
Látjátok, milyen javíthatatlan vidéki lány vagyok?
Ahhoz képest sokat javultál.
(*somolyogva*) Hát eszmeileg biztos.

KOVÁCS Javultam? Mire gondoltok?

LAURA Hát a politikai nézeteidre.

KOVÁCS (*dünyögve*) A nők meg a tájékozódás két össze nem férő dolog.
Képtelenek eligazodni bárhol,
De zseniálisak a fészekrakásban.
Ha megtalálták a pontot, ahol letehetik a seggüket,
Akkor tényleg boldogok, igaz?

LAURA (*zavartan mosolyogva körbenéz*)
Te tényleg sámánista vagy?

ETELE (*főlélnékiülve*) Mi az hogy! Én vagyok a fő-fő táltos,
És itt állítjuk föl holnap a napoltárt.

LAURA Rovásírással üzentek a népnek, meg minden?

ETELE Aha. Rovással csak akkor, ha nagyon ráérünk.
Ide verjük be az életfát, kicsikém... És aztán,
Kegyes Földanya, hozzád fohászkodunk!
Nagy dolgot fedeztünk föl, olyan nagyot,
Ami mindennap újabb lelkesedéssel
Rázkódtatja meg a bensőnket:
A minden korlátot legyőző életet!...
Égi sárkány szórta ránk e nagy havat
Rejtekadó takarónak!
(*Tekintete a melléte álló, csontsovány fiúra ugrik*)
Robi lesz a segédáltosom. Ha vállalod, Robi...

ROBI (*hízelegve*) Még szép. Táltos vagy és mégis AmExszel fizetsz,
Ez benned a szép.

ETELE Robikám, te csak verjed a dobot.
Amikor zenélünk, kinyitjuk a belső kapukat,
Tudva, hogy nagy dolgok történhetnek velünk.
Robi, eldöntöttem, a mozgalmi neved
Koppány lesz, Nagy-koppány, jó?

ROBI Persze, köszi.
Szívzsibongató érzés forralja a vérünket!

TORDA Tűz a javából!

Laura csak néz, nem tudja, sírjon-e vagy nevéssen

NAGYKOPPÁNY Figyelj, Etele, te mondd el neki?

ETELE (*macskabölcstől formál az ujjával, s a bölcstől mögül beszél vontatottan, talányosan mosolyogva*) Az a helyzet, hogy keressük a megfelelő embert.

LAURA Megfelelő embert, mire?

ETELE Egy farsangi bálba
Delegálnánk valakit, lehetőleg szalonképes embert.
Mert minket tuti, hogy nem engednek be oda.
És te a porcelánbőröddel, arisztokratikus...

LEVENTE Arisztokratikusnak látszó...

ROBI Szépségeddel...

LEVENTE Nos, ha előtte kipróbáltunk, és megfelelő
Embernek bizonyultál, akkor...

ETELE Nagy tervről van szó. Ki ismerteti?

ROBI *(nyakát nyújtogatva)* Na, majd én!
Figyelj, kislány, tudod, hogy kik vagyunk mi?

LAURA Persze.

LABORC Na kik?

LAURA Ti vagytok a magyar elitalakulat.

TÖBBEN *(mintha kigyúlna a fény a szemükben)*
Úgy van, mi vagyunk a NEMZETI CSERKELŐK.

LAURA NEMZETI CSERKELŐK, ez is olyan férfiasan hangzik!
Olyan szexin.

ETELE A CSERKELŐK, akiknek zenéjében ott viharzik,
Ott söpör, és mindent ledönt, beragyog az élet
A maga fölmérhetetlen valójában!!

TÖBBEN Húúú!!!...

LAURA *(színtelt áhítattal)* Tényleg ti vagytok azok?

TORDA Pontosan. Úgyhogy ennek fényében cselekedj majd!

ETELE *(rágyújt)* Kislány, egy kérdés. Van valami, ami érdekelné...
Te tényleg szemben állsz a demokráciával?

LABORC Akkor bizonyítsd be!

ROBI *(gúnyosan)* Te aztán, jól fizetett vendéglátósként, szemben állsz..

TORDA De igazából mi a te bajod velük?

LAURA Az, hogy gyáva, konformista EU-lakájok.
Hogy nincs magyar arcuk. Önállótlanok.

ROBI Jól mondd. A befagyott Európában
Csakis a függetlenség a nyerő.

ETELE Elszakadnak a részek, többé nem járunk át egymáshoz,
És a hó mindent belep lidérces éjjel. *(Fölemelkedik)*
Radák, meg kell hagyni, egész jól kommunikál,
És tudjuk, rettenetes fegyver
A jól megválasztott szó. Micsoda lehetőség
Megetetni akárkivel akármit.
Radák arra büszke, hogy gondoskodik!
Gondoskodó állam és jó vezető?!
Hányan tartották annak magukat?
És mire mentek vele?

ROBI Valójában mind lenézték a néptüket.

ETELE Idegenszívű elfajzottak, pfúj!

TORDA Ne legyünk Európa balekjai.

ROBI *(Laura szemébe nézve)* Akkor velünk tartasz?

ETELE Persze.

LAURA És kérhetünk tőled akármit, igen?

ETELE Igen.

LAURA A mi javunkra, az ő rovásukra.

ETELE Oké.

LAURA Ha be tudnál illeszteni a táncrendedbe
Egy nagy embert...

ROBI Nagy embert? Vajon kit?

LAURA A kérdés csak az, hogy van-e szándék?

ROBI Szándék van.

ETELE Hát akkor hurrá, kislány!
Biztos? Most még meggondolhatod magad.

Maradsz? Nagyon jó. Lesz, ami lesz,
 Belevetjük magunkat az élet teljébe,
 Megmozdítjuk a legjobb énjünket,
 Hadd törjön föl a legizzóbb életerő
 A lehető legmélyebbről!
 Valami sajgató, legvégső igazság kell nekünk!... (Szünetet tart)
 Alszol? Itt alszol? (Atkarolja Laura vállát)
 LAURA (zavartan) Nekem nem megy ilyen gyorsan.

14. „Európa-oratórium”

(Mátrai, Pispek, Binder a Duna jegére néző panorámateraszon. A korcsolyázókat és a fakutyázókat figyelik a korlát mellől. A jég peremén fabódék, sültgesztenyeárusok dobkályhái. Egy pultnál Delfin áll egyedül, forralt boros bögrével a kezében. A harmadik pultnál Dalma és Laura isznak)

BINDER Szóval nem mondhatni, hogy a fundamentalizmus
 Derék polgárok naiv képzelődése, annyi szent.
 Nem találgatjuk többé,
 Hogy ezek vajon tényleg komoly és tisztességes,
 Nemes szándékú emberek-e.
 Mert kétségtelenül nem azok.

MÁTRAI Jó és rossz? Ők kívül rekednek ezeken a kategóriákon.
 A tisztességet szerintem fölülírja szemükben a függetlenség
 Meg egy jó házibuli vágya,
 Bármilyen eszközt bevethetőnek tartanak.

BINDER Lobogó szemű, fiatal géniuszoknak tűnnek,
 És meg vagyok győződve róla, hogy azok is.

PISPEK Az sem zavar, hogy nem egészen tiszták?
 MÁTRAI Bercikém, mi az, hogy tiszta, manapság?
 Az sem igaz, hogy minden terrorista táltos
 Egytől egyig degenerált fazon,
 Ez csak rosszindulatú híresztelés.
 Akiket látunk a neten, azok kicsattanóan
 Egészséges, kerek, magyar arcok mind.

BINDER Bizony. (Lenéz a korcsolyázókra) Szóval egy új jégkorszak, mmm!
 PISPEK (szomorúan összenevet Mátraival) Vajon mekkora?
 MÁTRAI Nem tudom, de csupa izgalom vagyok.
 PISPEK Ismétlődik a rossz termés minden évben?
 MÁTRAI A harmadik fiasco már meg se lep.
 Éhínség dül a perifériákon,
 Aztán a hiánybetegségek nyomán
 A lakosságszám néhol drámaian csökken.

PISPEK (viccel) Ami nem is olyan nagy baj.
 MÁTRAI (fejét rezignáltan Pispek vállára hajtja)
 Nézd, fiam... Ne légy ízléstelen.
 Pár év, és megszűnnek az utazások,
 Az erőforrásaink kimerülnek,
 És tízszer drágább lesz a kőolaj.

PISPEK Nem gondolod, hogy utazások híján
 Előbb-utóbb véget ér a diplomácia,
 Vagy az akadozó internetre szorul?
 MÁTRAI (vállat von) Csak átmenetileg.
 PISPEK Ó, átmenetileg nincsenek utazások?
 Életünk végéig tart ez az átmenet.

BINDER A mi fontos embereink Európában
Túlságosan függnek a repülőiktől.
Kapkodósak, szörnyen türelmetlenek,
Lusták vonatozni.

MÁTRAI Amúgy nem mindegy?
Mindent, de mindent láttunk már, mi hiányzik?

PISPEK *(leplezetlen kárörömmel kántálja)* Nekem semmi.
Épp csak a repülő zarándokokat sajnálom...
Na, mi van, *brothers and sisters*, mi a bánat?
Eljött a ti időtök, El Camino-járó
Idióták! Útifétis-hívők! Gyalogosok!
Keljetek útra régi szenvedéllyel!
Olyan lesz újra, mint az ősközösség,
Ha tényleg csak a gyalogszer marad.

BINDER Sejthettük volna, hogy ezzel az egész
Fölmelegedés-propagandával
Csupán egy lappangó lehűlést kompenzálnak...

PISPEK *Ach Mensch!* Most elbukik
Minden, ami Európa, legelőször is Athén.

MÁTRAI Athén abbahagyta a teremtést.
Halott rég, Balkán lett belőle. Kész, kimúlt,
Balkánabb, mint Konstantinápoly, annyi szent,
Mióta nincsen haladó bölcselete.

PISPEK Athén? Az egy vicc. Aztán Róma esik el,
Mivel túlélte a festőit, a pápáit és a pápái is őt.

BINDER Utánuk London is ledől!

MÁTRAI Ugyan, London.
London túl zsúfolt és túl színes lett, alig Európa...
Londonra nem is emlékszem.

PISPEK Párizs szintén kipurcan, mivel abbahagyta a teremtést,
Mivel száz éve nincsen fiatal... költészete!
Sem fiatal kultúrája! Csakis kirakata van:
Állagmegóvó és csomagmegőrző,
Mindenestül múzeum és minden íze műanyag.

MÁTRAI Európa halott, Európa beteg,
Prostituált föld! Isteni, magas homloka
Teljesen elcsúfítva a fényreklámokkal!
A Mesterdálnokok vicces, törekvő
Nyárspolgárrímeit zengő favázak,
Meg a habfehér Calatrava-állomások is.
A kárhuzatos bálványimádás,
A túlbuzgó Mária-kultusz ugyanúgy halott,
Mint a protestánsok csupasz idege.

Megvilágosodik Delfin asztala. Binder fölfigyel Delfinre, Mátrai és Binder is odafordul

MÁTRAI *(Delfin felé, sottogva)* Európa utolsó hősnője Turandot volt *from China*,
Azóta nincsen születő operánk! S ha igen, a végeken reked...

DELFIN Á, szia, Ágoston.

MÁTRAI Szia, Delfin.

PISPEK *(elismerően méri végig Delfint. Suttogva Mátrainak)*
Te ismered? Nagyon? Neked is megvolt?...

MÁTRAI Bertalan, ne légy ízléstelen. *(Delfinre)*
Csoccoszán neki reménytelen szerelem volt,
És Turandotról nem is mert álmodni...

PISPEK Európa halott, a világ közepének szánt sörkertekben
 Elbutult népével, amely sose bölcsült meg,
 Népeének zúgó-búgó basso continuójával,
 A neonszínekben pompázó focistahordákkal...
 BINDER *(ásítva)* A tehetségkutatókban föl-alá szánkázó sztárocskákkal!
 PISPEK A díszhímekre rátámadó szőkefronttal!
 Az ilyen és olyan tufafejű ultrákkal,
 Extrémkommunistákkal és extrém újnácikkal,
 Akik verekednek a koncon. De min is?

Megvilágosodik a szomszéd asztal, ahol Dalma és Laura ülnek

DALMA Régen beszéltünk, szívem. Megvan még a Győző?
 LAURA Győzöt dobtam, elég a pszichopatákból.
 DELFIN *(halkan a pultnál)* Ó.
 DALMA És, van új barátod?
 LAURA Van. Egy nagy, erős férfi.
 DALMA Szóval megint egy nagy, erős... De most normális?
 LAURA Nem, kérlek, most sem normális.
 DALMA Te jó Isten, családos?
 LAURA Nem. De legalább most nem idegbeteg.
 DALMA Hanem milyen? Másképp örült, édesem?
 És mikor mutatod be a te Dalma barátnődnek?
 LAURA Korai. Tudod, még bújkálunk,
 Külvárosi eszpresszóban, negyedórákra....
 Még nem mondhatok konkrétumokat.
 Én mindig kifogom az örülteket,
 És egy darabig éppen ettől jó nekem.
 DALMA Elképzelni nem tudom, hogy mihez kezdenél,
 Ha egyszer végre összejönne egy normális emberrel...
 LAURA De vele az erő, kicsikém! Mit csináljak, hogyha egyszer
 Kislánykorom óta vonzódok az ilyen
 Nagy, erős férfiakhoz?

Dalmáék és Delfin pultja is elsötétiül

MÁTRAI Olyan tenyészet és enyészet ez,
 Mint a császárkori Róma volt
 A legutolsó szaturnáliák idején.
 PISPEK *Ach*, innét soha többé sincs elmozdulás,
 Mindenki végzetesen magára maradt.
 MÁTRAI Európa halott, Európa halott,
 Nem találnak szavakat rá szóvivői!
 Zavarba jönnek hipokrita hírlapírók.
 BINDER Délen a fadótól fád luzitánok
 Most már végképp máshogy lesznek szomorúiak,
 Mint az ólomsúlyú nótáiktól nehéz magyarok.
 MÁTRAI Európa nehéz, Európa kopár, Európa halott,
 S a fönntartható fejlődés: illúzió!...
 BINDER Apáink álmában még volt bizonyos haladás.
 PISPEK Hajajj! Mondd, mi segít e kíméletlen ébredés után?
 Morzsolgatni egy elkeseredett imát?
 Valami szentimentális rádiómaszat,
 Szélfútta esetlegesség,
 Ami mégis megnyugtat, erőt ad?

Jöjjön bármi mocskosul szép popzene?
Vagy jöjjön egy fényes anthem Purcelltől?
Vagy a kifacsart Örömmóda?
DELFIN Ó, nem. Fűzfára függesztve az összes hegedű.
MÁTRAI Mintha máris számkivetve Sionból,
Babilon vizeinél ülnénk mind;
Habár zsoltárunk jajgatása néma.

A színen sötétedni kezd. Kigyúlnak a rakpart lámpái

15. Olvadás

(Este a a Duna jegére néző panorámateraszon. Egy rendőrtiszt ágál fönt a rakpart peremén)

TÁRKÁNY Olvadás van! Olvadás van!
PISPEK Ki ez a fontoskodó fakabát?
BINDER Te, ez nem személyesen Tárkány főpolgármester
Rendőrtiszti ruhában?
MÁTRAI Pedig az ilyen jelmezbál
Szigorúan tilos.
PISPEK Á, maga a Vasprefektus?...
TÁRKÁNY A törvény nevében! Olvadás van.
PISPEK Ez csak átmeneti olvadás.
TÁRKÁNY Nem hallotta, uram? Hagyják el a területet.
Akik nem engedelmeskednek a felszólításnak,
Azokkal szemben kényszerítést alkalmazunk...
(Valamivel szelídebben, szinte könyörögve)
Emberek, takarodjanak lefele a jégről, jó?

Függöny

II. FELVONÁS

1. Az új Európa

(Hotel Schwäbisch konferencia-központ. Radák, Dolina, Jócsikné)

- RADÁK Mire jutott, kedves Dolina?
DOLINA Miközben sarkkörtől levegő söpör végig
Európán és majdnem az egész Észak-Amerikán,
Viharok és tektonikus mozgások zajlanak a lélekben szintúgy.
Repedések keletkeznek a családok szövetén.
- RADÁK Miniszter asszony kíván valamit hozzáfűzni?
JÓCSIKNÉ Hogyne, miniszterelnök úr. *(Lelkesen olvassa egy csíptetős dossziéból)*
A betegeskedő Európában az emberek háromnegyede
Fizikai vagy mentális problémákról számol be,
Félelem, álmatlanság és testi-lelki rossz közérzet...
- RADÁK Olyan idegesítően pitiáner módon hull szét minden!
Sajnos nem olyan méltósággal,
Mint ahogy a világ legutolsó napján fog majd széthullni,
Mert akkor már az a tény is megnyugtató lesz önmagában,
Hogy nincs többé gondunk, nincs több nyavalyánk,
És nincs elintézetlen, megoldatlan ügy.

Jócsikné és Dolina gyanakvóan összenéznek: csak provokálja őket a kormányfő?

- RADÁK *(álszentül)* A klíma az oka a kedély általános lehűlésének?
JÓCSIKNÉ Dehogysis. Társadalmi jelenségeket
Csak társadalmi jelenségekkel magyarázunk,
Soha természeti tüneményekkel,
Például a délibáb ördögi gonoszságával.
- RADÁK Tudom, tavaly óta nagyon divatos nézet ez.
Jó, és a társadalom?
- JÓCSIKNÉ A társadalom? Nem vagyok szociológus,
Sem biztonságpolitikai szakértő, a többit ne tőlem
Kérdezze, miniszterelnök úr.
Kétségtelenül nő ugyan a társadalmi feszültség,
De ez nem az egészségromlásban mutatkozik meg,
Mivel a feszültség összekovácsolódást szül,
És az összefogás támogató kohéziót jelent. A léleknek is.
Minden krízis idején fölbukkannak aranytartalékok...
- RADÁK *(mosolyog)* Teher alatt a pálma.
Legjobb ilyen szempontból a diktatúra, nem, Dolina?
Olyankor az ember sose tudja, mire számíthat.
- DOLINA Vagy nagyon is tudja. És ez vagy végképp gyámoltalanná teszi,
Vagy nagyfokú leleményességet fejleszt ki benne.
- RADÁK He-he, hát igen.
- JÓCSIKNÉ Ahogyan háborúban is csökken a szorongásos és hangulati
Zavarok vagy az öngyilkosságok aránya,
Ugyanúgy az össznépi stressz, valamint
Az összetartozás érzését fokozó
Hatások is kiegyenlítik egymást:
Összebújunk forró szívvel, mint a forradalomban!
A hívók úgy érzik, imáik még hatékonyabbak.
És mostanában hihetetlen jól keresnek

A természet- és meteogyógyászok,
 No meg a humánmeteorológusok.
 (fölszisszen) Például maga, Dolina!
 Miniszterelnök úr... (elharapja)
 RADÁK Magyarország többnyire
 DOLINA Nélkülöző ország volt mindig,
 RADÁK És Budapest – leszámítva parádés millenniumait –
 Nélkülöző város. Meg is szokta, hogy az.
 Úgy vélem, ennek ellenére sem lehet ráfogni
 A magyarságra, hogy nemzetként depressziós.
 Kétségtelen, vannak depressziós vonásai;
 És baj, hogy a rendszerváltás után föllazultak
 A társas hálózati kapcsolatok,
 A megbízható, szociális védőháló.
 Úgy látszik, egy új jégkorszak
 Kellett hozzá, hogy újjáépüljenek!
 Én máris érzem az általános közeledést!
 A magyar örömképesség is legendás.
 Tehát a hazát kivéreztetni mégsem sikerült senkinek.
 Ennyi! (Kinyújtózkodik) Hölgyem és uram,
 Jó éjszakát! Boldog új évet önöknek! (Mind el)

2. A hétpecsét

(Lívia lakása. Radák csönget, Lívia nyit ajtót)

RADÁK Mi újság, szerelmem? Jól látom, neked nincs karácsonyfád?!
 Hozassak egyet, bébi? Fél szavadba kerül.
 LÍVIA Hagyjad, elkéstem vele.
 Zoli, ne mondj semmit, jó?
 Szerepet tanulok, azért vagyok ilyen... zilált.
 RADÁK Melyik is ez?
 LÍVIA Hát a Stuart Mária.
 RADÁK Királynő leszel?
 LÍVIA Ugyan, bebörtönzött aspiráns.
 RADÁK Sokkal jobb, mint egy rettegő miniszterelnök.
 Máriának nincs miért izgulnia.
 LÍVIA Izgulni mindig van miért.
 RADÁK Ő tudja már, hogy meg kell halnia.
 LÍVIA Igaz, hogy mindenkinek egyszer...
 Az ember néha olyan, mint az úzótt vad,
 Amikor egy szerep megoldásait keresi.
 RADÁK Ühüm...
 LÍVIA Mert ezzel együtt hirtelen a saját életében sem
 Találja a helyét.
 RADÁK Igaz.
 LÍVIA Te is ilyen vagy.
 RADÁK De még mennyire!...
 LÍVIA Nehéz lehet neked lenni.
 RADÁK Néha nehéz. (Sóhaj) Szóval te
 Eljátszottad Zsút egy buta szinglifilmben...
 LÍVIA Azért megnézted, ugye?
 RADÁK (hazudik) Dehogyan néztem.
 Díva voltál az éjszakában, és most már Stuart Mária is!

LÍVIA Nem sok ez együtt?
RADÁK Dehogynem.
Szólít a színpad,
És te gombnyomásra indulsz?
LÍVIA Ahogy te is.
RADÁK És nem fogsz ebbe belehalni?
LÍVIA Én ugyan nem...
Ez a főzőfülke, tudod.
RADÁK Konyha egy szállodai szobában nem indokolt.
LÍVIA Szálloda? Mi is volt ez régen?
RADÁK A Hotel Lomnic.
LÍVIA Lomnic!
RADÁK A lakásom két egybenyitott, hajdani apartman.
LÍVIA Ez az a panorámás hegyi szálló,
RADÁK Ahol a náci szálltak meg a háborúban,
LÍVIA Gestapo meg egyebek?
RADÁK Aha. Pontosabban azok egyike.
LÍVIA Húha, elég nehéz lehet ilyen házban lakni. *(Isznak)*
RADÁK Nem főztem. Gyászolok, Zoli, ezt ne felejtsd el.
LÍVIA Jó, jó, gyászolj, Lívia. Én úgysem vagyok éhes.
RADÁK Te az apádat, én a hazánkat gyászolom.
LÍVIA Ne túlozz.
RADÁK Hadd nézzelek csak, szerelmem.
Most látlak életemben másodjára közlőrl.
LÍVIA Hihetetlen, ez te vagy.
RADÁK Ez én, ez én, ez én.
LÍVIA Titkosak vagyunk, ugye? De mennyire titkosak?
LÍVIA Szuperhipertitkosak.
RADÁK Szuperhipertitkosak?
LÍVIA Mi vagyunk a hétpecsét, a hétpecsét, a hétpecsét...
RADÁK Csak a fél város tudja.
LÍVIA Csak a város *egyegyede* tudja! Az is inkább csak sejtí...
RADÁK De mondd csak, mi a búbánatért titkolózunk?
Talán szégyellsz?
RADÁK Én, téged? Nekem nincs szégyellnivalóm.
És hi-he-tet-len büszke vagyok rád.
De meg kell értened, így *praktikus*.
LÍVIA Praktikus, miért?
RADÁK Mert féltelek a tapintatlan emberektől.
LÍVIA Magadat félted.
RADÁK Magamat nem, e tekintetben edzett vagyok.
LÍVIA És miért nem vállaljuk nyíltan egymást?
Miért nem fordítjuk komolyra ezt az egészet?
Ha jól tudom, te nőtlen vagy, én meg hajadon.
RADÁK Világos, félted a magányosfarkas-imidzsedet.
LÍVIA Nem. Nem azt félted. Korai még, Lívia.
RADÁK Még nem jött el a mi időnk. De nemsokára előjövünk,
És mi leszünk a legláthatóbb emberek Magyarországon.

A nő Radák ölébe ül, és lassan körözni kezd a csípőjével, még mindig van rajta három réteg ruha

LÍVIA Legláthatóbbak?
RADÁK Aha. Mutasd magad, angyalom.
De felöltöztél! Mi az, nem fűtenek nálatok?
LÍVIA Nyugalom, okoska, ne türelmetlenkedj.

Lívia kimegy és fél percre eltűnik a fürdőszobában. Radák alétan hever a széken, majd föltápáskodik, és kínjában a könyvek gerincét kezdi nézegetni. Jön Lívia. Radák lesodorja róla a bézs felsőt, egy pánt nélküli, kék, fodros miniruha került elő. Ölekezés közben a krémszínű szőnyegre dőlnek.

RADÁK Megjött a kedved, Lívia?
LÍVIA Tudod, hogy veled igen...
Tőled még ez is kell.
RADÁK Ez már kölcsönös és csatagos szerelem.
LÍVIA Na, most basszál meg.

Tűzijáték és petárda hangja az utcáról

RADÁK *(suttogva)* Hm, az elnöki köszöntőről lemaradtunk,
Pedig én bírom a Székely humorát... *(Kilépnek az erkélyre)*
És tessék, tessék, így jártunk megint!
Javában újra januárban gázolunk. *(Megnézi az óráját a mandzsetta alatt)*
Négy és fél óra volt az egész,
Erre ment ki az egész fölhajtás,
Ide vezettek a többnapos előkészületek,
Pontosan erre és ide...
LÍVIA Nem alszol itt, Zoli?
RADÁK Hogy képzeled? Szia. Nyakunkon az újév. *(El)*

3. Majd ha fagy

(Kórus és duett, repríz a Proológus témájára. Radák miniszterelnök, Tárkány főpolgármester és a női kórus)

VEGYESKAR *Az ember csöndre vágyik és közrendre éhes!*
Énképe úgy hordozható, ha pozitív.
Kedves vezető simul nemzetéhez,
S gyöngéd ígéibe belédobban a szív.

RADÁK *Rend lesz, azt mondom, majd ha fagy.*
Csúf dolog kisebbséget kriminalizálni.
Fázékony szegényekért szól a szózat.
Örvendhetnek országunk páriái:
Töröltük az alázó szankciókat.

VEGYESKAR *Hajrá, meg kell szállnunk a médiát.*
Dőljön mindenhonnét a propaganda!
Még szigorúbb törvényeket! Vivát,
Ha kondul ünnepnapjaink harangja.

TÁRKÁNY *(telivér punchline hiphop)*
Akkor, amikor az újbaloldal
Alkura készül az ultrajobbal
Langyos lesz minden kriptonáci
Termoszában a Lipton Ice Tea

VEGYESKAR *Sohanapján, Senkiföldjén, majd ha fagy.*

TÁRKÁNY *A kendőzetlen Endlösung után*
Nem lesz több kínos botrány Újbudán

RADÁK *Rend lesz, azt mondom, súlyos, mint a fagy.*

VEGYESKAR *Hajrá, meg kell szállnunk a médiát.*
Mééég! Kormányzati sikerpropagandát!
És szigorúbb törvénykezést! Vivát,
Ha halljuk ünnepnapjaink harangját.

4. Riadó!

(Nukleáris Adatközpont az erdő mélyén. Sötét. Robbanás hagyja. Hangok, később Laura, Robi, Etele)

HANG 1 Fölkelni, emberek!
HANG 2 Riadó, tűz, tűz, tűz!!!
HANG 3 Mindenki kifelé, ébresztő, tűz van a portán!
HANG 1 Tűz ütött ki, Uramisten, gyerekek! Egy gyújtógránát...
HANG 2 Nem is egy.
HANG 3 De hát a biztonságos működést
Harmincezer szenzorunk felügyeli...
Ajtónyitástól a víz hőmérsékletén át
Az áramfogyasztásig mindent érzékelniük kellett volna...
HANG 2 Mi van, elaludtak az éjjeliőrök? A fületeken ültök?
HANG 1 Kit kell ilyenkor hívni?
HANG 2 Most már a sereget.
HANG 3 A Készenléti Rendőrség
Objektumvédelmi főosztályához
Vagyunk bekötve. Máris elindultak hozzánk.
HANG 2 Az oltást azonnal megkezdeni!

A tűzharcban sebesen visszavonuló csoport élén egy alig húszéves lány lohol lihegve

LAURA Fiúk, én elleneztem ezt a támadást!
ROBI De miért, Laura? Figyelmeztetésnek szántuk...
LAURA Bennetek az volt a jó, hogy úgy terveztek támadást,
Mint egy sugárutat. És az volt még a jó, hogy ti nem
A hóbortjaitokat igazolni vágyó hackerek vagytok...
De nem is vandálok, nem a rombolásban lelték
Életörömöt. Erre tessék...
Mert ha ezt kikapcsoljátok vagy porig romboljátok,
Akkor mire volt jó fölépíteni,
Órizni, féltetni évekig?
ETELE Hülye vagy? Senki sem akarja kikapcsolni.

Elnyeli őket az erdő

5. Van-e Budán atomerómű?

(Egy krémfehér és télkertes zugligeti villa. Ottília, a házvezetőnő reggelit készíti, Radák körülötte sürgölődik)

RADÁK Friss liliom a kristályvázába,
Ez az én emblémám.
OTTÍLIA Ezt hogy értem, a címere?
RADÁK Nem a címerem,
Hanem a jelem az oviban... És igen,
Tea is kell, persze... az állandó idegesség ellen
Nyugtató macskagyökér, erős citromfű...
OTTÍLIA A vendége dohányszagú?
RADÁK Nem tudom. Nem hiszem.
Mert én biztos nem... De olyan jól mutat itt ez a szivar.
Nehogy polírpaszta maradjon az ezüst pudingoskanálon!

És a kandallóban szépen ropogjon az a tűz!
 Legyen ez a lehető legkomolyabb reggeli a hegyen.
 Elterveztem sokszor,
 Hogy majd a negyvenedik születésnapomon befekszem
 Valamelyik erdei magánkórházba.
 Mondjuk, egy olyan villába, amilyen ez.
 Az én „téli palotám!”
 Nosztalgiával gondolok az emberek közelségére is.
 Némelyik egyenesen hiányzik nekem,
 Pedig a vendég nálam nem ritka esemény.

Kiszimatol a verőfényes verandára, jégvirágtól csillog az összes fényes üvegtábla

RADÁK *(gyorsan, sítgva)* Aki jön, lássa, hogy itt randevú készül.
 OTTÍLIA De mi úgy teszünk, mintha valóságos konf...
 RADÁK Konferencia!

Az ajtó előtt, sálba, fejkendőbe burkolózva, Alma áll. A házvezetőnő próbálja megelőzni, de képtelenség

RADÁK Alma drága... Isten hozott nálam.
 ALMA Szia, Zoli. Ó, személyesen te fogadsz?
 Micsoda megtiszteltetés. *(Két puzsi, Radák láthatóan ölelésbe bonyolódna, de csók nincs)*
 RADÁK Könnyen szabadultál?
 ALMA Azt mondtam, futni megyek.
 RADÁK Bundában?
 ALMA Iván nem nézett utánam, éppen e-mailt írt.
 RADÁK És, gondolkoztál...?
 ALMA Nem. Nem gondolom,
 Hogy választani kéne köztetek.
 Hogy ez valami keserves kényszer lenne.
 Csak kíváncsi vagyok.
 RADÁK *(adja a rezignáltat)* Igazán?
 Csak nekem sorsfordító pillanat?... Na mindegy.
 Hallottad? Nyilván hallottad, hogy Tárkány öngyilkos lett.
 ALMA Ühüm.
 RADÁK Beárnyékolja ezt a ragyogó reggelt
 A megdöbbenő hír, hogy Tárkány Béla
 Budapesti főpolgármester nincs többé.
 ALMA Tudom. Főbe lőtte magát. Érdekel,
 Hogy mit beszélnek a városban, Zoltán? Mondjam?
 RADÁK Csakis az igazat, drágám.
 ALMA Mindenki azt találgatja, vajon Tárkány jelzésnek szánta-e,
 Lázadásnak a miniszterelnöke ellen...
 RADÁK Én úgy tudom, hogy elkeseredésében tette
 A Budapestet földűlő polgárháború miatt.
 Búcsúcédula is maradt utána:
*Ha nem tudom megővni szeretett városomat
 És szeretteimet a városomban... Megható, nem?*
 ALMA *(fintorog)* Ha ő mondja, szerintem nem annyira,
 Ezt a hamis hangot sosem értettem...
 Hogyan is választhatták meg ezzel a nevetséges frizurával?
 RADÁK Mesélik, Tárkány egyik este álruhában ment mulatni.
 Az álruha, az nála napszemüveget jelent,

És azt, hogy felfüggeszti a prémgallér viselését...
 Szeretett volna kimozdulni a romkocsmenegyedbe.
 És akkor fölismerte és inzultálta két fickó a Gozsduban.
 Éppen a formázott haja alapján, mit ad Isten.
 Természetesen nemzeti táltosok.
 Dehogyan, két átlagos hivatalnokféle...
 Kiderült, hogy nem is szeretik annyira
 Sem mint városvezetőt, sem mint embert.
 Kapott két tockost, egy közepes maflást, nem nagy dolog.
 Felesége szerint őt mégis megviselte,
 Hetekig nyomasztotta, szinte leteperte az eset.
 Igen, én is hallottam.
 Nem volt ugyan ellenségem,
 De nem is vagyok biztos benne,
 Hogy ma reggel igazi szövetségest gyászolok...
 A kocsmabeli eset óta mindenhol ellenséget szimatolt.
 De ha őszinték vagyunk, hm... akadt is neki egypár.
 Tárkány – az igazat megvallva – mégiscsak pojáca volt.
 Olyan ember, aki kezét tördeli, úgy sajnálkozik,
 Időt húz, mindig alibicselekvéseket végez...
 És korántsem akkora formátum,
 Hogy a választott kormánya ellen lázadjon.
 Erre egyébként nem is lett volna semmi oka.
 Alattunk a fővárosnak jól megy a sora.
 És mi lesz most? Fogtok ti boldogulni, Zoltán?
(kihúzza magát, mintha hivatalos fórumon beszélne)
 Szerintem igen. Nézd, a pofon olykor erősít.
 Ez a krízishelyzet, ami a nukleáris
 Központbeli tűz nyomán kialakult,
 Mozgósítja minden válságkezelő képességünket.
 Nekem elárulod, hogy van-e Budán atomerőmű, vagy sincs?
News Made in Mad... Hölgyem, te csak legyints,
 Ezt neked senki sem erősíti meg.
 De nem is cáfolja.
 Ősszel az első hóval jöttek az első pokolgépek is...
 Készenlétben fogadtuk őket... Leülsz? Jó étvágyat.
 Az életmódszerű ellenállás ideje következett el
 Kormányunk életében. Mint a saját esendő testünk,
 Alkalmazkodtam, alkalmazkodtunk a beállt helyzethez.
 És bár ez a mostani helyzet elég tartósnak látszik,
 Engem nem fenyeget a kimerülés.
 Hiszen amúgy is életed sava-borsa a stressz. *(Esznek)*
(a kandalló lángjába néz) Végül is...
 A keresztény-nemzeti blöff után
 Másként jelöltük ki ellenfeleinket,
 Mint a korábbi jobboldal... Tehát nem Európa
 Az ellenfél, hanem az autoriter hajlamú vezetők...
(tisztelenül) Legalábbis, ha nem a mieink...
(nevet) ...Nem a baloldal, mert azok igazából csak mi vagyunk;
 Nem a mérsékelt jobboldal, mert az a társunk;
 Hanem az undorító szélsőségek.
 Ellenük hajtóvadászatot indítunk...
 Helyes.
(fölpattan) Láttad már a verandát?
 Tudod, hogy nem

RADÁK Először vagyok itt.
De ez múltkor még nem volt kész. Na gyere.

Kilépnek a behavazott teraszra

ALMA Úgy érzem magam,
Mint egy hivatalos helyszíni bejáráson.
RADÁK Micsoda fadaragványok, mi?!
Nézd, ez a négy öntöttvas oszlop tartja a tetőt.
Csak hozzájuk ne érj, mert odafagysz.
ALMA Nagyon lakályos terasz. Jó lehet neked.
Hm?
RADÁK Még nem tudom, milyen. Most lett kész.
Legyen időm megszokni...
Eddigösszviessz kétszer aludtam itt.

Visszahúzódnak az étkezőbe, leülnek enni

ALMA Mondd, szerinted minek van jövője ebben az országban?
RADÁK Nekünk. Azelőtt volt egyfelől az erőskezű állam,
A centrális erőter meg a nemzeti karakter...
Másfelől a ballib megmondóemberek
Hisztije és laza, impotens pöcsölése...
Ezek közt nem választani kell, hanem átlépni harcukat.
Elődjeink ott követték el a hibát, hogy elfelejtettek
Beágyazódni az európai térbe. Lázadásuk
Előbb gazdasági, majd politikai csődbe vitte őket.
És egyszer csak, naná, megzendült az ég.
Szövetségeseink, a nyugati demokráciák halódnak,
A keleti autokráciák pedig gyanúsak...
A cél mégiscsak az önszabályzó gazdaság.
ALMA *(fészkelődni kezd a székén)* Bocs.
RADÁK Mi az, menned kell, Alma?
ALMA Elnézésem kérem, miniszterelnök úr.
RADÁK Családi telefon.
Belecsörömpöl idillünkbe egy *családi* hívás.

Alma el. Jön Ottília, kifejezéstelen arccal. Radák átkarolja, és őhozá beszél, de mintha a naplóját fogalmazná

OTTÍLIA Férje van, Dolina Iván,
RADÁK Akit szögezzük le, un,
De még nem oldozódott el tőle igazán;
Elég önös és karrierista nő.
Nem baj, ha nem egy jellembajnok, az olyat megszoktam,
De úgy tudni, időnként depresszióra hajlamos.
OTTÍLIA Zoltán, én ebből mit sem tapasztaltam.
RADÁK Látatlanban is úgy érzem, ez már
Sok lenne nekem. Még nekem is.

6. A Magyar Varázshegy

(A Svábhegyi Szanatórium és környéke. Binder, Mátrai, Dalma, Etele, Laura, Fabrícia, Patríczius, Győző, Tábormok, Osztrák követ, Tárkány szelleme és a bálozók)

BINDER A báli szezon koronázó eseményének
Természetesen a svábhegyi farsang számít...
Bár az a fogalom, hogy „téli szezon”,
Értelmét veszteni látszik ebben a féléves hóban,
Amikor téli szezonná változik maga az élet!

DALMA Óriási bál készül, helyszín a legendának
Számító Szanatórium! A Magyar Varázshegy.
Emlékszünk arra a bizonyos
Élére pördült gyufásdobozra a hegy központjában,
Mindjárt a fogaskerekű sínjei után? Igen, az.

Laura megáll az állat formájúra nyírt örökzöld sövény mellett. A sportcipőjét túsarkúra cserélte még a kocsiiban, amely nagyon kirí az itt parkoló luxusautók közül. Csörög a telefonja

ETELE Halihó! Érzed a világrengető energiát, Laura?
Ha egyszer rákapsz az ízére, nincs erő,
Ami vetekedhetne vele...

LAURA Érzem, érzem!

ETELE Minket nem korlátozhat ember.

LAURA Minket aztán nem!

ETELE Hát akkor? Ugrás az események kellős közepébe!
Ideje belévetned magadat a lobogó élettűzbe!
Nézz csak szét. Ezek is pont ugyanúgy drogoznak, ugyanúgy
Játsszák a *ki kicsodát*, mint a díszkószörnyek...
De mi mőresre tanítjuk Európát is!

LAURA Úgy van, úgy van!

ETELE Nem kukoricázunk, kicsikém.

Laura fölneéz a homlokzatra. Áthalad a kordonon. Igazoltatják, nem jelez a fémdetektor

LAURA Ez egy ALKALOM, csupa-csupa nagybetűvel.
Zeniten a farsang! Szólt a fanfár fényes kürtökön.

Laura lépésben halad a hallon át, sőt: vonul, ahogy kell, túsarka üti a taktust a mozaikpadló mediterrán pálmafamintáin. Látja magát a szembejövő férfiak tekintetében

Hű, hát ennyire fényűző büféasztal, mint ez itt,
MÉG A HEGYEN IS alig akad manapság!
Bevezetőül, egy pohárka Dom Perignon után,
Az egyik sarokban két egyenruhás szakács
Folyamatosan bontogatja az osztrigákat.
És ez még csak a büférészleg.

FABRÍCIA Hölgyeim és uraim, a díszteremben
Operagála veszi kezdetét. Lesz finom sanzonest
Binder Líviával a Vörös Szalonban...

PATRÍCZIUS És lesz jó kis csárdás éjféli után,
Aztán tombola jön, és rendkívüli show koronázza az estét:
A bálkirály- és bálkirálynő-választás!...

FABRÍCIA Nem is szólva az „ötfelvonásos” vacsoráról,
Csak úgy melleleg.

PATRÍCZIUS Most pedig ismertetjük díszvendégeinket.
FABRÍCIA Köztünk van Czikora Norbert olimpiai bajnok
Vízilabdázó...
PATRÍCZIUS Jócsikné Vilma miniszter asszony...
FABRÍCIA És Radák Zoltán, Magyarország miniszterelnöke.

Laura meglátja Dalmát, visszahőköl. Aranyszínű táskájából azonnal csillogó macskaszemárlarcot kap elő, és a szeme elé emeli mint pajzsot. Jön Binder Mátraival. Jön Győző, frakkban ugyan, mégis látszik a viselkedéséből, hogy kivülről. Utána jön az Osztrák követ az asszisztensével

GYŐZŐ Szerpentin vitt föl egy darabon,
Míg egyszer csak be nem temetett a hóvihar.
BINDER Nincs kiút, uram, de nem baj, mert éppen van egy óriási bál,
Mit ad Isten, a szomszéd házban, ami a Szanatórium....
GYŐZŐ Bocsánat, véletlenül nem Jókai Mórhoz van szerencsém?
A szakállas, ezüstmosolyú, ibolyakék szemű,
Kolosszális magyar mesemondóhoz?
A sikerében gyönyörködő úri kertészhez,
S a hasznot hajtó gazdához? *Three in one?*
Ön mind e három egy személyben?
BINDER Sajnos nem, barátom. Hm, még egy kupicát?
GYŐZŐ Nem élek vele, *Monsieur*. Már nem. (*Mátra*hoz lépve)
Elnézést, ön ugye Rajk László belügyminiszter?
MÁTRAI (*paff lesz*) Tessék?!
GYŐZŐ Rosszul esik önnek, hogy kinyújtott kezére
Mindenki megrebben, és visszahúzódással reagál?
Nem koccintanak önnel? Nos, így is jó.
MÁTRAI Miről beszél? Be van tépve, uram?
GYŐZŐ Biztos összekeverik Rákossal, akitől annyira félték?
Kizárt. Rosszul könyvelték el?
Még nem tudják az ön tragikus végét?
Jó, vigasztalódjon. Annyit ön is tud,
Hogy a koccintás SEHOL sem kötelező.
BINDER (*int Mátra*inak, *hogy ne vegye komolyan Győzőt*) Süsü, tiszta zizi.
GYŐZŐ (*fesztelenül az Osztrák követhoz és kísérfőjéhez fordul*)
Entschuldigung, meine Herren...
Sind sie Adolf Eichmann?
Lehetséges, hogy én maguk felől hallok lövéseket
A völgyből? És hogy sorozatban?
KÖVET (*ő érti a tréfát*) Hát persze. Nehezményezi, uram?
GYŐZŐ Dörrenések hallatszottak a kilátóról is.
KÖVET Igen, és?
GYŐZŐ Nos, nincs tőlük nyugtom.
Árulja el, kérem, hogy mi történik itt.
Talán nonstop kivégzések folynak erre felé?
KÖVET Dehogyan, uram, ez csupán a diótörök kopogása.
Tudja, én olyan jól alszom, hogy tőlem ágyúzhatnak is,
Engem nem zavar. Akklimatizálódtam.
GYŐZŐ (*biccent, ellép. Gúnyosan Bindernek*)
Közvetlenül a rügyattanást megelőzően
Mindig seregestől bújnak elő ezek a baktériumok.
BINDER Ugyan kicsodák volnának itt baktériumok, uram?
GYŐZŐ Hát ők. Olyanok ezek a náci baktériumok,
Mint a fák törzsén, kéregpedéseiben
Áttelelő, gombát terjesztő atkák és pajzstetvek...

Nézze ezt a kettőt, uram! Mintha egy lepkekabóca
És egy csipkésposloska beszélgetne.

Jön Tárkány Béla főpolgármester szelleme. Hencegve Győzőhöz fordul

TÁRKÁNY Olyan ember vagyok, aki tíz különböző ember életét élte...
És aki nagyon boldog, hogy mindezt elmesélheti.
Köszönet érte Istennek! *(Visszahelyezi szájába a pipát)*

GYŐZŐ Tilos a dohányzás, uram.
TÁRKÁNY Hiszen nem is ég, nézze. *(Megy tovább)*
GYŐZŐ Milyen plebejus vonás, ahogy a poharát
Majdnem a perem magasságában tartja,
Nem a szájánál fogva. Nem is ő lenne, ha nem.
Csakhogy Tárkánynak már nem lenne szabad élnie,
Hiszen januárban lett öngyilkos. HOPPÁ!
De sokan vannak itt még ezzel így...
Igazam volt, ez egy törőlmetszett
Kísértethegy! És mennyi, de mennyi hülye
MASKARA lakja! *(üvöltve)*
Levetni az álarcot! Le az álarcokkal!
Van-e mögöttük emberi ábrázat,
Vagy csak rohadó rovar- és lárvaorca mind?
Arra ébredtem, hogy nem is olyan messze
Valami nagyon rossz készül.

TÁBORNOK *(jön)* Ez egy komplett órült. Hogyan jutott be ide?
BINDER Nem tudom. Pardon, máris intézkedem.
(Két öltönyös biztonsági embert int magához. Győzőnek)
Uram, megkérem, hogy távozzon.

GYŐZŐ Meghívóm van és szórakozni szeretnék.
BINDER *(A biztonságiaknak)* Kérem, vezessék ki az urat.
GYŐZŐ Én csak jót akartam.
BINDER Azonnal vezessék ki. *(A biztonságiak jobbról-balról megragadják Győzőt)*
FABRÍCIA *(mikrofonhoz lép)* Hölgyeim és uraim,
A miniszterelnök kíván szólni önökhöz!

KÓRUS Éljen, éljen!

Győző kifelé szembetalálja magát az álarcos Laurával. Egy pillanatra megtorpan, közelítene a nőhöz, de kísérői kirángatják. A pódiumon megjelenik Radák. Szelíd, mosolygós nyitottság uralja arcát, és fölfokozott, a fényes társaságnak szóló bizalom

RADÁK Olyan gazdag hazában éltünk hatvan-hetven-nyolcvan évet,
Ahol ilyen javakat is, mint ez a csodálatos épület,
Büntetlenül le lehetett rohasztani tövig. Szégyen!
Itt a hegyen vagy száz ilyen kaliberű,
Élvonalbeli, századfordulós ingatlan
Ebek harmincadján omladozott és porlott...
Számomra nincs katartikusabb pillanat,
Mint amikor kihúlt falak közé új élet költözik.

Lejövet a dobogóról meglátja Almat és Dolina Ivánt, de szándékosan félresiklik a tekintete. Burány közben odafurakodik a műsorvezetőhöz, és nehézkesen préseli ki magából a szavakat

BURÁNY *(áradozva)* Emberi szeizmográfként csupán annyit szeretnék jelezni,
Hogy számomra kutya-futtában, beszuszakolva
Átélhetetlen egy embertársam, pláne embertársnőm élménye.

Mégis nagyon jó látni: nem kell százéves ismeretség ahhoz,
 Hogy fesztelenül tudjunk beszélgetni egymással.

FABRÍCIA *Ignoti nulla cupido,*
 Ahogy a latin mondja.

BURÁNY Maga nem hallott még rólam? Nem gyűjt engem?
 FABRÍCIA *(belül röhög. Patrícziusnak)* Ezt a faszt aztán sikerült lehűteni.
(Föllép a dobogóra) Most pedig,
 Hölgyeim és uraim, a legendás budai vörössel koccintunk,
 A mi Svábhegyünk zászlósbórával!

MÁTRAI Nevetséges, egyrészt ez a vacak, keverék lötyty;
 Másrészt az a tény, hogy a mai napig máshol szüretelik
 A budainak mondott szőlő java részét...
 Itt bevallhatatlanul kevés és gyöngé szőlő terem.

A nyitótáncosok kezdik a Lehár-keringőt. Negyvenfős zenekar játszik. A valcerforgatagból kiszaladva elsőbálos párok csókolóznak minden ablakmélyedésben és minden függöny mögött

BINDER És azt hallottad, hogy Irán megint
 Majmot küldött az úrbe?

PISPEK De még mindig nem a saját elnökét.

DALMA Hallottad, hogy kitört egy kisebb hóvihár?

PISPEK Megszoktuk, aranyom.
 Hát persze, hogy megint Líviáért van itt Radák!

DALMA Óerte is! Vajon milyen ruhában lesz?

PISPEK Minden fórumon találgatták előre.
 Hát persze, hogy vörösben. Fogadjunk!

Pukkan egy újabb pezsgő. A vörös tapétás különterem színpadán egy frakkos zenész, majd a nyomában Binder Lívia jelenik meg, minden szem rá tapad

PISPEK *(rikoltva)* És igen, és igen!

DALMA *(súgva Bindernek)* Itt az a csodálatos unokahúgod!
 Applikált virágokkal díszített, merészen puffos uszályú
 Valentino-modell, ez igen.

MÁTRAI Este tízig pozitív lány egy körüti színpadon,
 Éjjel szellemtanyákon folytatja
 Fekete üzelmait. Ügyes!

Líviát zongorista kíséri, aki frakkjának két szárnyát gondosan a széke mögé igazítja. Lívia borongós dalba fog szvingstílusban

LÍVIA *Kívánok az uraknak jó estét.
 Remélem, jól mulatnak, csak tessék!
 Én keresek egy embert, egy férfit,
 Hogy mi az oka ennek, nem értik.*

*Tíz óra múlt, a szívem kigyúlt
 Az éjjel szerelmes dalán.
 Tíz óra múlt, a szívem kigyúlt,
 Ma éjjel tiéd lesz talán.
 A szív nappal alszik, de úgy tíz után
 Fölbred, és csókot, szerelmet kíván.
 Tíz óra múlt, a szívem kigyúlt
 Az éjjel szerelmes dalán.*

*Megengedi egy percre, ha kérem,
Hogy ideüljek önhöz, remélem,
S ha maga felé nyújtom a számát,
Én nem tehetek róla. Bocsánat!*

Tíz óra múlt, a szívem kigyúlt...

Mátraiék észreveszik, hogy Delfin az egyik vacsoraasztalnál ül egy tizenvalahány éves, szmokingot viselő fiúval

MÁTRAI *(Bindernek)* Még mindig elég jó nő, igaz,
Már nem az a nőstény Platonov,
Az az örvényszerű lény, amelyik nem nyugszik,
Amíg mindent föl nem forgat maga körül,
De reprezentatív jelenség továbbra is.
Kezd klasszicizálódni. Nagyasszonyosan öltözik.
Még szép, hogy Versace!
Magas és előnyös alakú nő, megengedheti magának.

MÁTRAI Szia, Delfin.
DELFIN Jó estét, Ágoston. Ül le közénk.
Múltkor a jégen nem tudtunk beszélni...
Ő a nagyfiam. Tomika, mutakozz be a bácsinak.

TAMÁS Donner Tamás.
MÁTRAI Hány éves is vagy?
TAMÁS Tizenkettő.
MÁTRAI Már találkoztunk egyszer.
Még egyéves se voltál.

TAMÁS Nem emlékszem.
MÁTRAI Nem? Azt elhiszem. Nem is haragszik a bácsi, látod? *(Félre)*
Á, szóval a DNS volt a bizonyíték...
Donner sosem ismerte volna be.
De hogy egyáltalán a nevére vette, az jó.

Út az állóóra: „BOMMMM!”

DELFIN Órület. Ki kéne telepíteni a szalomból ezt az órát,
Annyira ijesztő a hangja.

A zengés elnémul, és könnyű derűvel újraindul a bál

MÁTRAI Mesélj, mi újság, úrnóm?
DELFIN Azt te is tudod, hogy már nem vagyok az Operában.
MÁTRAI Aha.
DELFIN És hogy énekiskolám van?
MÁTRAI Nem követtelek.
DELFIN Kérjél te is ilyen szép szarvasgerincet.
MÁTRAI Kösz a tippet.
DELFIN *(kézbe véve a menükártyát)* De mi az,
Hogy juharsziruppal karamellizált tökmagkrusztában?
MÁTRAI *(viccel)* Krisztában?
DELFIN Frusztrában...
MÁTRAI Jó, az annyi, mint ropogós bevonatban.
DELFIN Ó! Á! Tudom.
Csak hát ezt az eszeveszett nagyzsolást! *(Mátrai zakójára pillantva)*
Leetted magad, *honey?* Na mi van, kijöttél a gyakorlatból?

MÁTRAI *(sértődötten)* Diplomata voltam, nem akrobata.
 Lássunk inkább egy kis jérce *suprême*-et.

DELFIN *(Líviát nézi a színpadon)* Én készítettem föl
 Ezt a kislányt.

MÁTRAI Kislányt? Ugyan ki neked a *kislány*?

DELFIN Binder Lívia, ki más...? Helyes, nem?

MÁTRAI Ó, minden elismerésem... És Kálmán látogatja
 Tomikát rendesen?

DELFIN Persze, jöhet, én beengedem.

MÁTRAI Nekem is született egy fiam.

DELFIN Ó, igazán?! Szívemből örülök. Hogy hívják, van róla fotód?

MÁTRAI Andor. *(Elő a telefonnal)* Andor Lőrincnek indult,
 De már csak Andor.

DELFIN Elképesztően gyönyörű fiú.

MÁTRAI A Lőrinc lekopott.

DELFIN Lekopott, ez jó... Tudod, mi jó még itt?
 A currys tápióka, egy vega barátóm azt evett,
 Neked is muszáj megpróbálnod.

LÍVIA *(megint a színpadra lép)* Ha az ember jellem,
Szenvedélye ellen
Harcolni nem is nehéz.
Én is a szívemmel
Harcot vívtam csendben.
Legyőztek! Ez az egész.

*Sajnos szeretem, sajnos követem,
 Bár idegen, mégis oly ismerős énnékem, itt a szívemen.
 Hogyha látom én, felcsillan a remény,
 És álmodom, álmodom, álmodom azt,
 Hogy már az enyém, de csak a levegőt ölelem.
 Sajnos szeretem, nincs is egyebem, mint ez a keserű,
 Mégis oly gyönyörű, félig szerelem.
 De fel kell, hogy olvadjon a jég, ahhoz, hogy igaz legyen.
 De így is szeretem, úgy is szeretem, sajnos szeretem.
 1959...*

DALMA *(elázva)* Hja kérem, aki töviről hegyire ismeri a műsort...
 BURÁNY *Üzenet jött messze-messze földről,*
 LÍVIA *Halványzöldszín tábori levél.*
Aki írta, a szívével írta,
Minden sora őszintén beszél.

*Sokkal jobban szeretlek, mint máskor,
 Minden percben Rád gondolok százszor,
 Valahol Oroszországban,
 Valahol Oroszországban.
 S arra gondolok, mikor a csillag rám ragyog,
 Azt a csillagot Te otthon
 Épp úgy láthatod...
 Mindig a Te leveledet várom,
 S csak terólad álmodom az álmom,
 Valahol Oroszországban,
 Valahol Oroszországban.*

*Muszka földre lassan jár a posta,
 S alig várják már a válaszom.*

Megkérem a rádiótól szépen,
Közvetítsék kívánság-dalom!

Sokkal jobban szeretlek, mint máskor,
Minden percben Rád gondolok százszor,
Valahol Magyarországon,
Valahol Magyarországon.
S arra gondolok, mikor a csillag rám ragyog,
Azt a csillagot Te ott künn,
Épp úgy láthatod...
Sokkal jobban szeretlek, mint máskor,
Minden percben Rád gondolok százszor,
Valahol Magyarországon,
Valahol Magyarországon....

Laura távolról észreveszi és kerüli Líviát. Aranyszínű táskájába pillant, ellenőriz valamit, s közben lépésenként halad előre a lépcsőkön és a folyosókon. A hallon átcikázó Radák sebtiben vele is kezét fog; aztán, a Vörös Szalonba lépve, odasétál a zongoristához

RADÁK Egy percig sem szabad hamisan játszani.
ZONGORISTA Igenis...
RADÁK Hallotta már a kifejezést: ÉRZÉSSEL?
ZONGORISTA Hogyne, miniszterelnök úr.
ALMA Zoli, idefigyelj... Énnekem olyan rossz érzésem van.
RADÁK Alma drága, nem alkalmas. (Kifelé hátrál)

Binder a függöny mellett állt, és feszülten figyel. Szélvihar zúgása, egy zsalu törött zárjának ritmikus, tompa csapkodása

MÁTRAI Mi a franc ez, jelenés?
Jól látom, hogy Donner Tomi az?

Tomi átvág egy triciklivel a szanatóriumi színen, a vörös alapon fekete mintás szőnyegen. Szólfürtők, burjánzó kacsok indáznak a kerekei alatt. Járja a túlvilágított, krémszínű folyosókat, számozott sorozatajtók között halad. Eközben Etele lent az utcán, a fogas megállója mögött áll

ETELE (kántálva) Áldozatunk fogadjátok,
Amit kérünk, megadjátok! (Mint egy csatakiáltás:)
Elszabadítjuk az örömtüzeket...
Eljött az emberré válás ideje.
RADÁK (mosolyogva) Jó éjszakát, Magyarország! (A nagyterem kellős közepéről a szárnyas ajtó felé fordul)

Laura kiválik a bálozók közül, kiemel apró, aranyszínű táskájából egy pisztolyt, és célba veszi Radákat. A közelében álló Lívia a szája elé kapja kezét, de már késő. Három gyors lövés dörögni. Kettő talál, egy deréktájon, egy a nyakán éri. Radák a földre zuhan. Melléből ömlik a vér. Átázik kemény ingmelle. Utána minden elsötétül, a terem, a szálló

DALMA (sikít) Emberek, ébresztő!
BINDER (üvölt) Marcikám, a tartalékfényt!
HANG Orvost!

Néhány fakó lámpa pislákolni kezd. Lábdobogás. Radák mellett Binder térdel megsemmisülten. Ugrik Mátrai és az egyik szakállas, frakkos ember, ő is letérdel, odahajol a mellkasán vérző Radákhoz

BINDER Uram? *(A frakkos ingatja a fejét)*
MÁTRAI Nincs mit tenni.

Megint világos a ház, a nyitott loggiák véges-végig fényben úsznak. Kimerevül a csoportkép a döbönt bálozókról

7. Tökéletes mimikri

(Ugyanaz a bálterem üresen, másfél nap múlva. Lány, fehér fény. Binder, Dalma és a Rendőrtábornok)

BINDER *(homlokát törölgetve Dalmának)* Most képzeld el, egész fiatal nő volt.

DALMA Bocsánat, eddig nem vitt rá a lélek... Gyuszi, neked is
Be kell vallanom, hogy ez a Laura a barátnőm volt.
És barátnője, sajnos, Binder Líviának is. *(Keserű mosollyal)*
Csak nem ismertük meg ebben a macskamaszkban.

TÁBORNOK Nem ismerte meg a saját barátnőjét?

DALMA Sosem láttam még nagystélyiben.

TÁBORNOK De a legjobb, érti, amit mondok: *a legjobb* barátnőjét sem?

DALMA Régen láttam. És új fodrásza van.
És őrajta ez a ruha tökéletes mimikri.

BINDER Aha. Amúgy Laura tudott arról,
Hogy a miniszterelnök és Lívia...?

DALMA Szerintem nem. Ősszel még nem is volt semmi köztük.
Laura akkor még Labancz Győző kedvese volt...
Aki egyébként szintén itt volt tegnap.

TÁBORNOK A budai vendéglős?

BINDER Az, az. Elég zavarodottnak tűnt, úgy kellett kivezetni.

DALMA És, basszus, ő sem ismerte meg Laurát.

TÁBORNOK A nővére jelentette be az eltűnését.
Karácsony óta kerestük ezt a nőt.

BINDER És ő közben beállt a terrorista táltosokhoz.

DALMA Azért ezt nem hittem volna...
Hogy Laura kalandvágyból beáll *bárhová*.

TÁBORNOK Sőt mi több: állítólag Etele barátnője lesz.

BINDER Ez csak fedőnév. Tisztázták már a valódi kilétét?

TÁBORNOK Persze. Tényleg ez a neve, Csobán Etele.
Vegyézmérnök. Másfél éve hagyta el a munkahelyét.
Házkutatást is tartottunk nála.
Kezdő terroristák.

Azt hitték, ők ide sosem jutnának be maguktól.

BINDER És ugye milyen jól tudták?

TÁBORNOK Meghívót szerzett egy barátnője nevére,
És egy zöld Volkswagen Smarttal jött fel ide.
Szép, nem?

BINDER És az áramszünet?

TÁBORNOK Elektromágneses támadás. Elég hozzá
Egy antennával ellátott kütyü a közelben,
Ami megbénítja az egész háztartást...
Mondjuk, egy ártalmatlannak látszó,
De amúgy üvegszálas oldalfalú kisteherautóban.

BINDER Mit sikerült még kideríteni?

TÁBORNOK Tuti, hogy Laura már nincsen az országban.
Annyit biztosan tudunk, hogy a sámánisták
Charlie Manson lelkes tanítványaiként

Apokaliptikus polgárháborúról fantáziáltak,
Amelyet rituális gyilkosságokkal terveztek kirobbantani.
Ezek sorában a csillebérci tűz lett volna az első,
Főnt a kutatóközpontban, de ott kudarcot vallottak...
BINDER És Radáké pedig a harmadik.
TÁBORNOK Úgy van, uram.
BINDER Jó éjszakát, Magyarország!
Tényleg így búcsúzott?
Volt ideje elbúcsúzni Binder Líviától?
DALMA Volt ideje a saját végzetével szembenézni?
(*fokozva*) Dehogy. Dehogy. Dehogy.

8. Gyász-Budapest

Temetési menet halad a Böszörményi úton. Egyenletes moraj hallatszik, doromboló motorhang; aztán a havazás oszloperdejében aeroszánok tűnnek föl. Megszólal minden harang a kerületben. Fekete zászló leng a kandalábereken.

Jön Alma, rágyújt. Látja, itt jön, testközelbe ér a temetési menet. A fölvezető jármű szürke harckocsi. Szánra helyezett díszkoporsó. A díszkíséretet adó biztonsági szolgálat emberei, sisakban. Sorfal áll föl az önérzetes kerületi polgárokból. A hangszórókból Bach gyászskantátája szól: Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit

ALMA Előbb a temetés, aztán a bosszú.

Elöl halad Jócsikné Vilma, Radák első helyettese, most hivatalból kijelölt miniszterelnök, fátyolban, sötét prémben burkolózva. Egyre dagad a menet, a mellékutcákból újabb és újabb járókelők csatlakoznak, így Mátrai is

MÁTRAI A természet nyers ereje napról napra jobban érzékelhetővé válik;
Immár örökösnek látszik a hófödte láthatár.
Ezt kell minékünk megszoknunk.
Öröklétnek, nemdebár, unalmas.

A menet elején vonult el a kerületi városháza előtt Binder és Dalma, talpig gyászban és gyalog. Kopog a jég az autók tetején

DALMA (*ujját kidugva az esernyője alól*)
Ehhez mit szólna a mi miniszterelnökünk?
BINDER Illene hozzá ez a kopogó jég.

Észreveszik a tömegben Líviát, majdnem fölismerhetetlenül lefátyolozva

DALMA (*átkarolja*) Jaj, te. Bújj csak ide, édesem.
LÍVIA (*sír*) Itt vagy, végre. Uramisten, Uramisten.

Mostantól Dalma karján, a menet élbolyában halad Lívia is, többen így is fölismerik

HANG Láttad? A Binder Lívia. Ott megy.

Jön Burány, hátrahúzódva, hogy tisztelőitől nyugta legyen. Ott posztol a tömeg háta mögött. Leghátul, laza megfigyelőpózban áll, nyilván témát keresve

HANG 2 És ez, és ez, és ez?

MÁTRAI Festő, nagyon menő, Buránynak hívják,
 És sokan utálják a sikeréért,
 Pedig nem egészen érdemtelen;
 És sokat is ad el mostanában,
 Bár a darabszám nem minősít.

BINDER Amióta Radák udvari portréfestője lett,
 Akkorára puffadt a feje, mint egy lamantiné.

MÁTRAI *(szűrős szemmel nézve Burányt, félhangosan)*
 Réges-régen elszerettél tőlem egy nőt.
 Már nem utállak. Nem is bánom, hogy így történt.
 Azt se, hogy Blanka ma nincs itt.
 De majd csak a halálad után nézem meg újra a műtermedet.
 Garantáltan más lesz a munkáid bukéja.
 Talán tetszeni fognak. A halál segít rajtad, mint Radákon is.

Burányt és Almát egymás mellé préseli a tömeg

BURÁNY *(Mátrai elől bújva, Almához fordul)* Kezét csókolom.
 ALMA *(kurtán és bágyadtan)* Jó napot.
 BURÁNY Kezét csókolom, bemutatkozni nem kell, már megtörtént.
 Találkoztunk. Ha nem emlékszik, sebj.
 Tudja, az év végi estélyen a köztársasági elnök úrnál...
 ALMA *(hadarva)* Ó, igen, hogyne, mintha tegnap.
 BURÁNY Radák is ott volt.
 ALMA Természetesen.
 BINDER *(Mátrainak súgva)* Ezért a nőért teszi kockára az életét
 Annyi férfi, és bukják el majdnem mindenüket.
 Hogy megkeményedett az arca!
 Erősen festi magát, de így is látszik,
 Milyen karikás a szeme.

Alma észreveszi, hogy háta mögött megáll és átkarolja a férje, Dolina

ALMA Istenkém, ígérem, ígérem, ígérem...
 DOLINA *(Binderékhez fordul)* Úgy érzi a nemzet,
 Hogy fájdalma, a fojtogató gyász leteríti?
 BINDER Megfullad tőle? A gyomrára megy
 Dédelgetett veszteségkultusza?
 MÁTRAI Emelkedjen rajta fölül, tegye túl rajta magát Magyarország.
 BINDER Különben Mohács legyűri végleg.

Farkasréten Jócsikné Vilma áll a koporsó elé

JÓCSIKNÉ Radák Zoltán látott egy országot megdermedni
 A szakadék szélén. Ő volt az a történelmi súlyú vezető,
 Aki a magyarság egységére helyezte a hangsúlyt.
 Az őt elpusztító erő az emberiség,
 Európa, világunk ellen is éppúgy fordult...
 Isten hagy hibázni,
 Összetörni saját kincseinket. Elveszíteni,
 Kiengedni kezünkől szinte minden tárgyat, sőt személyt.
 És csak a halál, a végleges veszteség
 Fekete katarzisa készítené némi megbocsátásra –
 Mert létezik ilyesmi is.
 DALMA Ez bekattant? Mire gondolhat?

BINDER Mire gondolhat a beszédírója?

A hangszórókban Bach muzsikájának helyére egyszer csak beúszik a Portisheadtől az Udenied. Zavartan néznek össze a gyászpolgárok

BURÁNY Nem tudni, ki hackelte meg a hangszórókat.

9. Bajor Gizi ostroma

(Bajor Gizi-villa. Az összes erkély és terasz homokzsákokkal körberakva. Robi, Etele, Laura, Laborc, Torda, Kovács. Etele kiszagol a télbe, ellenőrzi a harcálláspontot a kapu mögött a benne megbúvó két fundamentalista harccossal együtt. Utána az alsó teraszon, törökülésben rágyújt, behúzódv a homokzsáktorlasz mögé. Itt áll géppisztollyal a nyakában a szálfatermetű, izgága Laborc és a vagozó Kovács. A kertben rönkfák, máglyának föltornyozva)

ROBI Hipertitikos búvóhelyre találtunk:
Egy hajdani színésznő villája.

ETELE A napsárga, magas kőkerítés mögött
Arisztokratikus kert, sőt park nyújtózik;
Finom titokzatosság lengi körül,
Olyan rejtély, ami ismeretlenül is tiszteletet parancsol.
Régi színészcsoportok mellszobrai állnak a kertben,
A titkos berkek mélyén. Nem látszik ki
A gyöngykegycsillag fölszórt sétány a hó alól.
A komótos utakon régóta senki se jár
A hóprémes gesztenyefák koronája alatt.

KOVÁCS Iszonyú hideg van.
ETELE *(Kovácsnak, miközben tüzet gyújt)* Figyeld csak, mit csinálók.
Na mi van? Te sem találtad meg
A számításodat Radák Zoltán Magyarországon,
Igaz, már az előző kormányok idején sem...
A kivándorlás gondolata idegen tőled is.

A máglya föllobban. Torda és Laborc egy vaddisznótetemet hoznak hosszú nyáron, és a tűz fölé helyezik. Kongán asszisztál a tűzhöz Robi

KOVÁCS Itt lőttétek, helyben?
TORDA Még szép.
ETELE Saját kezemmel beleztem ki,
A zsigereket odavetve a dögevő hollóknak.
Gyerünk, mindenki a tűzhöz! *(Kántálva)*
Igazi valóság kapuja nyílt meg előttünk!
Ez a kapu a magasságos égig ér,
A világ egyik végétől a másikig,
És nyílik, nyílik, nyílik előttünk évtizedek óta,
És özönlük át rajta a fény, a tűz, maga az őserő!
Laura, te hol késel?
(jön) Észetekbe se jut,
Hogy ez a tűz feltűnhet valakinek?

ROBI Ugyan, hagyjad már, ne remegj.
LAURA *(hátrahúzódv a tüzet nézi. Magában)* Kislányként nagy álmom volt
Olyan házban lakni, mint amilyen ez.
Olyan hatalmas fakapun járni be, olyan óriási teraszon ülni,
És akkora ebédlőben enni, mint ő és a társasága!

Ez az álmom most beteljesült.
Főleg az alagsori elzárt terek izgatnak.
Biztos van tapétaajtó, ami mögött...
Az a csigalépcső, azok a hosszú és széles folyosók!
Önmagában csupa vonzó kis zug,
De én érzem a régi lakók mérgező parfümjét is.
Öreg az egész, olyan poros és dohos, brrrr!

*Etele a harcosai szemébe néz, röviden. Szájában füstölgő szivar. Aztán elsodorva őket hirtelen át-
zúdul közöttük, és fölszalad a villa lépcsőjén, majd ágálni kezd a tetején*

ETELE Harc, harc, harc!
Amikor belevetjük magunkat a harc teljébe,
Megmozdítjuk a legjobb énünket.
Harcunk adja a legmélyebb indíttatást,
Amely az élet izzó ereje... Hurrá!

LAURA *(gúnyosan)* Ezt a halandzsát már hallottam, főfőnök.
Én megcsináltam, amit kértetek.
Én, tinektek. Én. Tinektek. És úgy érzem,
Hogy a gyilkossággal túl nagy súlyt vettem magamra.
Szinte sajnálom azt a tehetséges,
És, lássuk be, nagyon jóképű embert...
ETELE Neked tetszett? Miert nem mondtad?
LAURA Ó, nem volt itt arra idő, folyton siettünk. Fiúkák,
Nektek nincs is programotok.
Ez az egész egy jó buli, mi? Azt hitted,
Hogy ez a tél pont teneked korlátlan lehetőség
Egy minden tabut ledöntő orgiára?
Minden fantáziát fölülmúló orgiára?

ETELE Aha, azt hittem.
LAURA Azt, azt! És jó buli is volt eddig.
Mondtam, most már ti vagytok életveszélyben...
Olyan természetlenül vagytok dühösek, fiúk.
Az első gond ez a sámánhülyeség.
Nos, ez egy darabig egzotikusnak tűnt,
De aztán rájöttem, hogy felnőtt ember
Manapság nem veheti komolyan az ilyesmit.
Ez a sárkány *a nyakadon*... Ez a lidérc vagy micsoda.
Meg ez az idétlen kis szórmók figura a mellkasodon,
Ördögszarvacskákkal és ágyékkötőben!
Ahogy te mondtad, a *markoláb*.

ETELE Vigyorgó manó, leginkább fekete kutyához hasonlít,
Ő eszi meg a holdat és a napot minden fogyatkozáskor,
Fölzabálja és kihányja mind a kettőt!

LAURA Undorodom a manócskáidtól.
A tetoválás olyan, mint kosz a bőrön.

ETELE *(tréfálkozva fenyegeti)* Ha nem vigyázol, még elvisz a markoláb!

A tűz kilobban. A szín elhomályosul, majd átalakul a villa belsejévé

ETELE *(körbejár az alvók között)* Embertelen hideg van.
(A fűtőtestek rácszatát tapogatja)
(Higgadtan) Laura merre jár? A szobájában biztosan nincs.
TORDA *(túnődve)* Szerintem elment. Bevásárolni?
LABORC Lehet, hogy végleg lelépett?

ETELE (fölcattan) Tessék, jól hallok?
 LABORC (csalódottan) Úgy látszik, Laura kiszállt.
 TORDA Talán inába szállt a bátorsága a kisasszonynak? (Etelére pillantva)
 Úgy nézel, mint aki már várta ezt.
 ETELE Amióta először beszólt, gyanítottam...
 Éjjel ezek szerint megtalálta azt a bizonyos tapétaajtót,
 Amit annyira keresett: a hátsó kertre nyílik.
 A hátsó kerítés hézagán bújhatott ki.
 Volt körülbelül egy óra előnye
 Meg egy primán bevált Volkswagen Smartja is. (Főlemel egy borítékot az asztalról, kibontja)
 Hoppá, itt a búcsúlevele...
 „Etele, ugyanaz irritál benned,
 Ami először annyira tetszett,
 Az izzás, a karizmatikus hév, a dohányszag...
 Pont az, amibe belészerettem,
 Én, az egészséges vidéki lány. Laura.”

Jócsikné közeledik a háttérben Dalma és Binder kíséretében

JÓCSIKNÉ A villát meg fogják ostromolni.
 DALMA Az ostromot az ideiglenes kormány rendeli el
 Jócsikné Vilma vezetésével.
 BINDER Bár városképileg védett épület,
 De ha nincs más választásunk? Ez van,
Collateral damages... Nincs kegyelem.
 JÓCSIKNÉ Gondolom, majd újra fölépül.
 A kiéheztetés nem volna túl hatékony taktika.

Álarcos-mellényes kommandósok sorakoznak föl a környező házak tetőin és a közeli fák mögött

TÁBORNOK Egy szécincke se szállhatna ki onnét tudtunkon kívül.
 (megafonba) Na, bújji elő, Vegyi Ali!
 ROBI (naivan) Ki az a Vegyi Ali?
 ETELE Én.
 ROBI De miért?
 ETELE Szerintem tudják,
 Hogy vegyész mérnök voltam egész tavalyig.
 És mert fundamentalistának vallom magamat,
 Azonosítanak azzal az iraki népiertő csávóval...
 ROBI Ez mindent elárul a gondolkodásuk mélységéről.
 HANG (az utca felől) Gyere már ki, te kerek képű kajakbaszó!
 Te fősznya! Te csúcsgenya! Te aljadék!
 Van pofád lázadni a törvényes rend ellen?
 ETELE (nevetve) Lám csak, ilyen csúnya hangot is meg tudnak ütni.
 Az frusztrálja őket, hogy sok csajom volt.
 KOVÁCS És van, nem is egy.
 ROBI Valahol biztos megvannak.

Négykézláb megindulnak a kommandósok a tükkörjégen, a lépcsőn fölfelé. Elvágódnak, sorban elhasalnak a kerítés előtt a legügyesebbek is. Páncélozott gépekkel sózzák, forró vízzel locsolják a jeget, miközben bentől egyre folyik a tüzelés a munkagépek ellen is. De aztán a tüzérzési előkészítéssel mégiscsak elkezdődik az ostrom. Egymás után ugrálnak be a kertbe az álarcosok, tankágyú dönti le az utcai kerítést

JÓCSIKNÉ Ez világnézeti háború,
Sőt vallásháború, uraim! Polgár
Polgár ellen, akármilyen undorító is!

Tűzharcban és kézitusában egymás után esnek el a terrorista táltosok, Robi, Torda, Laborc és még két tucát, jobbára harminc közeli férfi

TÁBORNOK Szándékosan nem ejtünk foglyot,
Ez már a statáriális ítéletek ideje.

Az első kommandós négyszer esik el a villa rovátkolt betonlejtőjén, amíg a homokzsák magasságáig eljut. Aztán egy utász besózza a teraszt is. Az álarcosok föltépi az ajtót. Túlélő terrorista csak a pincéből került elő, Kovács. Eldobja a pisztolyát

TÁBORNOK Golyót neki. (Egy kommandós lelövi Kovácsot)
Botcsinálta hobbiterrorista,
Nagyon igyekezett ő is helytállni.

JÓCSIKNÉ Szóval ez a maroknyi ember képes volt
Az egész várost sakkban tartani!

A faragott főlépcsőről Etele hullája gurul a lábuk elé; kezében még mindig egy Mini-Uzit szorongat vigyorogva. Binder és Dalma lépnek elő. Folyamatos recsegést-ropogást lehet hallani a fák közül

BINDER Délután a szitáló eső ráfagy a fákra,
A hó alól kikandikáló fűszálakra,
És villogó gyémántmezővé
Változtatja az üres, kivilágított kertet.

DALMA A vastag páncél súlya alatt megtörnek a szálfák,
Még csak nem is az idősebbek, hanem mindegyik.
Kar- és combvastagságú ágak zuhannak alá a koronákról.
Óriásszilánkok borítják a kertet,
Mintha bezúzott kirakatüveg.

Függöny

Szieszta

*Elmennek, néznek neked helyet.
Családias, egyágyas, csöndes.
Én maradok egyedül veled.
Azt mondják, nemsokára jönnek.*

*Remélem, végig aludni fogsz.
A délelőttöt átaludtad,
s ebéd után is... De kicsoszogsz,
a kitaposott, zöld papucsban,*

*gyerekkoromban is ebben...
Így aludtál el a fotelban.
A papucsod elnyúlhatetlen.
Nem kérded, édesanya hol van?,*

*nem kérdezel semmit, nem felelsz.
Néha egy igen, nem. Nem tudod,
hol vagy, én ki vagyok. Meg se lelsz,
ha előled gyáván elbujok,*

*mert mit kezdjek most, apám, veled.
Hátrálva (anyám tanította),
kezeid fogva lépegetek,
csoszogsz hozzád nőtt papucsodban,*

*a fotelba, helyedre, aludj.
Feltápáskodnál, visszanyomlak.
Lábad közt nadrágodon a hugy.
Magadat túlélő halott vagy.*

*Te, én, két magatehetetlen.
A fotelodba bedeszakázva
mit akarsz? Aludj! Megetettek!
Nézel rám... Én nem pelenkázlak!*

*Lefekszem, alszom, te is, tente.
Lehunnya szemét, jól van, apám.
Elalszunk, s ahogy a gyerekre,
rá-ránézek, álmomban, a nyál*

*csorog állán, alszom, szieszta.
Felriadok, nézem, lélegzik.
Arra gondolok, hogy mi lesz, ha
nem lesz. Fotel, papucs lesz itt,*

*míg ki nem dobják azt is, ezt is.
Amikor megjönnek, se ébred
fel, alszik, édesdeden, estig.
Elindul, mint mindig, az éjben,*

arra, hol világít az exit.

2016. október 3.

Új hely

*Családias, egyágyas, csöndes.
Ablaknál rozsdás radiátor.
A nővérek óránként jönnek.
Jó lesz. Anyánktól, két fiától*

*nem búcsúzik, nincs kitől. Alszik.
Heverő, vas éjjeliszekrény.
Éjjel fölkel, tapogat, addig
jut, honnan jött, az ágyig. Mellén*

*zúzóadás, a heverő sarka.
Nem fejt a radiátorba.
Nincs hangja, csak nyüszít, nem jajgat.
Mentő, Miskolc. Eltört két borda,*

*tüdőgyulladás is. Inmentől
fekszik. Vissza, Kazincbarcika.
Az új, vaságyból már nem kel föl.
Vaságy, -szekrény, -fűtés, vasszoba.*

*Apa nem ezt érdemli!, anyám
sír. Új hely, ápolási osztály.
Kétágyas szoba és nem vaságy.
Nem tudja. Mutatni. Hol fáj.*

*Anyám minden nap megeteti.
Eszik. Alszik. Ürit. Fekszik. Nem
szól. Arra, hogy jobb lenne neki,
ha... És hogy majd elviszik innen,*

*anyám nem gondol. Tegnap hányt, a
gyenge test nehezen lélegzett.
Tizenegykor meghalt. Megvárta
a nővér, protokoll, a reggelt,*

*csak akkor telefonált. Apánk
arca sima, mondta öcsém, ők
megnézték a patológián.
Én nem láthattam. Csak az élet.*

*Hánytam én is, hiányt, ki, magam.
Ha már nincsen kihez szólnia,
minek ezek a rohadt szavak?
Nincsenek. Nincs apám. Nincs fia.*

2016. november 1.

Vesztelek végleg

*földszint nem alagsor fent csövek
két oldalt anyánkba karolva
öcsém én temetési jövet
ELHUNYTAK ÁTVÉTELE hol van*

*ELHUNYTAK HOZZÁTARTOZÓI
nyíl folyosó a váróterem
öcsém bemegy kijön majd szólni
fognak korán érkeztünk de nem*

*itt kimegyünk hátsó bejárat
sitt szemét kidobott kacatok
egy műanyag ruháskosárban
s vár előkészítve a halott*

*ajtó nyílik felszegett feje
nyaka a test sarokba tolva
tíznapos fehér ing fekete
zakó nyakkendő megnőtt orra*

*haja is anyám simogatja
csak a haját öcsém is én is
hűtőharmatos betakarva
anyám sír a fiai nézik*

*fedett fémkocsi ebben tolták
megmutatni a levegőre
hunyt szem sötétségre nyitott száj
nézem látom mi lesz belőle*

*nem tettük be a fogát anyám
bícsúzik nem lehetett zokog
hűtősegéd az ajtóban áll
látott sok hullát síró rokont*

*megyünk simogatom még egyszer
csak a haját hozzá nem érek
nyitott szájjal felszegett fejfel
feszül apám a plafonégnek*

*válltömés nagy rá a zakó és
melléig fehér lepedőben
még megmutatja az ajtórés
örökre eltűnik előlem*

*azt még szerettem volna látni
ahogy tolnak a kemencébe
minél tovább tartson sokáig
míg szem elől vesztelek végleg*

*a folyosón a csövek alatt
vissza támogatjuk anyánkat
temetési főpróba halott
vagy itt hagyunk nincs ki feltámad*

*rosszabbra számítottam mondja
öcsém én is és kiiszom a
pálinkát érett szín de ott van
a teraszos napozás nyoma*

*apám foteljában elaludt
anyám ruhám kirakta szépen
és földbe kísérik a hamut
én az ingében cipőjében*

2016. november 13.

Major csíkja

Major Sándor negyven év körüli vállalkozó a KLM amszterdami járatának utasai közül elsőként lépett ki a budapesti repülőtér érkezési csarnokába. Nem kellett csomagra várnia, csak kézipoggyásza volt.

A fotocellás forgóajtón áthaladva egy pillanatra megállt, mohón beszívta a hazai levegőt. Évek óta kettős érzés kínozza. *Ott* voltak azok, *akiket* szeretett, *itt* volt az, *amit* szeretett.

Táskáját lóbálva elindult a parkolóban álló autója felé.

A feleségét és a lányát látogatta meg Hollandiában. Magában még mindig úgy emlegette Ildikót, mint a „feleségét”, holott már nem volt a felesége.

Ildikó szobrásznak tanult, elvégezte a főiskolát. Mivel nem tudtak a lakásukba telefonvonalat szerezni, egy napon Ildikó kiment az utcai telefonfülkébe, hogy valamilyen munka részleteit megbeszélje, s tombolva jött vissza. Egy szintén telefonálni szándékozó férfi, aki túl hosszúnak találta az ő fülkében tartózkodását, előbb csak türelmetlenül integetett, aztán kopogott az üvegen. Mikor nem ért célt, ököllel dörömbölt. Végül föltépte az ajtót, és kirángatta Majornét a fülkéből, válogatott káromkodásokat zúdítva rá.

Nem sokkal az eset után Major kijelentette, hogy Ildikó nem sülyedhet el a „létező szocializmus” mocsarában, ki kell bontakoztatnia a tehetségét. Ildikó előző nyáron megismerkedett egy Magyarországon tartózkodó holland tanárházaspárral, majd élénk levelezésbe bonyolódott velük. Hívták, hogy látogassa meg őket. Major azt akarta, hogy Ildikó egyedül keljen útra, sőt, indulása előtt rábeszélte, hogy váljanak el. A férfi terve a következő volt. Ildikó használja ki az adódó lehetőséget, ismerősei segítségével találjon magának egy holland állampolgárságú, megfelelő személyt, kössön névházasságot. Az akkor érvényes törvények szerint a holland állampolgárral kötött házassággal automatikusan állampolgárrá vált a feleség is. Tehát először is juttassa ki a tehetségét a zárt és reménytelen szovjet birodalomból. Majd szülessen gyerekük, így a mindkét ország által aláírt családegyesítési törvény szerint bár nem házások, a közös gyerek jogán Major nemcsak évente egyszer, harminc napra utazhat ki, mint az átlagmagyar, hanem szabadabban járhat-kelhet a két ország közt. A holland anya és a szintén automatikusan holland állampolgárrá vált gyereke bármikor hazalátogathatnak, viszonylag normálisan tarthatják a kapcsolatot egymással. Ildikó pár év alatt nemzetközileg elismert művész lesz, a hírneve, az anyagi helyzete és a kapcsolatrendszere lehetővé teszi majd, hogy akár vissza is költözzön, Magyarországról építse tovább a karrierjét.

Ildikó a névházasságkötés napjának reggelén ragaszkodott egy telefonbeszélgetéshez. Megkérdezte, Major tényleg akarja-e, hogy ő férjhez menjen. Női ösztönével mintha jobban megérezte volna a tett horderejét. Major határozott igen-

nel válaszolt, fölhívta Ildikó figyelmét, hogy a terv jó, s ha jó, akkor tartani kell magukat hozzá.

Ildikó az egyik hazalátogatása során teherbe esett Majortól. Bár az anya sokat utazgatott a kilenc hónap alatt, a kislány Magyarországon jött világra. Viszont hivatalosan a holland házastársat tekintették apának, így Majornak apasági keresetet kellett beadnia. A bírósági eljárás lassúsága miatt eltelt megint majdnem egy év, mire a kis Hajni Major Hajni lett.

Ettől fogva Major hónapokat tölthetett Hollandiában. Aztán meg hónapokat Magyarországon, egyedül. Ildikó művészi pályája beindult, Amszterdam és Hága után kiállításai nyíltak Berlinben, Rómában, Párizsban, Londonban. Mind több munkáját vásárolták meg, szimpozionokra hívták Japánba, Ausztráliába, Dániába, Spanyolországba. Koppenhágában több más művész munkájával együtt az ő egyik szobrát is megvásárolta az állami múzeum. Az új szerzemények kiállítását a dán királynő nyitotta meg. Ildikó nem tudott jelen lenni, mert Hajni épp megbetegedett.

A magyar-történelem tanári diplomát szerzett Major írói terveket dédelgett, de a kommunizmus összeomlása előtti években rengeteg tüntetést, fölvonulást tartottak, akadtak köztük olyanok is, amelyekben százezrek vettek részt. Fáklyákkal, gyertyákkal. Majorban föltámadt a fa- és bőrkereskedő, majd bőrgyáros nagyapja vállalkozó hajlama, s egy barátjával fáklyaüzemet alapított. Később kivásárolta a társa tulajdonrészét az akkor már a fáklyákon kívül gyertyákat, díszgyertyákat, gyertya alapú, különleges világítótesteket gyártó üzemben, melynek óriásira nőtt a forgalma. Az egyházak aktivizálódtak, a körmenetek, stációk, virrasztások, avatások és egyéb szabadtéri szertartások tekintélyes tömegeket vonzottak, és mindenki az ő termékeit akarta. Ugyanis Major fölismerete, hogy a szovjet megszállás évtizedei alatt Magyarországon lényegében megszűnt a gyertyakészítés. Gyártottak ugyan valamit, amit gyertyának neveztek, csakhogy a szocialista ipar felsőbbrendűségét hirdetve félresöpörték a már a középkori Európában alkalmazott technológiát. Az igazi gyertya három részből áll: a kanócból, a lágy belsőviaszból és a kemény külső viaszhéjból. Az égő kanóc hője fölolvasztja a belsőviaszt, amit a kemény külső réteg nem enged szétfolyni, így az teljes egészében elég. Bár lassan csökken a héj magassága is, az ilyen gyertya sokszorosan hosszabb ideig adja a fényt, mint a kanóccal a közepében gyertya alakúra préselt viasz. A szocialista termék a meggyújtás után azonnal elkezdi szétfolyni, és a lecsorgó anyag hiába keményedik meg, alapvetően nem befolyásolja a rövid élettartamot. A forró anyag csöpög, éget, nehezen eltávolítható foltokat okoz, a keletkező alaktalan tárgy pedig csúf, valamint nehezen kezelhető.

A politikai rendszer összeomlása után Major minden megkötés nélkül utazhatott, egyre többször bukkant föl abban a farmokkal, erdőkkel, kempingtáborokkal körülvett kisvárosban, ahol Ildikó lakást és műtermet bérelt. Elkezdte mondogatni, hogy anyagi gondjaik nem lesznek, települjenek vissza Magyarországra. Először Ildikó azt felelte, korai még. Milyen szempontból, kérdezte Major. Ildikó attól tartott, hogy ha bizonyos időn belül fölbontja a házasságát, a hatóságok megpiszkálják az ügyet. Mi van, ha gyanús nekik, hogy a gyereke nem a törvényes férjtől született, de nem lépnek, várnak. Ha ők várnak, Ildikó számára is az a legjobb taktika, ha vár. Az idő a megoldás, jelentette ki Ildikó

furcsán csillogó szemmel. Major azt javasolta, nézzen utána Ildikó a szabályoknak. Mikor legközelebb érdeklődött, hogy mit tudott meg, kiderült, hogy semmit, meg se próbálta. Csak nem fogom magamra húzni a vizes lepedőt, magyarázta. Az első osztályos Hajninál teljes fordulat következett be. Korábban azt mondogatta, hogy neki mindegy, melyik országban él, most viszont határozottan maradni akart. Ildikó megnyugtatta Majort. A lányuk leghőbb vágya az, hogy mennyezetes ágya legyen. Megígéri neki, mondta, hogy ha visszaköltöznek Magyarországra, rögtön vesznek egyet. Aztán egyszer Hajni azt kérdezte az apjától, hogy miért ütik pálcával a gyerekek körmét a magyar tanítók. Nem ütik, tiltakozott Major. Kitől hallottad? A mama mesélte, válaszolta Hajni. Major számonkérte, miért rémisztgeti a felesége a gyereket. Először fordult elő, hogy Ildikó kijavította. Nem a te feleséged vagyok, mondta. Leszögezte, hogy nem hajlandó elhallgatni a valóságot a gyerek előtt, igenis vannak ilyen magyar iskolák.

Major telket vett, házat kezdett építeni, a legutóbbi látogatására vitt magával fényképeket is róla. Megdöbbenésére alig váltott ki érdeklődést az anyából és a lányából, bár kijelentették, hogy ha nyáron Magyarországra látogatnak, szívesen megnézik.

*

Major első útja nem haza, hanem az üzembe vezetett. Számlákat nézett át, meghallgatta a titkárnője beszámolóját a távolléte alatt történekről. Nem izgatta különösebben, hogy a megrendelések folyamatosan csökkennek. A tüntetések ritkultak, számított rá, hogy így lesz. Már korábban kiterjeszkedett az ingatlan-üzletre.

Friss otthona, a családi ház, melyben egyszál maga lakott, még nem készült el. A burkolatok egy része lerakásra várt, a beépített bútorok és egyes korlátok is hiányoztak. Kinn a földbe ásott lyukakba a kertészek épp a földlabdás növények helyezették el, az automata locsolórendszer fekete csövei szanaszét kanyarogtak, még nem került rájuk a gyepszőnyeg.

Major bebámult az Ildikónak épített, üres, viszont kész műterembe. Előszedte a táskájából a Hollandiába magával vitt fényképfelvételeket. Ildikó közömbösen, ha ugyan nem ellenségesen nézegette őket, közölte, hogy ez nem az a ház, ami-ben szívesen élne. Major meglepetést akart okozni, Ildikó azt sérelmezte, hogy a tervezésbe nem vonták be.

Major egy dühös karmozdulattal szétszórta a fényképeket a műterem padlóján.

Még csak két szoba került lakható állapotba, az egyikben aludt, a másikban íróasztalt, székeket, polcokat helyezett el, s kinevezte dolgozószobának. Jobb ötlet híján ide-oda járkált a két szoba között. Hanyatt vetette magát az ágyon, de rögtön föl is pattant. Valamin sürgősen változtatni kívánt. Át akarta helyezni a heverőt a túlsó sarokba. Amint az egyik felét megemelte és elmozdította, durva karcolást fedezett föl a padlón. Képtelenségnek tűnt, hogy a bútor ilyen nyomot hagyjon. Jelen volt, amikor hozták, és letették az általa kért helyre. Emelték, nem csúsztták. Azóta pedig egyfolytában ott volt. Az ágyneműtartót kerekeken gurulva húzhatták ki.

Megmagyarázhatatlannak tűnt a csík alakja is. Az egyik végénél cikcakkal kezdődött, utána nagyobb cikcakkokkal folytatódott, a vége pedig negyed körívet formázva kihajlott.

Major beült a kocsijába, átment az egyetlen személyhez, aki a távollétében bejuthatott a házba, az anyjához. Kérdőre vonta, hogy miért húzgálja az ágyat és miért nem veszi észre, hogy valami karcolja a padlót. Az anyja nem értette, miről beszél. Megesküdött rá, hogy egyetlen bútort egyetlen centire se mozdított el, különben is hogy képzelet a fia, hogy ő képes annak a nehéz ágyának az eltolására.

Kérdőzködött volna az unokájáról, és hogy a fia hogyan érezte magát Hollandiában, de Major sietve távozott.

*

Hónapokkal később egy szálloda kondíció termében irtózatos lendülettel emelgette a súlyzókat. Következett az úszás. Végül szaunában izzadt.

Hazafelé a keskeny hegyi úton jéggé fagyott hóbordák között haladt a keréknyomban. Hirtelen oldalról a szélvédője elé került egy belógó ág. Major elfordította a kormányt. Bármilyen óvatos is volt a mozdulat, a kerekek kifordultak a nyomból, rákerültek a jégbordára. Az autó irányíthatatlanná vált, erre-arra csúszkált, végül nagy lendülettel nekicsapódott egy villanyoszlop betontalapzatának. A motorház összenyomódott, gőzölögve folyt a hűtővíz. Major sose használt biztonsági övet, a homloka a szélvédőnek ütközött, vérzett.

A visszapillantó tükörben látta, hogy a seb nem túl komoly, mégis erősen vérzett.

Kikászálódott az autóból.

Azonnal föltűnt neki a féknyom. Mivel eredetileg egy behajló ágot akart kikerülni, cikcakkal kezdődött. Aztán következtek a nagyobb cikcakkok, végül jött a kihajlás. Az oszlopig. Az ágy alatti karcoláshoz hasonló csík rajzolódott ki, kettő, párhuzamosan, de a hátsó kerekek miatt kis oldaltúrásokkal, eltérésekkel. Azért felismerhetően.

Major lehajolt. Vére a csíkra csöpögött. Elővett egy papír zsebkendőt, odaszórtotta a sebre. Sütött a nap, kéklott az ég. Föltekintett. Két vadászrepülő manőverezett a felhők nélküli magasságban. A kondenzcsíkjuk alakja különbözött az ágy alatti és a jeges úton lévő csíkoktól, Major azonban hasonlóknak látta őket.

*

A kommunizmus összeomlása után elmúltak a technikai akadályok, Major az új házba három telefonvonalat vezetett be, gondolta, minden családtnak legyen sajátja. Ildikóéknak a hazacsábítás részeként mind a három számot megadta, így a volt (és esetleg jövő) felesége azzal szórakozott, hogy nem hívta kétszer egymásután ugyanazon a vonalon.

Telefoncsörgést hallott, ide-oda vágatott a házban, kereste, melyiket kell fölvennie. Az egyiket Ildikó megkérdezte, hogy van. Major eddig se mesélt a csíkról, attól félt, Ildikót megijeszti, sőt érvet szolgáltat a hazaköltözés ellen. Esetleg képes úgy továbbadni Hajninak, mintha az iskolákban pálcával gyerekkörmeket

verő tanítókra lenne ez is nyilvánvaló bizonyíték. Nem szándékozott beszámolni egy újabb fejleményről se. Előző nap, miközben taxival tartott hazafelé, egy óriult a piros sportkocsijával kétszáz kilométeres sebességgel közeledett. Mikor odaért hozzájuk, hirtelen a fékre taposott. Az összevissza csúszkáló autó átsodródott a dupla záróvonalon az ő sávjukba, és kis híján beléjük csapódott. A taxisofőr, ahelyett, hogy minél gyorsabban elhagyta volna a helyszínt, megállt, kipattant az autóból, és hadonászva, üvöltve számonkérte a piros kocsiból megszállottan, fénylő szemmel bámuló fiatalemberen, hogy miért tette, amit tett. Így Majornak alkalma nyílt szemügyre venni a párhuzamos féknyomot; az alakja ismerős volt, Major, mondhatni, meg se lepődött.

Ildikó azt akarta elújságotlni, hogy megnyílt számára az amerikai piac, Hajni meg ő New Yorkba repülnek. Az ottani megnyitó után egy héttel pedig egy Miamiában lévő galéria is bemutatja a munkáit. Major gratulált, mégis érezhető volt, hogy nem őszintén örül. Pillanatnyi csönd következett, majd Ildikó közölte, hogy Hajni semmiképpen nem kíván Amerikába költözni, mert az a véleménye, hogy ott minden gyerek kövér. Major szeretett volna beszélni a lányával, de azt a választ kapta, hogy már alszik, hívja másnap, korábban.

Másnap hiába telefonált, nem vették föl. Éjjel viszont megcsörrent az egyik készülék, szerencsére a Major ágya melletti. Ildikó köszönés, fölvezetés nélkül elmesélte legfrissebb álmát, épp ebből riadt föl. Egyedül feküdt a hálószobájában. Sötét volt. A résnyre nyitott ajtón egy fénysugár vetült be, ami egy kis négyzetet képezett a padlón. Meredten nézte és akárhányszor a kis fénynégyyszög elmozdult, annyiszor elélvezett álmában.

Major meg akarta köszönni a beszámolót, de Ildikó lecsapta a telefont.

Major párszor kísérletezett, próbálta visszahívni, hiába. Ildikónak az a meggyőződése, hogy ő folyamatosan nőzik, ez volt az első tippje, amikor azt találgatta, mit jelenthetett ez az éjszakai telefon. Régebben többször megesett, de mióta a férfi azon görcsölt, hogy hazacsalogassa a családját, megszűnt az ez irányú aktivitása. Még a legnyilvánvalóbb csábításoknak is ellenállt. Ördögi egyezés, jutott hirtelen eszébe. A napokban arról faggatta az új titkárnőjét, hogy miféleket szokott álmodni. A nő úgy tett, mintha őszintén kutatna a titkos emlékeiben, végül kitérő választ adott. Ő olyan mélyen alszik, hogy reggelre elfelejti, ha álmodott is. Miért kérdezi Major, érdeklődött. Major is kitérő választ adott. Mindebből a nő mégis levont valamilyen következtetést. Ugyanazt csinálta, csak egészen más arccal, más mozdulatokkal. Úgy hajolt le, ahogy szerinte egy férfi jelenlétében kell. Később azt tudakolta, hogy mikor vesz Major a totálkáros autója helyett másikat. Munkaideje végének közeledtekor fölajánlotta, hogy hazaviszi Majort. Vagy oda, ahova kívánja, tette hozzá. Major azt színlelte, hogy gondolkodik az ajánlaton, aztán nemet mondott.

Vizsont másnap egy autókereskedésben kipróbált egy vadonatúj Audit, meg is vásárolta.

*

Volt egy baráti kör, hétvégeken a vitorlázó repülőtéren találkoztak. Reggeltől délutánig karcsú, hófehér gépekkel szelték az eget, órákig siklottak, lebegtek.

A társaság tagjai, Majorhoz hasonlóan, a tehetségük és az ötleteik által szereztek vagyont. Egyikük szoftverírással és különlegesen hatékony adatmentéssel, a másikuk reklámfilmek producereként. A vitorlázórepülés rajongója lett egy híres fodrász, aki sorra nyitotta az üzleteit, és egy étteremlánc-tulajdonos. Az egyetlen nő köztük szakácskönyvek írásával kezdte, saját fogyókúra-módszerekkel folytatta, az egészséges táplálkozáshoz elengedhetetlen alapanyagokat árusító boltokat és wellnesscentrumot nyitott. Egy ideje televíziós műsort vezetett „légy karcú, de ne sanyargasd magad!” témakörben. Mindegyikük megkülönböztette magát az állami vagyon szétrablásával, korrupcióval gyarapodó újjgazdagoktól, és büszke volt arra, amit elért. Ha szegényeket látott, arra gondolt, hogy ő senkitől nem vett el semmit, bárki más is megcsinálhatta volna ugyanazt, amit ő. Volt legalább egy történetük egy barátról vagy ismerősről, akit a kezdetekkor be akartak vonni a vállalkozásukba, de nemet mondott, ma pedig szűkölködik, és szidja a kapitalizmust.

A levegőbe emelkedés, a siklás, az órákig tartó lebegés nyugtatta az idegeiket, nagyon élvezték, mintha mindig is erre vágytak volna.

Sötétedés előtt visszatértek a földre, betelepedtek a vitorlázó klub bájába. Ittak, tilos volt a politizálás, nem hozakodtak elő a problémáikkal, sikerekről is csak kirívó esetben esett szó.

Ha Major Magyarországon tartózkodott, szinte minden hétvége valamelyik napját velük töltötte, most mégse tudta átadni magát a közelgő fölemelkedés örömeinek. Kényszeresen azt érezte, hogy előbb még beszélnie kell a lányával.

Ildikó közölte, hogy Hajni a barátnőjénél tartózkodik, ott is fog aludni, mert nála este baráti összejövetel lesz. Major hiányolta Ildikó hangjából a sajnálkozást. Azt is el tudta volna képzelni, hogy megadja a barátnő telefonszámát. A véleményét megtartotta magának, Ildikó pedig érezhetően rövidre kívánta zárni a beszélgetést. Csönd következett. Akkor biztosan rengeteg teendő van, szólalt meg Major, nem tartalak föl. Ildikó nem válaszolt, megint beállt a némaság. Ildikó hirtelen fölsattant. Ugye, nem faggatni meg kínozni akard a gyereket, hogy miért nem költözünk haza? Nem hagyott időt Majornak a válaszra. Miért mennek haza? Hogy megint mindig mindent te dönts el? A magam ura lettem, és az is akarok maradni. Ezt te nem tudod fölfogni, ugye? Fölepítesz egy házat. Meglepetésként! Ez a fedőneve. Minek a fedőneve, kérdezte Major. Az állandó uralkodási vágyadnak. Én megkérdeztem még közvetlenül az esküvő előtt is, hogy tényleg megtegyem-e. Nem azt válaszoltad, hogy én döntsem el, hanem hogy igen, tegyem meg. Egy szóval se mondtad, hogy nem akard, vetette közbe Major. Mert akkoriban semmit se mondtam egy szóval sem. Legfőképpen nem ellenkeztem. Ez volt a tervünk, emlékeztetett Major. Ildikó hangja fölcúszott, vékonyodott, vélhetően alkohol hatására. Tervünk! A te terved! Öngyújtó kattánása hallatszott, aztán Ildikó sóhajtott, kifújta a füstöt. Rágyújtottál, érdeklődött Major. Igen, vágta rá Ildikó mérgesen, miért, baj? Meg akard tiltani? Elképesztő! Kijössz, és rám szólsz, ha dohányzom, mint otthon! Ma már föl se tudom fogni, hogy valaki ennyire beleavatkozzon a másik ember életébe. Azt meg végképp nem, hogy miért engedelmeskedtem. Itt vagy, és látom rajtad, hogy fogalmad sincs róla, mennyit változtam! De van, mondta Major. Mivel a te híres terved következménye, jelentette ki Ildikó, próbálsz jó pofát vágni hozzá. Hirtelen vál-

tott, tárgyilagosabb hangon folytatta. Miért nem költözől te ki? Hoznád a vagyondat, itt is üzletelhetnél. Major elkezdte magyarázni, hogy egy kezdő kapitalizmusban sokkal tágabbak a lehetőségek, Hollandiában labdába se tudna rúgni. Mire Ildikó azt felelte, hogy ő meg Magyarországról nem tudná folytatni a művészi karrierjét. Major győzködte, hogy nem sok idő, és Magyarország ugyanolyan hely lesz, mint Európa nyugati része. Ildikó megint váltott. Azért menjek haza, hogy ugyanúgy bánj velem, mint régen? Megbeszelnénk mindent, mondta Major. Megbeszélni, kiáltotta Ildikó. Te egyáltalán nem ismeresz engem. Igaz, annak idején én sem ismertem magamat. Én egy növény vagyok. Egyszer átültetted, még egyszer nem bírnám ki! Most jön a telefonlecsapás, szúrta közbe Major, emlékeztetve Ildikót az álmáról szóló éjjeli beszámolójára. Szemét vagy, sziszegte Ildikó, és tényleg letette.

A szokásos iszogatóst és beszélgetést követően Major késő este hazaindult. Először lassan hajtott, aztán gyorsított. Nem egycsapásra, fokozatosan. Végül padlóig nyomta a gázpedált.

Hirtelen megszólalt a kocsiba szerelt telefon. Major megrezsent, kicsit félre-rántotta a kormányt, de még idejében korrigált. Csökkentette a sebességet, felvette a telefont. A kislánya szólta bele. Kiderült, hogy Ildikó odatelefonált a barátnőhöz, hogy a papa kereste. Hívja föl, meg is adta a telefonszámot. Major meglepetésében azon kezdett el csodálkozni, hogy a lánya még nem alszik. Hajni ekkor részletesen elmesélte, mi történt. Már aludt, de a mama felkeltette, hogy most azonnal hívja fel a papát. Hajni vontatottan beszélt, álmosan csengett a hangja, Major mégsem állta meg, hogy ne közölje, hogy a mamával megint a hazaköltözésről vitatkoztak. Hajni semmit se szólt. Most éppen nem akarja, hogy visszajöjjetek, mondta Major. Hajni sírva fakadt. Major érdeklődött, hogy mi a baj. Nem szeretnék erről beszélni, hüppögte Hajni. Már kérdeztelek, és azt mondtad, hogy te se jönnél. Nem tudom, engem hagyjatok ki! Döntsetek el! Teljes erőből rázendített. Major vigasztalta, hogy elrendeződik majd minden. Hajni abbahagyta a sírást, de nem mondott semmit. Egyszer csak elköszönt Majortól, és letette a kagylót.

Major beszélgetés közben leállt az út szélén, és aztán már csak hatvan kilométeres sebességgel haladt.

*

Az egyik városi kórház elmeorvosi osztálya levelet küldött Majornak. Ünnepséget kívántak rendezni, és ehhez gyertyákra, fáklyákra, mécsesekre volt szükségük. Támogatást kértek.

Major, aki egyébként nem szokott aláírásokért elmenni a megrendelőhöz, hanem azok jöttek hozzá, most úgy döntött, hogy személyesen viszi el a szerződést, amely konkrétan ajándékozási nyilatkozat volt, az árut a cége ingyen adta.

Az igazgatói szobában ellátta kézzel a példányokat, majd bevallotta a főorvosnak, hogy tulajdonképpen kíváncsiságból jött el. Azt már nem tette hozzá, hogy küszködik benne a kíváncsiság és a viszolygás. Az utóbbi is kiderült, közvetve. Mikor az igazgató felajánlotta, hogy körbevezeti, Major sürgős teendőire hivatkozva nemet mondott.

Épp távozni készült, amikor kopogtak az ajtón, és szinte rögtön ki is nyitották. Egy vörös hajú, elkínzott arcú, fiatal nő lépett volna be a szobába, de amikor észrevette az idegent, megtorpant a küszöbön. Egy pillanatig egymásra nézett Major és a lány.

Aztán a lány kihátrált, és becsukta az ajtót.

Ő a mi Adélunk, közölte a főorvos. Két éve szállították be először, mesélte. Az úttesten az autók előtt kacsázott, egyik-másik előtt megállt, valahogy mindig megúsza. Egyszer aztán egy motoros elsodorta, az aszfaltra csapódott, de nem szenvedett komoly sérülést. Viszont a kérkező rendőröknek és mentőknek olyan történeteket adott elő, hogy hozzánk hozták be. Ilyenkor égi lénynek képzele magát, a fizikai teret semmibe veszi, még egy szobában se képes tájékozódni. Kezeljük, benntartjuk. Kiengedjük. Egy idő múlva újra kezdődik minden. Tizennégy éves korában az iskolából hazatérve tárva-nyitva találta a lakásuk ajtaját. A szülei eltűntek. Nem lehetett rablás, semmi se hiányzott. Csak az apa meg az anya. Fölszívódtak. Egyetlen újság írta meg az esetet, az is mindössze pár sorban, így aztán elindult a suttogó propaganda, hogy a szülők KGB-ügynökök voltak, és az oroszok a Kelet-Európából való kivonulásuk előtt elvarrják a szálat, bizonyos személyeket likvidálnak. Több ilyen esetről nem tudok, szögezte le a főorvos, viszont azóta se derült ki, hogy velük mi történt. Adélt a nagymamája testvére nevelte föl, de mostanában talán ha kéthetente esik be hozzá. Soha semmit nem hord magánál, táskát se, igazolványt se. Kifestve, ápoltan távozik otthonról, amikor viszont újra megjelenik, tépett, mocskos az öltözete, a teste tele van ütődések nyomaival, vérző sebekkel. És nem emlékszik a köztes időre. A diagnózisa nem egyszerű, több tünetcsoport leírása illik rá, de egyik se teljesen. Fogalmam sincs, fejezte be a főorvos, hogy valaha is életképes lesz-e. Illetve most is tud az lenni, tette hozzá. Ha azt akarja, hogy kiengedjük, akár hetekig is például szerűen normális.

Major fölvetette annak az eshetőségét, hogy majd találnak alkalmat a kíváncsisága kielégítésére. Erre válaszul a hálás főorvos-igazgató hirtelen ötlettől vezérelve meghívta a nagylelkű támogatót az ünnepségükre. Major, jelezve, hogy komolyan veszi a meghívást, betáplálta a menedzser-kalkulátorba az időpontot, de nem ígérte biztosra, hogy eljön.

Az intézet kertjében különféle lények sétálgattak. Voltak, akik magányosan ültek a padon, voltak, akik többedmagukkal. Akadtak dagadtak, soványak, nevetősek, bánatosak, férfiak, nők vegyesen.

Hirtelen melléosont valaki, csöndesen, mint egy árnyék. Major rápillantott, rögtön fölismerte. Az a lány szólította meg, aki az igazgató szobájába miatta nem lépett be. Adél. Egy csomagot akart átadni Majornak. Arra kérte, hogy csak vigye ki, őrizze meg, amíg ő nem jelentkezik érte. Major tétován elfogadta. Átnyújtott egy névjegykártyát a lánynak, aki azt villámgyorsan eltüntette valamelyik zsebébe, és kámforrá vált.

*

Major járt-kelt a szobájában, szokása lett a padlóján keletkezett csíkot nézegetni, kerülgetni. Kinn a konyhában megívott egy pohár vizet. Az előszobán kereszt-

tülhaladva, egy ideiglenesen fal mellé tolt komódon észrevette a csomagot, amit Adél bízott rá megőrzésre. A kórházi látogatása óta ott hevert. Kezébe vette, letette. Pár lépést eltávolodott tőle, majd visszatért, és újra fölemelte. Lapos volt, a barna csomagolópapírt minden olyan helyen, ahol a szélek találkoztak, leragasztották félbevágott, iskolai füzetekről ismerős, kék szegélyű, fehér vignettákkal. Vignetták sorával. A csomagoló személynek nyilvánvalóan az volt a szándéka, hogy megakadályozza, legalábbis nagyon megnehezítse a kibontást. Vagy ellenkezőleg, mindez a kíváncsiság fölcsigázására szolgált. Ezt azért hiszem, gondolta Major, mert ki szeretném bontani. Visszadobta a komódra, ellenállt a csábításnak.

Viszont eszébe jutott a kórházi ünnepség, elővette a menedzser-kalkulátorát. A meghívás másnapra szól.

A vignetták célt értek, ha volt rejtett cél. Elhatározta, hogy odamegy.

Az elmegyógyászat épülete mögött elterülő ketrészt mobil fémkorlátokkal vették körül. Úgy látszik, gondolta Major, valamelyik biztonsági cég is betársult a támogatók közé. Emberei, csupa férfi, körülbelül tizenöt méterenként álltak a korlátok külső oldalán. Fekete egyenruhájuk mellén és hátán három betű volt olvasható: SCZ. Major még nem hallott róluk.

A főorvos messziről észrevette, intett a bejáratnál álló öröknek, hogy vendég, engedjék be. Átmenetileg a homlokára tolt a maszkját, hogy az érkező is ráismerjen. Major csak ezután vette föl az ókori görög stílusú álarcát, és gyújtotta meg az addig csak vízszintesen a kezében tartott fáklyát. Nagyobb volt, mint az átlag, élénkvrös lánggal égett, a cég kínálatának különlegességeihez tartozott. A főorvosnak Prométheuszként mutatkozott be, az pedig egy olaszos hangzású grófi névvel illette magát. Színes, tollakkal is ékesített álarcát föltehetően egy velencei karneválról hozhatta haza. Betegeinek kartonpapírból, kreppcsíkokból, valószínűsíthetően sajátkezűleg összeragasztgatott készítményeitől mindenesetre elütött. A doktor elnézést kérve mutatott a korlátokra és az örökre. Nem szoktak ők ilyen módszerekhez folyamodni, mondta, de nem lehet kiszámítani, ki milyen állapotba kerül a mulatozás hatására. Ha egyszerre sokukból kitör az, ami a gyógyszerek ellenére is bármikor kitörhet, nincs elég embere, hogy a megfékezésükről, egyáltalán a testi épségükről gondoskodjon.

Minden figura vidámságot jelképezett, ez föltűnt Majornak, azt tippelte, hogy a résztvevőknek kötelezően előírták. Hiányoztak az ördögök, krampuszok, félszemű kalózok, kócos boszorkányok, vasorrú bábák. Kizárólag a jó oldalhoz tartozó, nemes lelkű mesehősök toporogtak, táncikáltak a fűvön, ültek a padokon, lábukat lóbálva. Egy hosszú fülű számarfej (nyilván az egyik brémai muzsikus) például röhögve mutogatta a fogsorát. A zenét persze nem ő szolgáltatta, hanem egy ősrégi, orsós magnetofon. Major érdeklődött a főorvostól, hogy milyen alkalomból rendezték az összejevetelt. (Első találkozásukkor vagy nem figyelt oda, vagy az igazgató nem részletezte.) Az feleletként vállat vont. Valakinek a betegek közül eszébe jutott, mesélte. Az ötlet egyre többeknek tetszett meg, végül a viziteken is, a folyosón is kórusban kérték, hogy rendezzenek álarcos kerti mulatságot.

Ebben a pillanatban Major azonosította Adélt a vörös hajáról. Magányosan táncolt, tündéerként, nem csak maszkot, fehér túllruhát is készített magának. A főorvos, követve Major tekintetét, megszólalt. Adélunk példás magaviseletével tegnapelőtt kiérdemelte, hogy elengedjük, mondta, ő saját akaratából van itt.

Közben Adél is fölismerte Majort, elindult felé. Lassan közeledett, többen kapkodtak a karja után, próbáltak belesimpaszkodni a ruhájába, így a főorvosnak volt ideje sűrű bocsánatkérések közepette (nem szokása, hogy felnőtt, egészséges emberek életébe beleavatkozzon) azt tanácsolni Majornak, ne bonyolódjon semmilyen ügybe Adéllal. „Ügybe”, így fogalmazott.

Adél Majort az álarc szerint üdvözölte, Prométheusz úrként. Szemmel láthatóan még a férfinél is jobban lenyűgözte a különleges fáklya, annak is a vadul lobogó, vörös lángja. Pillanatokig bámulta, majd belekarolt Majorba, húzta a kijárat felé. Major ránézett a doktorra, az bólintott, az öröknek is intett.

A többszintes kórházkert lépcsősorait végigjárva, egy oldalsó kapuhoz érkeztek. Amint Adél megpillantotta a kinti autóforgalmat, mintha áramütés érte volna, kirántotta a karját, elvette Major kezéből a fáklyát, és már ott cikázott az úttesten. Hihetetlen ügyességgel használta ki a két irányban mozgó járművek közti, folyton változó, üres területet, pontosan kikövetkeztetve, melyik kocsí mikor hova ér. A sofőrök és utasaik szinte föl se fogták, mi az a lebegő fehérség, miközben fölötte a vadvörösből futás közben világosan izzóvá vált a láng.

Major dermedten, földbe gyökerezett lábbal állt, egy pillanatokon belül bekövetkező katasztrófát vizionálva. Egyetlen mentség jutott eszébe: csakis azért sértált ki Adéllal a korlátok és az örök közül, mert a főorvos az „ügy” szót használta, amelyet lenézőnek, sértőnek talált magára nézve.

A lány megismételte valószínűtlen, úgyszólván a fizikai világon túli mutatványát visszafelé is. Mellé érve, Major kezébe nyomta a fáklyát, lekapta magáról az álarcot. A szeme, a bőre, az egész lénye különleges sugárzást árasztott, Major majdnem azt gondolta, hogy ez egyfajta boldogság, tényleg létezhet ilyen. Persze a józansága megakadályozta abban, hogy teljesen megfogalmazódjon a gondolat.

Adél fölvette az álarcot, belekarolt a férfiba, mentek vissza a többiekhez. Egész úton egyetlen szó se hangzott el köztük. Major azt várta, hogy a lány legalább célozzon rá, mikor szándékozik elvinni a csomagját, az pedig magába szállt, megkukult. A boldogsága utóhatásaként vagy a kimerültségtől.

*

Major utánaszámolt, tíz nap telt el a mulatságot követően, amikor a főorvos az üzemben fölhívta. Adélt halálra gázolta egy autó, közölte. Várta Major reakcióját, de ő hallgatott. A doktor mintha megbántódott volna, hogy nem tesznek föl neki semmilyen kérdést, elköszönt.

Major, mire estefelé hazaért, sok tusakodás után eldöntötte, hogy nem dobja a szemébe a csomagot, hanem kibontja. Azonnal a komódhoz sietett, föltépte a borítást. Egy videokazettát talált, melyen Adél összefüggéstelen előadásmódban elmeséli, hogy valamilyen gonosz erők elvették tőle a gyerekeit, kéri, követeli, esedezik, hogy adják vissza, de nem adják, ő mindent megtesz, mégse, földöntúli erők jelenlétét sejteti, először csak fenyegetéseket kapott, ezek egyre erőszakosabbak, megverték, áramot vezettek a testébe, ő még mindig könyörög a gyerekéért.

Volt a kazetta mellett egy nagyalakú boríték is, ez határozta meg a csomag méretét. Rajzok, színes vízfestmények kerültek elő belőle. Minden képnek két

része volt, egy felső és egy alsó. A felső kék, arany, sugárzó, mennyei, de hozzá tartozott az alja, fekete, vörös, méregzöld, rémisztő szemek.

És fantázia szülte kígyóformák. Alakjuk Major csíkjának vonalát mintázta.

Tárcsázta a főorvost. Informálta őt a csomagról, a körülményekről. Rátért a beltartalomra.

A doktor izgatott lett. Szakmailag, hangsúlyozta, neki nagyon fontos, hogy minél hamarabb a saját szemével lássa a videót is, a rajzokat, festményeket is. Ha úgy gyorsabban megoldható, elmegy Major lakására. Hirtelen föltett egy kérdést: jelentette-e már Major a hagyatékot a rendőrség felé. A nemleges választ hallva, az volt a véleménye, hogy akkor most már ne húzzák az időt ezzel. Majd ha találkoznak, megbeszélnek mindent. Azt azonban előre leszögezheti: semmilyen adat nem utal arra, hogy Adélnak valaha is gyereke született volna.

Mindig péntek

(regényrészlet)

Nem is volt olyan rossz a kistestvérem, mint gondoltam. Sokkal rosszabbra számítottam, azt hittem, bömbölni fog minden percben, ehelyett folyton aludt, úgy-hogy a végén már azt lestem, mikor nyitja ki végre a szemét, mert valahányszor rám nézett, a pillantásában határozottan fölismertem magamat. Látszott rajta, hogy lát engem, és tudja, ki vagyok. Akkor így, ezekkel a szavakkal nem tudtam volna elmondani, de mégis megláttam a pillantásában magamat. Azt persze nem tudhattam, hogy ő milyennek lát, de határozottan éreztem, hogy lát, felfogja, hogy a testvére vagyok, és mindig nevetett rám, látszott rajta, hogy örül nekem, úgyhogy én is mindig nevettem neki. Reméltem, hogy sose tudja majd meg, mennyire nem kívántam a jöttét, szégyelltem is magam előtte, de vigasztaltam magam a gondolattal, hogy szívből tudok örülni annak, hogy nem fiúnak született.

Beszélni nem szerettem róla, inkább mindig lesütöttem a szememet, ha a szomszédban Hilda néniék vagy a Lilla padtársamék merő kedvességből megkérdezték, szeretem-e dajkálni a hugicámat. Nem szóltam semmit, csak leszegett fejjel bólintottam rá, és föl se emeltem a tekintetemet, amíg el nem mentek, vagy másról nem beszélhettem. Valamit nem tartottam helyénvalónak mindabból, amit a húgom iránt éreztem. A cipőm orrát bámultam, és alig vártam, hogy mehessek utamra a további kérdések elől.

A babakocsiban tologatni se szerettem. Ha kivitték az utcára, én mindig elmene-kültem, mintha szégyelltem volna a látványt, hogy anyám vagy a nagyanyám meg én tologatjuk a húgomat a babakocsiban. Nem voltam képes végigmenni velük az utcán, inkább elkéretőztem, és átszaladtam Kismari barátnőmékhöz, hogy megyek játszani, és miután becsukódott mögöttem a kapu, a kulcslyukon keresztül néztem, hogy anyám felemeli a hattyúmintás rózsaszín kisléledet, megigazgatja a húgom fityuláját, és széles taglejtések közepette magyarázza a felső szomszédoknak, hogy milyen jó kisbaba a húgom, nem sír föl éjjel, evés után nyugodt az álma, és eddig még a hasa se fájt, és utána szóról szóra ugyanazt elismétli mindenkinek, aki szem-bejön vele, és megáll mellette, kérdezi, mi a neve, mennyivel született, hány centi hosszú volt, viszonylag könnyen ment-e minden, nem volt-e különösebb komplikáció. Ilyenkor kicsit helyette is szégyelltem magam.

Aztán egy éjjel azt álmodtam, hogy az ikertestvéremmel egy fa gyökerei között fekszünk a föld alatt egy üregben, mint a rókák vagy a pockok, és szeretnénk onnan kijönni, de nem találjuk a járatot. Ásni kezdünk, én egyik oldalról, ő a másiktól, de a körmöm alá mennek az apró, tűhegyes homokszemek, és egy idő múlva abbahagyom az ásást, annyira fáj. Visszafordulok, hogy megkeressem az ikertestvéremet, de nem találok, sehol sincsen, kétségbeesetten kutatok magam

körül a föld alatt a sötétben, tapogatom a régi üreget, ahol feküdtünk, elindulok kúszva abba az irányba, amerről ő kezdett el ásni, de véget ér a járat, nincs tovább, kénytelen vagyok az üregben maradni, vagy folytatni az ásást egyedül. Tehetetlenségemben sírva fakadok, és erre fölébredek.

Vasárnap volt, elég késő, ha iskolába kellett volna mennem, már biztos régen fölébresztettek volna, de így hagytak aludni, még a kismisére is bőven odaértem.

A misén is kóválygott a fejem, még addig a néhány pillanatig sem figyeltem, mint máskor, amíg próbáltam felfogni, miről beszél a kanonok úr, csak ültem bambán, ha láttam, hogy fölállnak körülöttem a többiek, fölálltam én is, ha megszólaltak, én is megszólaltam, de csak a magánhangzókat mondtam, mint a beszédhibások, mintha nem is én lettem volna, hanem valaki más, aki idejött helyettem, mert én valahol ott maradtam, abban az álombeli üregben.

Még a mise végén se hittem el, hogy már ébren vagyok. A szenteltvíz érintése is kevés volt a homlokomon, meg ahogy a kijárat felé közeledve a nyitott ajtón keresztül betóduló verőfényben kirajzolódott előttem a padtársam alakja, ahogy várakozón visszanéz, hogy megyek-e utána. Abban a töredékmásodpercnyi időben fényképeztem le magamban, ahogy áll ott rózsaszín ruhájában a templomajtón rám zuhogó napsütésben, virágfüzérrel a fején, mint a gyermekarcú szűz a szentképeken, akár egy látomás. Mintha a levegőben úszna, és mintha én is súlytalanul mennék utána. Még kinn az utcán is olyan tűnékeny volt minden, a képek, a hangok, mintha kisiklott volna minden a megszokott pályájáról. Önálló, tőlem független életre keltek a mozdulataim, és én csak mentem a fejemmel a lábam után, és hegyeztem erősen a fülemet, hogy ki tudjam venni a hangokból, mit beszélnek.

Még a vasárnapi ebédnél sem ébredtem föl, még akkor is olyan volt, mintha az álomban lennék. Rá-rápillantottam a kezemre, mert folyamatosan éreztem körmöm alatt az éles, tűhegyes homokszemeket. Hiába tettem le a kanalat, és kezdtem rázogatni, mikor nem figyeltek rám az asztalnál, akkor is éreztem. Gépiesen vagdostam a kövér daragaluskát, hallottam, ahogy keresztülér rajta a kanalam, csattan a tányér alján, vágtam a következő darabot, amíg hosszában végig nem értem, aztán folytattam a következővel. Mintha az ismétlődő mozdulatsorral akartam volna lekötni a figyelmemet, hogy addig se kelljen az álomra gondolni, és mintha a körmöm alatt az az égető érzés is tompult volna valamelyest. Egy és kettő, há' és négy és öt és hat és hét és nyolc és kilenc, tíz és egy és kettő, aztán kezdtem előlről, tíz egyenlő darabra aprítottam a tányéromban a galuskákat, és közben üres tekintettel bámultam a körülöttük úszkáló arany-sárga karikákat. Kinéztem egyet, a leghalványabbat, amelyikben fönnaadhatott egy mákszemnyi zöld a petrezselyemből, szabálytalan lett tőle a karika, nem teljesen kerek, hanem fölvette a zöld levéldarabka alakját, körbeúsztta, és ahogy megtoltam kicsit a kanallal, hozzátapadva követte, mintha be akarná kebelezni, mint valami falánk egysejtű a zsákmányát.

Anyámék nem szóltak rám, hogy ne játsszak a kanallal, hanem egyik rendszeren, különben nem kapok másodikat, és süteményt sem ehetek, nem törődtek velem, nem éreztem magamon a pillantásukat, mint máskor, amikor éber voltam, mert most mintha minden hang egybeolvadt volna abban a sűrű masszában, amely körbevont, amelyen keresztül nem jutott el hozzám se hang, se szín, se illat, jószérivel még az ízeket sem éreztem, hiába rágtam alaposan össze és utána

forogtattam jó sokáig a számban a levessel együtt a daragaluskát, ahogy nyeltem, nem öntött el közben a kellemes érzés, mint máskor. Az utolsó két darabhoz már nem jutott leves. Kitoltam először a nagyobbikat a tányér széléhez, de sehogy sem tudtam belefördíteni, hiába nyúltam alá a kanállal, úgyhogy egy óvatlan pillanatban kézzel gyorsan belekotortam. Nem szóltak rám, hogy ne egyek kézzel, ne nyúljaljak a tányéromban, úgyhogy a másikkal is ugyanígy tettem.

A következő kép már a reménytelen mennyiségben előttem tornyosuló kacsaszíros krumpli és mellette a rántott hús, az uborkasaláta. Mintha észrevétlenül ott termett volna minden előttem. Kiestek a közbülső hangok, mozdulatok, mintha vetítővászonon láttam volna magamat, ahogy küzdök a hatalmas rántott szelettel. Nem bírtam vele. Két darabkát sikerült legyűrnöm, a többit elvették előlem. De akkor se szóltak rám, hogy ne piszkáljam, egyek rendesen.

Nem emlékszem, hogy akkor vasárnap délben egyetlen szót is hallottam volna az ebédnél. Még a nagyanyám se szólt hozzám, mintha némaságot fogadtak volna ellenem, de engem ez csöppet sem zavart, nem is bántott, természetes volt, mintha nem is közékük tartoznék, a nyelvüket se érteném, ezért fölösleges is volna bármit mondaniuk nekem.

Nem szűnt a körmöm alatt az a szúrás, csak megszoktam, tompult kissé, mint a legtöbb állandósuló fájdalom. Talán a fájdalomtól nem tudtam rendesen fogni a kanalat, a kést meg a villát, emiatt éreztem úgy, mintha valamilyen láthatatlan erő visszatartaná a kezemmel együtt, és nem hagyná, hogy a számhoz emeljem a falatot. Nem éreztem, hogy jóllaktam, de azt sem, hogy éhes lennék, legszívesebben eldőltem volna, mint a krumpliszák, bele egyenest az ágyamba.

A kedvenc süteményem volt, mézes krémes, oldalról bámultam a tányéromon a két szép, fehér krémréteget, köztük a sárgabaracklekvár csíkját. Kicsit vastagabb a tészta a krémnél, ennyit még megállapítottam, aztán összefolyt előttem minden. Nem tudom, megettem-e egyáltalán azt az egy szeletet, csak azt, hogy milyen érzés volt, amikor ebéd után lefeküdtem. Mintha átölelt volna valaki, mintha valaki még a padtársam édesanyjánál is lágyabb, kellemesebb hangon mesélt volna, miután puha ágyba fektetett és gondosan betakargatott. Ezzel a hanggal aludtam el, de a hangot is inkább a bőröm felszínén éreztem, semmint a fülemmel hallottam azon a sűrű masszán keresztül, ami még mindig körbevett.

Másnap arra ébredtem, hogy már régen iskolában kellene lennem, de még mindig nem keltettek föl. Gyorsan ki akartam szállni az ágyból, hogy elkéstem, de a lábam nem engedelmeskedett, még felülni sem tudtam, nemhogy az ágyból kiszállni. Rettenetesen kapart a torkom, nyelni se tudtam szinte, égett a szemem, és csak azt éreztem, hogy vissza kell feküdnöm. Egy pillanatra megfordult a fejemben, hogy hátha csak álmodom, most fogok fölébredni, csak azt hiszem, hogy visszafekszem, pedig a valóságban pont az ellenkezője történik, eddig álmodtam, és most leszek majd ébren. De a következő pillanatban már nem gondoltam semmire, visszazuhantam abba a sötét üregbe, ahol előző éjjel szem elől tévesztettem az ikertestvéremet.

Nem tudom, hogy akkor éjjel, amikor kitört rajtam a skarlát, találkoztam-e még vele, de azt tudom, hogy utána folyton visszatért álomban, hogy a fa gyökerei közt ott van az az üreg, amelyből mindketten szeretnénk kijutni, csakhogy ellenkező irányban indulunk el, és én előbb-utóbb szem elől tévesztem őt. Egy

darabig hallom még az ütemes dobogást abban a földalatti csöndben, utána viszont már csak az a lüktető érzés marad a körmöm alatt, ahogy szűrja az eleven húsomat a rengeteg tűhegyes homokszem.

Nagyon magas lázam volt. Időnként talán föl is ébredtem, hangokat hallottam, de mintha tompán, zárt ajtó mögül szűrődnének be hozzám, és látni se láttam senkit. Mintha ember nem járt volna az ágyam mellett, annyira belemerültem a betegségembe. De nem éreztem rosszul magam benne, ellenkezőleg, mintha hosszú fogság után végre hazaengedtek volna.

Nem emlékszem, hogy a betegségem alatt találkoztam volna az ikertestvéremmel. Talán találkoztam, csak elfelejtettem, a puszta életben maradás ösztöne felejtette el velem, arra viszont pontosan emlékszem, mikor néha föleszméltem, és rádőbbsentem, hol vagyok, milyen kellemes volt visszazuhanni a lázba. Emlékszem az átmenet pillanataira, amikor zuhanni kezdtem, vissza, abba a földalatti üregbe, mintha puha, párnázott csatornán siklanék, gyorsan, de mégsem ijesztő sebességgel, inkább a várakozás örömeiben, mert akkor semmi más nem számított, csak ez a várakozással teli izgalom, hogy mindjárt leérek, és ott milyen jó lesz nekem, abban a ringató, meleg ölelésben, ott lent, a gyökerek alatt, abban a mély üregben.

Nem tudom, hogyan ébredtem föl, csak érzem, hogy egyszeriben tapinthatóvá válik körülöttem a levegő, mintha messziről, a puszta pillantással érzékelnem tudnám a tárgyak körvonalát, nem is kell hozzá a kezem, elég ránézni, és a tenyeremen belül érzem a bordó huzatú fotel barna vázának egyszerre meleg és hűvös felszínét, a bordó huzat bársonyának apró rovátkáit az ujjbegyeimen, nyomott négyszögmintája kirajzolódik a tenyeremen, érzem a csillár melegét a szemhéjamon, pedig nem is világít, de ahogy ránézek, rögtön megmelegszik tőle, utána behunyom a szememet, és akkor is érzem, egész a szempillám tövéig. Hangokkal telik meg a szoba. Hallom, ahogy kinn az ablak alatt köszön valakinek a postás néni, látom, amint jellegzetesen oldalazó járásával közeledik, mintha azzal a félfordulattal is gyorsítani akarná a munkát, ami eleve benne van már a járásában, szinte kínálja minden második lépésnél, hogy egy határozott mozdulattal belecsúsztassa az újságot a postaládába, meg se kelljen állnia menet közben, mert már előkészítette, ott van a kezében, bedobja, és már lendül is a keze a következőért. Még messze jár a szürke farmotoros Ikarus, alig indult el a vasútállomásról talán, éppen fordul a nagykanyarban a felüljáró hídján, de én már hallom, amint pöfögve küzd az emelkedővel, araszol fölfelé a dombon eltökélten, mint valami lomha, végtelenül szelíd állat, konokul rátapad az útra, egy világért sem hagyná magát letessékelnem onnan. Abban a pillanatban nyílt az ajtó, belépett anyám, és én akkor döbbsentem rá először, hogy visszajöttem.

Minden olyan furcsa volt, mindent úgy néztem, mintha életemben először látnám. Alaposan szemügyre vettem mindent, hogy biztos legyen benne, tényleg ezt látom, nem a képzeletem úzi ezt a csalóka játékot, mert el akarja hitetni velem, hogy itt vagyok, és nem ott, ahol eddig voltam, azon a különös határvidéken, ahol minden egybemosódik, pontosabban nem is egybemosódik, inkább csak nem mindig különül el, mindig más kerül előtérbe, időnként a hangoké a főszerep, és olyankor megtelik hanggal a levegő, máskor meg színeken tobzódik, megint máskor pedig tapintható körvonalat ölt minden körülöttem.

Azóta szeretem a mákot. Egy életem keresztül végigkísért az a vanília illatú mákos íz a számban, amivel akkor a betegségem után ébredtem. Szinte láttam magam előtt a tányéron remegő mákos gubát, rajta a sárga vaníliaöntetet. Egyszerre és mégis külön-külön éreztem a számban a meleg mákos gubát és a frissen ráöntött hideg krémet. Ahogy a hideg és a meleg találkozik, és hirtelen erővel kiütözik íz és illat egyszerre, mikor a torkomon keresztül lassan felkúszik az illat az orromba, miközben rágom. Gyorsan végigszalad bennem a kép, és megelevenedik tőle minden. Megmozdulnak a tárgyak is körülöttem erre a semmihez sem hasonlító ízre, illatra, színre. Még nem kezdem el enni, de az íze már ott van a számban, pedig még csak látom magam előtt.

Nem is tudom, tényleg ettem-e akkor valahol ilyen mákos gubát, vagy csak a betegségem alatt álmodtam, de olyan valóságosnak, mintha még mindig a számban érezném az ízét. Mindegy is, mert az érzés sokkal elevebb volt bennem annál, semhogy egy pillanatra is kétségbe vonjam, valóság volt-e vagy csak álmodtam, vagy talán a mi házunkra hasonlító ház előtt elhaladva csapta meg orromat az illat, ott ivódott belém örökre észrevétlenül, mint annyi benyomás, amit ahhoz a házhoz kapcsolok.

Anyámék utána nagyon figyeltek rám. Mindennap átjött a nagyanyám, vigyázott a húgomra, amíg anyám főzte a kedvenc ételeimet. Mindennap megkérdezte, mit szeretnék, mit kívánok, és nem tudtam olyat mondani, amit ne főzött volna meg nekem. Reggelire vajjas zsolmlét kent hónapos reték karikákkal.

A húgomról napokra el is feledkeztem, a betegségem után jó darabig a közlemben se hozták, nehogy elkapja tőlem, és nekem is sokkal kényelmesebb volt, hogy nem kell tudomást vennem róla. Egész megszoktam, hogy nincsen, lassan úgy éreztem, mintha nem is lett volna. Anyám nem beszélt róla, talán azt várta, hogy én kérdezzem, de mivel én nem kérdeztem, ő nem is kezdett el mesélni. Apám sokkal szűkszavúbb volt annál, semhogy a húgomról meséljen, örült, ha a kötelező kérdéseken túljutott, aztán ment tovább.

Később is úgy éreztem magamon a húgom tekintetét, ahogyan akkor, a betegségem utáni első napon először nézett rám. Komolyan, tűnődve jártatta rajtam végig a szemét, alaposan megvizsgált, mintha minden vonásomat külön-külön kellene fölismernie. Tüzetesen végigmért, meg-megállt időnként, mint aki befele figyel inkább, és nem mosolyodott el.

Néztünk egymásra, méregettük egymást, mint két ellenfél, és engem csöppet sem zavart, hogy nem vagyunk egyenrangú ellenfelek. Mégis felbőszített. Ahogy méregetett, kitartóan végigpásztázott fürkésző tekintetével, egy idő után olyan érzésem támadt, hogy most a bűneimmel együtt górcső alá vesznek, percek kérdése csupán, és fejemre olvassák mindet, és utána állhatok megsemmisülve a tükör előtt, mert aki most néz, az mindent tud rólam, a vesémben lát, lelkem legrejtettebb zugainak titkát is ismeri, még talán azt is, amit magamnak is szégyellek bevallani.

Gyűlöltem akkor, talán azért, mert éreztem, sokkal többet ér nálam. Egyetlen pillantásával megsemmisített. Fényképeztem, raktároztam magamban a húgom tekintetét, ahogy ül velem szemben anyám ölében, jár a szeme, komolyan néz, szinte letapogat a pillantásával, mint rovar a csápjával az ismeretlen tereptárgyat, hogy eldöntse, fölmásszon-e rá, vagy kikerülje. Valamit megéreztem én akkor a

húgomban, de nem tudtam, micsodát, nyugtalanító és hátborzongató volt egyszerre. Okos pillantása valahogy nem illett ahhoz a törekeny semmi kis életéhez.

Nem tudom, hogyan fordult meg a fejemben, nem is biztos, hogy egyáltalán valaha is gondoltam rá, hogy milyen könnyen meg tudnám fojtani a húgomat, pusztá kézzel is akár, szinte kínálja magát csenevész kis nyaka, hogy fonjam köré az ujjaimat. Arra sem emlékszem, hogy pontosan mit éreztem, mi kényszerített, amikor magunkra hagytak bennünket, anyám is, nagyanym is kiment a szobából azzal, hogy játsszak vele, vigyázzak rá. Egy darabig próbáltam, aztán meguntam, ő elaludt, én meg olvasni kezdtem, de már nem sok volt vissza a könyvemből, az utolsó oldalakon jártam.

Nem tudom, mire gondoltam, mikor az asztal sarkára tettem a könyvet, egy félfordulattal a húgom ágyánál termettem, és a következő pillanatban a fejére szorítottam a kispárnát, mert nincs se előtte, se utána, csak az a pillanat, amelyben lassítva látom magamat, mintha filmen játszanák le előttem kockáról kockára, ahogy tartom a húgom fején a kispárnát, és ahogy kivörösödött arccal kapkodja a levegőt, miután leveszem, de nem sír, mintha a döbbenettől sírni is elfelejtett volna, hanem csak néz rám kételkedőn, bennem pedig semmilyen érzés nincsen, önvádnak nyoma sem, hogy én most halálos bűnt követek el, amit majd meg kell gyóntnom, mielőtt áldozni szeretnék.

Később néztem a húgomat, ültem előtte a szobában, tekintetem a könyvemre siklott, az asztalon feküdt, becsukva, címloldalával lefelé, szögletes, keménytáblás, fehér borítójú könyv, nem sokkal azelőtt fejeztem be, és ahogy ránéztem, az utolsó mondata járt a fejemben. *Elmúlt a nyár, és mintha semmi sem történt volna, csak egy csapat golya szállt a tarlott mezők fölött dél felé, dél felé.*

Mit játszottatok, ezt kérdezte anyám, amikor bejött, kedvesen rám mosolygott, megsimogatta a fejemet, és én ettől a mozdulatától úgy összerezzenem, mintha áramütés ért volna.

Sose ért hozzám így, most mintha ismerkedett volna a bőrömmel, olyan lassan húzta vissza a kezét, elidőzött kicsit az arcomon, talán nem is emlékezett a tapintására, legutóbb is csak súrolta, amikor lekevert egy hatalmas pofont, amiért feleseltem. Mintha elnézőbben ért volna hozzám most, mint azelőtt, talán kereste az érintésen át vezető utat a szívemhez, egyenként megremegtek az ujjai az arcomon, ahogy hozzám ért, mintha elbizonytalanodott volna ebben a másfajta mozdulatban, amelyhez nem volt hozzászokva. Talán hálás volt nekem, hogy megkíméltem a bánattól, és nem haltam bele a skarlátba, vagy talán reménykedett, hogy ezentúl kedvesebb leszek a húgommal, neki meg nem kell majd lelki ismeret-furdalással visszagondolni rá, hogy ok nélkül is hányszor megvert.

Nem tudom, miért lett utána egyszeriben az a keserű íz a számban, pedig akkor ott, miközben arcomon éreztem anyám kezét, olyan gyengédség tört rám, hogy legszívesebben átöleltem volna. Éreztem a lábamban, hogy mennék felé, láttam is szinte, hogy messziről szaladok felé, ő meg kitárt karokkal várja, hogy átölelhessen. Aztán mintha fölocsúdtam volna, egyszeriben szertefoszlott a kép, rádöbbsentem, hogy csak képzelődöm.

Megmagyarázhatatlan csüggedés tört rám hirtelen, legszívesebben visszazuhantam volna az időtlenségnek abba a sötét barlangjába, amelyben a betegségem alatt léteztem, és ahol egy kis ideig az ikertestvérem is velem lehetett.

Az idő természetéről

*Ventilátor a vérem, ahogy surrog
a fülemben, ilyen a szárnyak
verdesése is, de ne adjunk testet
a zajnak. Az elmúlt év lapjai
keringenek a huzatban, néhány kiszáll
az ablakon, a szél nem nekem dolgozik,
ez a vitorlázás nem visz sehova.
Nem tudom egészen elképzelni
a süllyedést, ahogy megtelik vízzel
a vászon, hozzátapad az árbochoz,
nem tudom elképzelni, hogy a rémálmokkal
teli, átizzadt test szinte fojtogat,
nem tudom elképzelni a szeretkezést
búcsúzásként.*

*Ventilátor a véred, ahogy surrog
a fülemben, mégis kiszakadtál
belőlem, nem úgy, mint a naptárból
egy lap, hiába próbáltam ellenállni,
testet öltöttél. Mutatod a légifolyosókat,
repiülőgép nélkül láthatatlanok,
akár a kimondatlan szavak, majd integetni
fogsz odafentről, és ezzel minden
mozdulatod el fog tűnni. Régen szárnyas
időnek hívtak, de ebben a szerelemben
feladtál mindent, elgyámoltalanodtál,
mégsem hibáztathatom magam, ezt is
a fülembé súgod, ahogy a többi utolsó
szavadat is, egy tollpíhét nyomsz még
a kezembe, az új ebből fog kinőni,
s bár nem hozza vissza a vonásaidat,
mégis az alakmásod lesz.*

A feltámadásról

*Szeretem a borotvahab hívösét
és a vágyakozást, ahogy átsuhan
arcod előtt a forró gőz fátyla,
teát iszol, és nézed a kezemet,
ami a mosdótálon pihen,
és nézed a kezemet,
ami húzza-vonja a borotvát.*

*A szőrszálak sercegését is szeretem,
mintha a halál kottájából hegedülnék,
a timsóba ivódik néhány ügyetlen vércsepp,
esetlen borjú lett az arcom, hívogatja a kezed,
a szád, tisztítsák meg a magzatmáztól,
adjanak tiszta és éles kontúrokat neki.*

*Szeretem ezt a pár másodpercnyi dermedést,
amíg nem ismerek magamra a tükrőben,
de magamra ismerek a tenyeredben.*

Mintha tényleg elhagynál

*Szeretem, ha úgy mész el, mintha
tényleg elhagynál. A bőröndöd
a szekrény tetején veled együtt elmegy,
kiiivölti magából saját ürességét,
remeg az ismeretlen állat bőre,
amit már rég nem visel semmilyen állat,
remeg a semmi ruhája. Újra és újra elmész,
mintha tényleg elhagynál, és az emléked
után a hiányod és a hiányod hiánya is elmegy,
újra és újra elmész, és mintha tényleg padlóra
kerülnék földcsuszamlás-szerűen, ahogy
az általam letépett ruháid. Elmész,
és tényleg elmész, hogy végleg itt maradj,
simogatja a levegőt a piheszőrök kertje,
a hasad horpadásába túrom a fejem,
vakond vagyok, és te az anyaföld,
nálam sokkal hatalmasabb, mégis gyengéden
összezuhansz, ahogy a járatomat ásom.*

A fényes rend

(Részlet)

*A vécéartály mögötti részbe,
fölülről, a Ruttner vette észre,
rejtette el a könyvet valaki...
anyád, Ruttner! kivettük, maga ki?
és néztük, ahogy a furcsa képen,
egy kanyaros szívószállal szépen,
szemüinkbe nézve egy asszony kortyol...
kérdeztem, hogy hol volt, ő meg, hogy hol?
hát én is belenéztem a résbe,
de más sajnos nem volt benne, szép, de
valahogy olyan furcsa az ajka,
nem, ezt csak a rúzs színétől kapja.*

*

*Ha ez a kép egy olyan toll lenne,
akkor így, vagyis hogy föntről kezdve,
akkor megfordítanám a tollat,
ő meg halkán levetkőzne, hogy vagy?
és én fogalmazást írnék vele,
őt követném, ő vezetne, gyere,
nem baj, hogy újra kell írnod megint,
ugyan, még csak nyolcadszorra, legyint,
Mátyás király... és rábíznom magam,
rá a lélegzésem, minden szavam,
Mátyás király egyszer álruhában...
és így tovább, és haladnék, bátran,
néha megállnék pihenni közbe,
visszafordítanám, felöltözne,
és megint megfordítanám lassan,
ezek a mellei, itt a has van,
vagyis haladnék, és ez a lényeg,
miről írnak, mi érdekel téged?*

*

*A karja, végighúzó az ujjam,
szexciklon mondom magamban, úgy van,
teljesen ciklonszerű a bőre,
úgy érve, hogy forró lehet, közbe
valamilyen nyugodt erőfele
árad ki belőle, ahogy néz, de
nem is a szemével néz, a melle...
olyan kancsal, mint az Olasz, erre,
így tekint az egyik a hegyével,
megsimítom, finoman, de szép hely,
míg a másik arrafelé réved,
és ha ezt is megsimítod, érzed,
hogy a két irány széttartó csöndje
ölel át (vagyis inkább: fog közre).*

A kék ruha

(The Blue Dress)

*Kék ruhája selyemuszály, folyó,
álmaim utcakövén szivárgó víz, esik még mindig,
monszunbrokát, pocsolyákba tűzött téli csillagzat,
búcsú elárasztott antik szobában, búcsú kristálytálakkal
és kristálypoharakkal teli szobában, a víz csip-csöp-csepegése a kristálytálak
és kristálypoharak szájából, a Mississippi, egy folyosó, mint
vízbe fúló ház ablakpárkányain a könnycseppek, vízeséseként nyíló ablakok,
ágy, csónak, hajó, sebes sodrás, könnyű karba véve visz
az utcák folyamán, én vagyok abban a ruhában, csorgok az utcák folyamán,
az egyetlen hold, ami lát, csorgok az utcák folyamán, én csorgok kék ruhában,
a tenger felé, anyám, egy hold, a tenger felé.*

Csajsi

(Drag)

*A ruha olajos filmréteg. A ruha
mindent elront. Egy part menti
hotelszobában felhúzó, mikor azt
mondja, látni akarom, ahogy leveszed.
Becipzároz, végigcsokolja gerincem
mérőföldköveit. Én nem engedhetek meg
ilyen kilátást. Egy várost látok innen,
amely még nem tudja magáról, hogy
már fuldoklik. Nyakam nyelve nyomán
lúdbőrzik. Az ablakon tartom a szemem,
kopasz foltja felett ellátok
éppen. Alacsony. Látom innen
a már hetek óta rajtunk pöffeszkedő
esőt. A ruha túl fog minket élni.
A ruha itt lesz, amikor megérkeznek
csónakokon, hogy felmérjék a károkat.*

*Még egy italt kever nekem, feltesz
valami jazzt, és a ruha mozogni kezd
nélkülem. Csak lassan, mint mikor
valami megállíthatatlan mozdul,
a ruha szivórog. Siklik a ruha,
benne lebegő testemmel,
egy iszapba ragadt állat.
Ha most karjaival átölel,
életének hátralévő része leszek.
Azt sem tudom pontosan, én mi
vagyok ebben a ruhában; csak
táncolok tárt karokkal és várok.*

Kék prelűd

(Blue Prelude)

*Múlt éjszaka sajgott felettem a plafon
a tánctól. Csorgott a falakon a zene,*

*mint öreg házban az esővíz. Szemem követte
a pár minden lépését egyik saroktól*

*a másikig, elképzelttem két egymásnak szoruló
mellkas puha légzését, testeket ki-beúszni*

*a gyertya fénykörébe. Egészen átható volt
a fájdalom. Üres ágyamban azt álmodtam,*

*a lemeziátzó tűje hátamba szegeződik,
és csak forgok, dal, amit senki nem kért.*

Mississippi, fulladás

(Mississippi Drowning)

Töltöttem torkomat
a folyófenék legjobb
iszapjával,

hagytam, hogy ujjaim összezsugorodjanak,
és a rákoké legyen mind.

Szempilláimat algával összefűztem.

Smaragdot pislogok.
Tengertükör-zöldet pislogok.

Az vagyok, ami ott fénylik
éppen a felszín alatt.

Merd csak csillogásom. Nem adhatok mást
zavaros tükörképen kívül.

Hallgasd a víz csobogását,
és dalolok neked,

karomban ringatlak el.

Hadd mutassam meg, hogyan

fogadj tiüdődbe
csellerajt, hogyan
cikázzanak

eziüstösen

ki és be a szádon,
mint az utolsó szavak.

„ÚJ CSILLAGOK GYÚLTAK A VIZEN”

Közelítések Saeed Jones Prelude to Bruise című kötetéhez

Saeed Jones debütáló kötete, a *Prelude to Bruise* – én a címadó verset úgy fordítottam: *Prelúdí zúzódáshoz*¹ – az USA-ban, ahogy mondani szokás, zajos sikert ért el. Miután több véleményformáló összeállításban szerepelt, illetve a National Book Critics Circle Award döntőjébe jutott, 2015 májusában megnyerte az ígéretes, legjobb kötettel előálló pályakezdő költőnek járó Joyce Osterweil PEN-díjat. Nem csoda, kötetének versei számos égető és izgalmas kérdést boncolgatnak, ráadásul nem didaktikusan elkülönítve egymástól, hanem összefüggésekben mutatva meg őket, s így az emberi sors komplexitását. Terítéken vannak a szexuális és genderkérdések, a kisebbségi-etnikai lét, ezáltal a rasszizmus, a családon/párkapcsolaton belüli erőszak, mindeközben az emberi test bűjtatottan számos vers témájává válik, de többször megcsillan valami az Egyesült Államok (nem mindig távoli és nem mindig fényes) történelméből is. Ami mindezt egyben befogadhatóvá teszi, az Boy – tehát Fiú – hol előtérbe tolt, hol a háttérben tartott, hol külső, hol belső nézőpontból elmondott, konstruált élettörténete, amely az egész kötetten átível.

Nem mindennapi élet a Fiúé, a kötet első versében, az *Antracitban* meteoritként zuhan le az égből („Hallottam, bezúztad a mező koponyáját, / ahol földet értél. // Füst glóriája rombolta az eget, / és akkor már test voltál, // meztelen és megtört a gyapotföld kráterében.”). Fiú mitizált születése érdekesen elegyít eltérő hagyományrétegeket: a meteoritként való becsapódás Superman Földre érkezését idézi, tehát ez esetben egy 20. századi és nagyon amerikai popkulturális utalással van dolgunk. A negyedik, *Izsák, Mória hegye után* című versben még mindig csecsemőként látjuk, bibliai allúzióval („Miféle apává tesz engem ez a fiú, / avarba gömbölyödött, fűzfahajba gabalyodott / magzat. // Messzi földön leltem rá egykor, a hegy orma / késként emelkedett fölénk.”). És a zuhanásra-becsapódásra rímél finoman az antik görög hagyományt működésbe hozó *Daidalosz, Ikarosz után* című vers is.

A következőkben hol boldogabb („Új csillagok gyúltak a vízen, / mikor berántottál. [...] a víz alá / visszanyomtál. // Fulladást színleltem, / aztán lenyeltelek egészben.” – *Fulladást színlelni*), hol tragikusabb („Apám a szobámban még / több nőcis ruhát keres, hogy / elégesse. Öklében valami pink, / neglizsé, csipke, necc, kurva. / A fia kurva Szodoma ez utolsó / éjjelég.” – *Fiú csontmerevítés fűzében*) fiatalkori események tanúi lehetünk. Szerencsére azonban Fiú története nem (feltétlenül) kronologikus, így a kötetet záró – beszédes című – *Utolsó portré Fiúként* mindenekelőtt jellemfejlődésbeli és mentális fordulópontot jelöl, nem pedig életkori határt: „Nem vagyok fiú. Nem vagyok / a fiad. Nem vagyok.”

Eközben számos verset olvashatunk a férfiszerelem testiségéről, ezeket én szubverzívnek gondolom, ám nem azért, mert az aktusok naturalis leírását kapjuk – nincsenek ginsbergi numerák, nem olvasunk például olyat, mint Rosmer Jánosnál: „Előbb négykézláb, / majd sült csirke. [...] Amíg kiment zuhanyozni, egy újságpapírba / csoma-

¹ Saeed Jones kötetét mostanem egészében lefordítottam, a *Versum* és a *Műút* oldalain pedig tucatszint már publikáltam is az elkészült darabokból. Az alábbi szövegben ezért mindvégig saját fordításomban idézem a verseket.

goltam a két elnyítt, szaros kotont”²). Inkább az az izgalmas ezekben a szövegekben, hogy apró részletek kidomborítása és néhány plasztikus kép által érzékítik meg a versszituációkat. „miután összezárult sliccének / fogsora, nyelve nyomát itt / hagyja, itt hagy egyedül, / hogy hajamból kiszedjem / a túleveleket, hogy söpörjem / le ingemről a faleveleket” (*Fiú az erdőszélen*). És ami nagyon megkapó, meg tudja mutatni, hogy jóval többről van szó, mint testiségről: „Azt hiszi, elhagyhat, / ha elhagy, / de most is // elméje üres / utcáit // járom / izzón.” (*Azt hiszi, elhagyhat*)

A különösen izgalmas és szép darabok egyike a jelen számban is olvasható *Csajsz*, amely a kötet néhány másik versével célzottan együtt olvasva igen komplex képet mutat. Azon túl, hogy a testiség újra csak finoman és érzékenyen jelenik meg a szövegben, fontos, hogy a zárlatban szereplő önreflexió – pontosabban kétely – ebben az egyszerűen kimondott, kiszolgáltatott tanácsalanságban egészen megrendítő. Mindennek háttere egy nagy, áradással fenyegető eső, amely a 2005-ös New Orleans-i katasztrófát idézi – legelőször is azért, mert az ezt megelőző vers, a *Kilencedik kerület* arról szól, ahogy egy pár 2011 márciusában áthajt az árvíz által leginkább sújtott kerületen. Ettől nem függetlenül a *Mississippi, fulladás* című vers sem szolgál az identitáskérdésre pozitív válaszal: „Nem adhatok mást / zavaros tükörképen kívül.” *A kék ruha* pedig azt mutatja, ahogy a lírai ént sodorja a víz, amely ráadásul metaforikus viszonyban van az anyjával, anyja kék selyemruhájával, ami által szorosan kapcsolódik a crossdresser lírai én femininitásához is.

Ezzel újra visszaérünk Fiú családjához. Az anya alakja azonban szinte kivétel nélkül hiányként van jelen („*bocsáss meg, apa; nem sírok / többé anya után*” – *Vörös szekrény; „Szelleme beúszik a szobába, csupán egy dal emlékébe / öltözötte: [...] irgalom. // Tekintetével követ, / és felém nyújtja kezét, de Anya, nem tudom a szöveget.”*³ – *Irgalom*). Ám komolyabb traumák okozója az apa, akivel Fiú többször is komolyan igyekszik leszámolni, és a *Fiú a küszöbön*ben meg is szökik tőle – ez képisége (a nehezen, mert erővel kinyitott, kirúgott ajtó, a madarak szárnyalásának szabadság-képzete) révén olvasható egyébként *coming out*-ként is.

*A bejárati ajtó kirúgva,
égboltnyi szélfúttá kócsag, ónszárnyaikat
sötét szélroham*

*ferszíti hátra. Ha a véred volnék,
félnek ebben a szárnyas szürkületben,
de mindig is veszélyes akartam lenni.*

*A lég bekap galléromba, durva viharnyelv,
és a szabadba ránt.*

Mindazonáltal az apai „örökségtől”, az apa emlékétől nem szabadul könnyen. És a családon belüli, párkapcsolati vagy éppen a szexuális aktus közbeni erőszak egy sorba illik az apai terrortal, gondolhatjuk ezeket egyfajta pótlékának is. Az erről szóló versek, versrészletek szintén emlékeztetessé teszik Jones kötetét: egyszerre mutatják meg az erőszakot a maga durvaságában (amiben olykor mégiscsak megcsillan a szadomazochizmus erotiká-

² Rosmer János: *Angyalszar*, in RJ: *Hátsó ülés*, Kalligram, 2010, 72.

³ A versbeli dal alighanem Duffy 2007-es *Mercy* című slágere lehet, amely szintén, akárcsak Jones verse, felejtésért könyörög. Duffy dala a szakítás (vagy a másik elvesztése) utáni felejtést kívánja. A kötet kontextusában Jones versének is megvan ez a rétege, egy darabig kérdéses ki is a versbeli szellem, mivel több szöveg is rosszul működő párkapcsolatról szól, illetve a *Gyászdal (Dirge)* című versében halott partnerét siratja a lírai én.

ja), ugyanakkor a téma minden tekintetben költőien tárul elénk, leginkább figyelemreméltó módon a címadó versben. „Hátad horzsol. / Tested tűz. // A fekete fiúkat csórón vagy megtörtén szeretem. / A fekete fiúkat szeretem én betörni. // Látod ezt a baromi / barna bőrvet? / Látod, fiú? // Csóró vagy megtört vagy? / Akkor majd betörlek én.” Itt nem hallgathatom el, hogy olykor lehetetlen pontosan visszaadni a fordításban az eredeti minden árnyalatát. A címadó versen például erős b-s alliteráció vonul végig, ami hangzóságával éppen a durva tartalmat ellensúlyozza-árnyalja. A zárhang sűrűn és feszesen ismétlődő pattanásai megidézik a verés aktusát, ám a b hangnak marad valami búgó lágysága is, s ez (számomra) némiképp erotikusan incselkedővé is teszi az olvasottakat. Ezt a magyarázatban értelemszerűen nem lehetett megoldani egyetlen betűvel.

Azt se felejtjük el, hogy a kötet cím metapoétikai szinten magát a teljes verskorpuszt teszi prelüddé (tehát bemelegítéssé, felvezetéssé egy nagyobb lélegzetvételű mű előtt – vagy egy hajszálynit más értelmezésben szexuális előjátékká), figyelemre méltó, mégis visszafogott belépővé az irodalomba. Azt sejtethetjük tehát, hogy e verstörténéseknél a következőkben – Jones a hírek szerint prózai művön dolgozik, amit következetesen memoárnak nevez – még élénkebb, érzelmesebb, erotikusabb vagy durvább dolgokat fogunk látni.

Az erőszak tapasztalatát tovább árnyalja a rasszizmus tapasztalata. A *Test & Kentucky Bourbon* című versben Fiú egykori „parasztinges fehérszemét” szeretőjéről gondolkozik: „Rájöttem, azért iszol, // hogy másnap újra rám tudj nézni, egyetlen / módja, hogy dühöd elfojtsd a melletted // alvó test iránt”. Egyértelmű, a borszín hangsúlyozásából és a „fehérszemét” megnevezésből – ami a déli államok vidéki, morálisan és intellektuálisan is elmaradott, lezüllött szegényeit jelöli lekicsinylőn –, hogy a másik nem csupán saját homoszexualitásának elfogadásával küzd.

Ebbe a sorba illik a *Kegyetlen test* című vers is, bár lehetetlen megmondani, hogy ez ugyanannak az agresszív kapcsolatnak újabb lenyomata-e, mindenesetre a szituáció nagyon hasonló: „Ökle rád talál, és az ütés / szilánkokra robbant. // Esméletlenül jobb úgy, de találj vissza / magadhoz. // Egy bezárt ajtó mögött piál, / hogy tovább szeressen”.

Fiú az USA történelmével is szembesül a kentuckyi 461-es úton, ahol az út mellett régi, gazzal benőtt táblát lát, amelyen a felirat úgy szól, „NIGGER, ITT NE TALÁLJON A NAPNYUGTA” („*Itt ne találjon a napnyugta*”). A vers – ahogyan arról a szerzői jegyzet is tudósít – talált szöveg, a *Washington Post* egy 2006-os cikke foglalkozott az úgynevezett Sundown vagy Sunset Town-okkal, ami a 20. század USA-jában a faji szegregáció elterjedt formája volt, amelyet csak az 1970-es évekre szorítottak vissza az emberi és civiljogi mozgalmak: a csupa fehérnek megtartani szándékozott településeken vagy nagyobb városok bizonyos negyedeiben napnyugta után nem tartózkodhattak színesbőrűek, ha mégis rájuk találtak, akár meg is lincselhették őket.

Ennél megrendítőbb azonban a *Jasper, Texas, 1998* című vers, melyet Jones a brutálisan megkínzott és meggyilkolt James Byrd Jr.-nak ajánl, s az ő szemszögéből írta meg. Byrdöt három férfi felvette kocsival, mondván, hazaviszik, azonban a város határába hajtottak, ahol megkínzották a férfit, majd a kocsijuk mögé láncolták és mérföldeken át húzták az aszfalton, végül szétszaggatott testének maradványát egy fekete temető előtt hagyták. „Lánkra verve, munkadal, hátsó út, / a testem. / Ezek a férfiak átvágtak rendesen, / hátam, dalolj vagy törj. / A kocsi mögé kötött / láncok / nehezen szerzett zörgése, / hangozabb, mint az a kis hang, / ami még torkomban maradt. // A járda testhez álló / dob, / fogaimból billentyű / lesz zongorán.” A fordítás ismét jegyzetet igényel: „Lánkra verve, munkadal” – ez eredetiben úgy hangzik, „Chain gang, work song”. A „chain gang”-nek nincs igazi – főleg nem rövid, egy-kétszavas – magyar megfelelője: ez egy csapat lánkra vert, kemény fizikai munkát végző elítélt, a magyar közönség talán a George Clooney főszereplésével készült *Ó, testvér, merre visz az utad?* című filmből ismerheti. Ám érdemes megjegyezni, hogy épp ez a film félrevezető, mivel a *chain gangekben* nagyobb részt feke-

téket dolgoztattak, a rabszolga tartás megszüntetése után pedig ez a rabszolgamunka meghosszabbításának egy módja volt. Aligha véletlen, hogy a soulzene atyjának, Sam Cooke-nak van *Chain Gang*, illetve Nina Simone-nak *Work Song* című dala. A munkadalok ugyanis a blues (és talán azt is joggal mondhatjuk: az afroamerikai irodalom) fontos előzményei között vannak. Saeed Jones fogalomhasználata itt tehát nagyon tudatos, s az anyanyelvi olvasó számára valószínűleg egyértelműen megidézi az afroamerikaiak elnyomásának történetét.

Láthatjuk, Jones versei súlyosabbnál súlyosabb, és olykor még napjainkig megoldatlan, kibeszéletlen problémákat, konfliktusokat tárgyalnak. Érdemes azonban szólni a kötet poétikájáról is. Legelőször az utalások sokfélesége tűnik szembe, így például az antik görög vagy a bibliai párhuzamok. Érdekes, hogy ezek is részeivé válnak, sőt, lényegében ezek adnak történetet, hagyományt a kötet homotextuális motívumrendszerének. Például a számos változatban megmutatkozó (egzotikus) virág- vagy növénymotívumok is a görög mitológiára vezethetők vissza. „Nem helyett számból gyűszűvirág ömlik. / Kecses trombitái szemetelik a bezárt szekrényt. / Bokáig a szirmokban” (*Vörös szekrény*); „Sötét téiben futok / kabát nélkül, vadrózsaingben” (*Az első lövés után*); „Nem akartam soha más, mint / hasadékokat csókolni, felfeszíteni / őket és harmatos mélyedésükben / virulni.” (*Kudzu*); „Jácint falatjain éltem túl. / Éhségem meg nem hunyázkodott. // Simára nyalt porzók, beporzott / torok; a Szépségtől fulladoztam.” (*Szolgaság*); „*Sírból rabolt ékszer csak a csillagok, sóhajt, / egyre mélyebben nyom a sárba, szárba szökkenő amarilliszok // töltik ki sötétségemet. Felébredek, egy kert / áprilisi fényben, // az én erezetem minden levélen.*” (*Harmadik életem napfogyatkozása*).

Köztudott, hogy az antik görög kultúrában a homoszexualitás természetes volt. Tantalosz, Oresztész vagy Ganümedész történeteinek mind van bújtatott vagy egészen direkt homoszexuális vonatkozása. Izgalmasabb azonban Hüakintosz mítosza, aki Apollón szeretője volt, ám egyszer az istenség eltévedt diszkosza halálra sebezte, s az ő földre csorgó vérből fakadtak a jácintok. E mítosz ismeretében a jácint a versek kettős beszédére irányíthatja figyelmünket, joggal. „A mítoszok sémái afféle behelyezkedős szerepjátékok, részint az elrejtés, részint a felfedés eszközei: a bennfentesek kódfejtésként fogják fel, a potenciális támadók szemét pedig elvben a hagyománytisztelt gesztusa szűri ki. [...] Egy mítosz gyakorta poétikus sémaként viselkedik, és minden látszategyértelműség helyett az allegorikus széttartást célozza meg, vagy pontosabban szólva a mögöttes világot, melyet legitimálni igyekszik a szépség és a hagyomány jegyében. Azaz minden mitografikus megoldás a szöveg szintezésében érdekelt, viszonygócot képez, mely a hagyomány biztonságába helyezi a potenciális többletjelentést”.⁴

Jones költészetében a feljebb felsorolt növények és virágok olvasatomban metonimikusan hasonlóan működnek, mint a jácint. A virág ideájához olyan asszociációk kötődnek általában, mint a szépség, az illatosság, a törekenység, kultúránkban pedig általában a női nemhez vagy a feminitáshoz áll közelebb. A Jones verseiben megjelenő virágok és növények többnyire valamilyen szempontból különlegesek, egzotikusak, például mert vadságot és szabadságot jeleznek, mint a vadrózsa, vagy az állítólag nagyon illatos és gyönyörű virágot hozó, de agresszívan terjedő, Ázsiában őshonos, ám Amerikában is megtelepedett kúszónövény, a kudzu vagy a harsány, élénk színű amarillisz.

Itt érdemes kitérni Jones költészetének szó szerint értett sokszínűségére. A vízre és az angolszász kultúrában közmondásosan a szomorúságra utaló kék, illetve a vér és a tűz képzeteivel társuló piros vagy vörös színek, valamint a bőrszínre direktén vagy asszociatíván minden esetben utaló fekete rendszeresen előkerülnek a szövegekben. Továbbá van egy, a magyar fordítás szempontjából problémát okozó szín, a „blue-black”,

⁴ Csehy Zoltán: *Szodoma és környéke. Homoszocialitás, barátságretorika és queer irányulások a magyar költészetben*, Kalligram, Pozsony, 2014, 136.

amelynek a magyar jelentése kék-zöld (ti. a zúzódás) – a fordításban két dolog okoz gondot: egyrészt a verskorpuszban a színmotivikából a zöld kilógna, persze az angolban nyilvánvalóan szerencsés nyelvi véletlen a színmotivika ilyen fokú sűrűsége, másrészt, és ez sem elhanyagolható apróság, az angol szó alliterál, ráadásul éppen az alliterációra erősen építő, címadó versben. Mindenesetre azt láthatjuk, hogy az egyszerű színek, a kék, piros, fekete általában a negatívabb, baljósabb, durvább történések és jelentések színei az olyan egzotikusabb árnyalatokkal szemben, mint a smaragd, a zafír, a turmalinpiros.

A harsányság, a különlegesség nyomán indulva tovább bizonny találhatunk versmomentumokat, amelyek túlzásnak, giccsközelinek vagy akár giccsesnek tűnhetnek. „A szegycsontjára tetovált platánt nyalom. / Mellkasának kemény, édes orma, völgy, ahova izzadság gördül. / Egy tollal bumfordi madarakat vérzek rá: vörösbegy, / vércse, veréb. Ujja hegyes begyével / szorítja le őket, számol. Nehogy elrepüljenek, / nehogy ott hagyják meztelentül és kopáran” – olvassuk a *Trükk és drog királyságában*, ahol azon túl, hogy a lírai én feltűnően érzékenynek, érzékiesnek mutatkozik, ráismerhetünk a *Fiú a küszöbön* madármetaforájára. Ott a kócsagok elsősorban a szabadságot asszociálták, ám abban a képben is benne foglaltatott már a kecsesség (ti. a szárnyalásé). Ez a kecsesség (és implicit módon a törekenység, a sérülékenység) jól párhuzamba állítható a lírai én érzékelhető szenzibilitásával, így egészen (túl)romantizált képként kell értenünk ezt a szakaszt: a metaforikája kimódolt, szinte didaktikus; a lírai én megállapodna a másikkal, ahogy a szabadság kecses madarai is leszálltak a fára. Ehhez hasonló, szintén némileg túlzásba eső képet találunk a *Meridián* című versben: „Hagyd a ruhákat. A hőség tudja / mit akarok: izzadságod / folyóját hátad / kanyonjából, mikor / hűsítő nyelvem hozzád / ér.” A birtokos szerkezetekbe rejtett két metafora harsánnyá nagyítja az előjáték vagy az aktus e mozzanatát (mely ráadásul a másikat a lírai én éltető vizeként látatja).

Jones versei egyébként szinte kivétel nélkül szabadversek, igaz, e műfórnak számos variációját megtalálhatjuk: szakaszolt vagy tömbszerű, szilánkosra töredezett vagy hosszúsoros, sőt prózának vagy prózaversnek írt szövegeket. Az azonban szinte kivétel nélkül elmondható a versekről, hogy az élénk képiség hasonlóan eleven, játékos hangzással társul. Nem anyanyelvi olvasó számára is észrevehetően ritmizált, retorikai struktúrákkal dinamizált, zenélő szövegek ezek többnyire.

Ennek egyik oka az lehet, hogy Jones résztvevője *literary slam*eknek – amelyek hasonlóak a mi *slam poetry*-estjeinkhez, ám árnyalatnyi különbség, hogy a műfaj magyar megvalósulása (jelenleg) inkább közérzetes, míg az USA-ban, ahol ez a műfaj eleve nagyobb hagyományú és rétegzettebb, a *literary slam* egy irodalmiasabb megvalósulást jelöl. A szövegek tehát nem egyszerűen papírversek, hanem elhangzásra, felolvasásra is készültek.

Másrészt – már utaltam erre – több versben is fontos könnyűzenei utalásokat találunk. Egy ilyen Duffy *Mercy* című, szegregációs retorikával „blue-eyed” – tehát fehér előadó által játszott – soulszáma, ami stílusában olyan „fekete” zenék keveréke, mint a rhythm & blues, a soul és a gospel. A *Test & Kentucky Bourbon* című vers egy játékos-vicces utalása, „*Straight, no chaser, a joke in our bed*” valószínűleg utalás Thelonius Monk *Straight, No Chaser* című 1967-es jazz-albumára, illetve annak híres, *standard*dé lett címadó dalára. Ez természetesen fordításban nem visszaadható, csupán az elsődleges jelentése: „*Tisztán, kéréső nélkül, egy viccünk az ágyban*”. És meg kell említeni a *Kék prelúd* című verset, amely a szerzői jegyzet szerint kifejezetten a Nina Simone változatában előadott dalra utal, és attól kölcsönzi címét. Ez a tekintetben fontos, hogy a *Fiú csontmerevítő fűzőben* című versben azt olvassuk, „a szomszéd szobában / Nina Simone énekel testtelen”, Nina Simone zenéje tehát egyszerre utal az afroamerikai és a családi hagyományra is – valamint a testtelenség mint hiány az anya hiányát is eszünkbe juttathatja, így pedig Nina Simone-t és zenéjét afféle anyapótlékként láthatjuk. És ha már itt tartunk, némi sarkítással és fenntartva persze, hogy vannak átfedések, elmondható, hogy Jones költészetének különböző poétikai

rétegei hozzárendelhetők a tematikus problémákhoz, így a zenei utalások elsősorban az afroamerikai hagyománnyal állnak párbeszédben, s ezen keresztül részben a családdal és az anyával, a görög mitográfiának, a virág-, madár- és színmotivikának pedig a homoszexualitás versbeíródásában, tehát homotextuális tekintetben van jelentőségük.

Láthatjuk, Jones kötetének poétikája sokrétegű, és noha koherens, akár eklektikusnak is mondható. E kimunkált eklekticizmus pedig értelmezhető a Susan Sontag által elemzett⁵ *camp* esztétikai kategóriája felől, amelynek lényege éppen a harsányság, a műviség, a túlzás vagy akár a giccs emancipálása volna – s ahogyan arra Csehy Zoltán is rámutat, a *camp* ízléskategóriája „elválaszthatatlan a homoszexuálisok intellektuális arisztokratizmusától: a homoszexuálisok (és Sontagnál a zsidóság is) a *camp* úttörői, de a *camp* egy-szersmind túlmutat a homoszexuális ízlésen.”⁶

Jones helyét kijelölni a kortárs amerikai lírában jóformán lehetetlen feladat volna, mivel az ehhez megvizsgálandó szövegtörzset Magyarországról – legalábbis kellő alapos-sággal – áttekinthetetlen. Abból a távolságból mindenesetre, ahonnan én igyekszem nyo-mon követni Saeed Jones munkásságát, olyan költészeteket látok az övéhez közelinek, amelyek az akár etnikai, akár szexuális kisebbségi létnek, az abból adódó traumáknak igekezhnek hangot adni az amerikai irodalomban. Példaként Danez Smith vagy Ocean Vuong említhető, előbbi afroamerikai, utóbbi vietnámi származású amerikai meleg költő. Claudia Rankine neve is idekiváncsozik, aki ugyan Jonesnál egy generációval idősebb, ám legutóbbi, *Citizen [Polgártárs]* című könyvével komolyan bírálja a mikroagressziókra csak-úgy, mint a durva rasszizmusra vak és süket amerikai társadalmat. De ideilleszthető Patricia Lockwood is *Fatherland Motherland Homelandsexuals [Apaország-, anyaország-, hazaszexuálisok]* című bátor, provokatív, átfogó feminista kritikát gyakorló kötete is. Ez persze mindenekelőtt tematikus és nem poétikai csapásirány, amely ráadásul rendkívül széles, ám szerencsére – a jelek szerint legalábbis – lassan kanonizálódik, sőt, olykor úgy látszik, mostanra ezek a periférikusnak, kisebbséginek tűnő tendenciák teszik ki a mainstreamet. Erről árulkodnak az elnyert díjak, a különböző sajtóorgánumoknál, ki-adóknál betöltött pozíciók (Saeed Jones például jelenleg a *BuzzFeed* kultúrrovatának fele-lős szerkesztője), de az is, hogy az USA jelenlegi koszorús költője, Juan Felipe Herrera (végre) az első latin-amerikai származású a hosszú sorban.

E tendenciát tekintve ezek a költészetek, így Jones-é is, politikai-etikai tettek. S az utóbbi években látszik, mennyire komolyak a tétjeik. A *poszt-fergusoni* USA-ban az olyan versek, mint az *Antracit* („ebben a városban minden fekete / el is ég”); az „*Itt ne találjon a napnyugta*”; a James Byrd Jr. emlékének ajánlott *Jasper, Texas, 1998*; a *Test & Kentucky Bourbon* alighanem elevenbe vágók. Míg a nemrég orlandói mészárlás fényében a kötet homotextuális jellege domborodik ki – például a *Ketamin & társai* című versben Fiú egy klubban bulizik és pasizik.

Persze egyáltalán nem ízléses ezt mondani, de éppen amiatt hátborzongatóan jó a *Prelude to Bruise*, mert ekkora tétekkel játszik. Még akkor is, ha ez részben annak köszön-hető, hogy a szövegek alá befarolt a dicstelen történelem. Hiszen a potenciál a kezdettől benne volt ezekben a szövegekben.

⁵ Susan Sontag: A *camp*ről, in Uó: *A pusztulás képei*, Európa, Bp., 1972, 277–279.

⁶ Csehy, i. m., 54–55.

ALAKULÁSOK

Mészöly Miklós műhelyében. Szörényi László beszélgetése

– Szörényi László: *Első novelláid 1942-ben jelentek meg a Sorsunkban. Ezzel kapcsolatban szeretnék rákérdezni indulásod körülményeire, az első szellemi hatásokra, melyek formáltak.*

– Mészöly Miklós: Szekszárdi születésű lévén azt hihetné az ember, hogy Szekszárdon egy fiatalember Babits kultúrájából kapott valamit. Hát ebből mi nem sokat kaptunk, inkább a borkultúra volt jellemző Szekszárdra. De egy kitűnő tanári gárda nevelt bennünket a gimnáziumban, úgyhogy a szellemi közösség mégiscsak létrejött. Péccsel kiegészülve kaptam meg az első igazi szellemi élménykörömet, világomat. Pécs nekem urbs volt. Akkoriban működött már rég a *Sorsunk* című folyóirat, élén Várkonyi Nándor szerkesztővel, aki az igazán nagyszabású szerkesztők egyike volt. Apánk volt, szinte felbujtatott minket a munkára, és az igényességet növelte bennünk. Egész fiatal koromban beválasztottak a Batsányi Társaság tagjai közé, Tolna megyei szerkesztője lettem a *Sorsunk*nak, ami akkor rengeteg sok gondot és felelősségérzetet ruházott rám. Nyilván el is túloztam magamban az egészet. De mindenesetre az a szellemi légkör, amit Pécs és Várkonyi Nándor személye, és az egész folyóirat belső élete, világa adott nekem, az életre szóló útravaló volt.

– *Sok műveidből világos, hogy döntő élményt jelentett a háború.*

– Pestre, egyetemre már a háború árnyékában kerültem föl. Jogot végeztem, miután Párizsba, a Sorbonne-ra szerettem volna menni, de oda már, az akkori körülmények között nem tudtam. A katonai bevonulásom előtti utolsó nyáron, Szekszárdon egy rövid ideig egy jogi irodában praktizáltam. Egy hősi cselekedetet is végrehajtottam, az akkori nagyüregi pusztá kirablásának egyik cigány vádlottját sikerült egy csodálatos, remekműű védőbeszéddel az akasztófától megmenteni. Egyébként nagyon érdekes, hogy két hónapon keresztül jártam be hozzá a börtönbe, és olyan beszélgetések voltak közöttünk, olyan egymásba vájkálások szinte, hogy tulajdonképpen egy *Hidegvérrel* típusú regénynek az anyaga volt a kezemben. Érdekes, hogy bizonyos irodalmi témák, megformálások mennyire a kor hangulatától, igényétől függnék. Akkor nem esett le nekem a húsz fillér, hogy mi van a kezemben. S persze ezt már így, visszamenőleg megírni nem lehet. Csak most látom, hogy mi mellett mentem akkor el. A cigányt felmentettem, én meg kikerültem a frontra és végigcsináltam. Hosszú volna elmondani, egy megíratlan regény témája, története: megszöktem, újra bevetettek, büntetőszázadba kerültem, megsebesültem, lekerültem Jugoszláviába, Borba, ahol még alkalmam volt exhumálni azokat az iszonyatos, ceppfolyós hullákat, akiket ott találtunk, akik fölött akkor már Radnóti szelleme ott lebegett, s aztán egy sebesültvonatra belopván magamat felkerültem Pécsre, egy gyűjtőlágerba, de ebből a pécsi lágerből ismét némi ügyességgel sikerült magamat a szabadságnak visszaadni. A legkülönbözőbb munkafeladatokkal próbáltam életet kezdeni, fizikai munkástól kezdve lapszerkesztőig minden voltam. Sikerült lapengedélyt kapnom, és egy rövid ideig heti újságot szerkesztettem Tolna megyében. Aztán különböző ellentéteim támadtak azokban a '47-48-as időkben, úgyhogy ezt a foglalkozást abbahagytam, felutaztam Pestre, és elkezdtem az úgynevezett szabadfoglalkozású írók nem éppen könnyű életét.

Az itt közölt szöveg az MTVA tulajdonában lévő hangfelvétel alapján készült leirat. Az eredeti felvétel 1979. június 27-én hangzott el a Magyar Rádióban. A szerkesztő Liptay Katalin volt.

– Egy korabeli kritikából tudjuk, hogy még az aránylag jóindulatú rész is azt tanácsolta neked, hogy maradj csak a gyermekirodalomnál. Valóban meséskönyveid jelentek meg ebben az időben. És A stiglic című hosszúnovella vagy kisregény is ide tartozik, amely hallatlan drámai sűrítéssel foglalja magába a Rákosi-kor nyomasztó atmoszféráját, de ez csak később jelenhetett meg.

– Hogy a meséhez hogy jutottam el, az kortörténet, és ennek a kornak a kortörténete is egyúttal. Fölkerültem Pestre, átmenetileg a rádiónál, különböző lapoknál dolgoztam. Most már nyugodtan, és némi szomorú szordínóval bevallhatjuk, a négermunkáknak a korszaka volt az, amikor a mások neve alatt sikerült csak valamennyi pénzhez jutni. Közben természetesen a magam írói terveit igyekeztem megvalósítani. A Rákosi-éra alatt gyakorlatilag a magam számára is vállalható irodalmat publikálni nem tudtam. A mese volt egy olyan terület, ahol kiélhettem magamat anélkül, hogy a cenzorok erősebben beleszóltak volna. Nem vagyok született meseíró, de minden írónak van – gondolom – egy-két meséje, ami egyenértékű tud lenni egyéb irodalmi alkotásával. Számomra a mese végül is több lett, megszerettem a műfajt, rendkívüli felelősségteljeséggel írtam, amit írtam. Rengeteg olyan mondanivaló, lírai feszültség és egyéb szorult bele a mesémbe, ami más körülmények között nyilván novellákban vagy regényekben íródott volna meg, de egy pillanatig nem bánom, hogy ezen az iskolán át kellett mennem. Egyrészt a gyermekeknek tudtam valamit adni, gyermektelen lévén ez még külön öröm is számomra, és a mesét örök és nemes műfajnak érzem.

– Nagyon nagy műfaji változatossággal találkozunk: a szürrealista zenei szerkezetű Farsangtól kezdve, mondjuk a Vidám és szomorú végletekig csiszolt aforizmáig, amelyet különben a legilletékesebb kritikusok, mint például a saját gyermekeim, azok szétszedtek, annyira szerették.

– Hogyha az ember írói felelősséggel ül le mesét írni, és nem pénzszerző penzumnak tekinti, akkor elkerülhetetlenül a saját írói motoszait, írói nosztalgiait, vágyait próbálja a mese műfajában is megvalósítani. Tehát formai kísérletezéseinek is rajta marad a vízjele azokon a meséken, amiket ír. A legragyogóbb példája ennek a Weöres-féle meseköltészet, ami teljesen új iskolát, új világot adott a magyar gyerekeknek, páratlan a világirodalomban. Nagyon nagy túlzással persze, de azt is mondhatnánk, hogy Weöres Sándornak a meseverseiből, verses meséiből, gyermekverseiből tulajdonképpen valahogy az igazi költészetét is ki lehet barkochbáznai.

– A te prózai vagy verses meséidre is föltétlenül igaz, hogy egyenes út vezet tőlük a felnőtteknek szóló műveidhez. Térjünk vissza egy percre a már említett A stiglic című novellára, amelyben olyan újítást vezetsz be, amely később is fel-felbukkan, és új funkciókkal gazdagodik műveidben. Arra gondolok, hogy mozgó narrátorral dolgozol, pontosabban narrátorpárossal, egy itthon lévővel és egy úton lévő idegennel, akik között szövődik is viszony, és akik együtt adják azt a nézőpontot, ahonnan megítélhető a bemutatott környezet.

– Én is azt gondolom, hogy végigkíséri az írásaimat ez az ábrázolási forma és egyúttal ez az ábrázolói probléma. Mindig is vonzott egy olyan narrátor lehetősége, tehát az előadásnak egy olyan formája, amelyik kellőképpen objektív tud lenni, de ugyanakkor mégis tökéletesen benne van az ábrázolt eseményekben – ennek különböző formáit próbálgattam végig. A stiglicben ez a külföldi, svájci nő látszott alkalmasnak arra, hogy egy olyan komplex világról, amilyen a Rákosi-korszak volt, valamiféle képet adjak összes társadalmi és pszichológiai vetületében. A svájci nő számára minden egyes tény, mozzanat, észrevétel a mi társadalmi életünkben egyrészt reveláció volt, másrészt pedig teljesen rejtély, s ezzel állítottam szembe a novella férfinőségét, aki ebben a világban teljesen otthon van, és mindennek látja, érzi – saját és embertársainak bőrén is – az árnyoldalát, illetőleg kevésbé árnyas oldalát. Ezzel az ütköztetéssel próbáltam valamiféle képet adni erről a korról.

– Sajátos ehhez képest az 1956-ban írott Magasiskola narrátor hőségének elhelyezése, aki kívülről jön, de ebbe a kútba, amelyet az ohati pusztá, a sólyomtelep jelent, oly mértékig belezuhan, hogy csakhamar elveszíti azokat a viszonyítási pontjait, amelyek a külvilághoz kötik, és ezáltal olyan le-

író és narratív szempontokat nyer, amelyek a kfvüllétnek és a belső azonosulásnak egészen új, eddig íróilag ki nem próbált lehetőségeit nyitják meg.

– Mindenféle prekonceptió nélkül kezdtem én ennek az írásnak a létrehozásához. Egy solymász barátom teljesen véletlen meghívása folytán csöppentem bele ebbe a számomra addig ismeretlen világba, a solymászoknak a világába. De az első pillanattól kezdve valamilyen megérezszerű biztos tudat volt bennem, hogy ezen az úton, ezen a kiránduláson engem valami vár. Annyira belemélyedtem, annyira át tudtam venni ennek a világnak a bizarr, egzotikus és különleges atmoszféráját, hogy ez még ma is öröm számomra, és büszkeséggel is tölt el, hogy ami az írásnak a realitásait, valóság elemeit illeti, ezekben egy szemernyi irodalmiasítás sincsen. Úgy igaz, ahogy azt megírtam, szakmailag is úgy igaz. A büszkeség, ami bennem van ezzel az írással kapcsolatban, az többek között az a naiv büszkeség, hogy sikerült ezeknek a szakmailag is hiteles valóság elemeknek általánosabb érvényt, mögöttes értelmet is adni. Ezzel az írással kapcsolatban a kritika sokszor emlegette a modell szót, amit én nem túlságosan szeretek, agyon van használva. Inkább azt mondanám, hogy hiszem azt, hogy a legköznapi és ugyanakkor a legvégletesebb valóság elemnek is van olyan lehetséges aspektusa, ahonnét nézve a valóság kiszökik önmagából anélkül, hogy önmaga valóságosságát ezzel elveszítené. Csupán egy tágasabb terepet világít be, valami általános érvényűt fogalmaz meg, olyasmint, ami nem feltétlenül konkrét hasonlósággal van meg a valóságban, hanem annak a summájaképpen. Tulajdonképpen ez a kiszökés, ez a nyitja minden realizmusnak, mint ahogy a fordítottja is ugyanígy igaz, azt hiszem, tudniillik az, hogy minden elvont, minden áttételes és minden elképzelt világu és tematikájú mű – ha igazi múrról van szó – kiszökik a maga világából, vissza a konkrét valósághoz, a valóságnak a summájához.

– *Volt életműveden belül egy drámai periódus: '57-ben írtad Az ablakmosó című burlesztragediát és '59-ben a Bunkert, amely külföldön is nagy sikert aratott. Az ablakmosó számomra azért különösen jelentős, mert sikerül megteremtenie a drámai figurák egymás melletti külön-külön igazságait, és ugyanakkor az ablakmosónak, tehát a címszereplőnek az önmagán túlmutató, démonikusan megformált alakjában azt az egész környező világot, azt a történelmi situációt, amely ezeket az önmaguk számára oly autonóm figurákat mégiscsak bábként képes rángatni.*

– A darab indítása teljesen valóságos helyzetet mutat be. Egy csendes vasárnap délelőtt nyitva volt véletlenül az ajtó a lakásban, és beállított a darabban leírt, pirosposztgás, rámenős, nagy energiájú úriember, és kijelentette – nagy műterem-ablakaim vannak a dolgozószobámban –, hogy ezek az ablakok rendkívül piszkosak, ilyen ablakok mellett nem lehet élni, ezeket meg kell mosni, és ő ezeket megmossa. Nekem a figura azonnal megtetszett, és magában a situációban éreztem egy kibontható anyagot. Azonnal meggyeztünk, megmosta az ablakokat, s utána lementünk a legközelebbi kocsmába, és azt az összeget ő *grand seigneur* módjára mindjárt fölajánlotta, és közösen elittuk. Az alapsituáció volt olyan a maga anonim agresszivitásával, ahogy a magánlakásban megjelent, és a maga slágfertig derűjével és rámenősségével rákényszerített valamire, ami nekem eszem ágában sem volt, ez belülről eleve megszabta, illetőleg adta a darab lehetséges mondani-valóját, illetőleg azokat a csatornákat, amiken keresztül a darab megépült.

– *A stiglicben és Az ablakmosóban az a figura, aki a szerzői instrukciókat leginkább hordozza, festő. Ezzel szemben az első regény, Az atléta halála, mely 1960-ban készült, sportolót választ főhősiül. A kerete az: a rekorder halála után a kiadó megbízza az özvegyet, hogy írja meg példamutató szándékkal az ifjúság számára a bajnok életét. Ebből bomlik ki a történet, amely a történelemben választható etika parabolája, hogyha ezt a csúnya szót szabad használni.*

– *Az atléta halálához tulajdonképpen nem minden személyes élmény nélkül jutottam el, elég sokat sportoltam, bár nem olyan profi módon, mint ahogyan a könyv francia kiadásakor a kritika, illetve az újságírók egy része azt rólam feltételezte. A sportban mint a teljesítménygörcsben, mint a sportmítoszban találtam valamit, amit páratlanul mainak*

éreztem, szimbólumértékűnek. Ha sűrítve akarnám ennek a regénynek a csomópontjait összefogni, akkor azt mondanám, hogy egyrészt a teljesítmény görcse, másrészt a tisztaság, egyfajta etika, ethosz görcse, azon kívül a magányos erőfeszítésnek a görcse – ez a három az, ami a főhősömet ebben a regényben tulajdonképpen mozgatja, motiválja. Mindez egy kollektív ihletésű és hitű korban, amilyen a miénk, egy korban, amely éppen a kollektív pátoz és a lendület révén lovagolt be a neobarbarizmusnak az egyik legpokolibb arénájába – ki ne emlékezne rá. *Hic et nunc*, itt és most valamiféle ízelítőt, példát és példázatot próbáltam adni az egyéni erőfeszítéseknek a szépségéből és persze a szükség-szerű csődjéből. A hősöm úgy bukik el, hogy nagyon kétes, mit tudott ő a közösségnek adni. A regény lényegében nyitva hagyja ezt a kérdést, mint ahogy, ha nagyon őszintén kellene nyilatkoznom, ma sem tudnék még biztos választ adni, hogy valójában melyik úton lehet többet adni a közösségnek, s általában az emberlétnek, valamennyiünk méltóságának. Elégge megcsúfolódik az egyéni helyállásnak az érvénye és a haszna, de a kollektív lendület és mámor is gödrökben bukdácsoltatja az embert. A történelem egyáltalán nem kegyes, nem simára döngölt füves futópálya. Legyen ez a választott út akár individuális vagy kollektív, azt hiszem, azon az úton kell egyénileg a legtöbbet adni próbálni. Vagy másként fogalmazva: talán nem lenne szabad, hogy az egyéni helyállásnak valami szűkös pragmatizmusa legyen, hanem mindenekelőtt ethosza. Az ethosz nem ígér azonnali pragmatikus sikert és eredményt, de tisztán tudja tartani az utat a lehetséges célok tisztasága felé.

– *Meglepő folytatást látunk az 1962 és '67 között készült Saulusban. Mi is volt Az atléta halálának a mottója: „Gyorsabban, magasabbra, távolabbra.” És a Saulusé, pontosan az athleta Christinek, Szent Pálnak a híres sporthasonlatát választottad mottóul: „Nem tudjátok-e, hogy a pályán a versenyzők mind futnak ugyan, de a díjat csak egy nyeri el? Úgy fussatok, hogy elnyerjétek. Aki viszont részt vesz a versenyben, fegyelmezi is magát mindenben.” És így tovább.*

A sport mitológiája után az emberiség kollektív emlékezetének, a keresztény mitológiának vagy keresztény történelemnek az egyik legtöbbet idézett, legtöbbször felhasznált, legtöbb műalkotásban megörökített figurájához nyúltál, a Saulusból Paulusszá vedlett Szent Pálhoz. Vajon amikor a történelemben hátrálva kerested annak a magatartásformának a gyökereit, amelyet Az atlétában is bemutattál, milyen újabb tanulságokhoz jutottál el?

– A Saulusban én Az atlétának a problematikáját írtam újra magasabb szinten, egy másik dimenzióban. A Saulus problematikája számomra úgy volt aktuális, hogy tulajdonképpen két teljességgel tiszta eszménynek a drámája, a Saulus- és a Paulus-alaknak a drámája. Saulusé, aki a maga tisztaságeszményébe bezárkózva, önmagába zárva, önmaga megváltásával és önmaga tisztaságával törődve próbálja a maga világát megépíteni, és épségben tartani. Saulus világa tulajdonképpen ebből a zártságból való kilépés, a teljes nyitottság, a mindenki számára való biztosítása a megálmodott vagy vágyott, az ihletett tisztaságnak. Az egyik, az előbbi, ha ebben az értelemben egyáltalán ezt a szót használni szabad: arisztokratikus. A másik az kollektív, az popularizált, nemzetközi, a szónak nem csupán vallásos értelmében eucharisztikus. A kritika egyébként, amelyik ezt a regényt fogadta, s ahogyan fogadta, szerintem túl közvetlenül politikára, sőt, napi politikára fordította le a regény a mondanivalóját, mintegy tanmesévé egyszerűsítette, tudniillik olyan értelemben, hogy az ideológiákban megtévedtek is újra megigazulhatnak. Ez így iskolás egyszerűsítés. Azt hiszem, többről van szó ebben a regényben, és nem csupán ebben a vonatkozásban.

– *Annál inkább így van, ha megengeded, hogy közbevessek egy gondolatot, mivel a regény mellékszereplői enciklopédikus teljességűvé teszik, nem egy síkra, nem egy szereplő metamorfózisára építettnek tüntetik fel a regényt. Ha például Tohura és lányára, Tánárra gondolunk, akkor bennük olyan figurákat rajzolsz, akik integer, autonóm személyiségek, és mentesek mindenféle ideológiától. Saulus vágyódik erre a számára elérhetetlen világra, azonban a maga célirányos*

gondolkozásával sohasem alakulhat ilyené. Ha arra gondolunk tehát, hogy a létező magatartásformák két alaptípusát, két ellenkező véglétét rajzolod meg a regényben, akkor rögtön esik ez az egyszerűsítő föltételezés.

– Tohut említed, regénybeli Saulusomnak a szállásadó gazdját és néma lányát, akik emocionális tisztaságukban, gyermeki ártatlanságukban tulajdonképpen örök üres edényei a várható és lehető jónak. A kisarkított, nagy, történelemformáló és hitformáló típusok között várják, hogy ebbe az irányba forduljanak, vagy abba az irányba forduljanak. De éppen masszájuknál, tömegüknél fogva, és üres edény voltuknál fogva, rendkívül fontos a szerepük, és rendkívül fontos a tisztaságuk. Számomra, az író számára Saulusnak a választása (tehát itt már Paulusnak is lehetne őt nevezni valamelyest a damaszkuszi úton), tulajdonképpen az emberi lélek, a hit olyan rejtélybirodalma felé tett elhatározó lépést, amire végül is sem a filozófiáknak, sem a tudományoknak nincs, és nem is lehet kielégítő válaszuk. Én magam dogmatikus értelemben különösen nem vagyok hívó, de mint író, végtelenül aktuálisnak tudtam érezni egy ilyen értelemben felfogott Saulus–Paulus-problematikát. Ha az ember kisebb-nagyobb atomfelhők alatt üldögél, mint ahogy tesszük, magának hazudna, ha nem igyekezne addig a határig merészkedni, ahol az értelem és ráció már felmondja a szolgálatot. És tulajdonképpen ezen a határon dől el igazán nemcsak a hitnek a kérdése, hanem az is, hogy a kodifikált hittel vagy hit nélkül egyáltalán hogyan vagyunk, illetve leszünk képesek emberszabásúan élni az életet, illetve csinálni a történelmet.

– *A stílic festő főhőse így vall arról, hogyan lett művész. „Már gyermekkoromban kínzó és egyben lelkesítő látomásaim voltak, nem valami elképzelt világról, hanem mindig arról a legszűkebb valóságról, ami körülvett. Szinte mikroszkopikusan elaprózta recehártmányom mindazt, ami elem került; a füvet az apró bolyhaival, a falevelet a hajszálereivel, a tavat a fenék moszat-figurációival együtt érzékeltem. De ugyanígy voltam egy-egy hanggal, mozdulattal is; azzal az egész szövevény-nyel, ami közönségesen a reggeli fölkeléssel kezdődik. És mindez folytonosan képpé burjánzott bennem”. Ha a Saulus után következő alkotói korszakod első darabját, az 1970-ben kiadott Pontos történetek útközben című ciklust tekintjük, amelyet később még két történettel bővítettél is, akkor úgy érezzük, hogy ez a csodálkozás, ez az elháríthatatlan, szinte fiziológiai kényszerként jelentkező élmény ihleti a kikísérletezett narrációs módokkal való szembesítést, amelyeket az eddigi regényekben, novellákban figyelhattunk meg. Szinte szelektálatlannak látszó, burjánzó életanyag és a snit-tekből kibontakozó írói látás. Erről a kettősségről szeretnék kérdezni.*

– Ez valóban kettősség. És mondjuk így, az írói alkotómunkában talán a legterméke-nyebb és legfeszítőbb, vagy legdrámaibb kettősség, amit hordozok magamban. A *Pontos történetek*ben tulajdonképpen a cselekmény mozzanatokra lebontva, a cselekmény és törté-
ténés atomokra lebontva kezdett érdekelni: hogyan történik valójában a valóság? Nem az, hogy én hogyan képzelem el, meg hogyan ábrázolom, ami már mind absztrakció, még a legrealistább műben is, mert a valóság sosem úgy történik, ahogy azt egy realista regény vagy bármilyen regény megírni tudja. Hanem ahogy azt közérzetileg, pillanatról pillanatra átéli, ennek a tettenérése valószerűleg reménytelen, de olyan feladat, olyan kísértés, amivel az ember ha nem néz szembe, akkor tulajdonképpen nagy lehetőséget hagy ki. Tolsztoj naplóját forgattam, s ott találtam egy passzust, hogy egy nap fölébred, és arra a felismerésre jut, hogy mindaz, amit addig írt, mind semmis. És igazából azt kellene tudni valahogy egyszer megfogalmazni, leírni próbálni, ahogy az élet történik, ahogy a napok történnek. És elhatározza, hogy attól a naptól kezdve a naplójába ő leírja pontosan azt, ami történik. Zsenihez illő gyermekes naivitás. Viszont hallatlanul felpiszkálta a képzelő-erőmet Tolsztojnak ez az intim vallomása, és megpróbáltam magamnak is ebből erőt méríteni ennek a regénynek a megírásához. Mi történik, ha egy nyersanyag, ami rengeteg valóságos részletével a kezemben van, és én ezt megpróbálom pontról pontra követni, nem egy írói konstrukció előfeltevéseivel és ráfogásaival megtűzdelve, hanem végigmen-

ni, mint a fonálra felfűzött gyöngyszemeket mindegyiket különválasztva és egymás mellé téve őket. A *Pontos történetek* stilisztikája és ábrázolásmódja gyakorlatilag így alakult ki. Ami nekem itt írói munka maradt, persze az nem kevés, a szemszögnek a megválasztása, a hangsúlyoknak a kititrlása, kiméricskélése, illetőleg a snitteknek a megszerkesztése. Ezek voltak az írói építkezésnek ebben a műben az engedélyezett eszközei. Amennyire a könyv visszhangjából le tudtam mérni, az olvasóknak kellemetlen, kényelmetlen érzést okozott ez a könyv a túlságos valószerűsége miatt, ami tulajdonképpen engem örömmel töltött el – hogy őszinte legyek, ezen tudtam lemérni, hogy a kísérletem nem volt hiábavaló. Mert ha akárhogy is, és ezt hangsúlyozom, akármilyen formában is sikerül nagyobb valószerűséget kelteni, az mindenképpen az író és az irodalom örök feladatai közé sorolható. Más kérdés persze, hogy egy ilyen redukciós ábrázolás mire alkalmas, mi az a világ, ami befogható vele, és mi ennek a világnak a határa? Nyilván ez a világ is redukált. De hát nem mindig a tengert hajózzuk, mert ha ezt tennénk, akkor felfedezetlenek maradnának a tavak és a tengerszemek.

– *A tengerszemekről az a régi természettudományos babona tartotta magát, hogy valahol mélyen összefüggenek a tengerrel, és annak ingadozását és viharait is reprodukálják a maguk kicsiny medrében. Azt hiszem, hogy ilyen a Pontos történetek is, de elmondhatjuk ezt a rákövetkező, és úgy érzem, összetartozó csoportot alkotó novellákról is, a Térkép, repedésekkel, a Nyomozás különböző darabjaira gondolok, valamint a novellásköteted című választott, és hallatlanul fontosnak érzett Alakulásokról. A snittek és az anyag egyaránt olyan történeti közeget, a te kedvenc szavaddal élve: közérzetet, aurát teremtenek a regényeid színhelyének, szereplőinek megválasztásával, a szereplők beszéltetésével, hogy ebben a tengerszemben megérezzük a mi szűkebb és tágabb hazánknak, Magyarországnak, illetve Közép-Kelet-Európának a tengerét. Az Alakulások volt az a novella, amely vitát is kavart. Sokan tették vagy tehették föl a kérdést vele kapcsolatban, hogy most akkor micsoda ez. Írói műhelycédulák kitergetése vagy pedig konstrukció? Van-e a látszólag kusza mozaik mögött valamifajta mélyebb szerkezet?*

– Ezekben az írásokban másfajta valóságmégközelítések problémája érdekelt. Mégpedig az, hogy miközben a valóság elemeit felhasználom, átélem, szemrevételezem, és próbálok írásban visszaadni, nem hallgatom el az írói tudatnak, az írói alakító, formáló, építkező tudatnak azokat az asszociációit, közbevetett építkező ajánlatait, amelyek írás közben felmerülnek. Tehát azt az együttes és komplex folyamatot megpróbálni írásként visszaadni, ahogy az írás maga születik. Ez nem játék, hanem egy bizonyos szempontból a valóság átélése, intenzív átélésének valamiféle vetülete, valamiféle mintája, mert a valóságot is így éljük, így, ahogy itt ülünk most a mikrofon előtt együtt, csináljuk ezt az interjút, de tudattartalmaink, lelki látószögünknek a perifériáján millió más egyéb is felvillan, és együttműködik, együtt létesül ezzel a pillanatnyi beszélgetésünkkel. Ennek a pillanatnyi beszélgetésnek az igazi realitása ezzel az összes mellékes érzelmileg, gondolatilag, emlékezet stb. síkján lejátszódó történésvetülettel együtt adná ki tulajdonképpen egy elképzelt külső, semleges, nem tudom milyen, mondjuk, abszolút szem számára ennek a pillanatnak a teljes és totális valóságát. Persze az megint abszurditásnak hat, hogy ez lehet-e az irodalom feladata, egy mű feladata, hogy ezt a reménytelen kísérletet kísértse meg, hogy egy ilyen valóságot visszaadjon. Azt hiszem, hogy lehet, amennyiben az egészet az esztétikai zártság, szuggesztivitás, olyan határai közé tudja szorítani, tudja beleépíteni, hogy ebből a totális valóságból élményszerűvé tud az olvasó számára tenni valamit.

– *Kellős közepén járunk azoknak a problémáknak, amelyeket a Film című regényed vet fel, amely 1973-74-ben készült. Az előbb azt mondtad, hogy abszolút szem. Az átlagolvasó és a 20. század átlagembere számára az evidens valósággal érintkező valóságot reprodukáló művészetet egyértelműen a film szimbolizálja, éppen ezért a legnagyobb manipulációk is a filmben lehetségesek. Hogyha most ezzel a meggondolással nézzük a fikciót, tudniillik, hogy filmforgatás részesei vagyunk, a narrátor ezúttal operatőr és filmrendező, aki műhelygondjait mint filmes osztja meg az olvasóval, akkor érde-*

kes megállapítást tehetiünk. Amikor ugyanis a szokásos olvasási konvenciók ellen harcolsz, amelyek az irodalmat olyanfajta használati cikknek tekintik, amelyek olvasása révén nem jutunk túl a mindennapi élet körén, akkor éppen azzal méred a legerőteljesebb ellencsapást, hogy az önmagában is a mindennapokhoz, az olvasó tudatában a legszorosabban kapcsolódó művészetet, a filmet teszed meg a fikció alapjává, szemben az eddigi kísérletekkel, ahol eddig ugye főleg festővel találkoztunk mint narrátorral. A Film összegzése annak a kísérletsorozatnak, amelyet elindítottál a valóság meghódítására, ezzel magyarázható szerintem az a nagyon kusza és sokrétű vita, mely a Film körül kibontakozott, és amely véleményem szerint nagyobb részt értetlenségről tanúskodik.

– Elég sokrétű, sok irányba vágó motivációjú volt az a kritikai áradat – mert szinte annak lehet nevezni, ami a *Film* körül kialakult –, úgyhogy magam kissé zavarban vagyok már, hogy erről az utolsó megjelent regényemről bármit is mondjak, de megpróbálok valami keveset. Ez a regény az eddig megjárt útjaimnak, megközelítési módjaimnak valamiféle összegezése. Amellett a regényformálási mód mellett döntöttem végül, hogy egy fiktív filmforgatásnak a regénybe való beépítésével mondom el a mondanivalómat, de ez tulajdonképpen egyáltalán nem tudatos döntésnek az eredménye volt. A regény magja egy nagyon villanó, talán a legrövidebb Beckett-dráma, amit életemben láttam, és nem Beckett írta meg. A Csaba utcán egyszer estefelé jöttem haza, és egy öreg házaspár jött az enyhe emelkedőn fölfelé. Véletlenül teljesen üres volt az utca, és a járásuknak az esettsége, és egyáltalán az öregség megtestesítése olyan fokú, olyan intenzitású volt, az alakjuk hátulról, a formájuk, a lépésük, mozgásuk, hogy majdnem a lélegzetem elállt. Elég hosszú ideig mögöttük mentem halkán, s néztem őket szokásom szerint – leskelődő típus vagyok. Lassan felzárkóztam melléjük, és tényleg olyan benyomást keltettek, ahogyan profiltól, úgy féloldalt, finoman rájuk néztem, mint akik tízezer éve nem szóltak egymáshoz, de ugyanakkor mégis mindent tudnak egymásról, mint az öreg házaspárok általában. Véletlenül pont ezt a kegyelmi pillanatot csíptem el, amikor ebben a tízezer éves hallgatásban akkor elhangzott egy mondat. Az asszony előretartott arccal, a férfi is előretartott bicogó fejjel; az asszony egy infinitívuszos mondatot mondott, annyit, hogy „Emelni a lábat!”, tudniillik a bácsi nagyon csoszogva ment, s nyilván letaposta a lelógó nadrágját, ami az öregembereknél örökké lelóg. Na, most ebben a mondatban valahogy olyan érelemes rövidséggel volt megfogalmazva a létszituáció, az egész emberi dráma minden esettségével, szépségével, az az agresszió, amiben szeretet van – és még sorolhatnám: akkor most a regényt kellene elmondanom. Hosszú ideig, majdnem egy éven keresztül nem tudtam mit kezdeni ezzel a képpel. Azt gondoltam, hogy egy villanó írásnyi anyag van benne, egy háromoldalnyi, ahol megpróbálok pontosan leírni, és kihegyezem erre az egy elhangzott mondatra. S akkor rájöttem, hogy a látvány volt annyira erős számomra ebben az egész jelenetben, hogy ezen a szálon tudnám a legjobban megközelíteni, s így ugrott be az, hogy én tulajdonképpen egy személyben mint szerző egy fiktív filmes stáb vagyok, aki ezt az öreg házaspárt az esti sétáján hazakísérem, és félig-meddig az én utasításomra teszik azt, amit tesznek, illetőleg vallják ki magukból azt, amit kíválnak. De ugyanakkor mégsem az én utasításomra, mert én milyen alapon vagyok filmrendező, hiszen az, hogy én most rendezek, az is valamiféle rendezésnek az eredménye lehet, mivel legvégső soron, ha tovább-tovább elemzem a dolgot, én sem vagyok ilyen formában mint alkotó teljesen ura és eredeti kitalálója valamennyi szándékomnak.

– *Te sem lehetsz abszolút szem, mert téged is néz egy ilyen.*

– Talán ezen a témán, ezen a megközelítési módon a circulus vitiosusnak a démoniáját, szépségét és tragédiáját és sötéttségét tudom elcsípni, ami talán az egész életrejtély maga. Ezt természetesen ebben a regényben próbáltam rövidre fogni, ennek a kerületnek, ennek az országnak egy szűken vett történelmi rétegeződésébe próbáltam ezt a házaspárt múltjában is megidézni, és mellettük egy másik történetet futtatva mintegy kontrapunktként, ami bizonyos pontokon egymásba játszik, tragikumon, epikumon és kiséposzon túl egy-

fajta társadalomnak, sajátos társadalomnak, egyfajta sajátos történelmű országnak, a miénknek valamiféle új típusú ábrázolása, ha szabad így mondanom.

– A regénynek a legfőbb értéke éppen ez a kettősség, amelyet az előbb fölvezőtől, tudniillik, hogy a végletekig elmész az antropológiai, metafizikai előfeltételek felvázolásában, amelyek az emberlétet befogják és meghatározzák. Másrészt minden mozzanatban történelmi vagy, hiszen nemcsak a kontrapunktikus történet, amely a vérvörös csütörtök legendáriumából merít, hanem a regény befejezésének – hogy a filmes hasonlatnál maradjunk – egyre feljebb pásztázó kamerájú megoldása, amely végül a magyar történelem katasztrófáin túl eljut az ország területének a római korszakáig. Ez a befejezés egyértelműsíti, hogy a kísérletezés látszólag elvont, hagyományos olvasó számára nehezen követhető módszere ellenére arra a *hic et nunc* problémára kérdezel rá, amelyet direktebb eszközökkel ábrázolt A stiglic és az az után következő alkotások sora.

– Igen.

– Ha arra gondolunk, hogy ráadásul ravaszul – ha szabad ezt a kifejezést használni – a filmes mellé egy film előtti narrátort is bevezetsz a regénybe, tudniillik a falusi asszonyt, aki kivégzett férjét jön keresni Pestre, és aki teljesen elavult információk alapján szemrevételezi ezt a számára démonikus várost, akkor magát a filmes fikciót is be tudod állítani egy olyan történeti sorba, amely a végtelenbe nyúlik.

– Igen.

– Ha már a történelmi látásmódnál tartunk, publikáltál néhány részletet egy olyan regényből, amelyen most dolgozol, és ebbe a témakörbe vág többé-kevésbé, noha amennyire tudom, egy másik regénynek a része a Kumria rác apáca. Beszélj erről a készülő regényről.

– Készülő művekről már babonából sem beszélek szívesen, úgyhogy egészen röviden: a Filmnek a történelembe való kifuttatása tulajdonképpen számomra belülről már egy ilyen előjátéka, előjele egy másfajta regényépítkezésnek, a történelmi tágasságban és szélességben való emberi és magyarság-problematikák a megközelítése az, ami felé az eddigi regényeim témái után fordultam. Az általam említett két készülő regény, az egyik a '45 utáni Magyarország kibontakozásának egy látomásos realizmusban, talán így lehet mondani, megfogalmazott képe kíván lenni. A másik pedig ez a Kumria rác apáca vagy Anno, még bizonytalan, hogy melyik lesz a címe, időben igen széles magyar történelmet átfogó, egy tér-időbe sűrített regény lesz Buda török felszabadításától kezdve egész 1956-ig. Tulajdonképpen a magyar történelemnek egy közel három-négyszáz éves abszurdját, szépségét és tragédiáját próbálja sűríteni. Ez persze így nyilvánvalóan felületesen hangzik. Sokat nem mond a készülő könyvről. Többet talán nem is lehet.

MÉSZÖLY MIKLÓS ÉS POLCZ ALAINE LEVELEZÉSE 1948–1949

Mészöly Miklós Polcz Alaine-nek

[1948. április 20. körül]

[expressz levél, tollal, Szekszárdról Budapestre (Bocskay u. 31.), bélyeg levágva,
Mészöly Miklós Polcz Alaine úrhölgynek]

Alaine – dragul mea, de multe zile astept sa am un moment liber, casa tiscru.¹ De most mégis hozzáfogok; e pillanatban érkeztem meg Pécsről,² ahol lélegzetvételnyi időm alig volt. Reggel akartam utazni, de anyu³ nagyon kér, hogy csak délben menjek, ezt-azt sütni akar, s hogy sokáig úgyse jövök. Hát így engedtem, bár már nagyon szeretném látni az én kis „oláhomat” – nem is tudom, hogy állhatsz a gondjaiddal, olvashatatlan leveledből⁴ épp elég ütött ki. Kicsim, minden jó lesz! Ha nem is jó, de elviselhető, s az már csatanyerés. Magunknak kell teremteni az „elviselhető” mellé a „jót.” Én hajlandó vagyok bár mindennap termékeny és áldott állapotba kerülni, hogy szülessék jobb. Kell hinned bennem – akkor majd keményebben hiszek magamban is. Sok rossz (általános jellegű) hírem van, majd beszámolok. – Pécsi kiránd. lehetőségek nem rosszak, választunk majd, mi jobb. *Hírlap*nál vasárnap valahogy kimondtam, de majd megnyomom a dolgot, hogy jöjjön a 150 frt.⁵ Mert az kell. – Nagyon remélem, hogy ez a levelem holnap estig még elér, expressz adom fel, ha még lehet (este van), s én hétfőn este érkezem, kb. 10 óra körül (nem tudom pontosan) –, ha zárás előtt, akkor bemegyek, ha nem, akkor üzlet felől zörgetek. Ha nálad lehetne az üzlet-kulcs! Nem folytatom, gondolataim pajzán irányzatot vettek. Csókollak, s öllelek nagyon – szinte össze is roppansz – aludj jól, s várj! Ölel Miklós

Válogatás a Jelenkor Kiadó gondozásában ősszel megjelenő *A bilincs a szabadság legyen. Mészöly Miklós és Polcz Alaine levelezése (1948–1997)* című készülő kötetből. A szöveget gondozta és a jegyzeteket írta Nagy Boglárka.

- ¹ „Alaine, kedves, már több napja várom, hogy legyen egy szabad pillanatom, hogy írjak neked” – helytelen románsággal.
- ² Pécshez Mészöly a negyvenes évek elejétől sok szálon kötődött (lásd például *Mit jelent nekem Pécs?* című írását [Jelenkor, 1964/2]), egyik anyai nagynénje, Szászy Ella (1904–1993) ekkoriban Pécssett volt gyógyszerész a Sipőcz-patikában. Első irodalmi publikációja, a *Bridzs és a nyúl* című novella a pécsi *Sorsunk* folyóiratban jelent meg 1943-ban. Az ekkoriban a folyóiratot és Mészöly első kötetét, a *Vadvizeket* (1948) kiadó Batsányi János Irodalmi Társaság 1948. április 18-án tartotta közgyűlését, amelyre Várkonyi Nándor április 13-án kelt levelében hívta meg az író, és amelynek egyik témája a lap megmentése volt, de ezen a közgyűlésen választották Mészölyt rendes taggá. Várkonyi Nándor már egy évvel korábban, 1947. május 21-i levelében felkérte az író „Szekszárd–Tolnai szerkesztőnek” a *Sorsunk*hoz.
- ³ Mészöly Miklós édesanyja, Molnár Sándorné Szászy Jolán (1898–1983).
- ⁴ Polcz Alaine rendkívül apró betűs kézírása nehezen olvasható, ezt Mészöly több levelében meg is jegyzi.
- ⁵ *Hírlap* (1946–1949), a *Pesti Hírlap* utóda, a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt lapja. Később összevonják a *Magyar Nemzet*t. Mészöly *Vadvizek* című elbeszélését a *Hírlap*ban közölte 1948-ban, valószínűleg a honoráriumról van szó.

Mészöly Miklós Polcz Alaine-nek

[1948. október]

[levelezőlap, tollal, Szekszárdról Budapestre (Bocskay u. 31. fszt.), postabélyegző elmosódott,

dr. Molnár Miklós⁶ Polcz Alaine úrhölgynek]

Kicsim! Útközben írom, Pusztaszabolcsról. Oly jó volt, hogy kijöttél! S hogy nem mentél el mindjárt. Látod, ilyen gyerek egy férfi. Mindjárt beszámolok egy kis programváltozásról: már szundítottam, mikor felébresztett egy cecei ismerős (bizonyisten, véletlen egy asszony), remekül megvacsoráztatott (almáját visszautasítottam!), s aztán kibökte, hogy nagynénémnek⁷ (akinél karácsonyoztam) ma van a születésnapja, nagy eszem-iszom lesz, s biztos örülne, ha kiszállnék. Hát – kiszállok. Tán jót is fog tenni. A reggeli vonattal megyek tovább. Nagyon vigyázz magadra, minden felesleges percet használj fel s pihenj! Orvost ne feledd el. Ha nagyon gyengének érzed magad, hajolj hozzám, megérezem, segítek. Otthonról bővebben, most csak annyit, hogy bármi jó, el nem engedlek, így akarom, így jó, gyógyulj meg mihamarább, s szeress. Viszlátig: Veled.

Mészöly Miklós Polcz Alaine-nek

1948. december 27.

[tollal, Cecéről Szentésre, Polcz Alaine úrhölgynek Polcz Iván⁸ levelével, Számvevőség] [a levél eleje hiányzik]

Pedig szeretem ám őket. Csak éppen olyan a rokonság, mint az azonnal vetkező utcalány; hajlamosak mindent ab ovo tudni vélni egymásról, hisz a származás közössége ezt indokolja is. Ez lehet, hogy igaz, de nekem nem kellemes. Ne vetközzünk mindig és azonnal egymás előtt. Bontsuk ki egymást, szépen; vagy egy hasítással, mint a villám. Valami tunyaság, álmos biztonság, középszerűség van az ilyen kuckóhangulatokban. Amíg ver a szél kint, addig roppant erős vagyok – itt hajlandó vagyok ellágyulni, tunyulni. Nekem nem termékeny, s azt hiszem, innét legfőképp az ellenszenv. Csak messziről serkent s ad jó ízeket. Mindezt most úgy írom neked, mint uszítást és ijesztést. Pedig ha tudnád! (s milyen jól tudod!) A Te „idegenséged” mellett keresem az igazi otthont – ez a kulcs. Sikerül? Nem tudom. Úgy érzem, igen.

Te, most elmesélem. Bent jártam Szekszárdon, csütörtökön, pénteken jöttem vissza. Persze barátok, ösmerősök elkaptak, afféle jó vidéki pityizálásba fulladt az este. Nyáron még Szekszárdon éltem.⁹ S ment minden rendjén, most is, mint nyáron, fennakadás nélkül elmerültem az otthoni pletykákban, szerelmekben (csak témában!), stb. S úgy éjfél felé kimentem özböngésre (gyengébbek kedvéért: illemhelyre). Kicsit kóválygott is a fejem. S ahogy néztem ezt a randa, sűrke-fekete falat (melyet azelőtt is annyiszor); egyszerre el-

⁶ Mészöly Miklós eredeti neve Molnár Miklós, először a *Tolna Megyei Kisújság*ban 1947. május 17-én megjelent írásában publikált Mészöly Miklós néven.

⁷ Szász Paula (1909–1993), Szász Jolán húga, 1937-től cecei postamester, beceneve: Busza.

⁸ Polcz Iván (1910–1989) jogász, Polcz Alaine féltestvére, édesapjának korábbi házasságából származó fia, revizorként dolgozott.

⁹ Mészöly 1947 tavaszától 1948 nyaráig a Szekszárdon kiadott *Tolnai Megyei Kis Újság*, a Független Kisgazdapárt lapjának szerkesztője volt, ezután költözött fel Budapestre, ahol szabadúszó íróként próbált megélni. A hagyatékban található dokumentum szerint 1949. január 17-én „üresedés hiányában” utasították el felvételét az Országos Széchényi Könyvtárból.

kezdtém nevetni. T.i. hogy mennyire kívül vagyok az egész társaságon, szimpla témaszerző érdeklődés, ami bennem van, régi napok felpárázó hangulat-foszlányai, de semmi közösség velük. S a szürke-fekete falat is úgy néztem, mintha utoljára látnám, s a gondolat semmit nem mozgatott meg bennem. Holott Gergely-lényem¹⁰ azelőtt minden futó estevel, szürke fallal – ha képletesen is – örök barátságot kötött, elmerült a pillanatban. Most csak sodródtam. Négyórás szórványos esti Rád-gondolásból így lett kacagó felismerés: a WC-ben döbbsentem (többek között) rá, hogy valahová, valami köré, valaki köré jegecesedni kezdtem; s ez a valami vagy valaki (nyilván az utóbbi) mintegy támaszpont a háttérben; ahonnét kifut a hajó, s ahová visszafut. Nos, mondanom sem kell, kerek véleményyt alkottam ott íziben, asszociációim ízlésségéről; de hát, ha így jött! De ki is nevettem magam, hogy íme, az én híres megbonthatatlan egyedülvalóságom! Lám, lám! De a WC-ből roppant fölénnyel tértem vissza; tanácsaim, terveim remekül ültek és találtak – mert kívülről néztem őket. Ők azt hitték, hogy továbbra is a régi és ismert csavargó beszél belőlem s csak én tudtam, hogy ez a csavargó – ha következetlenül is önmagához, de mégiscsak „álló állapotban” leledzik. Remek volt, mondhatom. De akkor már vonjuk le a morált is: a csavargó alkat (a magány s a szabadság istenné emelése) végső soron nem zárja ki a megülbést, a kikötőt; csak ebben a kikötőben legyen meg az „idegenség” varázsa, s ne akarja magát szürke és fantáziátlan törvényerőre emelni (mint ahogy a rokonság teszi az egymáshoz való viszonyokkal). Legyen meg benne a véletlen csodálatossága és törekény-sége, a legkülönbözőbb lehetőségek panorámája; önfelajánlás legyen s ne törvény. A bilincse a szabadság legyen. Azt hiszem, ez mindennél tartósabb, nem? S becsületesebb. Hogy kimondjam, de félre ne érts! –: van úgy, hogy magamban már nem tudok úgy magam lenni, mint szeretnék. Ilyenkor kívánok társat. Hogy segítsen visszamerülnöm önmagam-ba. Önzés? Azt hiszem, csak látszatra az; adni is így tudok legtöbbet. No, de elnézést ezért a zavaros (az?) levélért. Majd megbúbolhatsz érte; hogy miért nem voltam vidámabb, mikor te „gügyögni” is szeretsz. (Ez azért pimaszság tőlem, nem?) De hát, akinek ilyen fennkölt barátja van, mint én...

Holnap lehet, hogy novellába kezdek, ez a henyézés mégiscsak megérlelt valamit. Majd meglátjuk, mi lesz belőle. Te mit csinálsz, hogy élsz? Be sem fog állni a szám, csak találkozzunk (ama nap prózája ez lesz: te vacsorára hívsz, én viszek disznóságot, s Miklós bácsi megfürdik, mert itt nem lehet!). Aztán mesélsz, hogy merre rosszkodtál! S most csók, aludj jól. m.

Mészöly Miklós Polcz Alaine-nek

[1949. május 5.?

[levelezőlap, ceruzával, Sárbogárdról Budapestre, postabélyegző elmosódott]

[a feladónál:] Sárbogárd! (hogy legyen átkozott)

Kincsem, tragédia történt, a személy egy órával előbb indult, megváltozott a menetrend. Dühömet nem részletezem. Elindultam a 8 órás gyorssal, mondták, van csatlakozás Szekszárd felé. Hát nincs. Csak este 8-kor. Itt ülök Sárbogárdon, és a sárga fene esz. Ismét telefonálok Cecére, hogy Busza keresse meg Szekszárdon Ivettet¹¹ – tán az eljön értem autóval. Ha nem, estig itt ülök, a Máv utolsó az utolsó között. Miért adtak ki jegyet?? Szép kis nap lesz, ezért kár volt elindulni. Látom, hogy nevensz! Te!! Ne nevensz! Ez van olyan

¹⁰ A korai levelekben gyakran előkerül Mészöly „Gergely”-volta, a minden bizonnyal kettejük között használt név az író bizonyos személyiségjegyeire utalhat.

¹¹ Valószínűleg Géczy Ivettől, Mészöly gimnáziumi osztálytársáról van szó.

tragédia, mint Rómeóé és Júliáé (a Keller¹² novellában), most fejeztem be, valóban gyönyörű. Egy biztos, ha este futok be, mindenki röhögni fog: no, te sem változtál. Velem mindig történik valami. Még házasság is. Most nem tudok okosabbat írni. Csók és béke poraimra.
Miklós

Mészöly Miklós Polcz Alaine-nek

1949. május 7.

[levelezőlap, tollal, Szekszárdról Budapestre Molnár Miklósnénak]

Kicsi! Viszontagságos módon jutottam át Cecére Sárbogárdról, biciklivel. S csak este Szekszárdra. Így is jó volt. Hajnalig darvadoztunk, majd szóban bővebben. Érdekes összehasonlításokra sok alkalom nyílt. Most: a szőlői kintléted itt egy kicsit komplikáltnak látszik. Éva¹³ nem valószínű, hogy kint hálhat, reggel otthon van dolga. Ma este telefonálok Bátára,¹⁴ próbálok ott helyet biztosítani. Mindenesetre: mindennemű pénzt hozva magaddal (Rádió¹⁵ – s van a *Hírlaptól*, *Szabad Szótól*),¹⁶ gyere csütörtök reggel (6 h 25' Keleti – de azért érdeklődd meg, személy!), délben várlak. S vagy itt maradsz pár napig, vagy azonnal mész tovább Bátára, ahogy akarsz. Mindenesetre hozd magaddal nyaralási ruháidat, egyebeket, hogy emiatt ne legyen gond. – Anyunak beszámoltam magunkról, elég hősiesen vette, leutazásom előtti *pénteket* mondtam neki! Úgy látom, azért örül. Ha valami miatt fel kellene utaznom, előbb táviratozz. Írj te is, ha máskor érkezel. Jelenleg erős másnaposság kínoz, ég a gyomrom, stb. Nagyon hiányoltak téged a banketten, mindenki tudott Rólad! Leszidtak, hogy 4 napos asszonyt odahagytam.¹⁷ Ha! – mondtam én, ez vagyok én. Egy fenét! Nagyon hiányzol! (A toll rossz, nem az l-betűt rontottam el!!!) Csók, Miklós

Polcz Alaine Mészöly Miklósnak

1949. július 26.

[levelezőlap ceruzával, Kecskemétről Budapestre, dr. Molnár Miklós úrnak]

Édes Kincsem, remekül érzem magamat, Irénkééknél¹⁸ lakom, most rávettek, és istenieket eszem, „töltött csirke hidegen, paradicsommal”, stb. Holnap főzők be barackot. Este Irénkéék moziba mennek és én a babával¹⁹ mamát játszom, és néha, de nagyon ritkán...

¹² Gottfried Keller (1819–1890) svájci író *Falusi Rómeó és Júlia* című elbeszélése.

¹³ Sebestyén Éva, Mészöly egyik anyai nagynénjének, Szász Irmának (?–1980?) a lánya.

¹⁴ Mészöly gyermekkoriának, pannóniai helyszíneinek egyike, a *Fekete gólya* című regényének története is ezen a környéken játszódik, a Duna és a Gemenci-erdő határolta területen. Édesapja, Molnár Sándor (1888–1947) a Szekszárd-Bátai Ármentesítő és Belvízszabályozó Társulat igazgatófőmérnöke volt. Az apa egykori munkatársai gyakran befogadták Mészölyt hosszabb ott-tartózkodásra is.

¹⁵ Mészöly 1949-ben rendszeres szerzője volt az *Élő antológia* és a *Színes szöttek* című irodalmi rádióműsoroknak, és ebben az időszakban sok művet dramatizált hangjátékká.

¹⁶ *Szabad Szó* (1889–1956) előbb a Szociáldemokrata Párt, majd a Nemzeti Parasztpárt lapja, 1945-től esti kiadással is.

¹⁷ Az egyházi esküvőjükre utal, melynek idejére nincs pontos adatunk. A levelet Mészöly már Molnár Miklósnénak címezte.

¹⁸ Némethy Tihamérné Polcz Ilona Alaine (1921–1972), Polcz Alaine nővére, akit Irénnek és Ilinek is szólítottak a családban.

¹⁹ Némethy Márta (1948), Polcz Alaine unokahúga.

eszembe jut, hogy apa is tartozna hozzá... Kezdődik a munka, Kincsem, be kell fejeznem, szép és kellemetlen helyen dolgozunk, a munkaidőm kezdődik.

Ölel, Alaine

Mészöly Miklós Polcz Alaine-nek

[1949. július 27.?

[ceruzával, Budapestről Kecskemétre, boríték nélkül]

Kicsim, Te, nem jó szalmának lenni! Vedd ezt vallomásnak, harmadik napja vagyok egyedül, s már itt tartok, hej, hova lettél, Gergely, tán nem is voltál, csak játszottad. No, mind-egy. Lapod ma jött meg (szerdán) – még egy hétig betűzőm s akkor majd érdemben válszolok reá. A „töltött csirkét” mindenesetre olvashatóbban írtad, s ebből mély következtetéseket vontam le! Kösz, hogy így gondolsz rám. Zöldségen élek, spórolok, mint egy Molière-figura. Jóska²⁰ ma ment el, megvágta 50 forint erejéig. Badacsonyan kell csak megadni! Egyszóval láthatod, hogy nyaralásunk majdnem biztos (Jóska részéről teljesen, csak nekünk kell legalább 200–250 forintot előirányozni rá). Kicsim, remek lesz, alig várom, hogy menjünk, tartsa benned az erőt e majdani két hét. Az eddigi napok kissé futósak voltak, ezt-azt intéztem. Végheknél²¹ későig darvadoztunk, Vikár Gyurka²² volt ott, nagyon kedves és oldódott benyomást tett, a Szomjasnál még fröccsöztünk is egyet (Jóska főúri módon fizetett ezekben a napokban). Tegnap este Deskéknél,²³ Lakatos,²⁴ Jóska és én (lapot is írtunk, megkaptad?), onnét is 2 óra felé jöttünk el, utána Budavár. 4-re kerültünk ágyba. Hm. Csóválod a fejedet? Hanem most vége a csikóskodásnak (ennyi kellett, hogy visszanyerjem önbizalmamat!), s jön a munka évadja. Ahogy ezt a levelet befejezem, állok neki Slavici²⁵ elvtársnak. Olvasom *Rózsa Sándort* – azt hiszem, menni fog az is.²⁶ Házimunkát eddig minimálisat végeztem, holnap jön úgy is az asszony. De amit kirótt rám, hercegnő, azt elvégzem. Apropos: az ifjúsági regény-üggyel kapcsolatban: Latyak,²⁷ Mándy, stb. terveznek valami munkaközösséget, s engem is számításba vettek. Ugyanis nagyon sok rossz kézirat gyűlt fel (ifj. reg. kézirat), a Könyvhivatalban,²⁸ s ezeknek regénnyé pofozásáról

²⁰ Füsi József (1909–1960) író, műfordító, 1936 és 1939 között a *Szép Szó* munkatársa.

²¹ Végh György (1919–1982) költő, író, műfordító, az *Újhold* köréhez tartozott, és akkori felesége, Ágnes. Tagja volt a Darling presszóban gyakorta összegyűlő író-társaságnak is (Mándy Iván, Hel-tai Jenő, Jékely Zoltán, Vas István, Kormos István és mások). Mészöly és Polcz Alaine is a Darlingban ismerkedtek meg 1948-ban.

²² Vikár György (1926–2003) ekkor egyetemi hallgató, később pszichoanalitikus. A későbbiekben is barátságban maradt Mészölyékkel, Polcz Alaine a *Gábrriel arkangyal* című írásában számol be egy szlovéniai utazásukról, melyet Vikárral, feleségével, Csillag Máriával és Tráger Gáborral közösen tettek (*Ideje az öregségnek*, Jelenkor, 2008).

²³ Szilágyi Dezső (1922–2010) bábrendező, dramaturg, szakíró, ekkoriban a Népművelési Intézet munkatársa, 1958 és 1992 között az Állami Bábszínház művészeti igazgatója. Mészölyvel a barátsága a szekszárdi gimnáziumban kezdődött, 1947–48-ban együtt dolgoztak a *Tolna Megyei Kisújság* szerkesztőségében. Feleségével Mészölyék házassági tanúi voltak.

²⁴ Lakatos István (1927–2002) költő, műfordító.

²⁵ Ioan Slavici (1848–1925) román író, a *Vatra* folyóirat egyik alapítója, a modern román próza képviselője, meséket is írt.

²⁶ Mészöly rádióra alkalmazta Móricz regényét, a hangjátékot be is mutatták 1950 januárjában Ispánki János rendezésében.

²⁷ Lakatos István

²⁸ A magyar könyvkiadás államosításával 1948-ban létrehozták az Országos Könyvhivatalt, amely 1949 szeptemberétől az akkor létrehozott Népművelési Minisztérium keretei között működött

lenne szó. Néger-munka ez is, de tán lehetne nagyobb összegeket is keresni. Állítólag e héten dől el, hogy lesz-e belőle valami. Hát, nem lenne rossz, megoldaná a telünket. –

A legfontosabb: voltam orv. vizsgálaton! Most pénteken hozom az „eredményt” – a tiédet nem adták ki, pedig udvaroltam erősen, muszáj lesz Haynalhoz²⁹ felmenni, hogy adjon valami írást. Így aztán e héten ezt is elintézem. A gyerek³⁰ nyöszörög itt mellettem, pedig annyit eszik, mint egy víziló, jó adag húsokat s májat kaptam tegnap. Épp egy órával ezelőtt volt vele egy kis baj: nagy mohón enni kezdett, s valami ín vagy csont megakadt a foga között. Egyszóval a falat fele a szájában, fele a gigájában volt. Kúszkodott, de nem engedte, hogy segítsek. Végül is kiterítettem, összekötöttem a lábát, s kioperáltam a kioperálandót. Azt hiszed, hálás volt? Fenét. Rám se nézett, falta tovább a vacsorát. Kedvem volna kitagadni. Találtam benne egy elefánt nagyságú bolhát – holnap beporozom. Lásza, kivel van dolga.

Igy. Mindezekon túl nagyon üres a lakás (nem fogok érzelegni!) – s mindenképpen az a meggyőződése, hogy ez kétszemélyes lakás. Az ember csak jár benne, visszhangzik a saját lépése és sehol semmi. Rosszul van építve. Az építőben volt a hiba. Pontosan úgy tervezte, hogy ha nem vagy itt, hiányozzál. Hülye vicc volt. Semmi belátás. Mintha az ember maga nem is tudna megállni a talpán. Holott ez nem igaz! Nem! (Azért sem fogok érzelegni!) –

Kicsim, míg el nem felejttem: a Tesla³¹ a Fehér Optikában van. Az a graf. fiatalember ott 1200-at ígér érte, mondván, hogy egyelőre nem is működik, régi gyártmány, sok helyen hibás, zötyög-lötyög, stb. Hétfőig kér választ. Gondoltam, megkérdezek előbb. Tamás³² valami Csiszárt említ, hogy azt kérdezzem még meg, a Váci utcában. Ma nem leltem ott senkit, holnap beugrom. Írj postafordultával, hogy mit válaszoljak a Fehér Optikának, eladjam-e neki. Magam nem akarok dönteni. Gondolom, az a Csiszár bármit is mond, az nem fog ezért többet ígérni. Tehát, ahogy gondolod. Valami új típusút árusítanak 3000 körül – ezzel érvel. Igaz, ha neki megér 1200-at, mégsem lehet annyira rossz, s feltétlen többet ér. De amikor 2000-et pendítettem meg, nemet mondott. Írj azonnal, mit csináljak.

A mellékelt írás ma érkezett. Török Sanyi³³ küldte el egy tanulmányát, most nem küldöm le azt, csak a levelét. Úgy látszik, nem siklottak el fölöttünk antropofórus fölényel. És nagyon kedves, ahogy ír. Ahogy nézem, még nem olvastam a tanulmányt, az ihlet és az ember viszonya – köd akad itt is elég. De hisz nem is ez a lényeg; a magatartása: emberi (a gyerek az öltöző ablakában játszik a rolló zsinégjét ütögeti, mint egy labdát, neki az üvegnek, vissza, s néha rácsimpaszkodik, mint egy kis csimpánz. Idill. S én meg írok itt távolba szakadt Kedvösömhez. Óh, keserű sors!).

Hét lesz mindjárt, adom fel a levelet. Hogy lássál: lebattyogok a postáig, tán engedek egy fröccs kísértésének, elnézem a tenniszezőket, aztán haza, Slavici, bele az éjszakába. Mindez polgárinak tetszik, de bizony Isten, nincs semmi vágyam, más. Ez öregség? Te és a munka. Ez jó, ha még „öregség” is.

részint a szervezeti felügyelet, részint a könyvkiadás rendeletileg nem szabályozott, de nyilvánvaló cenzurális fórumaként, az 1954-ben megszervezett Kiadói Főigazgatóság elődjeként.

²⁹ Haynal Imre (1892–1979) belgyógyász, ekkoriban Polcz Alaine kezelőorvosa. A világháború alatt elszünetelt erőszak és súlyos megrázkódtatások következtében Polcz Alaine tébécés lett, has- és mellhártyagyulladásban szenvedett éveket, újra és újra kiújult a betegséggel együtt. Mint a levelezés is tanúsítja, gyakran volt kénytelen kórházban, szanatóriumban gyógyulni.

³⁰ Mészölyék kutyája.

³¹ Fényképezőgép.

³² Banovich Tamás (1925–2015) filmrendező, díszlet- és jelmeztervező. Ez idő tájt a Mészölyék által is lakott Városmajor utcai ház egyik lakásának bérlője.

³³ Török Sándor (1904–1985) író, antropozófus. Polcz Alaine tagja volt az író antropozófiai körének, és írtak együtt bábdarabot is.

Csók, pihenj, amikor csak lehet, hízzál (!!)

 – és írj! Olvashatóan. Kedvesem. Szerelmemesem. Géppel. És gyere. Árva a fészek (és a bő...)

Ezt üzeni: Molnár [a levélpapír nyomtatott szövegében: Molnár nyomda rt. Szekszárd]
Miklós, ex-író, férj és babszárogató
Irénekéknek: üdv és kézcsók

Polcz Alaine Mészöly Miklósnak

1949. július 28.

[ceruzával, Kecskemétről Budapestre]

Kicsim, eltelt az első nap – a lakás másnál – de hogy fogod kiolvasni?

Nem akarok szentimentális lenni, már csak azért sem, mert leveleim komoly félreértésekre adnak alkalmat, de azért meg kell írnom, hogy utólag bánt a lelkiismeret, hogy rosszul voltál az utolsó napokban, és olyan keveset törődtem Veled. Nem is a lelkiismeret, hanem valami más, de ez hosszú. Hozzá ez a hülye helyzet, hogy párt-irodalmat kell csinálni. Szóval... hát... így-úgy... miért nem mondtam.

Ettől eltekintve pofátlanul bevallom, hogy jól érzem magamat nagyon. Az igaz, hogy 8–8-ig, 10 perc ebédszünettel munka, de este Iliék moziba mennek, én a babával a parkban sétálok, járni tanítom és elalszik az ölemben. Most ő már durmol. Azt gondoltam, ha lejönnél, egyedül mennék ki eléd a vonathoz, a babakocsival... Koszt, lakás remek, külön-szobám „teraszon” van, a konviktusban az Iliék rávettek, hogy itt aludjak külön szobában, a 2 személyes rökamién.

Szóval Kicsim, ha kedved van, gyere. Remek a kaja, nyakig gyümölcs: kapsz dolgozó-szobának egy tantermet a Bethlen Kata konviktusban.³⁴ Péntek déltől hétfő reggelig szabad vagyok. Azután nyugodtan dolgozhatsz. Anyagilag, ha személyllyel jössz, megtalálod a számítást. Másrészt talán nem árt egy kis kikapcsolódás – mindkettőnknek.

Képzeld, Ili a második babát várja.³⁵

A konyha üvegszekrényében van tarhonya és szárított sóska, főzzél magadnak, és egyél rendszeresen. Kicsim, ha nem javulsz, menj el Ágneshez, aztán kifizetjük, de annyi pénz mindig is van a háznál. A meló állati, de sokat tanulok.

Mire látlak, remélem, a regény 2 fejezete kész lesz legalább...

Disznóság!! Itt bibizett előttem két légy. De hogy csinálják olyan gyorsan?

Kegyelem és kolbász –

Ölél nagyon hú, nagyon engedelmes és nagyon jó feleséged. A gyermeket csókold meg helyettem is.

Alaine

Ne haragudj, azért is rossz az írásom, mert ma már 30 oldalt gépeltem. A fürdő-vonattal lemegyünk majd a Tiszához.

³⁴ Bethlen Kata Leánylíceum és Tanítóképző Intézet.

³⁵ 1949 decemberében született Némethy Zoltán, Polcz Alaine unokaöccse.

Mészöly Miklós Polcz Alaine-nek

1949. július 28.

[ceruzával, Budapestről Kecskemétre, Mészöly Miklósnénak Némethy Tihamérné címén, a borítékon más kézírással: Alénnak, tehetségkutató csoport]

Big-Bog – szép fehér illet meg Téged –, érzem, hát nem is állok ellen (jól kezdődik, kihagytam a „fehér” mellől a „papírt” – bók?) – csúnya nap volt, de Érted még az OTI³⁶ is segít, hogy hősi cselekedeteket hajtsak végre páromért. Reggel óta megy a hajsza, délután Tompát³⁷ akartam felkeresni, hogy táppénz is legyen, de szabadságon van, helyettesénél kisebbfajta népgyűlést találtam – 7-re végeztem. Hej, hogy szerettek közben – de ez igaz, ne mosolyogj, valahogy rám jött, hogy el nem tudnám viselni már Nélküled az életet. Kellesz a magányomhoz is, az üres percekhez s a termékeny órákhoz, s ha adódik bosszúság – hát ahhoz is. Big-Bog, nem jó így egyedül, nincs mérték, önbizalom bennem Nélküled. Fut össze a fejem fölött a sok csinálnivaló s tudom, hogy elvégzem, de mennyivel könnyebb, ha mellettem állsz (vagy fekszel, egyre megy, majd inkább áll ő!). De hagyom, nagyon elérzékenyült vagyok s ilyenkor könnyen cinikus hangon írok, s ezt meg nem akarom. Szeretnék beléd temetkezni – tudod, hogy szép vagy? (mit ér az okosság? – hát sokat... belülről az sugárzik) – de szép vagy, nagyon tetszel nékem Cece óta! Bizony isten! Szép! Virág – madár – mókus – őz – mind Benned van – elhiszed? – Vége. Hazudtam. Vasárnap d.e. ügyelek,³⁸ azt hiszem, senki se veszi át. Sajna. Ha lehet, megyek, de ne várj! Viszont nem küldöm már a zöldsegeket – jó? Ma este Tamásiékhöz.³⁹ Még dolgozni próbálok egy kicsit, nemsokára jön Bod.⁴⁰ Pihenj sokat s egyél! Én jókat eszem. Alig költök. Add fel a sonkát, ne cipeld!!! De tojást hozz (s amit jónak látsz, ott kiviszik, itt majd én várlak). – Jaj, megint kedvem volna szépeket írni, dolgozni, annyi minden mocorog – menni fog? (Kis szeretőm, csókolom a szádat, a két szép csillagot, őt, Téged) – és élni fogunk! Big

³⁶ OTI – Országos Társadalombiztosító Intézet (1927–1950), 1950-től Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ (SZTK).

³⁷ Dr. Tompa Kálmán (1897–1978) orvos, műgyűjtő. A budapesti művészvilág, írók (köztük Szabó Lőrinc) és képzőművészek orvosa, támogatója volt. Művészeti gyűjteménye ma a pécsi Janus Pannonius Múzeum tulajdona.

³⁸ Az Állami Bábszínházban, ahol Mészöly ekkoriban dramaturgként dolgozott. A katonai igazolványában olvasható bejegyzés szerint 1950. december 1-jén vették fel állásba, és 1954. július 29-től „függetlenített író”.

³⁹ Tamási Áron (1897–1966) író, 1944-től Budapesten, az Alkotás utcában lakott. Ebben az időszakban ő is főként bábjátékok írásából élt.

⁴⁰ Bod László (1920–2001) bábrendező és festőművész, 1949 és 1954 között az Állami Bábszínház igazgatója. Ebben az időszakban munkát adott Hont Ferenc javaslatára Tamási Áronnak, Mészöly javaslatára Tersánszky Józsi Jenőnek, a bábműhelyben alkalmazta a korszak kiváló képzőművészeit, Jakovits Józsefet, Korniss Dezsőt, Ország Lilit, Márkus Annát (Anna Mark), gépiróként vette fel a későbbi tervező Bródy Verát.

LELTÁR A LABIRINTUSBAN

Kiállítás és könyv Ország Liliről

A cím szándékosan kelti azt a benyomást, mintha elfogadnám ennek az ellenállhatatlan és épp ezért agyonhasznált – mégis érvényes – metaforának, a *labirintusnak* helyénvaló voltát. Amint a továbbiakból kitűnik, nem fogadom el fenntartás nélkül, mi több, veszem a bátorságot, hogy belekössek a közvélekedésben rögzült képletbe. Mert már-már gyanút keltő, hogy egy a történelem előtti időkbe visszanyúló eredetű, úgyszólván minden kultúrkörben fellelhető, az értelmezők kénye-kedve szerint alakítható mitikus fogalom és a hozzá társuló vizuális jelrendszer ennyire „passzoljon” egy életműre és egy életrajzra. Nem pusztán arról van szó, hogy a különböző korokban és művészeti ágakban feltűnő, minden tragikumával, játékoságával és talányosságával egyetemes érvényre törő szimbólum potenciálja találkozott a művész lépésről lépésre tisztuló programjával, hanem arról is, hogy az életmű záróköveként megalkotott – nem képletes, hanem tényleges, képes – labirintus visszamenőleges hatályú. Segít megfejteti és megérteni (Panofsky ikonológiája szerint ez két különböző fokozat) a megfestett és megépített labirintust megelőző etapokat. Az omnipotens közhely annyira rátelepszik az Ország Lili-fenoménre, hogy érdemes küzdeni ellene. Mert túlon túl kézenfekvő. Feltehetően az életmű-kiállítás szervezői is ezért kerültek el a kifejezés használatát a tárlat és a kötet címadásakor. Jó érzékkel olyan szlogent választottak – „Árny a kövön” –, ami ugyanúgy hiteles, mint a fent említett *útvesztő*, ráadásul a mondat mindkét tagja az életmű egy vagy több szakaszára jellemző leitmotívként is működik. Így a labirintus a hagyományos, akadémikus módon időrendbe szerkesztett (nem kritika, épp ellenkezőleg) kiállítás és a „catalogue raisonné” slusszponéja lett. Ahogy kell, telitalálat.

Magam pontosan azért járok el fordítva, hogy már az írás elején megküzdjek az „Ország Lili, a labirintus festője” topossal, s annak útvesztőjéből majd kikeveredve tekinthessek mindarra, amit élénk tártak az életmű eddigi legteljesebb bemutatására és értelmezésére vállalkozó kurátorok és szerzők. Pedig már most látszik, hogy nem lesz könnyű megszabadulni valamitől, amire magam is többször hivatkoztam, s aminek a keletkezés korában is szinte mágiikus áthallásai voltak (lásd erről Árvai Mária kitűnő tanulmányát a *Jelenkor* 2015/9. számában Ország Lili és Schaár Erzsébet utolsó, összegző műegyütteseinek történelmi és ikonográfiai kapcsolatairól). Borzongató biografikus adat, hogy a hetvenes évek főntebb zárójelben említett két művésze egyaránt a halála által jutott ki életműve és élete labirintusából, akárcsak García Márquez Bolívarja *A tábornok útvesztőjében*. (És akkor Borges labirintusairól még szót sem ejtettünk.) Ám van itt még valami: ez a máris makacsul fogva tartó labirintus-metafora nemcsak egy műre, műegyüttesre, életműre, életpályára alkalmazható, hanem a pálya kibontakozásának *idejére* is. Egy korszakra, a hatvanas-hetvenes évekre, amellyel a magyar művészettörténet-írás és muzeológia még mindig nem „végzett”, pedig többször is nekilátott, a rekonstrukció és a desztilláció pólusai között ingadozva. Talán elég megemlítenem a Magyar Nemzeti Galéria „Hatvanas évek” című

Árny a kövön. Ország Lili művészete, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2016. december 16. – 2017. március 26. A katalógus szerkesztője és a kiállítás kurátora Kolozsváry Marianna.

kiállítását és katalógusát 1991-ből, melyekről György Péter „Mostantól fogva ez lesz a múlt” címmel írt recenziót (*Holmi*, 1991. június), vagy az elmúlt években az MTA Művészettörténeti Intézetének műhelyei által indított „hatvanas évek” kutatási projektet, amit személyi és intézményi változások miatt máig nem követett az eredményeket bemutató nagyszabású kiállítás, csupán az elvégzett munka egy része kapott nyilvánosságot a 2016 őszi Fővárosi Képtár és a Budapest Galéria szervezésében a budapesti „Bálná”-ban megrendezett kiállításon, „Nagyítások” címmel. Nota bene, már e cím is utalt a töredékességre, a vágyott és elvárható enciklopédikus teljesség hiányára. Mindezt azért emlitem, mert a Nemzeti Galéria jelen vállalkozása, a monografikus kiállítás bizonyos értelemben válasz arra a Fülep Lajos által fölvetett kérdésre, hogy mi is volna „A magyar művészettörténelem föladata”. (Tekintsünk most el olyan apróságoktól, hogy a művészettörténetnek vége van, hisz amúgy sem lehet megmondani, hogy pontosan mikortól.)

Így viszont célszerű a Nemzeti Galéria misszióját az akadémiai nekirugaszkodások fényében vizsgálni. A látványosabb eredmények a patinás (a Szépművészeti Múzeummal történt összevonás óta még patinásabb) közgyűjtemény és kiállítóhely térfelén mutathatók ki. Lehet erre azt mondani, hogy egy múzeum kiállításpolitikáját és egy par excellence kutató intézménynek ugyanerre a szegmensre, a huszadik század harmadik negyedére vonatkozó tevékenységét összemérni nem fair. Nem is teszem, mert a helyzet jóval bonyolultabb annál, ami e keretek között kibontható. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy a Nemzeti Galéria a közelmúlt egy-egy korszakának átfogó képét állandó (állandóan változó) kiállításának záró fejezetével kívánja érzékeltetni, időszakos kiállításain viszont ugyanannak az időnek emblematikus művészegyéniségeit törekszik bemutatni, a lehető legrepresentatívabb módon, időt, pénzt és fáradságot nem kímélve. Így történt ez példának okáért Bálint Endre és Rozsda Endre majdnem párhuzamosan megrendezett kiállításával is, három évvel ezelőtt. Normális munkamegosztás, főként ha figyelembe vesszük egy másik kiállítási intézmény, a Ludwig Múzeum monografikus kiállítási gyakorlatát is, különös tekintettel a magyar és az európai művészettörténeti mezők közötti átjárásokra. (Ott például Reigl Judit és Hantai Simon kiállítását követően megrendezték Tolvaly Ernő és Érmezei Zoltán retrospektívját is, a 2014 és 2016 között eltelt három évben.)

Ha a felsorolt egyéni kiállításokat együtt nézzük, világossá válik, hogy mindez egy korszak meghatározásának, értelmezésének és értékelésének kísérlete, ráadásul egy nemzedékkel való számvetés (már csak Reigl Judit él az említettek közül) kötelezettségének teljesítése is. Kétféle közelítésről beszélhetünk tehát: a rész és az egész felőliről. Ezért is sétáljunk bele bátran a labirintus-metafora csapdájába, hisz úgysem kerülhetjük el! Lássuk hát be, hogy ha a főntebb megjelölt korszakot a maga teljességében és összetettségében kívánjuk vizsgálni, szükségképpen labirintusban találjuk magunkat. Elágazások, tévutak, zsákutcák, hamis tükrök, párhuzamos folyosók labirintusában. Különös, hogy a *kiemelésekkel*, a jól megoldott egyéni kiállításokkal járó erőteljes fény nemcsak elvakít, hanem bevilágítani is képes a tartósan homályban maradó járatokba. Így történt ez most is.

Az Ország Lili kiállítás – kivált a katalógus – nemcsak portrét, hanem korképet is fest. Érzékelteti a *közeg* bonyolult voltát, miközben az *akkori* reflexió kitaposott útját követi. A kurátor élt a lehetőséggel, amit az életmű, a művészettörténet, a társadalomtörténet és az e két utóbbinak egyaránt fontos segédtudományaként körvonalazódó gyűjtéstörténet sajátos párhuzamossága, fedése kínál. Olyan korról beszélünk, amikor a hivatalos művészet és művészetpolitika már jó ideje nem volt képes kánont alakítani, jószerével befolyásolni is alig. A kanonizálásra hivatott intézmények az ízlés- és értékítélet közössége jegyében titkos szövetségre léptek a „kiválasztott és kiváltságos” műgyűjtőkkel, s ez volt a kulcsa annak, hogy a nyilvánosságtól és állami támogatástól elzárt művészek életműve nem légtüres térben bontakozott ki. Csak ellenszélben. Ország Lili gyűjtőinek talán nem is a létbiztonság megteremtése volt a legfontosabb érdeme, hanem az elkötelezett megfigyelő, az ava-

tott értelmező és barát pozíciójának vállalása. Ez leginkább Rác Istvánra és Kolozsváry Ernőre vonatkozik, akiknek a kiállítás és a kötet egyrészt méltó emléket állít, másrészt támaszkodik rendkívüli forrásértékkel bíró munkásságukra. De nem hagyhatjuk említés nélkül id. Vasilescu Jánost sem, akiből épp Ország Lili faragott igazi gyűjtőt, s aki a művészek utolsó életszakaszában lett odaadó mecénása – majd később általános örököse. Egy másik gyűjtőgeneráció képviselője Antal Péter, aki 1974-ben, tizenkilenc éves korában cseppet be – akkor még ismeretlenül – ahhoz az Ország Lilihez, akinek életműve szemlátomást kristályosodási pontjává vált a századutó legjelentősebb magyar magángyűjteményeinek – Bálint Endréé, Kornissé, Anna Margité, Barcsayé, a már évtizedek óta halott Vajda Lajosé mellett. Jól látható, hogy ez Szentendre és a részben abból alakuló Európai Iskola továbbélő örökségét jelenti. Az Ország Lili generációjához tartozó, nála öt évvel fiatalabb Kondor Béla munkássága volt még e gyűjtői kör érdeklődésének „közös nevezője”. Ebbe a kiterőbe azért tartottam fontosnak belemenni, mert a fenti *választások* rendre azonosak voltak a kortárs művészettörténet-írás hangadóinak választásaival. Mindenekelőtt a *Modern magyar művészet* máig minden összefoglaló munkának kiindulópontjává váló kötetét 1968-ban megjelentető Németh Lajosra gondolok. Egy nagyszerű művészettörténet-sz generáció (Fülep-tanítványok) állt akkor a „szentek”, „aszkréták”, „magányos pokoljárók” oldalára, megalkotván így az oppozícióban munkálkodók elit klubjára alapozott hallgatóságos kánont, amit csendben, a hivatalos kultúrpolitikát kijátszva-negligálva követtek a múzeumok is. Ez a kör, az egymásra figyelő muzeológusoké, művészettörténészeké és műgyűjtőké kiállításokkal, publikációkkal (legfeljebb füzetnyi kismonográfiákkal) és a létfenntartást segítő vásárlásokkal támogatta favoritjait, beírva őket egy olyan, láthatóan máig ható érvényű elbeszélésbe, amelynek alakításába a műkereskedelem még nem tudott beavatkozni, azon egyszerű oknál fogva, hogy nem is létezett.

Az említett életművek jelentőségét a változó idő és a keveset, de változó megítélés sem homályosítja el. Látnunk kell ugyanakkor viszonyukat a hatvanas évek közepétől, második felétől szerveződő neoavantgárd csoportosulásaival, amelyek tagjaikkal egyetemben immár egy pontosabban körvonalazott, tágabbra szabott művészettörténeti kánonnak és „protokollnak” ugyancsak részévé lettek. Rájuk, a mozgalmaktól generációs vagy egyéb okok miatt távol maradókra a különállás, az izoláció helyzete és a példakép szerepe olykor egyszerre volt jellemző. Ahogy Bálint Endrének, választott mesterének és legjobb barátjának írott beszámolóiból kiderül, Ország Lilinek egyenesen csömöre volt a modern és kortárs művészet felkapott, új fejleményeitől, többre becsült „egy régi kis bolgár templomot egy régi kis ikonnal”, s egyáltalán, fontosabbak voltak számára a „múltba nyíló kapuk”. Elképzelt térben és időben mozgott és élt. Bálint barátsága, Vajda felmagasztalása, később a Deim Pállal kialakult kapcsolat is szimptomatikusan mutatja azt a vonalmat, a „szentendreiséggel” vállalt értékközösséget, aminek különös módon a *locushoz* semmi köze nem volt, csak az abból táplálkozó, arra hivatkozó életművekhez. Ország Lili az orosz és bolgár templomokban, Jeruzsálemben, Pompejiben, Rómában és persze Budapesten, az Állami Bábszínház díszletfestő műhelyében (Bálint, Korniss, Jakovits, Márkus Anna társaságában) volt szentendrei. Ez a pozíció – a Vajda és Korniss által a harmincas évek közepén megfogalmazott „szentendrei program” áttételes örökösének lenni – a mű esztétikai minőségén túlmutató etikai „hozzáadott értékkel”, súllyal is bírt. (Zárójelbe kívánkozik, hogy Korniss és a nála egy generációval fiatalabb, vele évekig együtt dolgozó Ország Lili kölcsönös fenntartásokkal és bizalmatlansággal viseltettek egymás iránt, s ebbe – a karakterbéli különbségek mellett – egy sajátságos „investitúra-harc” megnyilvánulását is bizvást beleláthatjuk, Korniss és Bálint között.)

Amint a fentebb említett kiállítások sorából és a jelenlegi katalógus bőséges környezetannulmányjaiból kitűnik, létezett, létezik egy elitista és privilegizált olvasata az ötvenes évekből épp kievickélő magyar művészetnek, ami az irányzatok, csoportok, alkalmi társulások,

Cipők II., 1955
Olaj, vászon, 40,5 x 40 cm
Pécs, JPM Ltsz.: 98.19

Előtanulmány a Necropolishoz, 1963
Olaj, farost, 59 x 39 cm
Pécs, JPM Ltsz.: 80.2

Mágus királyok (Mágikus királyok), 1969
Olaj, farost, 45 x 80 cm
Pécs, JPM Ltsz.: 79.80

Múltba nyíló kapuk II., 1972
Olaj, farost, 160 x 120 cm
Pécs, JPM Ltsz.: 75.237

iskolák bonyolult szövedékéből kiemel bizonyos családfákat, csomópontokat, életműveket. Nem feltétlenül kell ezzel szembeállítanunk a neoavantgárd mozgalmainak valamivel újabb keletű, de már a kanonizáció jegyeit mutató kultuszát, mitizálását. A választóvonalat, ha van ilyen egyáltalán, nem az idő rajzolja ki, hanem a műtárgyfogalomhoz való viszonyulás. A „magányosok” körében kivételes a műforma konvencióinak szétélesztése, az avantgárd mozgalmároknál úgyszólván kötelező. A kivételekre az amúgy szintén ikonrajongó Bálint sziporkázó tárgykollektívái és objet trouvée-i mellett az environmentális kiterjesztés különböző, az adott pálya végső leltárának és a műfaji megújításnak tragikumát is hordozó formái, Schaár Erzsébet *Utcája*, és Ország Lili *Labirintusa* a legjobb példák. Summa summarum, a korábban kiemeltek, a kánonba utóbb beemeltek és a jelenleg is folyó „Nagyítás” (vesd össze: Antonioni: *Blow-Up*) során feltáruló részletek együttese ugyancsak labirintust alkot, aminek végigjárásához még mindig kutatjuk Ariadné fonálát. Mert nemcsak kijutni kell belőle, hanem meg is kell ismerni minden zegzugát.

A kiállítás rendezője Kolozsváry Marianna, és ő a majd négyszáz oldalas katalógus szerkesztője, valamint a bevezető tanulmány, az írott források (főként a levelezés) áttekintésével életutat és pályaképet felrajzoló élvezetes szövegmontázs összeállítója, szerzője is. A két különböző műfajú számvetés az életművel és korával: együtt érvényes. Egyik sem illusztrációja, függeléke a másiknak, csupán a befogadásuk módja és tartama eltérő. A kiállítás felépítése hagyományos, kronologikus, kiegyensúlyozott. Szemmel láthatóan abból az előfeltevésekből indul ki, hogy a mű elválaszthatatlan az élettől, s előbbinek olyan logikus fejlődést tulajdonít, aminek fázisaira és fordulataira utóbbi ad magyarázatot. A többek által vitathatónak tartott módszer alkalmazása szinte szükségszerű egy olyan életmű bemutatása során, aminek kulcsa az idő. Amiről tudjuk, hogy a „legbölcsebb, hisz mindenre rátalál” (Thalész). És lám, az Ország Lili halála óta eltelt szűk négy évtized elégnék bizonyult ahhoz, hogy az utókor mindenre rátaláljon, ám ez nem föltétlenül jelenti azt, hogy mindennek, amit megtalált, egyedül helyes megfejtésével is rendelkezzen. Tehát: a jelen vállalkozás nem pusztán leltár, *re-prezentáció*, hanem értelmezési kísérlet is. Az egyik feladat véghezvihető, a másik örökre nyitott marad. Persze ez nem azt jelenti, hogy a kiállítás volna a leltár, a könyv pedig az értelmezés. Egyik is, másik is teljesíteni igyekszik mindkét célt, s bár együtt, egymást föltételezve működnek, önmagukban is megállnak a lábukon. A korábbi úzus (a kiállításokat *kísérő*, azokat mintegy kivonatoló kiadványoké) olyan sorrendiséget diktálna, amiben a kiállítás megelőzi a „katalógust”. A mai protokoll azonban más, mert változtak a feltételek és az elvárások. Egyrészt azért, mert itt már van pénz, másrészt azért, mert végre működik az egyszerű felismerés: a kiállítást lebontják, a könyv viszont megmarad. Nem pusztán mint dokumentum, hanem mint önálló entitás, jobb esetben akár életképes piaci termék. Azaz szerepe és feladata a monográfiáéhoz hasonló, lehetőségei nemegyszer tágabbak is amazénál. Horizontja, távlata is lehet tágasabb, hisz általában több szerző többé-kevésbé irányított együttes munkájáról van szó, mint jelen esetben is. Kezdjük tehát ezzel!

A tudományos katalógus kötelező tartozékain (melyeket alábecsülni azért sem szabad, mert a legtöbb munkát ezek igénylik), a műtárgylistán, részletes irodalom- és kiállításjegyzéken, biográfián túllépve válik számunkra nemcsak informatívvá, hanem izgalmassá a könyv. És természetesen itt, a szakmai rutinton túl mutatkoznak meg buktatói is. Mert a sokszerzős konstrukció, legyen bármennyire imponáló, az *egység* ellenében hat. Ez néha baj, néha nem. Az ugyanarról a tárgyról (nem műtárgyról) alkotott vélemények, értékelések eltérő volta, a fogalmak eltérő használata, az eltérő kompetenciák (itt különös tekintettel a különböző diszciplínák és tudományterületek felőli vizsgálódás szükséges voltára) adhatnak jobb esélyt a „teljességre”, több szem többet lát alapon, ám tudnak hatni egymás ellenében is. De ne kerüljünk a kását: a kiadvány attraktív külsejéhez, már-már luxuskiviteléhez ingadozó színvonalú szövegek társulnak. Ennek okát kereshetjük talán a

„komplex”, interdiszciplináris közelítés igényében, az amúgy szerencsésnek is mondható többoldalú illetékességben, a „felkent” szerzők közötti diplomatikus egyensúlyozás kényszerében, ám mindez nem oldja a tájékozottabb olvasó hiányérzetét: vajon miért nem jutott itt hely az életművel elmélyülten foglalkozó fiatalabb kutatóknak (akiknek publikációira a „bevett” szerzők egy része többször is hivatkozik), a – ne kerteljünk – outsiders mellett. Ez viszont már egy szakma nem föltétlenül utánajárásra érdemes saját labirintusa.

A kötet második tanulmányát Ország Lili első, a közvélekedésben ortodox szürrealizmusként jellemzett korszakának szenteli a szerző, Rényi András. Hatásos felütés, hiszen olyasmit tesz, amire a kiállítás önmagában nem volna alkalmas. A fogalmak tisztázása és a művek pontos elemzése révén, a művész önmeghatározását is felülbírálván cáfolja az eddig általánosan elfogadott állítást Ország Lili „szürrealizmusáról”. Így, idézőjelben. Az üdítően mértéktartó szöveg tudatosan kerüli a pszichologizálás csapdait, és következetes logikával tesz különbséget „szürrealisztikus” és „szürrealista” között. A lucidus okfejtésben eljut egészen odáig, hogy a tárgyalt és szürrealisztikus jellegűként leírt életműszakaszt zsákutcának minősítse. Nincs ebben semmi szentségtörés, mert nem kérdőjelezi meg az e jegyben született művek értékét, nem tagadja el a napnál is világosabb szürrealista impulzusokat (G. de Chiricóét, Max Ernstét, Paul Delvaux-ét). Tisztán látja és ki is fejtja az *ármányék* és a *fal* motívumainak korán megmutatkozó metaforikus szerepét, a montázstechnika és -metodika jelentőségét s mindezeknek az általa taglalt perióduson túlmutató érvényét. Figyelmet szentel olyan, elsősre pusztán mesterségbelinek tetsző, ám mint bizonyítja, képelméleti szempontból fundamentális eljárásoknak is, mint a képfelület réteges strukturálása. Így teremt lényegi és oksági kapcsolatot a rész és az egész között, megvilágítva azt, hogy Ország Lilinek miért *kell*t és miért volt érdemes letérnie erről az útról. Azért, hogy festői önmagára rátaláljon. (Ahogy, fűzhetjük hozzá, tette ezt például Hantai Simon is Párizsban ekkortájt, szakítva André Bretonnal és a tételes szürrealizmussal.)

Az egymásra épülő életműszakaszok sorrendjére tekintettel szerkesztett kötet harmadik cikke a második, „ikonos” alkotói periódust tárgyalja, a görögkeleti és görögkatolikus egyházművészet szakértője, Terdik Szilveszter tollából. A szerző nem éri be az eseménytörténet jól követhető tényeivel, ikonográfiai és tipológiai párhuzamokkal, ornamentális elemek eredetének kimutatásával, hanem figyelmet fordít a művész habitusának vizsgálatára is, arra, ami úgy tűnik, szükségszerűen vezette őt az ikonokhoz. (Meggjegyzendő, hogy nem a gyermekkori ungváriakhoz, sem a szentendreiekhez, legfeljebb azok Vajda-féle átírataihoz, amelyeket össze tudott kötni az utazásai során megismert orosz és bolgár templomok, kolostorok revelatív élményével.) A szerző érinti a történelmi vallások mellett az ezotéria és a kabbalisztikus tanok iránti érdeklődés megkerülhetetlen témáját is, és nem mulasztja el megemlíteni az ikontisztelet és az orosz avantgárd mélyen gyökerező kapcsolatát. Kár, hogy alapos elemzését nem terjeszti ki a szigorú periodizáció által kijelölt időintervallumon túlra, hiszen e periódushatárok csak arra voltak jók, hogy az életmű átlépje azokat. Ahogy a labirintus-motívum kezdeményei (katakombák) már itt kimutathatók, a képes műtárgyjegyzék tanúsága szerint Ország Lili egészen 1969-ig festett ikonos témájú képeket, ő maga is ikonok nevezte és tartotta őket.

Különös ellentmondás teszi kényessé a kötet következő tanulmányát jegyző szerző, Kopeczky Róna helyzetét. Az életmű 1960–1965 közöttre tehető úgynevezett városképes, városalaprajzos periódusa ugyanis a termés mennyiségét és a művek *jellegét* tekintve egyaránt intermezzónak számít. Ha úgy tetszik, átmenetnek, amelynek karakterisztikus mivolta nem mérhető sem az előző szürreális, ikonos, sem a későbbi, „írásos” periódusokéhoz. Kicsit olyan ez, mintha az életmű fordulatai, váltásai modelleznék, megismétnék a „nagy” művészettörténetét. (Példa erre a későantik művészet sokáig átmenetiként kezelt korszakának rendkívüli jelentősége a hatalmas ívű klasszikus antikvitás és a hatalmas jövőjú középkor érái között.) Mert ha többé-kevésbé rejtve marad is, itt esnek meg a sors-

döntő rátalálások és felismerések. A városalaprajzok, nagyszabású régészeti leletegyüttesek ugyanis nemcsak a múltba nyitnak kapukat, nemcsak egy új ikonográfiának a romok alól felbukkanó szereplőgárdáját animálják, hanem első, kereső, topogatózó megfogalmazásai a később egyetemes érvényűvé váló, mindent magába fogadó labirintus-képletnek és a kép ontológiai státuszát, a térértelmezést döntően befolyásoló, elanyagtalánodó fal-motívumnak is. Az Ország Lili életmű meghatározó elégikus modulusát már nem a gyermek- és ifjúkori félelmek, szorongások, hanem a prágai zsidótemető, Pompeji, Herculaneum, tehát funerális művészeti emlékegyüttesek, *nekropoliszok* kitörölhetetlen emlékképei generálják. A festő itt, ezekben a leletekben találja meg további pályájának minden leitmotívját: az írást, a falat (lásd *Írás a falon*, eredetileg *Panaszfal*) és a labirintust. Kár, hogy az egyébként az egész vállalkozásra jellemző *igyekezet* a korrekt szöveg szerzőjét és talán ennek nyomán a kiállítás rendezőjét is olyan „analógiák” (Kemény Zoltán, Vieira Da Silva, Gellér B. István) fölemlítésére és részben kiállítására indítja, amelyek elméleti spekulációnál nem többek. A művészettörténelem nagy turkálójában mindenki találhat magának olyasmit, ami látszólag jó lesz valamire.

Az előző bekezdésben említett, Ország Lili festészetében anyagi és szellemi értelemben is szétválaszthatatlanná lett írás és fal „motívumainak” genealógiáját és jelentésüknek a pusztá formán messze túlmutató dimenzióit a művészről korábban monográfiát és számos cikket is publikáló S. Nagy Katalin tanulmánya tárja fel. A motívum kifejezést imént azért láttam jónak idézőjelbe tenni, mert anélkül félrevezető lehetne a szóhasználat. Ugyanis nyilvánvaló, hogy itt többről van szó, mint visszatérő, állandósult képletekről. A betű és a fal képe, struktúrája és ritmusa nem a *tartalmat* közvetítő, vizualizáló jelrendszer, hanem maga a tartalom. S. Nagy írás és identitás összefüggésének kimutatásán, e kettőnek a traumafeldolgozás eszközeként való értelmezésén túl az egyes archaikus írások tudományos azonosítására, betű és írás, betűforma és szöveg finom distinkciójára is vállalkozik. Ezt és a fal metamorfózisait az életrajz tényeire vetíti, és így mutatja be egy a kárpátaljai Ungváron született, „magyar honosságú és anyanyelvű, izraelita vallású, cseh állampolgárságú” gyermek felnőtté válását, identitáskutatását és kulturális horizontjának tágulását az elemiben tanult héber írástól a német eredetiben olvasott Franz Kafka külső és belső falaiig.

S. Nagy Katalin másik cikke az írások és betűk eredetéről, tipológiájáról írottakhoz hasonló alapossággal tárgyalja a kiteljesedett formájában az életmű zárókövévé lett labirintus témáját, kiindulva a labirintus-leletek történeti áttekintéséből, a hozzájuk kapcsolódó szimbolikus tartalmak múltjából. A művészettörténet-írás klasszikus hermeneutikai módszereire emlékeztető eljárással világít rá az élmény-forrásokra, a metaforák (fal, labirintus, írás) egymástól fogalmilag és képileg is elválaszthatatlan működésére. Azonosítja a labirintust benépesítő aktorokat és motívumokat (elvégi az ikonográfiai leltárt), kinyomozza és dokumentálja eredetüket, rámutatva a labirintus elmaradhatatlan architektonikus elemeként megjelenő *kapu* önálló metaforikus szerepére. A történeti-mitológiai anyag rétegezethegének bemutatásán túl figyelmet fordít az írás és a labirintus formai képleteinek „evolúciójára” és teljes összeolvadására a nyomtatott áramkörök lenyomataiban. Ezzel természetesen nincs egyedül, hiszen az egyes témákat feldolgozó szerzőtársak gondolatfűzése szükségképpen átfedésekhez, ismétlésekhez vezet. A filoszok által gyakran alábecsült festéstechnikai kérdések rövid ismertetésének is fontos szerepe van a kiadványban.

S. Nagy Katalin két tanulmánya közé ékelődik a jeles reneszánsz-kutató, Mikó Árpád írása a XVI. századi ádámosi, festett, kazettás mennyezetről, melynek egy nagyobb részletét a rendezők a kiállításban is indokoltnak látták eredetiben bemutatni. Így ez lett a kiállításon látható legnagyobb, festett felületű műtárgy. A reprezentatív beemelés a szövegbe és a látványba több mint problematikus, vissza kell majd térnünk rá. A róla szóló írás minden kiválósága és a szerző autentikus volta ellenére idegen test a kötetben, a szerkesz-

tői-kurátori önkénynek (jobb szót nem találtam rá) és az önkontroll hiányának felemás érzéseket keltő tünete. Ország Lili találkozott ezekkel a táblákkal 1969-ben, a székesfehérvári István Király Múzeum kiállításán, nem mellékes, hogy nem mennyezetként, hanem függőleges falra installált (tehát ikonosztászerű) állapotukban. A lelet bizonyíthatóan erős hatást gyakorolt rá, aminek nyomai ezt követő munkásságában sokrétűen mutatkoznak meg. A kompozícióban, az összetett képek szerkesztésének módjában, egyáltalán az összefüggő és összeépített ciklusokban való gondolkodásban, tehát a megfestett labirintus elvének és módszerének alakításában ennek a találkozásnak kulcsszerepe volt. Felidézni ezért helyénvaló és szükséges, csakúgy, mint a még inkább meghatározó szerepű Pompejit, a prágai zsidótemetőt etc. Ám utóbbiaknak mint önálló történeti emlékeknek, leletegyütteseknek mégsem szánt külön, szakirányú exkurzust a kötet és in corpore bemutatást a kiállítás koncepciója. Nem is tehetne, nem pusztán a helyszűke és a technikai megoldás lehetetlensége miatt, hanem azért, mert az már elterelte volna a figyelmet, megbillentette volna a vállalkozást, ahogy Ádamos attraktív jelenvalósága is képes volt kisiklatni egy nagyon hangsúlyos ponton a jól felépített kiállítás menetét. A magyar művelődés-, vallás- és művészettörténetben elfoglalt kivételes hely (a legkorábbi, csaknem teljes emlék a maga műfajában), viszontagságos utóélet, a pusztulástól való megmenekülés, élményt nyújtó látvány, kapcsolat a kiállított művekkel: mi hát a baj? Az, hogy a mutatóvány öncélú és kontraproduktív. Hogy *mutatóvány*. Beiktatásával illusztrációvá silányul az emlék maga, saját integritása hiányos, másodlagos lesz, a festői életműét pedig kis híján kikezdi. Talán nem érdektelen megjegyezni, hogy a Nemzeti Galéria épületében, az Ország Lili kiállítással azonos szinten, a múzeumi könyvesboltban (!) az ádamosival közel egykorú, teljes gógánváraljai mennyezet látható, hasonló elhelyezésben. A főntebb leírt diszkrpanciát Mikó élvezetes tanulmánya sem tudja feloldani. Még úgy sem, hogy a szerző kilép „saját” korszakából, és érzékeny megfigyeléseket tesz, érvényes következtésekre jut a mennyezet és az Ország-labirintus kapcsolatait illetően, és a kötet egyik legpontosabb elemzését adja arról a folyamatról, ahogy az írás és a labirintus végül egyetlen jelrendszerben olvad össze: a nyomtatott áramkörök lenyomataiban.

A könyvet záró tanulmányban Lajtai Péter Ország Lili „identitáskonstrukciójáról” ír, annak sorsszerű, kényszerű és akaratlagos elemeiről, a kelet-közép-európai zsidóság mint kulturális fogalom képét rávetítve az életrajzra és a művészi pálya szakaszaira. Megismétli a közmegegyezéses periodizációt, követi a bevett elnevezéseket, de a folyamatok, a különböző etapok értelmezését nem hangolja össze a XX. század művészettörténetét „hivatalból” vizsgáló szerzőkével. Él a képzőművész, a – majdnem – kortárs szerepéből fakadó szabadsággal, de az eltérő kompetenciáknak betudható fogalmi és értelmezési különbségek nem a spektrumot szélesítő változatosságként, inkább belső ellentmondásokként jelennek meg a figyelmes olvasó előtt.

És végre a kiállításról. Ahogy már megszoktuk, megadták a módját. A kötetéhez hasonló felépítés logikus, arányos, az időrendet követő elrendezés világos képet ad a művészi egyéniség fejlődéséről (mert van ilyen), érthetően, de nem mereven tagolja a periódusokat, érzékelteti a váltásokat. Mire a látogató kijut a kiállítás irányított labirintusából, végigjárta Ország Lili útját, megismerte környezetét, kapcsolatait, még barátainak, gyűjtőinek, példaképeinek arcéle is kirajzolódott előtte. Kimondottan jó a művek és dokumentumok adagolása, az írott és rajzolt (naplók, jegyzet- és vázlatfüzetek) információt hordozó anyag gazdag, de nem megterhelő, a felfedezés izgalmaival és a beavatottság érzetével ajándékozza meg azt a nézőt is, aki a képeket esetleg már jól ismerte. Sokkal többet nyújt, mint delikát esztétikai élményt: társadalom- és kultúrtörténeti háttér előtt rajzolja meg a személyiség képét. Szemmel látható, hogy a szerteágazó gyűjtőmunkát elvégző, szervező, kanalizáló kurátort, Kolozsváry Mariannát a megbízható szakmai rutinton és hegyeket mozgató eltökéltségen túl mi vezérelte: a tárgyához fűződő bensőséges viszony, ha egy szóval akarjuk

megnevezni, a *szeretet*. Nem titok, hogy a szinte családtagként kezelt Ország Lili mellett az ő egyik legjobb barátjának, legfogékonyabb gyűjtőjének, saját apjának is emléket állított.

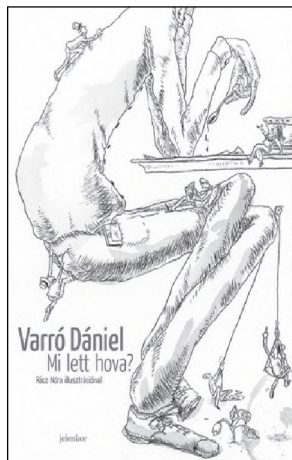
Egy ilyen léptékű életmű teljességre törekvő bemutatása esetében kulcskérdéssé válik a mérték. Azt kell eltalálni, hogy mennyi az elég. Ugyanis Ország Lili egész oeuvre-jére jellemző a motívumismétlés, egy-egy téma többszöri megfogalmazása. A „városképes” periódustól s az ott feltűnő nyomtatott jelek, pozitív-negatív foltok ritmikus alkalmazásának általánossá válásától pedig a szekvenciákba, sorozatokba rendezett kompozíciókban érzékelhetővé lesz egy különös, repetitív jelleg. Ez egy nem kellő körültekintéssel válogatott kiállításra akár az unalom árnyát is rávetítheti – az egyes műre persze soha. A veszély reális, hiszen a mindent tudásból eredő mindent akarás vágyát kell kordában tartani. Sikerült. Csak egy-két tematikus futam esetében támadt olyan érzésem, hogy a kicsivel kevesebb több, erőteljesebb lett volna. Az ötvenes évek kollázsainak szentelt intim kabinet viszont igazi trouvaille. Rejtőzködő anyagot mutat meg (a művész életében nem állította ki ezeket a lapokat), tűpontos analógiákkal kísérve Vajdától, Bálinttól, Kornisstól. Együtt a nagy szentendrei családfa és a tételes szürrealizmus egyik markáns irányának, a montázstechnikának helyi leágazása. Árnyak a papíron. E helyütt szervesnek és indokoltnak tűnik a művész alkotásai mellé fölvonultatott „kíséret”, mert része az egésznek, nem „járulékos elem”. Analógiák keresése és bemutatása a tudományos feldolgozás bevett, mi több, nélkülözhetetlen módszere – könyvben, reprodukciókkal. Monográfia vagy igényesebb katalógus nem is képzelhető el ezek nélkül. Az a hívságos gyakorlat azonban, amit a Szépművészeti Múzeum és most már a vele összevont Nemzeti Galéria is időről időre követ, legalábbis megkérdőjelezhető. Mármost az, ahogyan a tudományos diskurzusban szükségképpen felmerülő (vagy épp hajuknál fogva előrángatott) párhuzamokat eredeti műalkotások formájában építik be (vesd össze: Ádamos) az időszak kiállításokba. Félreértés ne essék, nem az „X. Y. nagy név és barátai” típusú vegyes kiállításokról beszélek, mert ott ez természetes, a kiállítás maga is egy csoportról, közegről, korszakról szól. Itt azonban mégiscsak egy művészről, akinek pozicionálásához nem föltétlenül szükséges többszáz éves ikonokat eredetiben kiállítani, hisz amúgy is mindenki látott már hasonlót. És bármennyire élmény is egy igazán jellegzetes és kvalitásos Giorgio de Chiricót színről színré látni, fölmerül a kérdés: kinek jó ez? Mert sem Ország Lilinek, sem Chiricónak nem, s a látogatónak is csak annyiban, hogy esetleg elhiszi, megkapta, ami a pénzéért jár. Marketing ízű fogások ezek, hasonlóak az aukciósházak katalógusaiban az „áru” kelendőbbé tétele céljából meglehetősen gátlástalansággal felvonultatott egyetemes művészeti analógiákhoz. Tudálékosság és parasztvakítás rafinált elegye. Ország Lili és egy jól összerakott kiállítás nem szorul rá erre, mint ahogy annak idején Bálint Endre kiállítása sem lett volna kevesebb a Barcelonából kölcsönzött, XIII. századi katalán festett gerenda nélkül. Hajlamos volnék eltűnődni azon, vajon a kurátor födémei és fedélszékek iránti speciális elkötelezettségének vagy a menedzsmet által megkívánt rangjelző protokollnak köszönhetjük-e ezeket a bónuszokat. Az intézményi kivagyiságra, erőfitogtatásra való hajlam rovására írható, voltaképpen felesleges (és fölöttébb drága) kölcsönzések beillesztésénél még zavaróbb az az ízlésficam, ami a választékosan elrendezett, jól adjusztált műtárgyak környezetének, a kiállítóternek a dizájn-jában nyilvánul meg. Erőltetett, színpadias és szájbarágós a kulissza-téglafal, az aranyozottnak tűnő művakolat, ami mind épp a *méltóságból* (vesd össze: decorum) és a fal-metaphora szívszorító mélységéből vesz vissza, ráadásul kifejezetten előnytelen a rajtuk elhelyezett festményeknek. Etetés, de hiteltelen. Az egyszerre parvenü és vásárian „olcsó” körítésnek a szakrális szférába emelt kiállítással nehezen összeegyeztethető elegyből is kirí a hitelesen és ihletetten rekonstruált főmű, a *Labirintus* és a kiállítás végét egyszerre jelző díszlet-kapu. A talmi kivitel aligha mentség a gondolat talmi voltára. Ez a kapu nem megrendítő szimbólum, hanem blaszfémia. Disszonáns zárлата a tiszteletet parancsoló tudományos teljesítménynek.

AKINEK A KEDVE DACOS

Varró Dániel: *Mi lett hova?*

Lassan megkopik ez az emlék, de a kilencvenes évek végén az akkor még egyetemista Varró Dániel első kötete igazi szenzációnak számított, egy pillanat alatt meghozta az ismertséget és a szakmai elismerést a szerzőnek. Pontos adatokat nem ismerek, de a *Bögre azúr* jó eséllyel ott van az elmúlt huszonöt év legtöbb példányban eladott versesköteteinek dobogóján, és még előre is léphet, hiszen újabb kiadásai azóta is, folyamatosan kaphatók (már önmagában ez is merőben szokatlan), a szerzői név, úgy is, mint „Varró Dani”, a játékos, könnyed, gyerekek kezébe is adható, érzékeny tinédzsereknek is ajánlható, de voltaképp az óvodától az egyetemig olvasható költészet értékes márkájává vált. Varró eközben, tartva magát a még az első kötet sikere idején tett nyilatkozatához, miszerint ő nem is annyira jó költő, mint inkább kiváló műfordító szeretne lenni, újrafordított, nem akár-hogy, három Shakespeare-drámát, egy Mozart-operalibrettót, fordított Stoppard-, Albee- és Harold Pinter-darabokat, Yeats- és Lewis Carroll-verseket, népszerű gyerekkönyveket és rengeteg regénybeli versbetétet. Megírt öt gyerekeknek szóló verseskötet, dolgozott színházakkal, és szerepelt számos sikeres antológiában is. Mindeközben kiadott 2007-ben egy felnőtteknek szóló verseskötetet, ez volt a mérsékeltbb kritikai visszhangot kapott *Szűdesszert*, és most itt van újra egy komoly, látszólag simulékony, könnyed, vicces kötet, mely azonban nagyon is provokatív, reflektált és dacos, mégis nagyon következetesen illeszkedik ebbe a lassan húsz éve formálódó költői világba.

Az első Varró-kötet újdonsága a magyar költészet történetében hosszú ideje egyeduralkodó tragizáló, mély, metafizikus, egzisztenciális érintettségű versbeszéd megkérdőjelezése, illetve az ezekhez a témákhoz kapcsolódó költőszerep elutasítása volt, valamint az az ajánlat, ami egy ezekkel versengő költői nyelvet és szerepet jelentett be. A cél pedig nem volt kevesebb, mint a magyar líranyelv megújítása. Varró pályakezdése nem volt teljesen előzmények nélküli, és nem volt magányos sem, a *Sárkányfű* című egyetemi folyóirat körében alkotó pályatársai, vagy épp a kolozsvári *Előretolt Helyőrség* nevű irodalmi műhely alkotói hasonló célokat tűztek ki, de kétségkívül neki volt ehhez a költői programhoz a legalaposabb felkészültsége, líra-történeti ismerete, verstani képzettsége és a nyelvtudásának is köszönhető világirodalmi kitekintése. Az ironikus hang és a finom humor pedig egy szerethető, csetlő-botló beszélő megalkotásához segítette, aki a maga ártatlanságában adta elő ezt a nagyon is radikális, a magyar költői nyelvben egészen újszerű ars poétikát – melyhez a szerző a mai napig hű, és amelyet új kötetében még tudatosabban képvisel.

Jelenkor Kiadó
Budapest, 2016
114 oldal, 2999 Ft

Az első kötet elismerő fogadtatásában már ott voltak a bizalmatlanságot jelző kérdőjelek, hiszen a „súlytalanságot”, a könnyed játékoságot tette szóvá több kritika és néhány idősebb költőtárs, köztük a legemlékezetesebben Orbán Ottó egy köszöntő-atyáskodó versben (ÉS, 1999/27.), és Lator László az egyik első kritikában: „Nagyszerű, ha valaki húszévesen ilyen felszabadultan játszik (...) de verseiből hiányzik valami súly” (*Népszabadság*, 1999. 05. 22.), de akkor még az efféle intelmek mögött ott volt a legyintés: mit várhatunk egy ennyire fiatal szerzőtől, a lényeg, hogy a mesterségbeli tudása megvan, a nyelvi kompetenciája lenyűgöző, az ötletei káprázatosak, a rímei bravúrosak, majd elérik őt is a sötét fellegek, kap majd egy-két pofont az élettől, megjárja egyszer-kétszer a poklot, és akkor ez a technikai repertoár végre méltó témákat szólaltathat meg, a bámulatos formák megrendítő versek alapjai lehetnek. Az idén negyvenéves Varró azonban csak nem akart pokolra menni, csak nem akart beállni a kritika által kijelölt pályára, inkább dacosan és kitartóan, némileg visszavonultan az irodalmi nyilvánosságtól, magabiztosan, bár óriási szünetekkel írta tovább ezeket a nagyon is összetett, idézetekkel és utalásokkal teli, de épp ezekből erőt merítő verseit. A vele együtt indult költők rég abbahagyták vagy más irányba fordultak, talán annak is köszönhetően, hogy a kétezres évek közepére a költői köznyelv is ellentétes irányba mozgott: a játékos, szövegszerű, mondjuk Parti Nagy Lajos vagy Kovács András Ferenc nevével is fémjelezhető versbeszédék háttérbe szorultak, és helyüket Kemény István, Marno János, Takács Zsuzsa és persze Borbély Szilárd lélekbe markoló, a magány és az esendőség újabb, a posztmodern poétikák tapasztalatait is beépítő versei vették át. A pátosz nélküli komolyság szűk folyosóján járt ekkor a magyar költészet java, így a *Szívdezzszert* végső soron légüres térbe érkezett.

Azóta viszont eltelt újabb tíz év, a slam-mozgalom és ahhoz arcukat adó szerzők, első sorban Simon Márton és Závada Péter sikere megmutatta, hogy az igényesen megírt, könnyedebb, vagy legalább könnyebben befogadható szövegekre nagyon nagy az igény, az *Előretolt Helyőrség* irodalmi értelemben már nem is létező vezetője pedig épp most próbál mesterségesen, állami pénzből felnevelni egy olyan írógenerációt, felépíteni egy olyan irodalmi kánont, melynek az olvashatóság és a népszerűség lenne az alapköve, és ami szintén sokszor utal a kilencvenes évek felolvasóestjeinek sikereire és a slam újabb keletű vonzerejére. Ebben a légkörben Varró Dániel új kötete is jobb esélyekkel indul – habár egyik tábor sem vallja őt magáénak, ahogy, biztos vagyok benne, ő sem igyekszik egyikhez sem csatlakozni. Talán Lackfi János ugyancsak széles körben ismert, de lényegesen egysíkúbb, kevésbé reflektált versei, esetleg Szabó T. Anna formailag tiszta, hangzásában lágy, de a szöveg másik, provokatív rétegét nélkülöző munkái állíthatók Varró Dániel mellé, Varró-költészete még mindig egyedinek tekinthető, követőkre sem talált.

A *Kávéház* című, a kötet hangulatát meghatározó, lényegében erre a szituációra reflektáló programvers épp a pályakezds sikerét lesajnáló, legyintgető gesztusokat utasítja vissza az ezt követő két-három verssel egyébként azonos lendülettel, nagyon szellemesen. A leszálló ágban lévő, hajdan tündöklő, de azóta megkopott csillag emlegetése, az utalás arra, hogy az ő korában „egy rendes költő meg van már halva”, aztán az újrakezdsre, a „nehéz”, „kissé már hamiskás” lant újbóli felemelésére, illetve a mások szerint már üres bögre kikortyolására tett megint csak szépen végigvitt jelzések, aztán az öntudatnak és a magabiztosságnak olyan megnyilvánulásai, melyek minden oldalról megtámasztják ezt a költészetet, elegáns választ adnak a kétkedőnek. Tetszik, ahogy kikacsint az alighanem minden fiatalon berobbanó költőt megkísértő rimbaut-i szerepből, hogy eljátszik az elhallgatás lehetőségével, vagy a másik oldalról: azzal a szorongással, hogy talán tényleg nem tud már újra verset, vagy olyan színvonalú verseket írni, mint az első két kötetében. Vagy ami még rosszabb: hogy csak ismételni tudja már önmagát.

Az új kötet versei tartják magukat ahhoz a belső használatú főszabályhoz, hogy, legalábbis a felszínen, kerüljük a hagyományos lírai problémákat, nem foglalkoznak a gyász és a halálfélelem, az istenkeresés, a haza vagy a szerelmi vágyakozás és csalódás nagy

kérdéseivel, nem a lét nagy kérdéseit boncolgatják, hanem kis, hétköznapi ügyeket egyrészt, a költészet mibenlétének talányait másrészt. Mintha Varró azt mondaná, nem a filozófia dilemmáira adott válaszok határozzák meg az élet minőségét, hanem az, hogy a mindennapokban milyen döntéseket hozunk. Nagyon jó, ha tudjuk, honnan jövünk és hová tartunk, ha tudjuk, mi végre vagyunk a világon, de ettől még ugyanúgy fel kell kelennünk minden nap, fogat kell mosnunk, el kell vinnünk a gyereket az iskolába, dolgoznunk kell, és így tovább, és csak akkor van esélyünk valamilyen boldogságfélére, ha ezeket az ügyeket a megfelelő keretek között intézhetjük, ha a vitáinkat a körülöttünk élőkkel kezelni tudjuk. Nyelvileg ezt a magatartást a szlenges, laza vagy káromkodós sorok fejezik ki – amelyek után minden pátosz és minden költőiség valahogy parodisztikusan hat (itt önkényesen összeollózva): „létösszegzem illenék”, de „basszus”, „felfázott a költő” az „alkotói magányban”. Amúgy meg: „mindenki bekaphatja” – és tessék, itt van a korábban hiányolt indulat is, itt van a hajdani, néha tényleg indokolatlanul infantilis nyuszis és macis képeket valamelyest feledtető nyers hang: „kimentem hányni”, „slicclehúzás” és „hugyozás”, ráadásként: „az ihlet egy igazi gecí”.

Kell is ennyi invenció, mert az imént emlegetett önisméltés-rém bizony ki-kikacsint a kötetből, és ez még a jóindulatú olvasónak is csalódást okozhat. Ismert, agyonidézett, százszor és száz helyen elcsúszott, legalább tizenöt éves vers már a Knézy Jenőnek ajánlott *ha szívemen a félelem*, lerágott csontnak tűnnek a bocis paródiák, nem hiányolnám a kötetből *A Piros Alsó meg a Pikk Dáma* történetét, ami az előző kötet macskagrófkisasszony-meséjét idézi, és ettől olyan érzésünk lehet, mintha recept alapján állt volna össze a könyv. De egyébként is túlságosan ismerős, túl komfortos néhány helyen ez a gyűjtemény, pedig, meggyőződésem, még mindig több van ebben a költészetben, mint amit mutat, de az biztos, hogy nem szorul rá saját korábbi ötleteinek az ismételtetésére. Kínos kétszer elsütni a „Zsófi / grófi” rímpárt, de nem szerencsések a „nemesen, te / msn-re” és a „hevesen / msn” rímek sem két egymás utáni versben, pláne úgy, hogy az msn-ről ma már csak a történelemkönyvekben lehet olvasni. Mindez ráadásul egy olyan költőtől, akit formakész-ségéért, a hallásáért, a szoros formában is lazának megmaradó szövegekért és igen, a rímeiért szeretünk – mindeire sokkal többet kellene adnia. De nem elég erősek a *Panaszkönyv* szalvétára írt rövid versei sem.

Jó viszont, amit és ahogy a szerelemről ír – a költészet egészével meglévő reflexív, a meta-szintet is folyamatosan működtető kapcsolata mellett ez adja a kötet igazi értékeit. A *Szívdezzszert* kizárólag szerelmes versekből állt, de ott Varró nem találta meg az egyensúlyt a Petri utáni szerelmi költészet nehézségei, a kortárs szerelem-költészet drámai hangja és az intertextualitásra támaszkodó, emelkedett-játékos udvarlás nyelve között, ahogy nem volt egyensúly a formakövetés, főként a szonettek és a formateremtés, például az sms-, illetve email-versek között sem. Ahogy most is, akkor is minden sorában ott volt az irónia, a vallomásban, az érzékiségben és a látványos érzékenységben is, éppen ezzel került el a giccs veszélyeit, a színpadisság csapdáját. Az új kötet gerince viszont már az úgynevezett hitvesi költészet, aminek igazán nagy hagyományai nincsenek, Petőfi Sándrey Júliához írt verseit, Ady Csinszka-verseit és Radnóti szokás ebben a körben emlegetni, de Varró egyikőjüket sem követi. Sőt, azt mondja, Radnóti távolról, szorongatva írta a legszebb verseit Fanninak, Petőfi pedig a korai halálát előre látva végrendelkezik a *Szeptember végénben* – de azt is hozzáteszi, hogy ma már jól tudjuk, azok a házasságok sem voltak mindig harmonikusak, inkább bizalmatlanságról, kicsinyes vitákról, kötélhúzásról szóltak. Kifejezetten értékelem, hogy a Radnóti névre épp a „megróni” rímet találja – ebben a kontextusban ez egészen nagyszerű.

A Varró-féle házastársi költészet ezekkel szemben a saját költői elképzeléseinek megfelelően a hétköznapiak közös, de nehézkes megéléséről szól, amiben talán még több is a konfliktus, mint a boldog pillanat. A házasság lehetne maga a beteljesült szerelem, valami-

féle idill, amiben az érintettek élnek, amíg meg nem halnak, ahol nincs már vágyakozás a távoli szerelmesre, nincs a 'szeret? nem szeret?' állandó bizonytalansága, és nincs a kapcsolat elsíratása sem, természetesen – pedig ezek uralják a szerelmes versek döntő többségét. Tudjuk persze, a saját tapasztalataink mellett épp a regényekből és a filmekből (de a költészetnek ez sokkal ritkábban témája!), hogy ez nem így van, a házasság csak ritkán a megérkezés terepe. Inkább, és ezt mutatja meg a kötet, „stressz, félsz, hiszti, nyűgök, macerák”, féltékenykedés, dominancia-harc, az együttélés közös szabályainak kialakítása és a sosem hiánytalanul beteljesülő szerelem tere. Varró ezeket a konfliktusokat és kényelmetlenségeket verseli meg a saját jól bejáratott eszközeivel, szellemesen, bizalmasan, nyíltan.

Az *Esküvői vallomás-vers* például egy nagy ötlettel mutatja meg az egymásra találó, egymásra rímelő szerelmesek mindig fennmaradó távolságát. A köztük lévő feszültséget ugyanis az asszonáncok feszültsége képezi el: „rózsatóje / villámhárítója” – nagyon szép rím, ami egyébként jelentésében is visszaolvasható a házasság egészére: nincsen rózsá tövis nélkül, és persze, hogy a töviseket, tehát a nem-szeretemed dolgokat, a konfliktusokat valahogy le kell és le is lehet vezetni, kell hogy legyen valamilyen villámhárító a kapcsolatban. Az „ösvényt / esve” rím hasonlóan bravúros, de aztán az utolsó versszakban jön, kicsit talán didaktikusan is, mindaz, ami megmutatja e rímjáték lényegét: „Az élet nagy versében, szép arám, / bizton tudom, hogy te vagy rám a rím.” Látjuk, itt minden feltétel meglenne a tisztább rímre: 'szép arám / a rím rám' estleg 'reám', de Varró nem ezt választja, amivel épp azt mutatja meg, hogy a házasságban csakis efféle furcsa, megbicsakló egymásra rímelés, csak ilyesféle összhang lehetséges.

A *Hitvesi líra* című, hétrészes szöveg megint igazi remeklés: csodálatos formai megoldások, remek versmondatok, meglepő ötletek, eredeti rímek sora, amiben a feleség *megudvarlása* és finom kritikája egyaránt jelen van, szerencsés egyensúlyban. Önmagában megbolygatja, kifordítja a versbeli állításokat az a versindító kitétel, hogy a feleség is olvassa a művet („most is itt mögöttem áll, és itt lesi”), és talán nem is tud a vers fikciója és az alanyiség között különbséget tenni – hogyan is lehetne így róla rosszat mondani? Vicces, nagyon ironikus, amikor épp ezután olvassuk, hogy „Jaj de gyönyörű vagy feleségem, Zsófi” – hogyan is vehetnénk komolyan ezt a ráadásul kicsit suta, kicsit kocsmai, kicsit közhelyes mondatot? Melyik feleség örülne egy ilyen felvezető után egy efféle bókknak? Vagy olyannak, hogy „a te fogad juhnyáj, épphogy csak nem béget”? És ezek még a látszólag kedveskedő sorok, majd csak ezután jönnek azok a megjegyzések, melyek a bűvösnek nevezett nőt inkább hűvösnek mutatják, az általa felügyelt szabályokat tehernek, a közös alvást kényelmetlenségnek. A helyettünk sorsot választó, a felettünk döntő szerelem képze a vers végén pedig még messzebbre mutat, és éppenséggel e költészet mélységére, ha úgy tetszik: megszenvedettségére világít rá. Megszenvedte a beszélő a házasságát.

De a kötet legjelentősebb verse kétséget kizáróan a *Minden olyan mint minden*, ez a kivételes szabadvers, ami terjedelmével, belső ritmusával, szóhasználatával, kérdéseivel és lendületével valódi újdonság ebben a költészetben, valami egészen más, mint amit eddig, az elmúlt húsz évben olvashattunk Varrótól. Őszintén szólva nem is értem, miért nem került ez a szöveg kiemelt helyre, akár külön ciklusba, vagy akár a kötetet záró vers helyére, hiszen új nyelvet, új poétikát jelent be, az enyhén önismétlő darabok után a megújulás felé vezető kaput nyithatja ki. Egészen olyan, mintha maga a szerző is unta volna már saját magát, unta volna a ránehezedő nyomást, publikálási kényszert, kiadói és olvasói elvárásokat, és végre engedett volna a forrongó indulatainak, melyet ráadásul a költészetről okoskodó, az ő költészetét is kategorizáló, leszóló, de alkalmasint alapvető fogalmakat is keverő kritikusok keltenek. Felvezeti ezt a „hagyjatok már békén”-érzést a négysoros *Bohóctréfa*, de az a vers még belesimul a kötetbe, az még azon a nyelven mondja, hogy a kritikuski oktatás csak olyan, mint a *Jogosítvány* című versben emlegetett, dugóbeli rádudálás, amitől a kezdő sofőr inkább csak összerezzen és pánikba esik, jobban vagy gyorsab-

ban vezetni nem fog – a kezdő költő sem fog az attitűdjén, az alkatán, a költészetről kialakult elképzelésein változtatni semmilyen dorgálás hatására. Különösen akkor, ha ő maga tudja, hogy ami a magyar költészetben egyeseknek újdonság és furcsaság, az például az angolban (lásd például Lewis Carroll példáját) már megszokott, népszerű, teljesen elfogadott és persze teljes értékű irodalom.

A vers szövegében sokszor visszatérő *Minden olyan mint minden* cím is egy Varró által fordított könyvsorozatból jöhet: Innes Shonától négy kötet jelent meg eddig magyarul, *Az élet olyan, mint a szél*, *A játszótér olyan, mint a dzsungel* és hasonló struktúrájú címeken, ami könnyen transzformálható úgy, hogy minden olyan, mint minden. És ha minden hasonlítható mindenhez, amit Baudelaire korrespondencia-elvéhez is köthetünk, akkor némi fantáziával nagyon mélyértelműnek ható hasonlatokat lehet szülni, csak elég távoli, de valamilyen apró felületen mégis összekapcsolódó tárgyakat és fogalmakat kell találni, és meg is van egy hitelesnek és megéltnek ható költészet alapja. Egy teáskanna olyan, mint egy elefánt, egy szonett, mint egy mosdószivacs, az élet pedig olyan, mint... és ide tulajdonképpen jöhet bármi. Varrónál az élet olyan, mint „az a várakozás, amit ez a félmondat kelt”. De mondunk ezzel valamit az életről? Mondtunk ezzel bármit bármiről? József Attilától tudjuk, hogy „Az életet hiába hasonlítjuk cipőhöz vagy vegytisztító intézethez, mégiscsak / másért örülünk neki.” (*József Attila*), és ez van ebben a versben is kimaszkírozva, de az egész kötet mögé a gondolat mögé áll, csak ez a vers nyersebben, egyenesebben: az életnek nem akkor örülünk, ha titokzatos képekbe zárjuk, sokkal inkább akkor, ha azokat a bizonyos, már sokat emlegetett hétköznapi rutinokat örömmel, görcsök nélkül tudhatjuk le. A versnek pedig akkor, ha erről tud, megint csak görcsök nélkül beszélni.

Figyelemre méltó gondolat ebben a nagy hatású szövegben az is, hogy ha szeretünk úgy gondolni a költészetre, mint a szabadság terepére, amitől nem várható el semmilyen társadalmi feladat, se a jó erkölcsre, se a hazaszeretetre nevelés, ahogy korábban sokan képzelték, akkor azt sem lenne szabad elvárni, hogy a vers, mondjuk, rímeljen, vagy intertextusokat használjon, vagy hogy mély legyen, sorskérdésekről, filozófiai problémákról, zsigeri megrendültségről beszéljen. Ahol szabadság van, ott szabadság van, mondja Varró Dániel kötete. Meg azt, hogy akkor minden és mindenki szabad legyen, minden legyen olyan, mint minden.

„NINCSKI ÚT”

Sajó László: *Aszfaltangyal. Képaláírások*

Mit lehet kezdeni egy verseskötetettel?

Először is, *be lehet mutatni*. Sajó László kötetét akként, hogy leírjuk: verseskötetethez képest feltűnően vaskos – úgy feleekkorák szoktak lenni manapság az új (tehát nem válogatott, összegyűjtött) kötetek; akkor is hosszúnak tetszik, ha rögtön látjuk: jó sok képet iktat a versek közé a szerző. És persze a fotóknak-festményeknek nagy itt a jelentősége: az alcím („képaláírások”) ugyanis arra utal, hogy a kötetbe foglalt versek egy-egy képre (vagy többre) felelnek, hozzájuk rendelődnek.

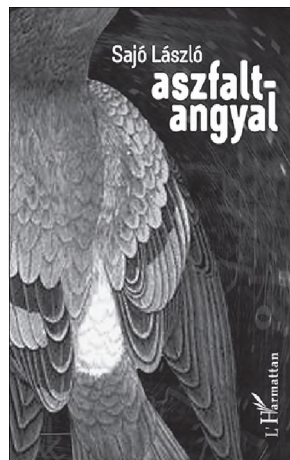
A kötetet nyitó vers után (amelynek a címe egyúttal a kötet címe is) öt ciklus következik, majd egy záróvers. A ciklusok világosan áttekinthető tematikus tömböket alkotnak. Az első („Ház”) a gyermek-, ifjúkor és ennek színhelyei (házak, lakások, szobák, padlás, pince, utca) témájára összpontosít; a második („Négy halotti masz”) Csokonai, Petőfi, Arany és Babits alakját idézi meg egy-egy versben, a paródia, pastiche, hommage és átirat formáit vegyítve. A harmadik egység („Vadkörte”) két verse egyszerre szól Nádas Péter hírneves vadkörtefájáról, a róla készített képekről és ezen képek leírásának problémájáról. Az „Amennyi fény” című ciklus – mondjuk így – nagyvárosi tájképek „megfejtései”, értelmezései – történetet, szereplőket, időt és összefüggéseket ruház a beszélő a fényképekre – míg az ötödik, a „Nekropolisz” című Vojnich Erzsébet és Szüts Miklós festményeire összpontosít, és a versek központi eleme a halál.

A legtöbb cím alatt ott van annak a fényképnek vagy festménynek a címe és alkotója, amelyre a szöveg utalni fog; a versek változó hosszúságúak ugyan, de kevés a hosszú írás (talán csak a Nádas-ciklus egyik verse terjedelmesebb).

Eddig a távolságtartó ismertetés, de hát ennyivel nem elégedhetünk meg.

Másodszor, a verseskötetet lehet *ajánlani*. Ugyanis bár végtelenül keserű, gyakran deprimáló, sötét versekkel van teli, s az egészet a halál tudata lengi be (az utolsó vers utolsó sorában is épp ez a szó szerepel) – mégis: kifejezetten élvezetes olvasni a művet, olykor felemelő érzés, olykor a ráismerés örömevel ajándékoz meg, együtt mélázunk a beszélővel a képek felett, vele nyomozunk vagy találgatunk, osztozunk fájdalmas emlékeiben. Magával ragad.

Mesteri a szerkesztés. A ciklusok valóban összetartozó versekből állnak, nem holmi mesterségesen ragaszték vagy a szerkesztői önkény teszi a szövegeket egymás mellé – noha egymásra ritkán utalnak, a formát sem ismétlik. A nyitóvers és a záróvers hagyományosan fontos elemei minden kötetnek – ennek is: a nyitó éppen egy *már* nem létező képről szól, valami aszfaltra rajzolt firkáról, amit el kell (lehet) képzelnünk – így kifordítása, görbe tükre vagy megkérdőjelezése

L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2016
176 oldal, 1990 Ft

mindannak, ami majd ez után következik (ahol mindig megvan a kép). A záróvers a legtradicionálisabb (villoni) balladaformában íródik, egyszerre lírai vallomás, a közelgő halál sejtelve és paradox történet: a képen ábrázolt pillanattól előre és hátra tekint. Ez a szabályos versforma pedig afféle áhítatos zárókorálként zeng a sok zaklatott, szabálytalan, keserű és morfondírozó megszólalás után.

És persze az egyes versek. Nemcsak a ciklusokon belül élnek meg, hanem egyenként is érdemes kiemelni, ízlelgetni, bencolgatni őket (ha erre itt nincs is tér). Az első ciklus elő verse („Bezárt kisfű”) szívszorítóan monoton mondóka, a kisgyerek szorongásának, magányának és az őt körülvevő titkoknak fantasztikus képe – ez alapozza meg a hol személyekhez, hol helyszínekhez igazodó „családtörténeti” versek világát. A Vojnich–Szütsképekhez írott „aláírások” döbbenetes erővel értelmezik (át?) ezt az ember nélküli, szürke, hideg tájat, megpillantják benne a születés-betegség-halál tébolyult körforgását és a világ szenttelenségét, s tömör, káprázatos versekben fogalmazzák újra.

Harmadszor, lehet Sajó *Aszfaltangyalát bírálni*. Mert nem egyenletes, ahogyan nyilván aligha van hibátlan verseskötet, mindig akad egy-két vers, amivel az értelmező nem tud mit kezdeni, vagy amit szíve szerint kihagyna a gyűjteményből. Nem teljesen világos például, hogy – az amúgy pazar – négy „halotti maszk” miért szerepel a kötetben. Igaz, hogy amilyen mulatságosak, annyira tragikusak is – valamennyiben ott a központi téma, a halál, a versek túlnyomó többségének komor alaphangja; ez igazolhatja a jelenlétüket. Mégis: kilógnak a sorból, mert más szerzők szövegeinek megidézésére épülnek (és sehol máshol nincs ilyen törekvés a versekben, legfeljebb véletlenszerűen, elvétve), és hiányzik belőlük az a kettősség, ami a többi versre oly jellemző: a figyelő, néző, reflektáló beszélő és a réműletes, kopár, balsejtelmekkel teli külvilág (a kép) szembenállása. Vannak olyan versek, amelyek a mellérendelő szaporítással nem lesznek *többek*, csak hosszabbak – ilyen a már említett egyik Nádasféle körtefa-vers („Satírradír”), de különösen a lomtalanítás képeit leíró (s a leírás nehézségeit tárgyává tévő) „Lomtalanítás”. Egyik esetben sem a versek minőségével van baj, magyarul: nem „rossz” versek, csak szétfeszítik a szerkezetet, kilógnak, zavarók.

Negyedszer, lehet *töprengeni*. Ez nem ugyanaz, mint a bírálat, a kedvezőtlen ítéletek megfogalmazása. Az olvasó ugyanis nem feltétlenül tud dönteni bizonyos kérdésekben – és ez a kötet bővelkedik ilyenekben. Vagyis inkább: egyetlen központi probléma van, ami sokfelé ágazik: ez a fényképek szerepe.

Az egyik dolog, amin óhatatlanul elgondolkodik az olvasó, hogy vajon megállnak-e egymás nélkül a képek (fotók és festmények) és a versek – vagyis, pontosabban, feltétlenül szükség van-e az illusztrációkra ahhoz, hogy a verseket értelmezzük. „Jobban” értjük-e vajon őket, ha ott a melléklet? Hiányos, esetleg téves vagy kisiklott értelmezés-e az, amelyik eltekint a képtől? Rengeteg olyan szöveg létezik a világirodalomban, amely „programja” szerint képleírás (ekphraszisz), de az értelmező nem ismeri a képet – vagy nem is ismerheti, mert a kép (vagy műtárgy) fiktív. Ilyenkor mi van? Sajó minden lehetőséggel eljátszik: van, hogy – a mellékelt kép tanúsága szerint – nagyon is ragaszkodik ahhoz, ami a képen látszik, de van, hogy nincs is kép; van, ahol nincs is megadva, hogy mi volna az a kép, aminek a vers afféle „aláírása” volna (ilyenek például a négy nagy magyar költő parafrázisai – hacsak nem az olvasóban élő „mentális képre” gondolunk, amelyekhez képest a szövegek olvasandók). És van olyan eset is, hogy a vers címe alatti eligazítás több képet sorol fel – amelyek egy része ott is van a kötetben, egy része azonban nincs sehol. Ebből a változatosságból arra is lehet következtetni, hogy a kép-vers- megfeleltetést nem kell nagyon komolyan, nagyon szigorúan venni (vagy hogy maga a szerző is bizonytalan ebben az ügyben); hogy a szerzői szándék szerint a vers teljesen autonóm, jótáll magáért, az értelmezésnek erre kell alapulnia (és ennek a kép legfeljebb alárendelődik).

A másik kérdés a képek minősége lehet. Két értelemben is: anyagiságukban (nyomda-technikailag) és esztétikailag. Ami a reprodukciót illeti – a képek egy részénél ez nem

különösebben érdekes; a szemcsésesség, homályosság, a papírminőség nem zavaró, talán még rosszat is tenne egyiknek-másiknak, ha fényes, éles és nagy volna. De vannak képek, amelyeket szívesen látnánk jobb kivitelben – ez nehezen megoldható probléma, nyilván anyagi kérdés is, és akkor már persze némelyiknek színesnek kellene lennie (amelyik eredetiben is az). Mintha a képek ilyen tálalása is azt sugallná – mivel csak afféle emlékeztetők, arra szolgálnak, hogy felidézzék az eredetit –, hogy a versek mégiscsak fontosabbak, azokat kell megértenünk, átéreznünk, értelmeznünk. Ami az esztétikumot illeti: a legtöbb fotó és festmény – még az ilyen megvalósításban is – igen színvonalas (olykor zseniális); fantasztikus művészek gyönyörű képei, de legalábbis jó művészek érdekes munkái. Van néhány, mi tagadás, ami nem győz meg (első látásra, és így reprodukálva) – ennek azonban semmi köze a hozzájuk társított „képaláírások” minőségéhez. Ez Sajó verseinek erejét mutatja: meglátjuk a képekben – vagy beléjük látjuk – az izgalmat, a tragikumot, a furcsaságot, a történetet. S persze a nem különösebben magas színvonalú képeknek megvan a maguk *funkciója*: a szöveg számára támpontok (vagy egyszerűen: illusztrációk), még ha magukban nem volnának is értelmezésre-értékelésre érdemesek. E tekintetben is sokszínű a kötet, rengeteg változattal.

Mindezeket tehát hosszan gondolkodhat az olvasó, ide-oda lapozgat, keresi – szerencsére: mindhiába – az egységes, összefogó koncepciót, ami egymás mellé rendel képet és szöveget. Talán a ciklusok e tekintetben egységesek – de a kötet maga éppen a változatos-ságot, sokféleséget mutatja.

Ötödször, végül, lehet *értékelni* a kötetet. Pillanatnyilag, persze, és lokálisan – a költészet egészének és a világirodalomnak a perspektívájáról mondjunk le. A fentiek alapján ez az elhelyezés már-már feleslegesnek is tűnik; a gazdag, a maga szeszélyességeivel játékos szerkezetű könyvben keserű és nyomasztó hangvételű versek sorát olvassuk, szépen megformált ciklusok állnak össze szépen ívelt köteté. Ha érzékeljük is, hogy a gyermekkortól a halálig tart ez az ív, semmi pátosz vagy teatralitás nincs benne – sem a struktúrában magában, sem az egyes versekben. A legjobbak rendkívüli erővel mutatják fel a szép vagy kevésbé szép képekben a pusztulás, a magány, a rettenetes nyomait, a mindennapok kisszerűségének és bánatának beíródását. Vannak felejthető szövegek is, az alapötlet sem megrázóan új, és vannak talán túlméretezett, kevésbé ökonomikus versek – egészében azonban remek, átgondolt és megindító mű.

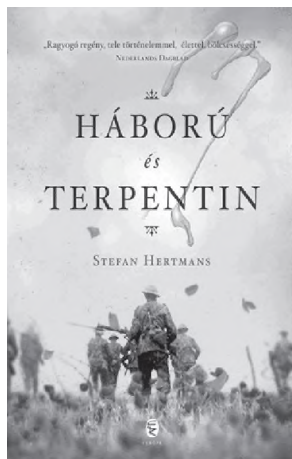
KATONA ÉS FESTŐ

Stefan Hertmans: *Háború és terpentin*

Feltűnő, hogy milyen sok jó holland és flamand író van csupán egyetlen könyvével (úgy, ahogy) jelen a magyar köztudatban, aligha véletlenül azzal, amelyet biztosan nem tervezett, és a legszívesebben sohasem írt volna meg. Van der Heijdennek, Thomésének és Enquistnek kizárólag a gyermeke haláláról szóló műve ismert magyar fordításban. Látszólag a nálunk teljesen ismeretlen, de saját hazájában és angol–német nyelvterületen méltán számon tartott költő, prózaíró és esszéista Stefan Hertmans *Háború és terpentinje* is ezeknek a könyveknek a sorába tartozik. Ugyanúgy a véletlennek köszönheti a születését, mint a fent említett művek, és hasonlóképpen nem kis részt a tabutöréssel magyarázható díjakban is megnyilvánuló sikere: Hertmans szóvá merete és tudta tenni az első világháborús belga front borzalmaival és a vallon hadvezetés súlyos felelősségét. A „háborús történet” címke mégis félrevezető. Noha egy első világháborús beszámoló áll a középpontjában, „egy talált tárgy”, két, nagyapja önéletrajzi feljegyzéseit tartalmazó füzet, de a könyv nem a háborúról, legalábbis nem *csak* a háborúról szól. Igaz, Hertmans maga is ludas abban, hogy félreolvasható a műve. Ez a szerző, pontosabban a szerző-elbeszélő által felkínált és az eddigi kommentárokból, recenziókból ítélve igen elterjedt olvasat elég különös, mivel a három részre tagolódó könyv első egysége, amely a *Háború és terpentin* keletkezéstörténetének ismertetésén kívül a nagyapa fiatalkorát mutatja be, sokkal érdekesebb, ha tetszik, regényesebb, mint az első világháborús beszámolót a gyakori kurziválásból ítélhetően elvileg szinte változtatás nélkül közlő második, és a harmadik, amely a nagyapa későbbi, rejtekező életének, a fiatalkori szenvedésekre és a háborúra mintegy ráadásaként kapott éveinek, valamint a szerző saját eszmélésének a krónikája. A harmadik, befejező egység haloványsága annál szembetűnőbb, mivel a könyv szerkezete a nyomozásra épül, arra, hogy a végén fény derül egy titokra... Már ebből is látható, hogy a *Háború és terpentin* anyaga lényegében a szerzői szándék ellenére működik és érvényesül – ami egyébként inkább javára, mint kárára válik a könyvnek.

A *Háború és terpentin* Hertmans számára természetesen adódó, ugyanakkor nagyon problematikus formája a könyv keletkezésének történetével függ össze.

Nagyapja pár hónappal a halála előtt Hertmansra bízta azt a két füzetet, amelybe ifjúságának emlékeit, illetve első világháborús élményeit jegyezte fel idős korában. Hertmans, aki akkor még nem is gondolta, hogy egyszer író lesz, harminc évig halogatta, hogy egyáltalán beléjük nézzen. Amikor a 2010-es évek elején olvasni kezdte a szöveget, megrohanták a nagyapjával kapcsolatos emlékek, amelyekbe nem kevés bűn-

Fordította Fenyves Miklós
Európa Kiadó
Budapest, 2016
358 oldal, 3490 Ft

tudat vegyült: nagyapja nagyon szerette, sokat foglalkozott vele kis korában, ő azonban – és ez a könyv írása során tudatosult benne csak igazán – szinte semmit sem tudott róla. Attól tartott, hogy az évforduló alkalmával a piacot elárasztják majd a háborúval foglalkozó történeti munkák és a nagyapjáéhoz hasonló személyes visszaemlékezések. Ráadásul a feljegyzések kicsit suta, régies flamand nyelven íródtak. Végül mindezek miatt úgy határozott, hogy nem a nagyapa „könyvét” adja ki, hanem mintegy újrírja a nagyapja által elmesélt történetet, még pontosabban egy róla szóló könyvet ír a rá hagyott feljegyzések alapján, illetve azok felhasználásával. Ezáltal persze az elkészült könyv a sajátja is lett, két értelemben is: mint a nagyapja utáni szeretetteli nyomozásának – és ezzel párhuzamos megtisztulásának, vagy legalábbis bölcsőbbé válásának – a krónikája, és mint a saját írói életművének a része.

Hertmans könyve olvasható dokumentumregényként is. Megismerhetjük belőle Urbain Martien életét, aki 1891-ben született Gentben, szegény családban, egy templomi festő gyermekeként, kovácsműhelyben dolgozott, majd katonaiskolát végzett. Részt vett az első világháborúban, kitüntette magát a harcokban, többször is megsebesült. Közvetlenül a háború vége után megismerte élete nagy szerelmét, aki azonban nem sokkal később elpusztult az 1919-es spanyolnátha járványban. Martien egy idő múlva elvette szerelme jóval idősebb nővérét. További hosszú élete meglehetősen eseménytelenül telt – de erről már nem szólnak a feljegyzései. A *Háború és terpentín* azonban több – és érzésem szerint kevesebb – is ennél. Nagyapja (és nagyapja szüleinek) kronologikusan el-, illetve újramesélt történetét Hertmans a saját, azzal kapcsolatos nyomozásának és emlékidézésének az úgyszintén kronologikusan előadott történetébe ágyazva adja elő. Ez a döntés problematikus, vagy legalábbis meglehetősen ügyetlenül kezelt formát eredményezett, a hagiografikus igyekezet és a könyvvé, sőt, regénnyé kerekítés szándéka végig keresztezi egymást. Az olvasóban a cselekmény előrehaladtával óhatatlanul felmerül a kérdés, honnan tudhatta volna Hertmans, hogy a nagyapja feljegyzéseivel való találkozása alkalmas tárgy, alapja lesz egy olyan könyvnek, amelyet tervezett? Honnan tudhatta, hogy a nyomozás végül eredményre vezet, mivel kiderül, hogy nagyapjának volt néhány nagy titka? És főleg, hogy az derül ki majd, hogy a közvetlen alkotásra való képtelensége, illetve néhány lemásolt festmény (Velázquez, Rembrandt, Van Dyck) rejtje nagyapja életének nagy titkait? Merthogy Hertmans a másolást, a rá bízott feljegyzések átmásolását, újramondását tette meg a saját emlékezeéseinek alapszólamává, és a legtöbb filozofikus reflexiója is a másolás, a valóság és/vagy igazság kérdése, illetve az autenticitás problémája körül forog. Zavaró az is, hogy miközben mint a könyv igencsak tétovának ábrázolt szereplője fokozatosan eljut odáig, hogy pontosabb képet alkosson magának nagyapja lényéről és sorsáról, addig a könyv írójaként végig úgy szerkeszt, úgy helyezi el nagyapja életének hangsúlyait, egyébként felettébb biztos kézzel, mintha nem lenne tudatában annak az árnyalt tudásnak, amelyet mint a könyv szereplője megszerzett-megszerez, illetve amelyet az általa megírt könyv rejt.

Már a címbe is a háború és a szenvedésekre gyógyírt kínáló festészet szerepel párban. Hertmans a háborúval, vagy inkább a második természetévé vált katonás szellemmel magyarázza, hogy a nagyapja „finomfestő” lett, illetve hogy képtelen volt önálló alkotásokban kifejezni magát, és a másolás kerülőútjára volt szüksége ahhoz, hogy szublimálja és alig észrevehető módon megfogalmazza a saját rejtett lelki tartalmait. „Ha önarcképfestőként kudarcot is vallott, annál fényesebben diadalmaskodott az aranysisakos férfi másolatával. Ez a komor színekkel megfestett kiszolgált katona a feje körüli sötét derengéssel, az aranyosan izzó sisak látványos fényfoltjával, ez megszólalásig ő, az utolsó éveiben. És megint csak rébuszá formálta a kópiát. Az eredeti portré vonásai között ugyanis csalhatatlanul a saját pillantására ismerni: olyankor meredt így borúsán maga elé, amikor azt gondolta, nem nézik, s ki tudja, gondolatban merre járt. S míg az első önarcképéből sehogy sem tudta kiűzni a katonát, s ezért képtelen volt eljutni az önábrázolásig, addig itt, a pszeudo-Rembrandt, a számtalan amatőr által lefestett klisé másolása során csodás sikert arat, a festő győzedelmes-

kedik a katona fölött. Az élet igazsága sokszor olyasmiben rejtőzködik, aminek nem jutna eszünkbe autenticitást tulajdonítani. Ott, ahol kijátssza a morált és annak fekete-fehér kategóriáit. Az élet is csak úgy dolgozik, mint afféle másoló festő: a látszatra bízza, hogy megmutassa az igazságot.” (355–56.) A problémát az okozza, hogy a szerző végig összerosni látszik a katonaságot és a háború élményét, pedig az általa elmesélt történetből éppen az derül ki, hogy a látszattal ellentétben *nem* a háború volt nagyapja meghatározó élménye. Nem a háború hozta elő belőle a katonát, hanem a gyerekkorában látott és megtapasztalt szegénység, főleg apja korai halála és anyjának kényszerű újraházasodása (valamint mély katolicizmusa és a belénevelt patriotizmus), vagyis a görcs már korábban, jóval a háború előtt ott volt benne – később pedig csak tovább fokozódott. Amikor halványulni látszott a háborús borzalmak emléke, felcsillant számára a boldogság reménye, az 1919-es spanyolnátha járvány azonban elragadta tőle élete szerelmét. Ezt a csapást már végképp nem tudta feldolgozni, lelki egyensúlyamegbillent, amit még keményebb önmegtartóztatással kompenzált. Kötelességtudatból elvette meghalt szerelme vénlány-nővérét, de szinte sohasem nyúlt – vagy nyúlhatott – hozzá (ahogy saját édesanyja nem engedte, hogy megérintse a második férje: ilyen rejtélyes koincidenciákból sok van a könyvben). Rajzolni pedig apja példáját követve már egész kis korában elkezdett, és rögtön megtapasztalta a korlátait ezen a téren... A szerző-elbeszélő viszont úgy szerkeszti meg vagy át nagyapja élettörténetét, hogy minduntalan a háború, a háború pokla tolokodik az előtérbe, mintha mindenre az lenne a magyarázat. A könyv vége felé például így fogalmaz: „Végigkísérte az életét egy ellentmondás, hánykódott ide-oda a kényszerű katonaélet és az áhított művészlét között. Háború és terpentin.” (356.)

A művön végigvonuló motívumsorok többségével is ezt a képletet sulykolja. Talán a legfeltűnőbb, hogy mekkora hangsúlyt kap nagyapja gyerekkori látogatása a zselatingyár poklába – bűzlő és rothadó állattetemek, testrészek mindenhol (amelyekből azonban az életet megszépítő-megédesítő dolgok készülnek). A könyvben ez nyilvánvaló előképévé válik a világháború rettenetének (amely viszont megtanította rá a nagyapát, hogy örülni tudjon az élet szépségének). De a Hertmans emlékeiben felmerülő, a nagyapa által mélyen csodált Rembrandt-kép, a *Mészárszék* gyakori emlegetése is ide tartozik. Ahogy talán az is, hogy a „finomfestő” nagyapa, aki megvetette a modernizmust, élete vége felé egy ideig, már félvakon, csak pacsmagol, az ujjával kitapintva azonosítja a festékek színét, és ken fel őket a vászonra alig felismerhető foltokban. Végül a könyv zárata is a háború mindent meghatározó és mindent megmagyarázó voltát hivatott kiemelni. Az utolsó, elképzelt jelenetben a nagyapa feljut a mennybe, és jelentkezik Szent Péternél: pontosan úgy viselkedik, mint egy első világháborús flamand katona a sorozóbizottság vagy feljebbvalói előtt. A huszadik századi történet, amelyet rendkívüli megelevenítő erővel mesél el a könyv, sokkal bonyolultabb és mélyebb annál, mint amit a nagyapja életének hangsúlyait a címadással, a motívumszöveggel, ellenpontozással, a pendant-okkal stb. megteremtő, szerette sorsát a háború képzete köré csoportosító szerző-elbeszélő következtetésként, tanulságként a maga és az olvasó számára levon belőle.

Urbain Martien élettörténete minden bizonnyal a feledés homályába veszett volna, ha nem épp az író-unoka lett volna az a családból, akit bántott és nyugtalanított, hogy milyen keveset tud a sorsáról. Úgy érezte, nem tudja másként megírni (és/vagy közölni?) nagyapja élettörténetét, csak ha át-, illetve újraírja. Elkészült a nagyapja – nyilván kicsit rá, az őt újrafestő unokára emlékeztető – alakját a középpontba állító freskó restaurálásával. Nem az a bajom, hogy a színei nyilván kicsit élénkebbek lettek az eredetinél, amelyet nem is ismerhetünk, hanem hogy ott maradt az állványzat, vagy legalábbis a műben sok minden egy állványzat benyomását kelti. Szívesebben nézegetném e nélkül, és azt hiszem, nem tévedek, hogy pusztá szerkesztéssel, bizonyos szakaszok egyszerű elhagyásával elő is lehetne állítani a könyvnek egy ilyen változatát, anélkül tehát, hogy bele kellene nyúlni Hertmans (és magyar fordítója) csodaszép mondataiba.

AZ ÉRZÉKI KONSTRUKTIVITÁS KALANDJAI

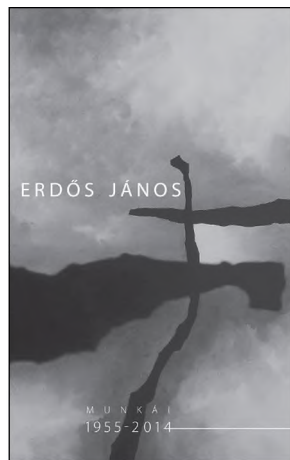
Novotny Tihamér: Erdős János munkái 1955–2014

A művészettörténet és a képzőművészeti könyvkiadás folyamatosan szembeáll a maga elmaradásaival, adósságaival. A folyamatos kutatások, az elhanyagolt, mellékesnek tűnő szájak követése, az új felismerések jótékony, megbolygató hatása jelzi: az elmúlt negyvenötven még számos meglepetést tartogat. Számomra ilyen felfedezés volt a pécsi Erdős János művészete, amely valamiképp elsikkadt, vagy legalábbis nem kapott kellő hangsúlyt a színes és változatos pécsi kavalkádban. A Pécsi Műhely és Lantos Ferenc a hatvanas években új utakon indult el – a háttérben Martyn Ferenc közvetett és közvetlen hatásával –, az absztrakt, non-figuratív stílusirányzatok magyar „átdolgozásával”. Ennek a kisugárzása széleskörűen befolyásolta az ott induló alkotókat. Ebbe a körbe szervesen beletartozott Erdős János is, aki pedagógusi pályáját fel nem adva – majd negyven évig tanított a művészeti gimnáziumban – folyamatosan alkotott, kiállított, festőművész pályáját alakítva és megújítva. A megkésettiségre monográfus írója, Novotny Tihamér is felfigyelt, aki a következőket írta róla: „mégiscsak furcsa és érthetetlen tény, hogy Erdős János – aki bár több mint fél évszázados működése során 2015-ig kilencvenegy egyéni kiállítást rendezett és rengeteg csoportos tárlaton vett részt [...] nem képzőművészként, hanem tanáremberként kapta meg élete egyetlen komoly, hivatalos elismerését”, a Pedagógus Szolgálati Emlékérem kitüntetését 1998-ban. Am azt, hogy ma felfigyelt rá a szakma, állandóan megújuló természetének köszönheti: a kalligrafikus tusrajzoknak, amelyek a Kelet írásművészetét, foltefektusát kötik össze dunántúli hangulatokkal, hamvasi intenciókkal. És mindezt túl a hetvenen! Nos, Novotny Tihamér rendkívül alapos feltáró munkája nyomán valóban részletes és érzékletes képet kapunk erről a kissé háttérbe szorult életműről.

Kezdjük egy érdekes problémával. Az avantgárd és a népművészet viszonyával. Erdős János – aki az avantgárd elkötelezettjeként indult a hatvanas években – építészeti motívumait szigorú rendbe komponálta. Egyik kritikusa jegyzi meg erről az időszakról: „A kép nála nem ábrázolás, nem kifejezés, hanem architektonika.” Az ihletés a magyar vidék építészetéből érkezik, a ház formációk alakzataiból, ahogy tömör, színes, zsúfolt tömbbé alakulnak festményein. Egyébként ma is jó rájuk tekinteni, mert az absztrakció szokatlan érzelmi telítettséggel jelentkezik, a képmozzaik változatossága, játékos elrendezése nem veszített semmit mozgékony elevenségéből.

Am személyiségének egyik alapvonása, a kimozdulás, az új keresése innen továbbvitte: a bábszínházi tapasztalatok, a

*Patak Képzőművészeti Egyesület,
Szigetszentmiklós, 2015
223 oldal, 9990 Ft*

folklor felfedezése új inspirációkkal gazdagították geometrikus ritmusait. A festőművész írja: „Paradox módon dániai tanulmányutam során döböntem rá arra, amit csinálók, az attól lesz európai, ha magyar gyökerekből táplálkozik. S lám, az ősi bútordarabunk, az ácsolt láda, a szuszék faragásai, a mángorló lapickák vagy a hímes kapatisztítók geometrikus ornamentikája – pontosan beleillett kompozícióim sajátos rendjébe.”

Ez a vallomás jelzi: a sokak szerint egymást kizáró viszony hathat megtermékenyítően is. És a monográfia szerzője alaposan kielemezi ezt a kapcsolatot, ahogy írja: „Erdős János folklorisztikus hagyományokra épülő első három ciklusának tehát létezik egy konstruktív szurrealista, egy természetelvű absztrakciós és egy körökből, háromszögekből és négyzetekből szerkezetesen felépülő geometrikus elemi strukturális nyelvi rétege.” Az album szerkezete követi ezt a felosztást, a megfelelő képanyaggal.

A nagyjából az 1966 és 1974 közti időszakban született linómetszetek, vegyes technikájú olajképek, rézkarok folklor-feldolgozásai ma is meglepők. A stilizált figuralitás, a geometrikus szerkesztés és az idéző erejű narrativitás szintézise elérte a célját: a *Királykisasszony*, a *Sohsemvolt király* vagy a *Strázsamester* meséink rétegeibe vezetnek, a fekete-piros kontrasztal, a minuciózus részletezéssel, a ráismerhetőség örömeivel. A mintázatokban feltűnik az élet, a férfi, nő, gyerek hármasa (*Új nap alatt*).

A hetvenes évektől új felismerések járták át Erdős festészetét. Többek közt érzekelte: a fehér is szín. Megjelentek az applikációk. A fény és árnyék használata plasztikai képpalkotó elemmé vált. Mert művei közt megjelentek a nagyméretű, köztéri fa plasztikák, melyek motívumainak térbeli kiterjedését eredményezték (*Áldás, Fekete bálvány, Madonna, Fekete angyal*). A fa természetes felülete fekete, égetett patinát kapott, és a megtört, lyuggatott lapok kirajzoltak egy-egy mitikus, égbe emelkedő figurát. Novotny szerint talán a fehér-korszak ellensúlyaként születtek ezek a népi alkotásokra emlékeztető bálvány-fák, a hideg grafikai sterilítás után valósággal tobzódik a faragott, csiszolt, rétegzett ikonok plasztikai arculatának kialakításával. A „fehér” lapok sem érdektelenek: a vonalas, geometrikus variációk, jelzészerű formációk (*Fehér kép 7/4*), egy-egy piros ponttal, az előre haladó vagy forgatott vonalritmusok, mintázatok folklorisztikus díszítései elvarázsolják ma is a nézőt. Virágszirmok, csokrok, díszítő művészetből vett alakok kavalkádja, átváltozásai, mértani elemmé való rendeződése – igazi vizuális kaland. Színesben pedig a derű kék-piros-zöld lírája.

A következő évek nem hoztak radikális újdonságot: a fehér kép reliefek sorozata teljessé ki – ráadásul a narratív jelentéssel feldúsulva – mint a *Kötéltáncos*, *Az idegen*. Az esztétizálás kitanulása technikailag bővítette a formaadás körét, a gyűrűk és figurák mind bonyolultabb viszonyba lépve mondják el kis „meséjüket”.

A 78 és 85 közötti időszak – Novotny szerint – az útkeresés kitérőiről szól. Valamelyest visszatérés is ez a múltba, a természetelvű ábrázolás vizuális toposzaihoz (*Falu, Házak, Villánykövesdi pincesor*). A grafikai termésre jellemző ez a kettősség: egyrészt a földközeli látványok variálódása, másrészt a tiszta geometria konstruktív játéka (*Rajz, Felejtve, Őrizve, Kétház*). A vízpart oldottabb megoldása – fekete vonalak visszatükröződő kompozíciója – mintha a későbbi kalligrafikus kísérleteket előlegezné. Ismét készülnek a korábbiól megismert fakonstrukciók, az égetett, feketés felületű konstrukciók kitüremkednek a térbe, *Keresztte* vagy *Repülővé* válva. Majd előtűnnek a textilapplikációk (*Kettőosztva, Csendélet, Ék*), melyek új anyaggal bővítették az Erdős-plasztikák világát. A talált tárgyak – mint csipketerítő-részlet vagy kör alakú ruhafonadék – a kompozíció szerves részeivé válnak. Erdős nem a véletlenszerű, hanem rendelvű feldolgozás híve, ezért az alkalmiság látszatát is elkerüli. A 85 és a 92 évek közti korszak útkeresése a vonalra koncentrál. Ahogy Novotny írja: „A kísérletező vonal érzéki konceptualizmusára”. Az új grafikai strukturák vonalasságukkal tűnnek ki, a ceruzavonások finom nyomai (*Rend és játék, Lentről-Fentről, Felbomlás*) ellepik a fehér felületet, hogy egy-egy geometrikus építmény „befogadjon” valamilyen természeti jelenséget. Mint a *Rajz '89* – egy kéken fodrozódó felhőt. E behatolá-

sok, rések, elmozdulások valóságos képrejtvényekké válnak, mint a *Body*-sorozat darabjai. Ebben az időben némi szintézis jellegű tevékenységet is megfigyelhetünk. A fehér alapú képek mindazt felhasználják, amit Erdős eddig feltalált – a redukcionizmus visszatér a naturális motívumokhoz (*Falu, Házak*), s a barnás, fafelületű színezés vagy applikáció fenntartja a természetközelség érzetét. Olykor térképszerű formációk tűnnek elő (*Vázlatok*), a táj és építményeinek redukált esszenciái. A vázlatosság ellenére valamiféle megnyugvás is érződik ezeken a szellemes „modulokon”; a fent s a lent, a különböző vágatok, hasábok, háromszögek mindig betérítik a felkínálkozó felületet. A teljesség, a befejezettség állapotát sugallva.

Novotny – helyesen – külön fejezetben tárgyalja a „holocaust-sorozatokat”, melyek dr. Stark András barátja felkérésére készültek (1994, *Cím nélkül, És, Ti, akik..., Ötven éve*). A művész elmélyült kutatásai többszörösen megtérültek. A visszafogott megközelítés, a zsidó szimbólumok tünékeny, árnyalatos használata, a jellegzetes írásjegyek vonalábrái mind-mind a hitelességet sugározzák. A szerző a következőket írja erről: „Az egész sorozat háttérben – a fájdalom átérzésén túl – ott leng az érzékfelettség és a szentségesség magasztosságának fuvalma is. „Az És vagy a Szerezzén neked békét a meghasadt, feltépett felületekkel utal az idők drámaiságára, a pirosuló vér kiontására, hogy aztán ez a folyamat elérjen a *Te felbresztetd* című kép elsimuló nyugalmaig.

Eddig a lelki-szellemi fordulatokról szólt a történet. A művész azonban 1995-ben kiöltözött Zókra, egy Pécs-közi faluba, és végre épített magának egy minden szempontból megfelelő műtermet. A természetközelség és a vidéki táj valódi megújulást hozott Erdős oeuvre-jében (*Téli táj, Présház*). A változatos színmezők, osztások, redukciónagyvonalú látványteremtése (*Tél, Űt, Táj*) mindig felmutatja a meghatározó pontokat, amelyek szorosan kötődnek a táj lényegi alakzataihoz. A feltáruló horizont, a tágasság megnyílása, a meg-megszakadó motívumok egymást keresése valódi izgalmakat kínál. A mai magyar táj mai ecsettel való ábrázolása, valódi festői bravúr.

Erdős kutatásai során mindig is szeretett volna eljutni valamilyen érzékfeletti tartományba. Ahol az ég és föld összeér, ahol az ikon vagy az ikonosság szent aurája érvényesül. Ahol, ahogy Hamvas írta: „nem a kép áll az ember előtt, hanem az ember a kép előtt...” E korszak alkotásai gyakran a kapuk, melyek különleges közegbe nyitnak bejáratot. Esetleg a vágyott transzcendenciába, ahova az Ikonosztáz I-XV. sorozat fej-implantátumai sorakoznak.

A zóki korszak visszatérést jelentett a „táj-vonalakhoz”, ahogy Novotny írja. Ezzel a technikával dolgozott a kétezres évek közepén, különböző fantázia táj-etűdöket rögzítve a papíron. Egyébként Novotny figyeli meg, hogy Erdős – amikor bizonytalan volt – a rajzolásban élte ki magát, a csavargó vonal segítségével keresett (és talált) új megoldásokat. Ez a mostani rajzosság is a táblaképek előkészítője, előtanulmány az időnként megjelenő „szín-éhséghez”. A barnás, fekete ívekkel szabdaltságon, „mező-képzetek”, égi felvételek valamely lelki tapasztalat nyomjelzése, hangulatok hullámmozgása, sűrűsödési és ritkulási zónák variációi (*Beékelődve, Fa, Határ*). Érzéki koncentrátumok, a lírai jelhalmozás halmazai. S olykor a festett falemez plasztikává válik, mint a *Hármas kép*. A 2003-as *Fák, vonalak*, egy barnás tónusú felületen fekete sziluettek. A *Napraforgó* is erősen stilizál, mégis a vízszintesen kifejtett kép visszaadja látvány, az ősz mező tartalmát, végtelen tömörséggel.

Erdős vonzalma a vonal iránt nem szűnt meg a kétezres években sem. Ezúttal lemond a félabsztraktról, a játék, az invenció, a képi logika nyomait követi, amikor a *Kontraszt*- és a *Vonal*-sorozat darabjait alkotja. A minimalista-konceptuális szemlélet hozta létre az olyan – vonalhálót variáló – képeit, mint a *Kontra, Szürke, Horizontál*. Olykor szerkezetessé válik ez a vonalas „ellazulás”, s a festmények fő motívumává válik. (*Szürke-4- 6-18*)

Egy másik külső inspiráció, a kínai tusfestés hozta létre a mai korszak kiemelkedő leleményét: a vonalasság, a folthatások nemes kombinációját. Novotny adja elő, hogy a

Nagykanizsa melletti kendlimajori művésztelepen – ahova szívesen jár Erdős – fogta meg ez az ősi technika. Valahol ez is a vonalhoz kapcsolódik. A tusecset nyoma, a festék érzéki feketéje új variáns lehetőségét csillantotta fel. A vonal többé nem szikár, steril folytonosság, hanem érzéki jelenség, felhős, pasztózus, gomolygó csoda. Amelynek árnyalatai „befutják” a képet, és testes, súlyos alakzatokká lényegülnek át. Valamiféle romképzetek, elhagyatott tájak, barázdált mezők, házak, kerítések víziója tűnik elő, néhány esetvonás nyomán. A művész rá is erősít erre a rögtönzöttségre, pillanatnyi benyomásra, mintha akvarellt készítené. És nem tud betelni ezzel a pannon szelídségűvé vált keleti technikával, amely már nemcsak a rend jegyeit hordozza, hanem teret enged a spontán behatásoknak is, a véletlennek, az önelvűségnek. Villámok erezetei ezek, vagy életgyökerek kanyargásai? Ki tudná megmondani? Novotny, a monográfus is elámul ezeken a képeken, amikor ezt írja: „A földből ég lesz, a levegőégben pára- és ködfoltok képződnek, felhők gomolyognak, s a felhőkől nedves esők szivárognak, áztatnak vásznat, és feleselnek a hétszín árnyalatú fehér fényel...” Rendkívül gazdag és megejtő ez a tussal varázsolt világ, Erdős egyik legjobb teljesítménye.

Az olvasó (és néző) pedig elégedetten teheti le a vaskos albumot. Betekintést nyert egy kevésé ismert életműbe, meggyőződhetett arról, a monográfus nem hiába vesztegette az idejét. Kiváló, olvasmányos és „látványos” kötetet vehetünk a kezünkbe, amely azt is bizonyítja, hogy az adósságtörlesztés semmiképp sem hiábavaló, olykor mélyben lappangó remekműveket hoz felszínre.